

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БУГАЄНКО ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

УДК 378.147.091.33-027.22:[37.091.12.011.3-051:796]:005.336.5 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

01 «Освіта/Педагогіка»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Бугаєнко Тетяна Вікторівна

Науковий керівник: Лянной Михайло Олегович, кандидат педагогічних наук,
доцент, директор Навчально-наукового інституту фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Бугаєнко Т. В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Київ, 2018.

Зміст анотації:

У дисертації теоретично узагальнено й запропоновано інноваційні підходи до вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти і, насамперед, формування індивідуального стилю професійної діяльності (ІСПД) у процесі педагогічної практики. Розкрито психолого-педагогічний і методичний аспекти формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

Конкретизовано суть індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури як стійкого інтегрального особистісно-професійного утворення, що містить комплекс інтелектуальних, мотиваційних, психічних якостей та зумовлюється індивідуально-своєрідним підходом до організації фізкультурно-оздоровчого (ФО), спортивно-масового (СМ) й оздоровчо-розвивального (ОР) процесу в закладах освіти, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації.

Структура індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури презентована взаємопов'язаними компонентами: мотиваційно-ціннісним (ціннісно-світоглядні позиції, професійні інтереси, прагнення, потреби в досягненнях), когнітивно-процесуальним (науково-теоретична обізнаність, особистісно-професійні якості, що сприяють усвідомленому виробленню ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, знання фізкультурно-оздоровчих технологій, методик формування фізичної культури

особистості, здорового способу життя, загартовування організму; професійні вміння, навички, особистісні якості, що зумовлюють успішне цілепокладання, поміркований вибір оптимальних методів і технік фізичного розвитку, форм і методів педагогічної рефлексії в межах фахової діяльності), суб'єктно-діяльнісним (особистісні якості й дії майбутніх учителів фізичної культури, що пов'язані з реалізацією сформованих конструктивних умінь організовувати фізкультурно-оздоровчий, спортивно-масовий й оздоровчо-розвивальний процес у закладах освіти як методично правильну систему попередження відхилень від здорового способу життя; професійні вміння та активні дії щодо використання прийомів корекційної педагогіки особистісного розвитку, індивідуального підходу до учнів з урахуванням їхнього фізичного, інтелектуального і духовного розвитку; створення комунікативної взаємодії, що увиразнюється соціокомунікативною, педагогічною, психолінгвістичною грамотністю спілкування, швидкістю реакцій тощо) і рефлексивно-корекційним (здатність до адекватної оцінки власних можливостей та досягнень щодо професійного зростання, і, зокрема, організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти; вміння осмислювати результати власних дій та поетапного професійного розвитку; навички системного аналізу та самооцінки сформованості й вияву особистісних якостей під час педагогічної практики).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: вперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики (формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності; вдосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності; використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки; розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань).

Формування у студентів внутрішньої позитивної мотивації забезпечує позитивне ставлення до вироблення індивідуального стилю професійної

діяльності у процесі педагогічної практики, впливає на їхню активність, цілеспрямованість і наполегливість в опануванні теоретичних знань, набутті професійних умінь і навичок в організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

Удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності уможлиблює змістову цілісність формування індивідуального стилю професійної діяльності, зокрема: усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури значення індивідуального стилю професійної діяльності для самореалізації, опанування знань про стиль, його різновиди та компоненти, механізми реалізації й коректування, сприяє формуванню здатності застосовувати набуті знання для успішного виконання завдань у провідних видах діяльності, зокрема, організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, що сприяє цілісному формуванню духовних і фізичних сил учнівської молоді.

Доведено, що використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури сприяє розкриттю індивідуально-особистісних якостей, розвитку пізнавальної та творчої активності у набутті професійно-педагогічних знань, умінь і способів здоров'язбережувальної діяльності, визначенню особистісної траєкторії професійного зростання.

Розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань уможлиблює поетапне формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, розвиває у них нестандартність, нестереотипність мислення, сприяє самопрояву їхньої індивідуальності у практичній діяльності на основі застосування оригінальних методичних прийомів організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

Концептуальним-методологічним підґрунтям реалізації зазначених педагогічних умов є: компетентнісний, особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний, аксіологічний, контекстний, позиційно-ситуативний підходи.

Спроектowana модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури представляє собою фрагментарно узагальнений аналог складного процесу. Структура моделі складається із взаємопов'язаних – методологічно-цільового, організаційно-змістового, діагностувально-результативного блоків, а також поєднаних із ними педагогічних умов. Методологічно-цільовий блок відображає соціальне замовлення, мету, методологічні підходи, систему дидактичних принципів, що сприяють формуванню індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Організаційно-змістовий блок охоплює компоненти індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, зміст, форми, методи, засоби та етапи його формування, що забезпечують результативність створення педагогічних умов. Діагностувально-результативний блок охоплює критерії, показники та рівні сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

Удосконалено діагностичний інструментарій дослідження сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за розробленими критеріями і показниками, зокрема: мотиваційним (системна цілісність потреб, ставлень до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності, мотивація реалізації індивідуального стилю, прагнення до професійного успіху в організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти), когнітивним (система професійних знань про індивідуальний стиль діяльності, професійний розвиток, механізми вироблення індивідуального стилю та його вияви у професійній діяльності, розуміння суті етапів формування індивідуального стилю діяльності й інтеграції знань про професійне становлення і самореалізацію), діяльнісним (комплекс професійних умінь щодо формування й реалізації індивідуального стилю, навичок виконання спортивно-педагогічної діяльності, професійно значущі якості щодо визначення стратегій і тактик організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти),

рефлексивно-ціннісним (здатність критично осмислювати рівень задоволеності потреб щодо самореалізації в професії, комунікативної взаємодії, адекватності оцінювання професійних успіхів, сприйняття суперечливих моментів та прорахунків у формуванні й реалізації індивідуального стилю діяльності).

Розроблена методика формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики охоплює три етапи – адаптації, індивідуалізації, інтеграції. Змістово-процесуальна суть етапу адаптації полягає в засвоєнні норм, цілей, завдань, форм, методичних способів, прийомів і тактик професійної діяльності вчителя фізичної культури. Етап індивідуалізації передбачає пошук майбутніми вчителями фізичної культури засобів для утвердження власної індивідуальності, характеризується формуванням ціннісного ставлення до спортивно-педагогічної діяльності та виявлення ІСПД. Етап інтеграції сприяє утворенню стійкої системи специфічних форм та методів професійної діяльності, що обумовлює індивідуально-своєрідний підхід до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчорозвивального процесу в закладах освіти, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації, вирізняється зростанням результативності спортивно-педагогічної діяльності, стабільністю проявів ІСПД, утвердженням відносин співробітництва та співтворчості з учнями й колегами.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури навчально-методичного комплексу з дисципліни «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури», що охоплює: навчальну програму, курс лекцій, тематику семінарських занять, тести, перелік питань для самостійної роботи та заліку, глосарій, навчально-методичний посібник і методичні рекомендації щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, які можуть бути використані в системі післядипломної педагогічної освіти; удосконаленні та впровадженні в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури навчально-методичних комплексів із дисциплін: «Основи

менеджменту, маркетингу та адміністрування (за професійним спрямуванням)», «Менеджмент здоров'я» з урахуванням ідей індивідуалізації навчання.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі фізичної культури, індивідуальний стиль професійної діяльності вчителів фізичної культури, педагогічна практика, педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

ANNOTATION

Bugaenko T.V. Formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture in the process of pedagogical practice. – Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis work for science degree of a PhD in Pedagogy with a specialization in 13.00.04 «Theory and methodology of vocational education» (015 – Professional education (by specializations). –The Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

Annotation content

In the dissertation the innovative approaches to improving the professional training of future teachers of physical culture in institutions of higher education and, first of all, the formation of the individual style of professional activity (ISPA) in the process of pedagogical practice is theoretically generalized and proposed. The psychological and pedagogical, methodical aspects of the formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture in the process of pedagogical practice are revealed.

The essence of the individual style of professional activity of teachers of physical culture as a stable integral personally-professional formation, which contains a complex of intellectual, motivational, mental qualities and conditioned by an individual-unique approach to the organization of sports and recreation (SR), sport-mass (SM), health and development (HD) process in educational institutions as well as to continuous professional development and self-realization is concretized.

The structure of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture is presented by interrelated components: motivational-value (value-

outlook positions, professional interests, aspirations, needs for achievements), cognitive-procedural (scientific and theoretical knowledge, personal and professional qualities that contribute to the conscious development of the ISPA of future teachers of physical culture, knowledge of physical culture and health technologies, methods of formation of physical culture of a person, a healthy lifestyle, hardening of an organism; professional skills, personal qualities that determine successful goal setting, moderate selection of optimal methods and techniques of physical development, forms and methods of pedagogical reflection within the framework of professional activity), subjective-activity (personal qualities and actions of future teachers of physical culture, connected with the implementation of the formed constructive skills to organize sports and recreation, sport-mass, health and development process in educational institutions as a methodically correct system of prevention of deviations from a healthy lifestyle; professional skills and active actions in the use of the methods of correctional pedagogy of a personal development, an individual approach to the pupils taking into account their physical, intellectual and spiritual development; creation of communicative interaction, which is manifested by socio-communicative, pedagogical, psycholinguistic literacy of communication, reaction rate, etc.) and reflexive-correction (the ability to assess adequately own opportunities and achievements in terms of professional growth, and in particular, the organization of sports and recreation, sport-mass, health and development process in educational institutions; the ability to comprehend the results of their own actions and phased professional development; system analysis skills and self-assessment of the formation and expression of personality traits during pedagogical practice).

The scientific novelty of the research is that: for the first time the pedagogical conditions for the formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture in the process of pedagogical practice have been theoretically substantiated and experimentally tested (formation of internal positive motivation to develop an individual style of professional activity; improvement of the content of vocational training taking into account the individualization of professional activity; the use of innovative technologies and techniques in the process of practical training; development and implementation of a complex of search-situational tasks).

The formation of the students' internal positive motivation ensures a positive attitude towards the development of the individual style of professional activity in the process of pedagogical practice, affects their activity, purposefulness and persistence in mastering theoretical knowledge, acquiring professional skills and abilities in the organization of sports and recreation, sport-mass, health and development process in educational institutions.

The improvement of the content of vocational training taking into account the individualization of professional activity enables the content integrity of the formation of the individual style of professional activity, in particular: awareness of the future teachers of physical culture the importance of the individual style of professional activity for self-realization, knowledge of the style, its variants and components, mechanisms of implementation and adjustment, promotes the formation of the ability to apply the acquired knowledge for the successful accomplishment of the tasks in the leading activities, in particular, the organization of sports and recreation, sport-mass, health and development process in educational institutions, which contributes to the integral formation of the spiritual and physical strength of student youth.

It is proved that the use of the innovative technologies and techniques in the process of practical training contributes to the disclosure of individual and personal qualities, development of cognitive and creative activity of future teachers of physical culture in acquiring vocational pedagogical knowledge, skills and methods of health preservation activity, determination of their personal trajectory of professional growth.

The development and implementation of the complex of search and situational tasks provides a gradual formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture, develops non-standard, non-stereotypical thinking in them, promotes the self-development of their individuality in practical activities on the basis of application of original teaching methods of organization of sports and recreation, sport-mass, health and development process in educational institutions.

The conceptual and methodological foundations for the implementation of these pedagogical conditions are: competence, personality-oriented, subject-activity, axiological, contextual, positional-situational approaches.

The projected model of the formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture is a fragmentarily generalized analogue of the complex process. The structure of the model consists of interrelated methodological-target, organizational-content, diagnostic-effective blocks as well as related the pedagogical conditions. *The methodological- target block* reflects the social order, the purpose, methodological approaches, the system of didactic principles that contribute to the formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture in the process of pedagogical practice. *The organizational-content block* contains the components of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture, content, forms, methods, means and stages of its formation, which ensure the effectiveness of creating pedagogical conditions. *The diagnostic-effective block* includes the criteria, indicators and levels of the formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture.

The diagnostic tool for studying the formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture has been improved on the basis of the developed criteria and indicators, in particular: the motivational (system integrity of needs, attitudes towards the development of the individual style of professional activity, motivation of the implementation of the individual style, the desire for professional success in the organization of sports and recreation, sport-mass, health and development process in educational institutions); cognitive (a system of professional knowledge about the individual style of activity, professional development, the mechanisms of the individual style development and its identification in professional activity, understanding of the essence of the stages of the formation of the individual style of activity and integration of knowledge about professional formation and self-realization); activity (a complex of professional skills in the process of the formation and implementation of the individual style, skills in the ways of performing sports and pedagogical activities, professionally significant qualities in determining the strategy and tactics of the organization of sports and recreation, sport-mass, health and development process in educational institutions); reflexive-value (the ability to understand critically the level of satisfaction with the needs for self-realization in the profession, situations of

communication with students, adequacy of evaluation of professional success, the perception of contradictory moments and miscalculations in the formation and implementation of the individual style of activity).

The developed method of formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture in the process of pedagogical practice contains three stages: adaptation, individualization, integration. The content-procedural essence of *the stage of adaptation* consists in the assimilation of the norms, goals, tasks, forms, teaching methods, techniques and tactics of professional activity of the teacher of physical culture and is characterized by a passive attitude to the pedagogical realities. *The stage of individualization* involves the search by future teachers of the physical culture for the means for asserting their own individuality, forming a stable value attitude to sporting and pedagogical activities and identifying ISPA. *The stage of integration* contributes to the formation of a stable system of the special, specific forms and methods of professional activity of the individual, characterized by an individual-specific approach to the organization of sports and recreation, sport-mass, health and development process in educational institutions, as well as to continuous professional development and self-actualization, which is characterized by an increase of the effectiveness of sports and pedagogical activity, the stability of the manifestations of the ISPA, the establishment of collaboration and cooperation with students and colleagues.

The practical significance of the results of the research is the development and implementation in the educational process of the training of future teachers of physical education of the educational-methodical complex of the discipline «Individuality and style of the teacher of physical culture», which contains: a training program, a course of lectures, topics of seminars, tests, a list of questions for independent work and credits, glossary; educational and methodical manual and methodical recommendations for the formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture in the process of pedagogical practice, which can be used in the system of postgraduate pedagogical education, the educational-methodical complexes in disciplines: «Fundamentals of management, marketing and administration (for professional direction)», «Health management» taking into account the idea of

individualization of education can be improved and implemented in educational process of training of future teachers of physical education.

Key words: vocational training, future teachers of physical culture, an individual style of professional activity of teachers of physical culture, pedagogical practice, the pedagogical conditions of the formation of the individual style of professional activity of future teachers of physical culture.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Бугаєнко Т. В. Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури : навч.-метод. посіб. / Т. В. Бугаєнко. Суми : ФОП Цьома С. П., 2018. 84 с.
2. Однолеток Т. В., Лянной М. О. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : наукова монографія за редакцією проф. С.С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2009. № 9. С. 107–109 (*наукометрична база Index Copernicus*).
3. Однолеток Т. В. Особистісно орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : наукова монографія за редакцією проф. С. С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2009. № 12. С. 136–138 (*наукометрична база Index Copernicus*).
4. Однолеток Т. В. Можливості педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт» : зб. наук. праць. Київ. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Випуск 8. С. 23–26.

5. Однолеток Т. В. Педагогічна підтримка як одна з умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. Серія Педагогічна науки. Фізичне виховання та спорт ; гол. ред. Носко М. О. Чернігів : ЧДПУ, 2011. Випуск 86. Т. 2. С. 409–412.

6. Однолеток Т. В. Формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури як науково-педагогічна проблема. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія Педагогічні науки. Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. Ч. 1. № 8. С. 17–23.

7. Однолеток Т. В. Модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. праць : Вип. 15. / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол. В. О. Радкевич (голова) та ін.]. ЖККГВ «Полісся» ЖОР, 2018. С. 34–41 (*наукометрична база Ulrich's Periodicals Directory*).

8. Бугаенко Т. В. К вопросу формирования индивидуального стиля профессиональной деятельности в процессе педагогической практики. *Научный вестник Наманганского государственного университета (Узбекистан)*. Наманган : Изд-во НГУ, 2018. Т. 2. С. 184–188.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Бугаенко Т. В. Творчески-деятельностный компонент в структуре индивидуального стиля профессиональной деятельности будущих учителей физической культуры. *Через физическую культуру и спорт к здоровому образу жизни* : материалы I Международной электронной (заочной) научно-практической конференции (25 декабря 2013 г.). Уфа: Уфимский гос. ун-т экономики и сервиса, 2014. С. 538–542.

10. Бугаенко Т В. Влияние мотивационной направленности на формирование индивидуального стиля профессиональной деятельности будущего учителя физической культуры. *Проблемы качества физкультурно-оздоровительной и здоровьесберегающей деятельности образовательных учреждений* : сборник статей 5-й Международной научно-практической конференции. Екатеринбург, 22 апреля 2015 г. : в 2-х частях / ФГАОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т», под общ. ред. Н. В. Третьяковой. Екатеринбург, 2015. Ч 1. С. 36–39.

11. Бугаенко Т. В. Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя як інструмент ефективного менеджменту в освіті. *Інноваційний розвиток вищої освіти : глобальний та національний виміри змін* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (6–7 квітня 2016 р, м. Суми). Т. 1. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С. 204–206.

*Наукові праці, які додатково відображають наукові результати
дисертації*

12. Однолеток Т. В. Особливості формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. праць у галузі фізичної культури і спорту. Львів : НВФ «Українські технології», 2009. Т. 4. С. 132–136.

13. Однолеток Т. В., Лянной М. О. Організація педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури та її вплив на подальше навчання у ВНЗ. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ: ДДІФКС, 2009. С. 52–55.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	27
1.1 Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури як наукова проблема.....	27
1.2 Суть і структура індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури.....	43
1.3 Сучасний стан формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в педагогічній практиці.....	62
Висновки до першого розділу.....	77
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	81
2.1 Загальні напрями та методика дослідницького пошуку.....	81
2.2 Педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.....	95
2.3 Модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.....	119
2.4 Методика формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.....	138
Висновки до другого розділу.....	162

РОЗДІЛ 3 ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	167
3.1 Програма і загальна організація дослідно-експериментальної роботи.....	167
3.2 Хід та результати дослідно-експериментальної роботи перевірки педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.....	198
Висновки до третього розділу.....	213
ВИСНОВКИ.....	216
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	220
ДОДАТКИ.....	259

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДЕР – дослідно-експериментальна робота

ЕГ – експериментальна група

ECTS – єдина кредитно-трансферна система

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗО – заклад освіти

ЗУ – Закон України

ІСД – індивідуальний стиль діяльності

ІСПД – індивідуальний стиль професійної діяльності

КГ – контрольна група

ОР – оздоровчо-розвивальний

СМ – спортивно-масовий

ТМФВ – теорія і методика фізичного виховання

УФК – учитель фізичної культури

ФО – фізкультурно-оздоровчий

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сучасному етапі реформування освітньої галузі пріоритетними завданнями Нової української школи визначено цілісний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, збереження її здоров'я, формування готовності до свідомого життєвого та професійного вибору. З огляду на це, зростають вимоги до професійної підготовки педагогів, зокрема майбутніх учителів фізичної культури, щодо їхньої здатності до організації оздоровчо-розвивального освітнього процесу, формування життєво важливих якостей учнівської молоді та стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом. У зв'язку з цим зумовлюється необхідність пошуку інноваційних підходів до вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти і, насамперед, формування індивідуального стилю професійної діяльності у процесі педагогічної практики.

Концептуальні положення підготовки конкурентоспроможних фахівців відображені в Конституції України (1996) [158], Законах України «Про вищу освіту» (2014) [113], «Про освіту» (2017) [114], Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 року (2013) [257], «Педагогічній Конституції Європи» [251], Концепції Нової української школи (2017) [161], галузевій Концепції розвитку безперервної педагогічної освіти (2013) [268] й зарубіжних документах: «Спільні європейські принципи щодо вчительських компетентностей і кваліфікацій» (2005) [380], Рекомендації Європейської Ради і представників Урядів країн-членів «Про поліпшення якості педагогічної освіти» (2007) [281] та ін.

Про необхідність формування індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури наголошується в Законах України «Про фізичну культуру і спорт» (1993) [115], «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки дитячо-юнацького спорту та фізичного виховання дітей» (2015) [266], Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту (2006) [270], Державній цільовій програмі розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року (2017) [271], Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя –

здорова нація» (2016) [274], Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004) [273], Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 рр. (2011) [276], листі Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України «Про підвищення рівня навчально-виховної роботи з фізичного виховання в навчальних закладах» (2015) [184], Державному соціальному стандарті у сфері фізичної культури і спорту (2013) [269] та ін. Законодавством передбачається вдосконалення системи фізичної культури і спорту, пошук ефективних форм, методик, засобів фізичного виховання учнівської молоді, модернізація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Водночас, досягнення необхідного рівня сформованості ІСПД майбутніх фахівців, розкриття можливостей для їх інноваційної діяльності гальмується низьким рівнем внутрішньої позитивної мотивації, недостатнім забезпеченням у закладах вищої освіти необхідних педагогічних умов та педагогічної методики формування ІСПД.

Теоретичним підґрунтям дослідницького пошуку є ідеї, сформульовані у працях українських і зарубіжних учених із: філософії освіти (В. Андрущенко [336], І. Зязюн [122; 123], В. Кремень [167; 168], В. Курило [174], Г. Філіпчук [333; 334] та ін.); психології індивідуальності, праці та професійної діяльності (Б. Адлер [3], Б. Ананьєв [9; 10], Г. Балл [25; 26], І. Бех [35], Л. Виготський [65; 66], Є. Клімов [147], С. Максименко [190], В. Мерлін [206], В. Рибалка [292], В. Семиченко [299; 300], В. Толочек [328; 329] та ін.); професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (Л. Базиль [21; 22], І. Вохмяніна [64], Г. Грибан [87; 88], М. Данилко [89], П. Лузан [185], В. Орлов [241; 242], Л. Пуховська [287], В. Радкевич [290; 291], Г. Романова [294], В. Ягупов [370] та ін.); формування та розвитку професійної культури педагогів (Б. Без'язичний [29], З. Вяткіна [68], О. Дубасенюк [280], А. Каленський [109], Н. Ничкало [224; 225], О. Щербак [123] та ін.); значущості педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх учителів (З. Абасов [1], О. Абдулліна [2], М. Бурмістрова [53], М. Воробйов [252], О. Імашев [129], Т. Михайлова [211], Л. Хомич [343] та ін.); фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури (О. Ажиппо [4],

Л. Арефьева [14], О. Атамась [15], Е. Вільчковський [57], П. Джуринський [93], Є. Захаріна [116], М. Зубалій [318], Л. Іванова [131], Р. Карпюк [139; 140], М. Карченкова [142], Т. Круцевич [170], О. Курок [58], Ю. Курнишев [175; 176], М. Лянной [74; 204], В. Наумчук [222], Л. Сущенко [317], О. Тимошенко [325; 326], Б. Шиян [358] та ін.). Водночас, поза увагою вчених залишилася проблема формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в процесі педагогічної практики. Зазначене актуалізується низкою *суперечностей*, що виникають між:

- соціальним замовленням щодо підготовки вчителів фізичної культури з індивідуальним стилем професійної діяльності та недостатнім забезпеченням відповідних для цього педагогічних умов;

- необхідністю формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики і невідповідністю існуючих у закладах вищої освіти методик, які б забезпечували цей процес;

- об'єктивною потребою вдосконалення практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності та нерозробленістю відповідних для цього методичних рекомендацій.

Таким чином, актуальність, недостатня теоретична та практична розробленість наукової проблеми, а також наявність суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах науково-дослідної роботи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка з теми «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (ДР № 0113U004660).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 8 від 22 лютого 2010 р.) та узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень з

педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 8 від 30 листопада 2010 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики для підвищення якості їхньої професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

1. Здійснити аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці.

2. Обґрунтувати суть і структуру індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури.

3. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

4. Спроектувати модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

5. Розробити та апробувати методику формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

6. Експериментально перевірити педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, підготувати й упровадити методичні рекомендації.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

Для досягнення мети й виконання означених завдань на різних етапах дослідницького пошуку застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні*: логічний аналіз нормативно-законодавчої бази, наукових досліджень у галузі філософії, педагогіки, психології, соціології й відповідних субдисциплін – для визначення стану розробленості проблеми в науковій літературі; теоретичний аналіз, синтез, абстрагування – з метою визначення ключових понять дослідження; теоретичний аналіз, зіставлення й узагальнення концептуальних поглядів щодо досліджуваної проблеми – для визначення проблемно-тематичних напрямів дослідницького пошуку; дефінітивний аналіз, систематизація та логічне узагальнення – з метою визначення суті та структури індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури; теоретико-методичний аналіз, синтез і класифікація – для визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури; теоретичний аналіз, порівняння, узагальнення – з метою виявлення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики; незалежних експертних оцінок – для визначення найбільш вагомих педагогічних умов; моделювання – з метою проектування моделі формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури; *емпіричні* – праксиметричні (вивчення та аналіз перспективного педагогічного досвіду, освітньо-професійних і навчальних планів, програм, навчально-методичних комплексів) – для з'ясування стану розробленості проблеми в освітній практиці й уточнення змісту структурних компонентів індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури; *обсерваційні* (пряме й непряме спостереження) – з метою виявлення досвіду реалізації індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури; *діагностувальні* (усні й письмові опитування) – для педагогічного діагностування рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури; *прогностичні* (експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик), педагогічний

експеримент – для експериментальної перевірки педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики; *математичної статистики*: перевірки репрезентативності вибірки – для визначення обсягу вибіркової сукупності; частотного аналізу – для опрацювання та інтерпретації результатів дослідження; розрахунку статистичного критерію χ^2 Пірсона – для підтвердження значущості відмінностей показників рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– *теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови* формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики (формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності; удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності; використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки; розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань), методологічним підґрунтям забезпечення яких є цілісність компетентнісного, особистісно-орієнтованого, суб'єктно-діяльнісного, аксіологічного, контекстного, позиційно-ситуативного підходів; *спроєктовано модель* формування індивідуального стилю професійної діяльності, що візуалізує системну цілісність соціального замовлення, мети, методологічних підходів, принципів, змісту, етапів, організаційних форм, методів, засобів, критеріїв, показників, рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, структурованих у методологічно-цільовому, організаційно-змістовому, діагностувально-результативному блоках, й уможливорює позитивну динаміку формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури та реалізується за дотриманням принципів організації продуктивної педагогічної практики: системності, цілісності, суб'єктності, діалогічності, взаємодії, безперервності, відкритості, соціальної активності;

розроблено методика формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, яка реалізується у три етапи (адаптації, індивідуалізації, інтеграції) та передбачає використання ефективно доцільних форм, методів, прийомів роботи, комплексу пошукових і ситуативних завдань; уможлиблює розвиток професійної майстерності для організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу, методично виваженого застосування освітніх новацій, вмотивовує до професійного самовдосконалення та самореалізації;

– удосконалено діагностичний інструментарій дослідження сформованості індивідуального стилю професійної діяльності за такими критеріями і показниками: мотиваційний (системна цілісність потреб, ставлень до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності, мотивація реалізації індивідуального стилю, прагнення до професійного успіху в організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти), когнітивний (система професійних знань про індивідуальний стиль діяльності, професійний розвиток, механізми вироблення індивідуального стилю та його вияви у професійній діяльності, розуміння суті етапів формування індивідуального стилю діяльності й інтеграції знань про професійне становлення і самореалізацію), діяльнісний (комплекс професійних умінь формування і реалізації індивідуального стилю, навичок виконання спортивно-педагогічної діяльності, професійно значущі якості щодо визначення стратегій і тактик організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти), рефлексивно-ціннісний (здатність критично осмислювати рівень задоволеності потреб щодо самореалізації у професії, комунікативної взаємодії, адекватність оцінювання професійних успіхів, сприйняття суперечливих моментів та прорахунків у формуванні й реалізації індивідуального стилю діяльності), а також визначено рівні: репродуктивний, конструктивний, творчий;

– подальшого розвитку набув зміст поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності учителів фізичної культури»; розвиток полягає в

урахуванні суттєвих видових ознак щодо соціально-психологічних, суб'єктно-діяльнісних характеристик інтегрального утворення, конкретизації комплексу професійно значущих якостей, ціннісних орієнтацій, способів діяльності, виконання окремих дій, що цілісно відображаються в здатності узгоджувати індивідуально-особистісні (потенційні) можливості з обраною професією.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури навчально-методичного комплексу з дисципліни «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури», що охоплює: навчальну програму, курс лекцій, тематику семінарських занять, тести, перелік запитань для самостійної роботи та заліку, глосарій, навчально-методичний посібник і методичні рекомендації щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, які можуть бути використані в системі післядипломної педагогічної освіти; удосконаленні та впровадженні в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури навчально-методичних комплексів із дисциплін: «Основи менеджменту, маркетингу та адміністрування (за професійним спрямуванням)», «Менеджмент здоров'я» з урахуванням ідей індивідуалізації навчання.

Основні положення й результати дисертаційного дослідження **впроваджено** у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка (акт № 1285 від 31.05.2018), Львівському державному університеті фізичної культури (довідка № 668 від 13.06.18), Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (акт № 52/18 від 12.06.2018), Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка № 30 від 05.06.2018), Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка (довідка № 1672 від 22.05.2018).

Особистий внесок здобувача. У статті [234] (співавтор М. О. Лянной) – полягає в теоретичному обґрунтуванні змісту та провідних принципів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; у статті [233] (співавтор

М. О. Лянной) – у визначенні загального індексу задоволеності студентів організацією педагогічної практики у закладах вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися на таких науково-практичних конференціях:

міжнародних: «Основні напрями розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (Україна, Дніпропетровськ, 2009), «Молода спортивна наука України» (Україна, Львів, 2010); «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Україна, Суми, 2016), «Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення» (Україна, Суми, 2016), «Cross-cultural and economic aspects of development of European integration processes» (Словаччина, Кошице, 2016), «Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення» (Україна, Суми, 2018);

всеукраїнських: «Актуальні проблеми підготовки фахівців з фізичного виховання у контексті Болонського процесу» (Івано-Франківськ, 2010), «Трибуна передового досвіду: сучасні підходи до викладання фізичної культури в закладах освіти в контексті Нової української школи» (Суми, 2018).

Публікації. Результати дослідження опубліковано в 13 наукових працях, з них: 1 навчально-методичний посібник, 6 статей (1 – у співавторстві) у виданнях, включених до переліку фахових у галузі педагогіки (з яких 3 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття у іноземному науковому виданні, 2 статті в інших наукових виданнях (1 – у співавторстві), 3 тез у збірниках матеріалів конференцій (у т.ч. 2 – в іноземних виданнях).

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (402 найменування, з яких 29 – іноземними мовами) та 25 додатків на 99 сторінках. Ілюстративний матеріал дисертації подано в 38 таблицях і 10 рисунках. Загальний обсяг дисертації складає 13,7 авторських аркушів, із яких основного тексту – 9,3 авторських аркушів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

1.1 Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури як наукова проблема

У розвинених країнах світу і, зокрема, в Україні фізичну культуру і спорт визнають невід’ємною складовою цивілізаційної культури нації, «пріоритетним напрямом державної гуманітарної політики, важливим чинником всебічного розвитку особистості, формування її здорового способу життя, досягнення фізичної й духовної досконалості» [115]. Здобутки фізкультурно-спортивної галузі зумовлюють інноваційність педагогічних, психологічних, мистецьких наук й у своїй цілісності створюють позитивний міжнародний імідж Української держави. У зв’язку з цим актуалізується суспільна роль учителів фізичної культури, які, реалізуючи перспективні ідеї у виконанні завдань державної освітньої політики, формують життєво важливі якості, ціннісні орієнтації, стійку мотивацію учнівської молоді до занять фізичною культурою і спортом, сприяють фізичному, інтелектуальному й духовному розвитку кожної особи, вдосконаленню рівня фізичної та психологічної підготовленості до активного життя, здійснюють професійну діяльність відповідно до принципів індивідуального підходу. З огляду на це, зростають вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців щодо їхньої здатності до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового, оздоровчо-розвивального процесу на основі творчого використання стандартних і нестандартних технологій, методик, методів, технік і форм роботи.

Пріоритетні вектори професійної підготовки учителів фізичної культури, визначені в Законах України «Про освіту» (2017) [114], «Про вищу освіту» (2014) [113], «Про фізичну культуру і спорт» (1993) [115], Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність—здоровий спосіб життя—дорова нація» (2016) [274], Державному

соціальному стандарті у сфері фізичної культури і спорту (2013) [269], Державній цільовій програмі розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року (2017) [271], Концепції Нової української школи (2017) [161] та інших чинних документах, на загальнодержавному рівні підтверджують необхідність вироблення індивідуального стилю професійної діяльності здобувачів освітніх послуг. Зокрема, в Законі України «Про освіту» наголошено, що задля досягнення мети і завдань освіти педагогічні та науково-педагогічні працівники повинні «постійно підвищувати свій загальнокультурний рівень та педагогічну майстерність» [114].

Суголосно чинному законодавству науковці О. Ажиппо [4], О. Вацеба [5], В. Афонін [16], Л. Демінська [91], П. Джуринський [93], Є. Захаріна [116], Р. Карпюк [140; 141], Ю. Мосейчук [220], Л. Сущенко [317], О. Тимошенко [325] та ін. акцентують увагу на таких завданнях вищої фізкультурної освіти:

- підготовка фахівців, здатних не лише змістовно, а й технологічно правильно навчати учнів, створювати максимально сприятливі умови для збереження та розвитку їхнього фізичного і духовного здоров'я, готових самостійно визначати конструктивні способи соціального самоутвердження;

- формування у майбутніх учителів фізичної культури здатності до безперервної самоосвітньої діяльності й швидкого адаптування у постійно змінних умовах професійного середовища, розвиток прагнення до безперервного професійного самовдосконалення;

- розвиток особистісних інтегральних якостей майбутніх фахівців, а саме: вдосконалення комплексу їхніх здібностей, що цілісно уможлиблюють успішне самостійне адаптування у професійному середовищі, а також проектування стратегій професійного саморозвитку;

- аналіз змістових і процесуально-організаційних основ фізкультурної освіти й обґрунтування доцільності застосування фізкультурно-оздоровчих технологій.

Відтак, у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури в університетах передбачається використання освітніх і економічних трендів для особистісного й професійного становлення суб'єктів освітніх процесів як творчих

фахівців, здатних забезпечити якісний психолого-педагогічний супровід реалізації фізкультурно-оздоровчих програм для формування життєво важливих якостей учнівської молоді, стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом.

Студіювання наукових праць останнього десятиліття [22; 29; 37; 38; 76; 98; 153; 218; 200; 217; 263; 297] переконує, що потужними рушійними засобами входження й адаптування майбутніх учителів фізичної культури в професійному середовищі є, передовсім, розвинені особистісні якості (мобільність, активність самовияву, здатність знаходити конструктивні способи розв'язання складних ситуацій професійної діяльності, прагнення презентувати себе, набутий різноплановий досвід, самореалізовуватися тощо), а не знання, вміння, навички, сформовані у процесі професійної підготовки. Означене міркування є провідною ідеєю дослідницького пошуку, оскільки «освіта як державний пріоритет має забезпечувати інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства» [114], а спорт як специфічний різновид фізичної й інтелектуальної активності сприяє збереженню та поліпшенню фізичного, духовного, психічного здоров'я, стимулює прагнення фахівців до професійного самовдосконалення. З огляду на це, викристалізовується соціальне замовлення щодо підготовки вчителів фізичної культури з індивідуальним стилем професійної діяльності, здатних до організації оздоровчо-розвивального й спортивно-масового процесу в закладах освіти.

Різноаспектні питання щодо формування індивідуального стилю діяльності фахівців різних спеціальностей із 80-х рр. ХХ ст. досліджують у царині філософії, психології, соціології, педагогіки, методик та субдисциплінах означених наук. Науковці застосовують традиційний (загальний) і спеціалізований (вузький) підходи до пізнання й осмислення індивідуального стилю діяльності та специфіки його формування й розвитку. Крізь призму традиційного підходу узагальнюють варіанти тлумачень ІСД, визначають умови й методики його формування. Означений підхід обґрунтовується у працях О. Дубасенюк [280], В. Загвязинського [106], І. Зязюна [122; 123], В. Краєвського [166], Н. Кузьміної [173], Е. Лузік [187], В. Сластьоніна [304; 305], С. Сисоевої [319] та ін. Вчені

наголошують на значущості індивідуальних якостей учителя у здійсненні педагогічної діяльності, акцентують увагу на необхідності оновлення змісту і процесу професійної підготовки майбутніх учителів та вказують на істотні переваги індивідуалізації фахової праці. Наукову цінність для виконання завдань дисертаційної роботи мають праці І. Бега [35], А. Камбура [133], С. Максименка [190], В. Мішагіна [213], О. Мірошніченко [216], В. Рибалки [292] та ін. щодо реалізації особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутніх учителів, а також дослідження Б. Без'язичного [29], А. Каленського [109], А. Маркової [193; 194] та ін., в яких концептуалізовано механізми формування професійної й педагогічної культури вчителів різних спеціальностей, розкрито своєрідність педагогічної етики, зміст яких враховуємо у розробленні структури, діагностичного інструментарію оцінювання рівнів сформованості ІСПД та методики його формування.

Грунтуючись на концептуальних твердженнях В. Андрущенка [336], І. Зязюна [122; 123], В. Кременя [167; 168], В. Курила [174], Г. Філіпчука [333; 334] та інших філософів, перспективними векторами вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури позиціонуємо актуалізацію ідей гуманізації вищої освіти з урахуванням принципів варіативності, альтернативності, рівневої підготовки, суб'єктності, системності, цілісності, а також застосування концепцій щодо розроблення та реалізації індивідуальних професійних траєкторій. В умовах гуманізації освіти, за якої актуалізується індивідуальність як вища цінність, формування ІСПД у суб'єктів освітнього процесу в університетах має бути одним із провідних цільових орієнтирів професійної підготовки. Відтак, сформованість стилю професійної діяльності, на нашу думку, буде вагомим показником ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури в ЗВО.

Наукові розвідки, пов'язані з визначенням суті й масштабного застосування ідей гуманізації в освітньому процесі, механізмів індивідуалізації навчання й виховання, з 80-х рр. ХХ ст. утворюють теоретичне підґрунтя численних дослідницьких пошуків з освітньої інноватики. Так, у працях Ш. Амонашвілі [8],

І. Волкова [61], Б. Вяткіна [67], Л. Іванова [131], Є. Ільїна [125], М. Носка [229], В. Семиченка [299] та ін. у формуванні змісту й пошуку оптимальних механізмів удосконалення освітніх процесів визначено переваги індивідуалізації учнівської молоді, що концептуалізувалися в категоріях «особистість», «індивідуальність» та уможливили глибоке пізнання й максимальне врахування внутрішнього світу кожного учня.

З огляду на це, в контексті з'ясування стану розробленості наукової проблеми проаналізовано різні параметри розуміння вченими досліджуваних явищ і процесів, зіставлення й узагальнення результатів яких дало змогу широко розглянути суть, структуру та критеріальні характеристики індивідуального стилю професійної діяльності, осмислити особливості процесу його формування у майбутніх учителів фізичної культури.

Особливості формування індивідуального стилю діяльності крізь призму традиційного (загального) підходу аналізують у філософсько-культурологічній і психолого-педагогічній площинах, що зумовлює відповідне бачення суті, структури ІСД і механізмів його формування. Важливими у контексті дослідження є результати наукових розвідок щодо визначення індивідуальності як: суб'єкта суспільно-історичного й культурного розвитку (Г. Берулава [33], І. Бех [35], І. Зязюн [122], В. Кремень [167], В. Андрущенко, І. Передборська [336] та ін.); інтегральної характеристики психічних властивостей, станів і якостей, котрі відрізняють людину від тварини й інших представників соціального світу (П. Анохін [13], Г. Балл [26; 27], А. Біз'єва [39], В. Белоус, І. Зінник [44], О. Гребенюк та Т. Гребенюк [85], А. Маслоу [196], В. Мерлін [206], В. Рибалка [292], В. Семиченко [299; 301] та ін.), що широко представлено в Додатку А. Прикметно, що в науковому дискурсі ХХІ століття [42; 70; 150; 213; 241; 285; 355] індивідуальність позиціонують як суспільну цінність, що зумовлює пріоритети цивілізаційного прогресу. Наведена думка актуальна в контексті виконання дисертаційної роботи, оскільки спорт є потужним рушієм суспільного розвитку, засобом і методом фізичного виховання та передбачає використання змагальної діяльності й підготовки до неї, в процесі якої порівнюються й оцінюються

потенційні можливості людини, формується і виражається її індивідуальність [312]. Саме педагогічна категорія індивідуальності, за слушним міркуванням Т. Гребенюк, уможлиблює вивчення й розв'язання суперечливих питань у проявах і розвитку індивідуальних якостей майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки в ЗВО [85].

У контексті дослідження враховуємо результати наукових та емпіричних розвідок про механізми розвитку самоактуалізації, самопізнання та екзистенційні складники індивідуальності. Означений напрям теорії і практики вирізняє традиційні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти, що зорієнтовані лише на інтелектуальну, мотиваційну і предметно-практичну сфери. Саме екзистенційна, регулятивна, предметно-практична сфери індивідуальності уможлиблюють формування здатності майбутніх учителів фізичної культури здійснювати самоаналіз, саморегуляцію, самооцінку, самореалізацію.

Для виконання завдань дисертаційної роботи використовувались ідеї наукових праць, в яких розкрито зміст, спектральні характеристики активності людини, її життєдіяльності, а саме: життєвий стиль (А. Адлер [3], Р. Зіммель [120], І. Зязюн [122] та ін.), культурний стиль (Г. Берулава [33], Е. Орлова [244] та ін.), індивідуальний стиль діяльності (Ш. Амонашвілі [8], Б. Вяткін [67], З. Вяткіна [68], Є. Клімов [147], Д. Леонтьєв [181], В. Мерлін [206], М. Щукін [366; 367; 368] та ін.), стиль спілкування (О. Бодальов [41], Н. Волкова [61], Є. Ільїн [126; 127], В. Кан-Калик [135], А. Коротаєв, Т. Тамбовцев [162], М. Сканкін [313] та ін.), індивідуальний стиль педагогічної діяльності (А. Войтович [60], І. Задорожна [108], І. Зимня [121], Ж. Ковалів [151], А. Маркова [193; 194; 195], О. Русаков [295]) тощо.

Науково значимими є психологічні розвідки щодо інтегративних характеристик власне стилю, що здійснюються у двох теоретичних контекстах, а саме: 1) стиль як складноструктурована цілісність способів діяльності суб'єкта; 2) стиль як спосіб самовиявлення суб'єкта (А. Лібін). При цьому стильові прояви характеризують із позиції особистісних факторів (А. Адлер), професійних

операцій (Г.–В. Олпорт), діяльнісного підходу (В. Мерлін, Є. Клімов, Б. Теплов, В. Ядов та ін.). Науковці аргументують, що стилі діяльності вчителя вирізняються індивідуальною своєрідністю, варіативною мінливістю, ієрархією рівнів, різним ступенем розвитку й адекватності, формуються цілеспрямовано, свідомо або стихійно. З метою увиразнення й конкретизації стилів дослідники застосовують термін «дерево стилів», що дає змогу ієрархізувати різні поняття.

У сучасній психолого-педагогічній науці дослідницькі пошуки щодо вивчення, реалізації та формування стилю фокусуються, переважно, у таких тематичних площинах: індивідуальні стилі діяльності; когнітивні стилі; стилі лідерства і керівництва; стилі життя (поведінки, активності) [189, с. 10]. Так, Г. Сорокіна, керуючись ідеями наукових розвідок, доводить, що ІСД – це системне особистісне утворення, яке включає сукупність інтелектуальних, мотиваційних, психічних властивостей і професійно-значущих якостей [308]. Водночас, Р. Немов зауважує, що ІСД вчителя – це складна система способів, прийомів і форм професійної діяльності фахівця, що відображає його індивідуальну своєрідність [223].

Ідейна близькість наукових розвідок, в яких представлено характеристики стильових проявів професійної діяльності педагогів (додаток Г), врахована нами в дослідженні, оскільки вивчення таких праць формує загальне уявлення про суть, структуру, критеріальні ознаки ІСПД учителів фізичної культури. Відтак, коротко прокоментуємо наукові напрацювання. Традиційно, стилі діяльності вчителя розглядають у межах трьох інтерпретаційних варіантів: авторитарного, демократичного й ліберально-потурального. На нашу думку, найбільш повно означені стилі охарактеризовано у праці І. Зимньої [121]. Науково важливою є позиція А. Маркової щодо виокремлення емоційно-імпровізаційного, емоційно-методичного, розважливо-імпровізаційного і розважливо-методичного стилів [195], а також типологія стильових проявів за критерієм синтезу емоційної сфери й методичної майстерності вчителя, презентована імпровізаційним, емоційно-методичним, розмірковувально-імпровізаційним та розмірковувально-методичним стилями. Актуальною є думка автора, що прояв ІСПД слугує

істотною умовою набуття професійної майстерності, а тип нервової системи корелює з показниками: «дисциплінування після порушення», «підвищений тон звернення до учнів», «різкий тон звернення до учнів», «спокійний тон звернення до учня», «насиченість плану-конспекту уроку», «відповідність змісту уроку його плану», «своєчасність і старанність підготовки до уроку». Відтак, учителі із сильним типом нервової системи частіше, ніж зі слабким її типом, застосовують авторитарні прийоми дисциплінування, звертаючись до школярів у підвищеному й різкому тоні [117]. За критерієм специфічної природи мислення педагога Б. Братусь [45] і Л. Мітіна [209; 210] диференціюють регулятивно-прагматичний, егоцентричний, стереотипно-залежний і суб'єктно-універсальний стилі діяльності вчителя. Визначаючи спілкування наскрізним компонентом професійної діяльності педагога, В. Кан-Калик і М. Нікандров проектують типологію ІСПД за критерієм істотних характеристик комунікативної творчості індивіда: «лідер», «генератор педагогічних ідей», «ентузіаст», «дослідник» [135]. При виконанні завдань дослідження беремо до уваги результати наукових розвідок сучасного психолога В. Леві, який диференціює стилі професійної діяльності вчителів за критерієм рольового репертуару, а саме: «оратор», «артист», «контролер», «критик», «інформатор», «консультант», «опікун», «нянька», «кумир», «проповідник», «друг», «блазень», «дресирувальник», «наглядач» [180].

Сучасна дослідниця Т. Рожок, стверджує, що стильові прояви педагогічної діяльності, їх типологія зумовлюються зорієнтованістю уваги вчителя до окремих аспектів освітнього процесу і постають як «стійке поєднання мотивів діяльності відповідно до домінантних аспектів навчання, виховання, розвитку, цільових настанов, що зумовлює характер планування і здійснення педагогічних дій». Відтак, науковець розрізняє організаційно-комунікативний, конструктивно-організаторський, конструктивно-комунікативний стилі професійної діяльності вчителя [293].

Розглянуті типи ІСПД та їх сутнісні характеристики автори визначають згідно з домінуючими підходами до аналізу фактів педагогічної дійсності й оригінальних професійних ідей учителів. Розробленість різних типологій стилів

педагогічної діяльності засвідчує багатоманіття критеріїв їх виокремлення й водночас спонукає до врахування типологічних характеристик професійної діяльності учителів фізичної культури та розгляду стану дослідженості проблеми крізь призму спеціалізованого підходу. У такому контексті дослідницькі пошуки здійснюють на основі вивчення процесів набуття професійних компетентностей, педагогічної майстерності, професіоналізму та деталізують способами й механізмами оволодіння різних складників педагогічної професії, відображаючи відповідні площини вироблення індивідуального стилю діяльності. Так, у дослідженні процесу формування індивідуального стилю професійної діяльності науковці зважають на вузькоспеціалізовану природу фаху: майбутніх учителів гуманітарного профілю (Л. Андрощук [11], Ж. Ковалів [151], І. Цар [348]), викладачів вищих військових закладів освіти (А. Войтович [60], В. Ягупов [370]), інженерів-педагогів (О. Прохорова [283]) тощо. Дослідники (Є. Ільїн [125], Д. Леонт'єв [181], Л. Макарова [188], Л. Сущенко [317], Б. Теплов [322] та ін.), обґрунтовуючи суть індивідуального стилю й умови його формування стосовно різних видів діяльності (пізнавальної, спортивної, трудової тощо), визначають засоби персоналізації навчання, аналізують істотні характеристики професійної діяльності педагогів, зорієнтовані на розвиток індивідуального стилю. Науковці розглядають поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя» в межах понятійного поля: «індивідуальний стиль життєдіяльності», «індивідуальний стиль», «індивідуальний стиль професійної діяльності» тощо. Питання ж щодо формування ІСПД педагогічних працівників досліджують в межах розроблення концепцій, що ґрунтуються на особистісно й індивідуально орієнтованих підходах до навчання, і тільки епізодично враховують потенціал наскрізної педагогічної практики в набутті майбутніми фахівцями професійно важливих якостей.

Оскільки фахова праця педагогічних працівників, залежно від властивостей психіки та ключових ознак у кожній конкретній ситуації, характеризується відповідною цільовою настановою (на процес чи результат), особистісними якостями, то маємо підстави стверджувати, що ІСПД характеризує індивідуально-

особистісну унікальність професійної діяльності педагога, що й аргументуємо результатами вивчення зразків Всеукраїнської картотеки передового педагогічного досвіду вчителів фізичної культури (Денисенко Н. Г., учитель фізкультури Луцької гімназії № 21 імені Михайла Кравчука, переможець конкурсу «Учитель року» 1997 р.; Паньків О. М., учитель фізичної культури Ясенської загальноосвітньої школи I-III ступенів Рожнятівського району Івано-Франківської області, переможець конкурсу «Учитель року» 2001 р.; Чешейко С. М., учитель фізичного виховання ТОВ «НВК Новопечерська школа», м. Київ, переможець конкурсу «Учитель року» 2005 р.; Іванов О. К., учитель фізичної культури Волинського обласного ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, переможець конкурсу «Учитель року» 2008 р.; Михно Л. С., учитель Шосткинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7 Сумської області переможець конкурсу «Учитель року» 2012 р.). Ці вчителі виконують комплексні фахові завдання з урахуванням особливих характеристик педагогічних ситуацій, в яких можна максимально вплинути на освітній процес, тому розробляють і застосовують власні способи, методи, засоби і прийоми роботи й, відповідно, мають вищі рейтингові показники фахової діяльності. Таким чином, оптимальний індивідуально розроблений стиль професійної діяльності забезпечує найбільший результат за мінімальних затрат часу і сил. Оцінним критерієм сформованості ІСПД у таких педагогів є високі показники особистісного й фізичного розвитку учнів; застосування оптимально розроблених стратегій розвитку власної індивідуальності, а саме: 1) педагогічне новаторство, що передбачає розроблення (віднайдення) інноваційних способів, методів, засобів, принципів, форм та прийомів роботи; 2) творче застосування стереотипів та інноваційних здобутків перспективного педагогічного досвіду, поєднаного в цілісні конструкти, що відтворюють індивідуальну неповторність учителя.

У зв'язку з цим, актуальними є наукові твердження праць [109; 128; 183; 185; 225; 238; 305], в яких висвітлено кореляційні зв'язки між особливостями педагогічної діяльності та своєрідністю розвитку індивідуальності вчителя. Відтак, індивідуальність педагога представлено цілісністю психічних і

особистісних складників. Психічні – позиціоновано як характерологічні ознаки професійної діяльності особи, що проявляються залежно від рівнів сформованості ціннісно-мотиваційних орієнтацій, загальних і професійних здібностей. Особистісні – в контексті реалізації соціальних вимог, що пред'являються представникам педагогічної професії (любов до дітей, повага і вимогливість до них, професійна доброчесність тощо). Від рівня розвиненості означених складників індивідуальності залежить яскравість і чіткість виявів індивідуально-особистісних та професійно-діяльнісних якостей учителів фізичної культури і майбутніх фахівців.

Найбільш значущими для вдосконалення підготовки фахівців із фізичної культури і спорту щодо їхньої здатності до організації оздоровчо-розвивального освітнього процесу, формування життєво важливих якостей учнівської молоді, стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом вважаємо дослідження, виконані у вузькій інтерпретаційній парадигмі, що враховує суть навчального предмета, стратегічні завдання освітньої галузі «Фізична культура і спорт», інноваційні функціональні обов'язки і ролі вчителів фізичної культури в сучасних соціокультурних умовах, таксономію педагогічних цілей професійної діяльності, специфіку спортивної професійно-педагогічної дії тощо. Тому в дослідницькому пошуку ґрунтуємося на концептуальних твердженнях Е. Вільчковського [58], М. Кричфалушого [169], Ю. Курнишева [175; 176; 389], А. Міхеєва [212], М. Носка [229], Л. Сущенко [317], О. Тимошенка [325; 326], Б. Шияна [358; 359; 360] та ін. щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та розвитку у них педагогічної майстерності. Водночас зауважимо, що вчені акцентують основну увагу на значущості інтердисциплінарного, компетентнісного, системного підходів до обґрунтування цілісної концепції індивідуальності, і лише частково враховують ідеї аксіологічного, суб'єктно-діяльнісного, контекстного, позиційно-ситуативного методологічних підходів до формування ІСПД.

У науковому дискурсі обґрунтовано концепції і розроблено технології, що реалізують індивідуально-творчий, культурологічний та інші підходи, які

частково сприяють формуванню індивідуальності студента (Б. Ананьєв [9], Т. Гребенюк [85], В. Данильченко, О. Шумейко [90], С. Ізмайлов [124], Л. Лузіна [186], Ю. Орлов [243], С. Спічак [310], І. Фоменко [338], Л. Хьелл, Д. Зіглер [347] та ін.). Однак наукові розвідки слугують переважно підґрунтям масової підготовки вчителів фізичної культури для закладів загальної середньої освіти, тобто автори не розглядають ресурсів професійної підготовки щодо формування індивідуальності майбутнього вчителя; лише епізодично розкривають можливості освітнього процесу для самореалізації фахівця, формування в нього індивідуального стилю професійної діяльності. У цьому контексті науковий інтерес становить праця О. Ключової, в якій представлено типологічні характеристики емоційно-імпровізаційного, розмірковувально-імпровізаційного, емоційно-методичного, розмірковувально-методичного стилів діяльності фахівців у галузі фізичної культури і спорту [148]. Обґрунтовані дослідницею характеристики увиразнюють необхідність уточнення суті й розроблення структури ІСПД, що надасть чіткості дослідницькому пошуку, зорієнтованому на формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

Ми усвідомлюємо, що стилі професійної діяльності досвідчених педагогів певною мірою стосуються майбутніх фахівців, оскільки педагогічну практику розгляємо як своєрідну модель, що відображає специфіку кожного суб'єкта діяльності. Тому важливими у дослідницькому пошуку є результати наукових розвідок щодо концепцій, стратегій, видів, способів, форм і механізмів організації педагогічної практики майбутніх учителів у професійній підготовці [24; 31; 32; 40; 136; 247; 248; 279; 340; 343; 372 тощо]. Саме педагогічна практика є важливим засобом динамічної адаптації молодого фахівця до реалій професійної праці (З. Абасов [1], О. Абдулліна [2], М. Бурмістрова [53], Н. Веригіна [56], М. Воробйов [252]; В. Горленко [83], Л. Пшенична, [288]; В. Сластьонін [304; 305], Г. Черкас [350]; Л. Шукевич [363] та ін.). У контексті дослідження, враховуємо схарактеризовані у праці Т. Гребенюк ознаки педагогічної практики як цілісного процесу, а саме: інтегрованість, взаємозв'язок компонентів, їх

скоординованість, досконалість, що забезпечує розвиток особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури. Підтримуємо міркування науковців, що педагогічна практика має бути безперервною динамічною системою, кожна підсистема якої конкретизується відповідними незмінними детермінантами, що набувають нових професійних характеристик, і реалізується у контексті матеріально-виробничої і соціально-комунікативної діяльності. При цьому цілісність педагогічної практики виявляється в підпорядкованості всіх етапів, структурних складників, функцій основній меті – розвитку індивідуальності кожного майбутнього фахівця. Інтегровальний характер педагогічної практики виражається у комплексному впливі на особистість студента під час виконання ним основних функцій і компонентів професійної діяльності педагога [85].

У такому контексті постає необхідність прокоментувати основні функції фахової діяльності вчителя фізичної культури. Зокрема, Є. Ільїн диференціює виховну, проектувальну, управлінсько-організаторську, прогностично-орієнтувальну, освітньо-просвітницьку, адміністративно-господарську функції. Реалізація виховної функції передбачає формування моральних особистісних якостей громадян України. Проектувальна функція охоплює складання орієнтовного плану заходів із фізичного виховання, планів, конспектів занять чи масових спортивних заходів з урахуванням індивідуальних фізичних навантажень учасників. Управлінсько-організаторська – пов'язана з практичною організацією фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти та з координуванням дій учнівської молоді. Прогностично-орієнтувальна функція полягає у виявленні спортивних здібностей учнівської молоді, формуванні життєво важливих якостей та стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом. Освітньо-просвітницька – передбачає трансформацію знань і вмінь із техніки виконання фізичних вправ задля цілісного розвитку духовних і фізичних сил учнів. Адміністративно-господарська функція зорієнтована на матеріальне забезпечення процесу фізичного виховання на уроках і в позакласній роботі, зокрема, придбання і ремонт спортивного обладнання й інвентарю [125]. На найвищому рівні узагальнення функції професійної діяльності

вчителя фізичної культури охоплюють планування роботи, організацію освітнього процесу, педагогічний контроль, облік і аналіз діяльності [58, с. 28].

Означені функції реалізуються у межах конструктивної, гностичної, організаторської й комунікативно-мовленнєвої діяльності [320, с. 88]. Конструктивна – зорієнтована на проектування алгоритмів, способів, механізмів формування життєво важливих якостей учнівської молоді, стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом; передбачає вияв умінь розподіляти навчальний матеріал за часом і складати документи поточного й перспективного планування відповідно до вимог державної програми з фізичного виховання в школі. З огляду на це, її ефективність залежить не тільки від здатності вчителя фізичної культури раціонально спланувати оздоровлювально-освітню роботу і руховий режим учнів, але й від уміння своєчасно скоригувати плани, систематично і всебічно проаналізувати результати діяльності, виявити причини помилок. Гностична – охоплює аналіз змісту і способів організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу, вивчення позитивної динаміки розвитку фізичних і духовних сил учнів; активізує здатність учителя фізичної культури поглиблювати, вдосконалювати й систематизувати професійні знання відповідно до визначених цільових настанов, аналізувати професійні ситуації, виокремлювати переваги й недоліки діяльності учнів, формулювати педагогічні завдання. Її ефективність залежить від адекватності самооцінки, об'єктивності самоконтролю, рівня розвиненості самосвідомості і мотивації до самовдосконалення (вивчення сучасної педагогічної літератури, навчальних програм, позитивного досвіду колег і вчителів-новаторів, узагальнення власного досвіду). Суть організаторської діяльності увиразнюється особливостями реалізації в педагогічній практиці розроблених планів, проектів щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу та діяльності учнів під час занять і спортивно-масових заходів; конкретизується діями вчителя щодо транслювання навчального матеріалу (визначення завдань уроку, пояснення і показ техніки виконання фізичних вправ), вибору оптимального місця для проведення уроку й ефективного

виконання рухів, координування діяльності учнів та контролю за дотриманням ними правил безпеки у виконанні фізичних вправ, надання своєчасної допомоги й підстраховування; застосування основних прийомів активізації учнів для збільшення моторної щільності уроку за умови оптимального співвідношення репродуктивних і продуктивних методів навчання, оздоровчого і виховного ефекту фізичної культури. Комунікативно-мовленнєва – зорієнтована на забезпечення продуктивної комунікативної взаємодії між учасниками фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу та передбачає активізацію здатності вчителя до продуктивної комунікативної взаємодії і встановлення психологічного контакту з учнями, керівництво спілкуванням у контексті професійної діяльності, створення сприятливого емоційного фону уроку, ділове спілкування із вчителями, батьками й адміністрацією школи; слухання і розуміння співрозмовника; встановлення ділових контактів із державними і суспільними фізкультурно-спортивними організаціями. Її ефективність зумовлюється рівнем розвиненості «мовно-мовленнєвої культури і педагогічної етики, здатності швидко орієнтуватися в різних ситуаціях комунікування» [68, с. 11].

«Педагогічне спілкування, – наголошував С. Гончаренко, – зорієнтоване на забезпечення зовнішніх і внутрішніх умов відтворення культури в досвіді кожної людини, яка розвивається. Відтак, процес спілкування є центральним в будь-якій педагогічній системі» [82, с. 351]. Саме стиль спілкування педагога-наставника має вагомe значення на різних етапах індивідуально-вікового розвитку учнів. Зокрема, на думку педагогів А. Коротаєва і Т. Тамбовцевої, стиль педагогічного спілкування є внутрішньою особливістю фахівця, детермінованою симптомо-комплексом індивідуальних властивостей (самооцінкою, тривожністю, рівнем вимог, ригідністю, емоційною стійкістю, імпульсивністю) [162, с. 24]. З огляду на це, характеристиками ІСПД майбутніх учителів фізичної культури позиціонуємо алгоритми організації та координування їхньої комунікативної взаємодії з учнями, батьками, вчителями, методистами, іншими студентами, адміністрацією тощо.

У контексті дослідницького пошуку актуальними є праці, автори яких характеризують індивідуальний стиль педагогічного спілкування крізь призму діяльнісного та інтерактивного підходів. З позицій діяльнісного – стиль спілкування розглядають як елемент, підсистему, окремий випадок прояву ІСПД, детермінований контекстом відповідної діяльності та власне індивідуальністю [206, с. 85]. Важливо, що дослідники акцентують увагу на вивченні інструментальних (операційно-технічних) характеристик стилю комунікування. У межах інтерактивного підходу диференціюють «стили міжособистісної взаємодії» або «стили міжособистісних відносин»; індивідуальний стиль педагогічного спілкування обґрунтовують як результат взаємодії і взаємовпливу учасників комунікації. Стиль міжособистісних відносин позиціонують як внутрішнє психологічне тло, на якому розгортаються всі акти комунікативно-педагогічної взаємодії [154, с. 97]. Відтак розрізняють директивний, колегіальний, ліберальний стилі міжособистісної взаємодії. Водночас В. Кан-Калик обґрунтовує такі варіанти стилів комунікування: на основі захопленості спільною творчою діяльністю, на основі дружнього розташування, дистанції, залякування, загравання [135, с. 37].

Психологи розглядають спілкування, переважно, як особливий вид діяльності індивіда, форму, що зумовлює інші види активності. Відтак, у контексті дисертаційної роботи, спілкування постає не тільки як алгоритм послідовних дій (діяльностей) суб'єктів-комунікантів, а й як форма особливих впливів однієї особи на іншу чи на групу осіб, як різновид їхньої взаємодії.

Отже, з'ясування стану розробленості проблеми засвідчує наявність значного досвіду щодо вироблення індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх фахівців. Науковці розглядають суть ІСПД як складне системне новоутворення, що охоплює комплекс мотиваційних, інтелектуальних, психічних властивостей і професійно значущих якостей особи (додаток В). У різних смислових контекстах автори використовують такі інтерпретаційні варіанти: «життєвий стиль», «культурний стиль», «індивідуальний стиль», «стиль діяльності», «стиль спілкування», «стиль поведінки», «стиль педагогічної діяльності», «індивідуальний стиль діяльності», «індивідуальний стиль

професійної діяльності» тощо. Означені терміни мають відповідне змістово-сміслову наповнення. Проте за семантичним значенням, вони тісно взаємопов'язані і вказують на істотні характеристики досліджуваного феномену в різних парадигмальних площинах. Їх гнучке використання окреслює уявлення про суть і структурні складники індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури, тренерів, інструкторів зі спорту та інших фахівців, а також дає змогу означити пріоритетні вектори формування ІСПД у процесі професійної підготовки. Водночас, термінологічна та семантична невизначеність може спричинити недоречності в обґрунтуванні педагогічних умов, розробленні моделі й методики формування ІСПД у процесі педагогічної практики. У зв'язку з цим, існує об'єктивна потреба уточнити суть і структуру індивідуального стилю професійної діяльності саме вчителів фізичної культури, що окреслює об'єкт дослідницького пошуку наступного підрозділу.

1.2 Суть і структура індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури

Центральна категорія дослідницького пошуку – «індивідуальний стиль професійної діяльності учителів фізичної культури». Її логіко-сміслова структура конкретизується змістом понять «індивідуальність», «стиль», «індивідуальний стиль», «стиль професійної діяльності». Означені терміни мають спільну загальну основу щодо розгляду істотних характеристик особистісного і професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури та формування індивідуального стилю професійної діяльності. Відтак, уточнимо суть ІСПД на основі аналізу змісту центральних наукових категорій «індивідуальність», «стиль» та дотичних понять «життєвий стиль», «культурний стиль», «індивідуальний стиль», «стиль мислення», «стиль поведінки», «стиль спілкування», «стиль діяльності», «стиль професійної діяльності». При цьому поняття «суть» усвідомлюємо як «сукупність внутрішніх, відносно прихованих та стійких властивостей об'єктивної дійсності, котра визначає природу предмета, процесу і характерні для них закономірності розвитку» [336, с. 623]; структуру –

як комплекс «взаєморозміщених і взаємопов'язаних складових частин цілого», певних внутрішніх стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують збереження його основних властивостей за різних зовнішніх і внутрішніх змін [54, с. 1405].

Вивчення наукових праць [3; 67;79; 127; 147; 206; 315; 322; 369 та ін.] дало змогу узагальнити науково значущі міркування щодо істотних характеристик досліджуваного феномена й інтерпретувати в сукупності наукових понять-концептів, що графічно візуалізовано на рис. 1.1.

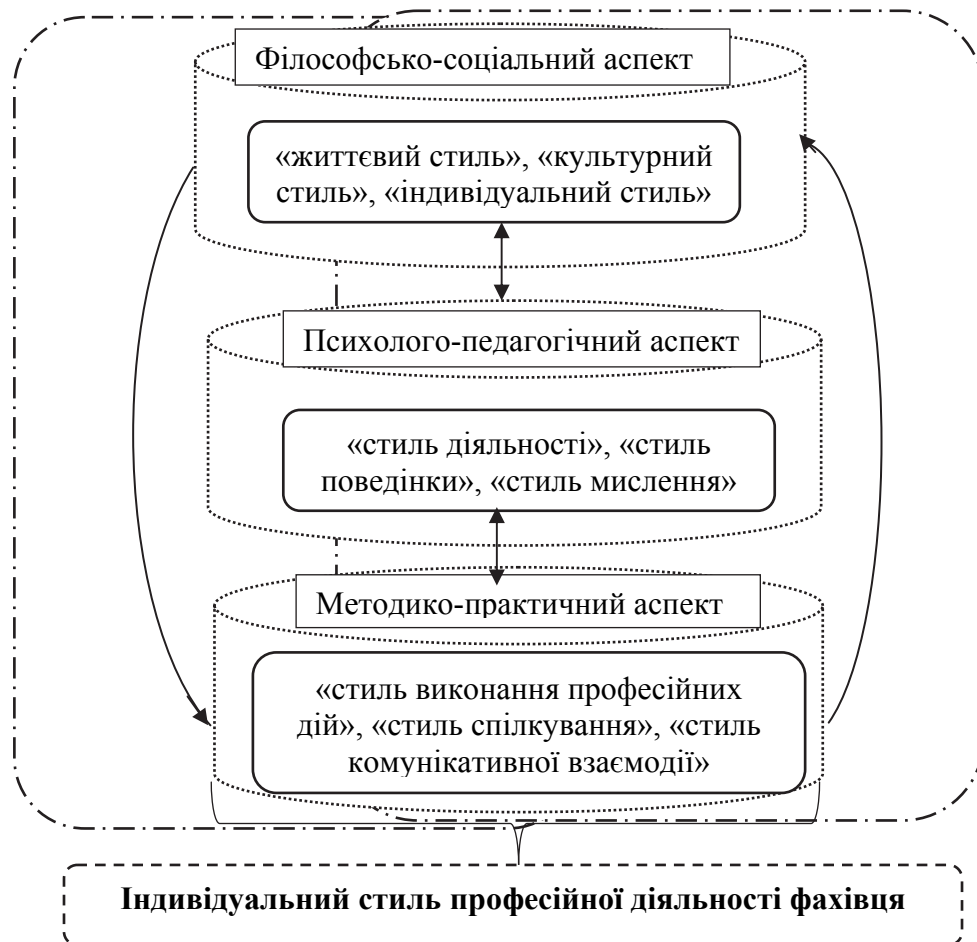

Рис. 1.1 Система наукових понять дослідницького пошуку

Теоретичний аналіз праць засвідчує наявність численних дефініцій поняття «індивідуальність» та висвітлення його істотних характеристик (додаток А). З одного боку, – індивідуальність розглядають як «особистісно-формувальну якість (ознаку, властивість)», «істотну (надзвичайно важливу) рису особистості», що відображає неповторність, унікальність людини (О. Абдулліна [2], І. Зязюн [122; 123], Ю. Хабермас [342] та ін.). Така позиція аргументує правомірність інтегрування понять «індивідуальність» та «особистість». З іншого, – сутнісну природу індивідуальності розкривають крізь призму зіставлення категорій

«індивід–індивідуальність–особистість» (Б. Ананьєв [9], Г. Балл [25], О. Гребенюк [85], А. Маслоу [198; 199], В. Мерлін [206], В. Рибалка [292], В. Семиченко [299] та ін.). Відтак, індивідуальність обґрунтовують як інтегральну характеристику психічних властивостей, станів і якостей, котрі відрізняють людину від тварини й інших представників соціального світу. Зокрема, Є. Клімов [147], В. Мерлін [206] поняття «індивідуальність» позиціонують як: стиль буття людини загалом і стиль її професійної діяльності. При цьому істотні характеристики індивідуальності розглядають як: зумовлений типологічними особливостями стійкий комплекс способів здійснення відповідного виду (чи кількох різновидів) діяльності, що формується в особи, котра прагне досягти «еталонних форм виконання дій» (вузькоспеціалізований аспект); індивідуально-своєрідну систему психічних властивостей, до яких людина приходять свідомо або стихійно задля найкращого вираження власної індивідуальності з типологічно зумовленими зовнішніми обставинами відповідного виду діяльності.

Здійснюючи аналіз психічних властивостей людини, що відображають її унікальність, та зосереджуючи увагу на взаємозв'язках між ними, В. Мерлін вводить поняття «інтраіндивідуальність», «метаіндивідуальність» [206, с. 19, 166-167]. Психолог зазначає, що інтраіндивідуальність визначається цілісною морфологією особистості, а саме, спадковими задатками, метаіндивідуальність – психологічними характеристиками конкретної особи у стосунках з іншими людьми [206, с. 111]. Суголосно означеній концепції, Ю. Гіппенрейтер обґрунтовує індивідуальність як унікальну специфіку психіки людини – суб'єкта суспільно-історичного й соціокультурного поступу. Вчена зауважує, що поняття «індивідуальні властивості особистості» й «особистісні властивості індивіда» – різнорядні, оскільки друге з них відображає ознаки, що характеризують людину загалом як особистість [73].

У визначенні суті ІСПД учителів фізичної культури враховуємо думку А. Маслоу, що «індивідуальність» є результатом самоактуалізації [196; 197; 199]. Вчений наголошує: «самоактуалізація – це рух до самого себе як ідеального образу». Означений процес передбачає: усвідомлення людиною «самості»,

здатність самоактуалізуватися; можливість слухати самого себе і бути чесним із собою; безперервність самовдосконалення; пріоритетність переживань; здійснення численних виборів щодо способів особистісного і професійного зростання; неприйняття захисту. Враховуємо міркування науковця, що розвиток особистості зумовлюється, насамперед, внутрішньою суттю людини, а потреба в самоактуалізації – бажанням досягнути вершини. Відтак, індивід вільний у виборі стилю життя, тобто самостійно створює власну індивідуальність, піднімаючись від «примітивних» до «метапотреб», і результатом самоактуалізації є сильна індивідуальність [197].

Аналіз концепцій В. Франкла («гуманістична концепція здорової особистості»), К. Роджерса («цілісно функціуючої особистості», «особистості завтрашнього дня»), А. Маслоу («самоактуалізованої особистості»), Г. Балла («самоактуалізації особистості») засвідчує, що спільними ознаками індивідуальності є свобода, творчість, неповторність.

Грунтуючись на результатах наукових розвідок психологів, педагоги обґрунтовують, що індивідуальність – це поняття, зміст якого розкриває унікальну природу конкретної особи в цілісності індивідних, особистісних, суб'єктних виявів, що постають як продукт її вільного розвитку [43]. Підтримуємо думку учених, що завдяки індивідуальності людина творчо виявляє себе, стає суб'єктом історико-культурного поступу й розвитку особистого життя. З огляду на твердження В. Слободчикова, Є. Ісаєва про «особистість як визначеність позиції людини у стосунках із іншими, а індивідуальність – як визначення власної позиції в житті, самовизначеність цивілізаційного буття», актуальним в контексті дисертаційної роботи є міркування: «індивідуальність передбачає тотальну рефлексію всього життя, самозаглиблення, вироблення критичного ставлення до способу власного буття..., суть індивідуальності проявляється лише у внутрішньому діалозі з самим собою, у сприйнятті й самоаналізі унікальної суб'єктивної дійсності...» [306]. Водночас, як слушно зауважує В. Слободчиков, «...індивідуальність виражатиме особливу форму цивілізаційного буття людини в

суспільстві, якщо її професійна позиція, поведінка, ставлення до загально визнаних стилів і способів спілкування відтворюється як унікальне явище» [306, с.147].

У виконанні завдань дослідницького пошуку враховуємо позицію О. Гребенюк і Т. Гребенюк, що індивідуальність виражається в предметно-практичній, інтелектуальній, мотиваційній, емоційній, вольовій, саморегуляційній та екзистенційній сферах [85]. Таким чином, поняття «індивідуальність» і «особистість» – інтердисциплінарні. Характерними ознаками цілісної індивідуальності є життєствердна позиція, котра забезпечує всебічну самореалізацію людини, її самоактуалізацію й саморегуляцію у процесі професійного становлення, передбачає набуття індивідуального стилю діяльності.

Отже, індивідуальність майбутнього вчителя фізичної культури розуміємо як цілісність його особистісних проявів в інтелектуальній, мотиваційній, вольовій, емоційній, предметно-практичній, саморегуляційній і екзистенційній площинах, що зумовлює формування індивідуального стилю професійної діяльності.

Оскільки індивідуальність виражається у взаємодії людини із середовищем і викристалізовується в індивідуальний стиль, то існує необхідність уточнити семантико-змістове наповнення поняття «стиль». Ретроспективний аналіз свідчить, що виникнення поняття «стиль» пов'язане з використанням мовно-мовленнєвих засобів, а формулювання відповідної дефініції відбувалося в царині риторики. Поняття «стиль» – міжнаукове з високим рівнем узагальнення і застосовується в різних галузях наукового знання (додаток Б). Зокрема, у філософії «стиль» позиціонують як діалектичну цілісність форми вираження і способу організації функціонування будь-якої системи, пов'язаної з людською діяльністю; характерну фізіономічну єдність будь-якого явища людського життя та діяльності, типову форму його зовнішнього вираження [332, с. 135], а також як характерний вид, різновид чого-небудь, що виражається в будь-яких особливих ознаках, властивостях; метод, сукупність прийомів певної праці, діяльності, поведінки [236, с. 706]. На основі інтегративного осмислення характеристик власне стилю та особливостей суб'єкта життєдіяльності, ІСПД позиціонується, по-перше, у формі складноструктурованої цілісності різних способів виконання

одного чи кількох видів діяльності; по-друге, у форматі самовиявлення суб'єкта. Зокрема, А. Адлер в обґрунтуванні змісту поняття «стиль» зосереджує увагу на індивідуальних рисах, особливостях поведінки й цільових настановах життєдіяльності особи, зорієнтованих на «маскування та компенсацію індивідуальних недоліків задля подолання комплексу меншовартості» [3, с. 8]. Учений у контексті розкриття ідеї про самопізнання й самоусвідомлення індивідом недоліків стверджує, що таке переживання поступово стає більш потужним, вмотивовуючи, таким чином, людину до активних дій, зорієнтованих на розв'язання складних суперечливих ситуацій цивілізаційного буття. Відтак, в індивіда з'являється мета, яку він прагне досягти «відомими» йому способами, компенсуючи власні недоліки чи недостатньо розвинені здібності. Водночас, австрійський психолог у визначенні поняття «стиль» як індивідуальної стратегії і тактики поведінки людини бере до уваги характеристику комплексу її дій, здатностей, інших індивідуальних особливостей [3]. Отже, за концепцією засновника напряму індивідуальної психології А. Адлера, поняття «стиль» тісно пов'язане з науковою категорією «життєвий стиль» і відображає спосіб досягнення мети чи системи цільових орієнтирів життєдіяльності особи, що зумовлюється досвідом, пріоритетними ціннісними орієнтаціями, індивідуально-особистісними властивостями людини. Означений феномен деталізується нестандартним поєднанням способів дій, поведінки, звичок, відповідних характеристик, котрі цілісно розкривають неповторну картину цивілізаційного буття конкретного індивіда.

На відміну від А. Адлера, американський психолог Г.-В. Олпорт поняття «стиль» тлумачить як характеристику сукупності операцій, які людина здійснює на основі активізації індивідуально-особистісних властивостей [237]. Учений використовує поняття, по-перше, для відображення функціональних психологічних проявів та, по-друге, з метою характеристики засобів досягнення особистісних цілей. Отже, стильові ознаки мають інструментальне значення й визначають способи поведінки індивіда, на основі яких він досягає певної мети чи сукупності цілей в межах окремого виду діяльності чи життя загалом.

Принагідно зауважимо, що в більшості наукових розвідок другої половини ХХ ст. поняття «життєвий стиль» позиціонується як «спосіб життєдіяльності». Зокрема, в дослідженні В. Ядова зміст поняття конкретизується стильовими особливостями, що характеризують образ життєдіяльності індивіда (ритміка, домінування певних видів діяльності, їх просторово-часова локалізація) [371, с. 92]. У вітчизняній психології обґрунтовується інтегративна природа стилю крізь призму діяльнісного підходу. Так, Б. Теплов визначає стиль як спосіб успішного виконання діяльності, що залежить від індивідуально-особистісних здібностей людини [322].

Така ідея стала підґрунтям концепції В. Мерліна та С. Клімова, які в 60-х рр. ХХ ст. ввели в науковий дискурс поняття «індивідуальний стиль діяльності» [147; 206]. Суть поняття вчені позиціонують: по-перше, як детерміновану типологічними ознаками індивідуально-своєрідну систему способів дій, що слугують психологічними засобами якнайкращого виконання професійної діяльності, які індивід свідомо / несвідомо застосовує для узгодження індивідуальних запитів із предметними, зовнішніми умовами діяльності [147, с. 48]; по-друге, як систему взаємопов'язаних способів дій, зумовлену властивостями нервової системи, що уможлиблюють досягнення індивідами з різними типологічними властивостями високих результатів діяльності на основі використання різних прийомів і способів роботи [68, с. 26].

Згідно з теорією В. Мерліна, ІСД – це система взаємопов'язаних дій, зорієнтованих на досягнення певного результату, що зумовлюються «нейродинамічними, психодинамічними властивостями особистості» і постають як «інтегральна характеристика індивідуальності» [206, с. 31; с.167]. Принципово важливою є думка, що формування індивідуального стилю зумовлюється типом нервової системи, біохімічними властивостями, спрямованістю особистості. Зважаючи на це, враховуємо ідею, що індивідуальний стиль розвивається не тільки під впливом індивідуальних властивостей темпераменту, а й залежно від ставлень особистості, загальних об'єктивних вимог до діяльності [206, с. 131].

Підтримуємо міркування вченого, що індивідуальний стиль діяльності як

багаторівневе утворення виконує системотворчу функцію у структурі інтегральної індивідуальності і детермінується системою різнорівневих індивідуальних якостей, а саме: індивідуальних властивостей організму (біохімічні, загальносоматичні, нейродинамічні), індивідуальних психічних якостей (психодинамічні, психічні якості особистості), соціально-психологічних індивідуальних якостей (соціальні ролі в мікрогрупах, соціальних групах, колективі, соціально-історичних спільнотах). При цьому ІСД проявляється на рівнях моторної активності й індивідуальної системи операцій [206, с. 181]. Ознакою стилю як індивідуальної системи операцій є співвідношення орієнтувально-виконавських і контрольних операцій: 1-й тип стилю – орієнтувальні операції випереджують виконавські і досить деталізовані, 2-й тип стилю – попередня орієнтація короткочасна, прогнозований план має цілісний, завершений характер. Принципово значимою є думка психолога про детермінанти прояву індивідуального стилю діяльності, до яких віднесено: біохімічні властивості, властивості нервової системи, темперамент та інші [206, с. 70; 176].

Отже, за вченням В. Мерліна, індивідуальний стиль виявляється і формується у таких площинах: стиль життєдіяльності (характеризується особливостями біохімічного та нейродинамічного рівнів); стиль моторної активності (зумовлюється своєрідністю темпераменту особистості); стиль спілкування (визначається властивостями психодинаміки і соціально-психологічними особливостями особистості).

Суголосно висвітленій концепції, Д. Леонтьєв тлумачить індивідуальний стиль діяльності як цілісне новоутворення, що інтегрує детермінувальний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на перебіг різних форм діяльності, зокрема психічної [181, с. 108]. Учений наголошує на необхідності уточнення існуючих теорій щодо розуміння ІСД і формулюванні такої дефініції, у змісті якої означений феномен характеризувався б як складне поєднання високорівневих властивостей індивідуальності, котре відображає усвідомлений вибір особистістю сукупності цілей, дій, операцій, що найбільш узгоджені з особистими якостями й уможливають максимально успішне виконання професійних завдань.

Відтак, в ІСД відображається узгодженість індивідуальних можливостей особи з вимогами до її фахової діяльності. У зв'язку з цим, у контексті дисертаційної роботи актуальною є позиція П. Анохіна [13] щодо факторів стилю діяльності, «архітектури» та її змістового наповнення конкретними механізмами, зумовленими індивідуальними властивостями особи [72], тобто стиль викристалізовується як індивідуально-своєрідний комплекс якостей, зміст якого зумовлюється властивостями нервової системи й особистісних якостей суб'єкта.

У педагогіці стиль позиціонують як «відносно стійку сукупність характерних і повторюваних рис людини, що виявляються в мисленні, поведінці, спілкуванні. Дослідники розрізняють стилі мислення і стилі поведінки окремого індивіда (індивідуальний стиль), а також стиль поведінки групи, колективу [82, с. 441]. Зокрема Н. Посталюк поняття «стиль діяльності» і «стиль мислення» розглядає як прояви «стилю життя». «Наповнюючи зазначені абстрактні категорії конкретним змістом, постає необхідність використання термінів «індивідуальний стиль діяльності» й «науковий стиль мислення», «стиль теоретичного мислення» [262, с. 54]. Науково значущим є дослідження В. Толочека про стиль діяльності у двох площинах: по-перше, як індивідуально-своєрідну психологічну систему властивостей конкретних індивідів; і, по-друге, як характерологічний комплекс, сукупність певних ознак діяльності [327, с. 166].

У царині акмеології (Л. Андрощук [11]; І. Вохмяніна [64], О. Дубасенюк [280], Н. Кузьміна [173], Л. Лузіна [186] та ін.) індивідуальний стиль діяльності позиціонують як творчу цілісність індивідуально-своєрідних проявів особистості вчителя-професіонала, професійна поведінка якого відображає взаємопов'язані набуті знання і практичний досвід, конкретизовані способами і формами психолого-педагогічної взаємодії. Відтак, ІСПД – це синтез індивідуальних і типових характеристик, що взаємозумовлюються. Педагог, який володіє яскраво вираженим ІСПД, зазвичай, є лідером у педагогічному колективі, учителем-новатором. Такі фахівці розробляють і застосовують інноваційні засоби, форми і прийоми роботи.

З огляду на концептуалізовані міркування щодо понять «індивідуальність», «стиль», «індивідуальний стиль діяльності» у визначенні суті ІСПД майбутніх учителів фізичної культури терміни «життєвий стиль» і «спосіб життєдіяльності» розглядаємо як взаємозамінні, тобто стиль життя позиціонуємо як зовнішній, репрезентативний аспект індивідуального стилю професійної діяльності. Водночас, у контексті дисертаційної роботи, поняття «стиль професійної діяльності» та «індивідуальний стиль професійної діяльності» розрізняємо. Перше з них означає характеристику професійної діяльності вчителя фізичної культури загалом, що містить типологічні ознаки представників означеного фаху; друге – дає змогу найбільш чітко відобразити зв'язок стилю професійної діяльності вчителя фізкультури і його індивідуальності. При цьому керуємося припущенням, що оптимальне використання, розкриття індивідуальності – необхідна умова підвищення значущості професійної діяльності такого фахівця до рівня сенсу життя. Оскільки стилеутворювальним чинником є професійна діяльність учителів фізичної культури, то характерними ознаками ІСПД слугуватимуть типові для представників цієї професійної групи характеристики, що об'єктивувалися і виявляються не тільки в професійній діяльності, а й у щоденному бутті таких фахівців (наприклад, прагнення змагатися й перемагати, бути лідером, турбота про власне здоров'я, прогнозування результатів стратегічних дій, виконання способів діяльності тощо). Ступінь вираженості зазначених характеристик у кожного індивіда зумовлюється мірою його залученості до професійної діяльності та рівнями самоідентифікації з представниками відповідного соціально-професійного осередку. Тому в уточненні суті індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури враховуємо обґрунтовані у психології та педагогіці узагальнені характеристики та функції стильових проявів індивідуальності фахівців різного профілю. Так, у працях А. Адлера, Г. Балла, Є. Клімова, В. Мерліна та ін. визначено такі функції стильових проявів: інтегральну (формування комплексу стильових особливостей, у яких інтегрується взаємовплив суб'єкта, об'єкта діяльності й середовища), системоутворювальну (набуття нових властивостей), інструментальну (співвідноситься зі специфікою

використання прийомів і способів дій) і компенсаторну (високорозвинені властивості компенсують недостатньо розвинені особистісні якості) [171, с. 8-10]. Водночас в уточненні суті ІСПД зосереджуємося на значущості індивідуально-особистісних якостей, котрі обумовлюють професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури, а також враховуємо позитивну динаміку їхніх професійних умінь, навичок, способів діяльності, набутих у процесі педагогічної практики.

На основі результатів теоретичного аналізу наукових праць узагальнюємо: ІСПД майбутніх учителів фізичної культури конкретизується сутнісними характеристиками відповідного типу професійної поведінки, що уможливорює максимально повну реалізацію сильних особистісних і професійних якостей (схильності, задатки, здібності), компенсуючи при цьому недостатньо розвинені якості й слабкі риси характеру. Відтак індивідуальний стиль забезпечує оптимальне узгодження системи особистісних якостей учителя з відповідними зовнішніми умовами (професійно-кваліфікаційними вимогами; індивідуальними характеристиками суб'єктів педагогічного процесу тощо) й сприяє швидкому його адаптуванню в освітньо-професійному середовищі на основі самореалізації, що виявляється в активних діях, прагненнях і зусиллях обрати індивідуально своєрідну сукупність компонентів діяльності (цілей, дій, операцій) та реалізувати її під час виконання професійних завдань. Таким чином стиль діяльності вчителя фізичної культури розкриває прояви його індивідуальності як професіонала, а її природа обумовлюється цілісністю індивідуальних особливостей та рівнем професійної компетентності.

Ураховуючи особливості професійної діяльності учителів фізичної культури, висвітлені у підрозділі 1.1, в уточненні суті і структури ІСПД враховуємо такі особистісні якості: зорієнтованість на хід або результати діяльності щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового, оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти; гнучкість, усталеність, переключення уваги тощо; захопленість фізичною культурою і спортом; наявність стійкого інтересу до використання фізкультурно-оздоровчих технологій;

розвиненість гностичних, науково-пізнавальних, перцептивних, комунікативних, сугестивних, здібностей, психологічної стійкості, професійної етики, емпатії; рівень фізичного, психічного і духовного здоров'я учнів; а також сформованість професійно значущих якостей: фізичних (міцне здоров'я, витривалість, гучний голос, чітка дикція); психофізіологічних (розподілення уваги, спостережливість, точність, швидкість запам'ятовування, тривала пам'ять і швидкість пригадування, синтез синтетичного та аналітичного типів мислення, самостійність, винахідливість, критичність, конструктивно-комбінаторна уява, активна фантазія, художнє чуття); вольових (цілеспрямованість, наполегливість, терплячість, здатність володіти собою і впливати на інших, відповідальність) [282].

Окрім означених якостей учителів фізичної культури, ефективність виконання ними професійних завдань щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, згідно з науковими працями Е. Вільчковського, О. Курка [58], А. Віндюк [59], Г. Грибан [88], М. Карченкової [143], Ю. Курнишева [175, 177], Л. Сущенко [317], О. Тимошенка [325; 326], В. Ялович [373], D. Adeyemi [374], K. Armour [375; 376], N. Tsangariodou [399] та ін., залежить від здібностей, що активізуються й актуалізуються у процесі фахової діяльності, а саме: прогнозування-здогад (швидке визначення максимально можливих варіантів стратегічних і тактичних рішень виконання спортивних і педагогічних завдань, що постають як система міркувань і дій); диференційна чутливість; здатність до узагальнення, виявлення педагогічних закономірностей в освітньому процесі, творчий характер проведення тренування, оперативність; короткочасна пам'ять; широта і гнучкість конструктивних рішень в освітньому процесі; використання різноманітних методичних прийомів навчання і способів педагогічного впливу.

У визначенні суті досліджуваного утворення враховуємо позицію А. Маркової, А. Ніконової [195], згідно з якою ІСПД характеризується змістовими, динамічними й результативними ознаками. З-поміж змістових – диференціюють світоглядно-позиційну зорієнтованість (освітній процес; освітній процес і результати навчання; освітні досягнення учнів), адекватність /

неадекватність (проектування плану освітнього процесу та розроблення плану-конспекту конкретного заняття), оперативність / консервативність (використання засобів і способів педагогічної діяльності), рефлексивність / інтуїтивність (щодо прийняття рішень). До динамічних характерологічних ознак ІСПД відносять: інноваційність / традиційність, імпульсивність / обачливість, стабільне / нестійке емоційно-позитивне ставлення до учнів, наявність/відсутність тривожності, спрямованість рефлексії на себе / на обставини / на інших. Результативні характерологічні ознаки: однорідність / неоднорідність знань учнів; стабільність / нестійкість навичок учнів, високий / середній / низький рівень інтересу.

У характеристиці суті індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури враховуємо їхні спортивні уподобання, наприклад: циклічні види спорту (біг, плавання, лижні гонки, ковзанярський спорт, всі види веслування, велосипедний спорт та інші) чи швидкокісно-силові види, головною якістю яких є прояв вибухової, короткої за часом і дуже інтенсивної фізичної діяльності, (спринтерські дистанції, метання, важка атлетика, тощо), єдиноборство (всі види боротьби, бокс та інші), ігрові (командні чи індивідуальні) види спорту (футбол, баскетбол, ручний м'яч, хокей із шайбою та ін.), що характеризуються різноманітною руховою діяльністю, включають біг, стрибки удари і різні силові вправи, які виконують в умовах взаємодії гравців своєї команди і суперника; художні види спорту (гімнастика, акробатика, фігурне катання).

Важливою характерологічною ознакою ІСПД майбутніх учителів фізичної культури позиціонуємо готовність до комунікативної взаємодії з учасниками освітнього процесу. Студенти-практиканти у виконанні професійних завдань створюють цілісну педагогічну систему, що характеризується складною й динамічною будовою, а учні є активними суб'єктами організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового, оздоровчо-розвивального процесу в ЗО.

Отже, сутнісна природа індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури охоплює особистісні якості, конкретизується цілісністю професійних дій, прийомів і способів їх успішного виконання, вмотивованих ціннісно-світоглядними орієнтаціями. Відтак, індивідуальний стиль

професійної діяльності позиціонуємо як стійке інтегральне особистісно-професійне утворення, що містить комплекс інтелектуальних, мотиваційних, психічних якостей та обумовлюється індивідуально-своєрідним підходом до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчорозвивального процесу в закладах освіти, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації.

Своєрідність дослідницького пошуку обумовлюється інтегруванням змістових і процесуальних характеристик ІСПД учителів фізичної культури та кореляції їхніх взаємовпливів у майбутніх фахівців під час педагогічної практики. У визначенні змістових характеристик ми орієнтувалися на результати наукових розвідок [147; 206], в яких індивідуальні стилі диференційовано за співвідношенням ціле-орієнтаційної, власне виконавської та контрольнокоригувальної фаз діяльності людини. У виокремленні процесуальних характеристик ІСПД враховували зарубіжний досвід [379; 382; 388; 392; 393; 394; 396; 397; 401; 402], згідно з яким індивідуальні стилі визначаються на основі зіставлення окремих параметрів діяльності. З огляду на специфіку професійної діяльності фахівців у галузі фізичної культури і спорту, ІСПД студентів конкретизується низкою сутнісних характеристик у межах мотиваційної, інтелектуальної, предметно-практичної, емоційної, вольової, екзистенційної сфер, самопізнання, саморозвитку, спортивної майстерності та педагогічної вправності й вирізняється багатокомпонентною різномірневою структурою, в обґрунтуванні якої враховуємо напрацьований досвід (додатки Г, Г1). Зокрема, Є. Клімов у структурі ІСД диференціює такі структурні компоненти: психічні властивості й особливості нервової системи, що сприяють або перешкоджають успіху; індивідуально-особистісні властивості, сформовані в результаті свідомих чи стихійних пошуків. При цьому «ядром ІСД» учений визначає «особливості, які сприяють успіху в певній ситуації» (категорія «А») та «особливості, які перешкоджають успіху» (категорія «Б»). Допоміжними компонентами ІСД психолог позиціонує властивості категорії «В» – це «особливості, що мають компенсаторне значення» та властивості категорії «Г» – «особливості, пов'язані з

максимальним використанням позитивних можливостей пристосування». Відтак, індивідуальний стиль можна вважати сформованим, якщо переважають особливості, які належать до категорії «А», «В», «Г» і мінімальні особливості категорії «Б» [147, с. 75].

Науковий інтерес викликає позиція В. Мерліна, який розглядає структуру ІСПД як цілісність орієнтувального (типологічно зумовлені прийоми дій), виконавчого (механізми адаптації) та контрольного (компенсаторні прийоми) компонентів діяльності, конкретизованих типовими прийомами діяльності, їх кореляцією, що відображаються у загальній структурі інтегральної індивідуальності [206; с. 112].

Суголосно психологам, В. Толочек проектує структуру ІСПД як складну систему, зміст якої детермінується інтегральними особливостями стилю на трьох рівнях: «суб'єктивно-сприятливі умови діяльності (комплекс свідомого і несвідомого, емоційні пам'ять та оцінки, минуле суб'єкта діяльності, що зумовлюють адаптацію індивіда у фаховому просторі і слугують первинними факторами ІСПД) – структура (усвідомлені, сформовані й постійно вдосконалювані праксичні компоненти, предметні дії, що опосередковують суб'єкт-об'єктну і суб'єкт-суб'єктну взаємодію та позиціонуються як усвідомлені й постійно вдосконалювані складники стилю діяльності вчителя) – тип організації діяльності (тактика, планування, оцінювання ситуацій, прогнозування, що цілісно характеризує вищий рівень адаптації суб'єкта до вимог діяльності й відображає когнітивний контекст професійної діяльності вчителя» [329]. Таким чином, суть ІСПД можливо візуалізувати умовною формулою: «організація діяльності × організація міжособистісних взаємодій × індивідуальність людини = індивідуальний стиль» [315, с. 167–170].

Послідовники Є. Клімова і В. Мерліна визначають структуру ІСПД крізь призму виконання дій. Зокрема, М. Щукін наголошує, що «зміст і структура індивідуального стилю діяльності вчителя – це системна цілісність окремих прийомів і способів як важливих елементів діяльності; стиль зумовлений психологічно (психофізіологічно) і формується як інтегральний ефект взаємодії

суб'єкта й об'єкта, а відтак, може змінюватися у різних умовах діяльності; формування й розвиток пов'язані з набуттям і вдосконаленням певних індивідуально-психологічних особливостей суб'єкта» [368, с. 24]. При цьому наскрізним елементом усіх прийомів діяльності позиціонує механізми адаптації, компенсації та корекції, наголошуючи, що індивідуальна своєрідність виконання дій детермінується впливом особистісних властивостей.

На відміну від означеної позиції, О. Насонова презентує структуру ІСПД такими компонентами: мотиваційним (усвідомлення внутрішньої потреби у фаховій діяльності); рефлексивним (уміння адекватно оцінювати й коректувати власну діяльність); творчим (розвиненість здібностей до творчої діяльності); цільовим (уміння визначати цільові настанови та завдання освітнього процесу); прогностично-проекційним (уміння прогнозувати особливості й результати освітнього процесу); організаційним (уміння організувати й скеровувати освітній процес). Дослідниця справедливо обґрунтовує необхідність групування означених компонентів у два блоки: індивідуально-особистісні характеристики суб'єкта діяльності й процесуально-діяльнісні [221; с. 9]. Г. Сорокіна структуру ІСПД розглядає в єдності емоційно-мотиваційного (ставлення, мотиви, професійно значимі особистісні якості, пізнавальні інтереси, альтруїзм, емпатія, здатність до пристосування і сензитивності); змістовно-процесуального (творчі здібності, опановані знання про педагогічні засоби, способи і прийоми успішного виконання професійної діяльності проєктувальні, комунікативні, організаторські вміння); рефлексивного (рефлексивна позиція, рефлексивні вміння, навички, емоційна стійкість) компонентів [308; с. 8]. Наслідуючи напрацьований досвід, Ж. Ковалів структуру ІСПД учителів гуманітарних дисциплін презентує як поєднання мотиваційного (пов'язаний із самовизначенням майбутніх учителів в індивідуальному і професійному аспектах), комунікативного (передбачає розвиненість мовленнєвих якостей, за допомогою яких можливо організувати продуктивну педагогічну взаємодію), творчого компонентів (забезпечує реалізацію оригінальних і креативних ідей в інноваційній педагогічній діяльності) [151, с. 165]. Науковий інтерес становить дослідження Н. Приходько, в якому

обґрунтовано такі групи компонентів: стійкі складники (індивідуально-типологічні властивості, педагогічні здібності, особистісні якості); відносно стійкі складники (педагогічна професійна спрямованість, професійні цінності й установки, комунікативні навички); змінні складники (професійно значущі якості, професійні вміння і навички) [265, с. 10]. З огляду на таку позицію, структура ІСПД учителів фізичної культури є гнучкою, тобто змінюється, залежно від ступеня впливу конкретних чинників, розвиток окремих структурних складників.

Теоретичний аналіз наукових розвідок засвідчує, що в структурі індивідуального стилю професійної діяльності фахівців різних профілів виокремлюють, переважно, такі компоненти: мотиваційний, змістовий, проектувально-конструктивний, організаційно-діяльнісний, рефлексивний, комунікативний та творчий. Означені структурні складники І. Цар закономірно репрезентує в концептуальному (змістовий, конструктивний, організаційно-діяльнісний компоненти) й особистісно-орієнтованому (мотиваційний, рефлексивний, комунікативний та творчий компоненти) блоках [348].

На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу, відповідно до обґрунтованої суті індивідуального стилю професійної діяльності, професіограми, освітньо-кваліфікаційної характеристики (додаток III) структуру досліджуваного феномену позиціонуємо мотиваційно-ціннісним, когнітивно-процесуальним, суб'єктно-діяльнісним, рефлексивно-корекційним компонентами.

Мотиваційно-ціннісний компонент індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури охоплює ціннісно-світоглядні позиції щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчорозвивального процесу в закладах освіти, пов'язані з об'єктивним самопізнанням і психолого-педагогічною рефлексією; професійні інтереси; прагнення до набуття й удосконалення професійних знань, умінь, навичок; потреби щодо самореалізації у професійній діяльності, досягнення професійних успіхів у галузі фізичної культури і спорту. Означені складники комплексно мобілізують і спрямовують вольові зусилля вчителів фізичної культури, їхню пізнавальну і практичну діяльність до закріплення ціннісних орієнтацій щодо фізичної культури і спорту,

спонукають до реалізації й популяризації ведення здорового способу життя, вмотивовують фізичне самовдосконалення. У студентів мотиваційно-ціннісний компонент ІСПД відображає вмотивованість освітньої діяльності для особистісного і професійного становлення з урахуванням індивідуально-особистісних ресурсних можливостей та набутих фахово важливих якостей, ціннісних орієнтацій щодо формування індивідуального стилю і його реалізації у професійній діяльності.

Когнітивно-процесуальний компонент індивідуального стилю професійної діяльності включає науково-теоретичну обізнаність учителів фізичної культури і майбутніх фахівців з основами фізичного розвитку особи відповідно до вікової періодизації, вдосконалення фізичних якостей учнівської молоді, рухових навичок і вмінь, специфіку антропометричних характеристик, сенситивних періодів, впливу фізичних вправ на організм; знання здоров'язбережувальних технологій, методик формування фізичної культури особистості, здорового способу життя, загартовування організму, гармонійного розвитку особистості школяра; розуміння психологічних особливостей індивідуально-вікового розвитку учнів; обізнаність із принципами гуманної педагогіки, природодоцільності, свідомості й активності, розвитку особистості в діяльності. До змісту когнітивно-процесуального компонента індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури відносимо: професійні вміння, навички; особистісні якості, що зумовлюють успішне цілепокладання, поміркований вибір оптимальних методів і технологій фізичного розвитку, форм і методів педагогічної рефлексії в межах фахової діяльності. З-поміж особистісних якостей важливе значення має сформованість творчого мислення і здатність моторно-творчого самовираження, що виявляються під час вирішення суперечливих ситуацій в організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти й уможливають максимальне врахування різних точок зору, адекватне сприйняття нестандартних, неординарних варіантів рішень щодо формування життєво важливих якостей учнівської молоді, стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом.

Суб'єктно-діяльнісний компонент охоплює особистісні якості й дії вчителів фізичної культури та майбутніх фахівців, пов'язані з реалізацією конструктивних умінь організувати фізкультурно-оздоровчий, спортивно-масовий й оздоровчо-розвивальний процес у закладах освіти. Зміст компонента включає професійні вміння та активні дії щодо використання прийомів корекційної педагогіки особистісного розвитку, реалізації індивідуального підходу до учнів з урахуванням їхнього фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, а також створення комунікативної взаємодії, що увиразнюється соціокомунікативною, педагогічною, психолінгвістичною грамотністю спілкування, швидкістю реакцій.

Рефлексивно-корекційний компонент передбачає об'єктивну самооцінку дій в межах професійного саморозвитку й відображає процеси самопізнання і, власне, оцінювання результатів перетворень із подальшим їх коригуванням. У визначенні змісту компонента акцентуємо увагу на інтелектуальному, особистісному, комунікативному аспектах рефлексії. Відтак, змістово-структурними складниками рефлексивно-корекційного компонента ІСПД учителів фізичної культури і майбутніх фахівців визначаємо здатність до адекватної оцінки власних можливостей, досягнень щодо професійного зростання, організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти; вміння осмислювати результати власних дій та поетапного професійного розвитку; навички системного аналізу та самооцінки особистісних якостей під час педагогічної практики.

Таким чином, визначені суть і структура індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури – це своєрідна граф-система деталізованої характеристики досліджуваного феномена в єдності мотиваційних, психічних, інтелектуальних якостей, що зумовлюють індивідуально-своєрідний підхід майбутніх фахівців до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти під час педагогічної практики, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації. З метою наближення проблеми індивідуальності до реалій вітчизняного досвіду з організації педагогічної практики важливо доповнити й уточнити як змістові, так і формально-динамічні характеристики індивідуального стилю майбутніх учителів фізичної культури, що здійнимо на основі аналізу освітньої практики.

1.3 Сучасний стан формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в педагогічній практиці

Підтримуємо думку науковців [219; 255; 307; 315; 346; 348], що фахова діяльність учителя фізичної культури за своєю суттю є творчою, оскільки професійна поведінка кожної особи зумовлюється її особистісними якостями (задатки, здібності, схильності тощо). Водночас ми усвідомлюємо, що в кожній професійній ситуації наявні спільні (загальні) ознаки, котрі уможливають виокремлення узагальнених характеристик. Аргументом означеного припущення стали результати педагогічних спостережень за фаховою діяльністю вчителів фізкультури (їхніми діями, професійною поведінкою, комунікативною взаємодією, емоційними реакціями тощо) у Полтавській, Сумській, Чернігівській областях, що проводилися автором дисертації та студентами у процесі педагогічної практики. Під час уроків, позакласних занять педагоги з різним педагогічним стажем, виконуючи професійні завдання, застосовували типові й нестандартні прийоми, способи та форми дій, що увиразнюють їхню індивідуальність. На основі теоретичного аналізу наукових праць, зразків передового педагогічного досвіду, результатів тривалих педагогічних спостережень під час педагогічної практики згідно Програми спостереження за діяльністю, запропонованою педагогом М. Шевандріним [354, с. 410–416]), нами узагальнено три основні аспекти проявів індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури: індивідуальні відмінності, конкретизовані окремими, фрагментарними проявами несхожості професійної поведінки і діяльності кожного з педагогів; індивідуальний стиль, деталізований комплекс стійких відмінностей професійної діяльності й увиразнений нестандартним поєднанням способів виконання професійних функцій і комплексних фахових завдань; індивідуальність педагога, що цілісно відображає індивідуально своєрідну специфіку особистості вчителя фізичної культури і конкретизується сформованістю індивідуального професійного світогляду, професійного

психотипу особистості, що виражається у діях, вчинках, поведінці під час виконання професійних функцій і комплексних фахових завдань.

На основі теоретичного аналізу результатів педагогічних спостережень переконалися, що *індивідуальні відмінності* наявні, переважно, в усіх компонентах професійної діяльності у більшості вчителів фізичної культури. Емпіричні результати підтверджують наше припущення, що формування таких якостей у майбутніх учителів фізичної культури відбувається у процесі їхнього включення й інтеграції в педагогічному середовищі, порівняння власних дій із діями інших студентів, учителів. У такому контексті актуальним є твердження Ш. Амонашвілі, що «кожний педагог відрізняється від інших здійсненим вибором і комбінуванням способів навчання і викладання, ставленням до дітей, рівнем вимог, характером помилок і труднощів тощо» [8]. Прояви *індивідуального стилю* уможливають самовизначення майбутніх учителів фізичної культури в таких концептуально-психологічних площинах: «індивід», «суб'єкт професійної діяльності», «особистість», «індивідуальність». Це сприяє оптимальному узгодженню індивідуальних особливостей майбутніх учителів фізичної культури з різними зовнішніми чинниками (вимогами навчальної або професійної діяльності). Аспект прояву *«індивідуальність педагога»* уможливорює швидке адаптування суб'єктів педагогічного процесу, цілісно відображаючи індивідуально своєрідну особистісну суть учителів фізичної культури, конкретизовану сформованістю професійного світогляду й психотипу, що виражається у діях, вчинках, поведінці під час виконання професійних функцій і комплексних фахових завдань. Саме в межах такого аспекту проявів індивідуального стилю професійної діяльності педагогічні працівники швидко адаптуються у професійному середовищі, утвореному фахівцями з різними (інакшими) типами стильових проявів. Прояв індивідуального стилю, зазвичай, є інтегративним і відображається в унікально-неповторному підході до здійснення професійної діяльності.

Ми усвідомлюємо, що ІСПД учителів фізичної культури не виробляється стихійно. Безперечно, в освітній практиці трапляється так, що більшість педагогів, недостатньо поінформовані щодо педагогічних інновацій і досягнень

перспективного педагогічного досвіду, захоплюються своїм методичними знахідками, вважаючи їх освітніми інноваціями. Освітній досвід свідчить, що індивідуальний стиль діяльності, зазвичай, притаманний лише окремим фахівцям, оскільки формування означеного феномену – це індивідуальна справа творчого, ініціативного педагога. Найбільш чітко викристалізовані стилі професійної діяльності спостерігаються в діяльності вчителів, які в реалізації професійних функцій прагнуть досягти еталону.

У зв'язку з цим елементи ІСПД важливо відпрацьовувати ще в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, постійно розвиваючи їх, а саме: підвищуючи загальнокультурний і фаховий рівень, беручи участь у пошуковій, дослідно-експериментальній роботі, вивчаючи перспективний педагогічний досвід тощо. Потужним джерелом для формування індивідуального стилю діяльності вважаємо педагогічну практику, логічно правильна організація якої уможливорює розв'язання суперечливих ситуацій щодо престижу, соціального статусу й авторитету педагога, відповідальності адміністрації, викладачів, методистів в організації практики, а також передбачає врахування індивідуальних потреб та інтересів студентів щодо матеріально-технічного, методичного, інформаційного забезпечення їхнього професійного становлення, самореалізації і самоствердження.

Результати теоретичного аналізу законодавчих актів, нормативних документів засвідчують, що професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури здійснюється за такими галузями знань: 01 – «Освіта/Педагогіка»; 0102 – «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини»; та відповідними спеціальностями: 014.11 – «Середня освіта (Фізична культура)»; 017 – «Фізична культура і спорт»; 010201 – «Фізичне виховання» на освітніх рівнях «бакалавр», «спеціаліст» (до 2015), «магістр». Визначення змісту, основних форм організації освітнього процесу, видів навчальних занять зумовлюється законодавчими актами, стандартами освітньої діяльності, стандартами вищої освіти, розробленими на підставі Національної рамки кваліфікацій, «і передбачає

фундаментальну, психолого-педагогічну, методичну, інформаційно-технологічну, практичну, соціально-гуманітарну підготовку» [157].

Практична підготовка «здійснюється шляхом проходження студентами практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними договорами» [113]. Організація і проведення педагогічної практики визначається «Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» [261], «Методичними рекомендаціями зі складання програм практики студентів вищих навчальних закладів України» [208] та відповідними нормативними документами, що автономно розробляються й ухвалюються рішеннями вченої ради для кожного закладу вищої освіти.

Педагогічна практика є наскрізною складовою навчальних планів спеціальностей: 014.11 – «Середня освіта (Фізична культура)»; 017 – «Фізична культура і спорт»; 010201 – «Фізичне виховання» – і як завершальний етап – вивчення курсів циклу професійно-орієнтованої підготовки. Обсяг практики складає 1877 годин / 62,5 кредитів ECTS. Систему наскрізної практики майбутніх учителів фізичної культури становлять такі її різновиди: виробнича педагогічна практика в 1 – 4 класах закладів загальної середньої освіти (II курс); виробнича педагогічна практика в 5 – 9 класах закладів загальної середньої освіти (III курс); виробнича педагогічна практика за профілем майбутньої роботи в закладах загальної середньої освіти і закладах позашкільної освіти (IV курс); виробнича педагогічна практика у закладах загальної середньої і вищої освіти та асистентська практика (магістратура). Така система практик є основою фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти до виконання складних завдань професійної діяльності, важливим складником освітнього процесу, котрий визначає вектор формування ціннісно-світоглядних позицій студентів. Зміст практики детермінується, зазвичай, суттю фахової діяльності вчителів фізичної культури і конкретизується в меті, завданнях, засобах, умовах, очікуваних результатах. Означені компоненти педагогічної практики уможливають актуалізацію та поглиблення теоретичних знань,

удосконалення професійних умінь і навичок, розвиток педагогічного мислення, творчої активності [62; 248; 249; 253; 264; 277; 387].

У процесі практики студентам необхідно ознайомитися з усіма різновидами фахової праці вчителя, а саме: підготувати і провести навчальні заняття, заняття у спортивних секціях, тренування, змагання, екскурсії та інші спортивно-масові й оздоровчо-розвивальні заходи, оформити документацію тощо, тобто максимально реалізувати виховну, проєктувальну, управлінсько-організаторську, прогностично-орієнтувальну, освітньо-просвітницьку, адміністративно-господарську функції у контексті конструктивної, гностичної, організаторської й комунікативно-мовленнєвої діяльності. Відтак, завданнями педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури передбачається: поглиблення теоретичних знань (понятійний апарат ТМФВ; принципи державної системи фізичного виховання; методи та принципи навчання; структура навчання руховим діям; форми організації занять з фізичної культури; основи педагогічних досліджень; теорія та методика розвитку фізичних якостей; особливості фізичного виховання різних груп населення; методика навчання руховим діям; технологія розробки основних документів з фізичного виховання; теоретично-методичні основи оздоровлювальної фізичної культури); закріплення основних професійно-педагогічних умінь (аналізувати літературу з проблем фізичного виховання різних груп населення; моделювати конспекти уроків з фізичної культури (секційних занять) згідно з типовою програмою, сучасними вимогами для різних груп населення, соціальними установами суспільства; складати документацію вчителя фізичної культури; здійснювати наукові дослідження у сфері фізичної культури і спорту, педагогіки та психології; складати залікову документацію з практик та звіт у вигляді презентації); набуття первинного досвіду фахової діяльності, розвиток педагогічної свідомості, професійної культури; з'ясування закономірностей використання здоров'язбережувальних технологій і спортивних технік; визначення ефективних механізмів професійного становлення; формування стійкого інтересу до педагогічної діяльності, комунікативної взаємодії; практичне засвоєння методик дослідження індивідуально-особистісних якостей учнів,

колективу; мотивація професійного самовдосконалення; аналіз стану освітньої роботи в різних видах шкіл, дошкільних установ і закладів додаткової освіти, передового і нетрадиційного досвіду [24; 63; 248; 253; 254; 256; 277; 288; 350].

Як бачимо, цільовими настановами педагогічної практики передбачається підготовка студентів до самостійного, цілісного виконання комплексу професійних функцій учителя фізичної культури. Водночас, аналіз освітнього досвіду засвідчує, що педагогічна практика часто є формальною, а її реалізація обмежується проведенням навчальних і позакласних занять. Такі негативні явища методисти пояснюють браком часу, складністю організації, недостатньо налагодженою продуктивною взаємодією між закладами вищої і середньої освіти.

У контексті дослідницького пошуку враховуємо міркування Г. Коджаспірової, яка конкретизує вміння майбутніх учителів щодо виконання дидактичних, виховних, конструктивних і організаторських функцій: визначати конкретні освітньо-виховні завдання з урахуванням вікових, індивідуально-особистісних властивостей учнів, соціально-психологічної своєрідності учнівського колективу; раціонально планувати і глибоко аналізувати освітньо-розвивальний процес із психологічних, дидактичних, методичних позицій з урахуванням сучасних вимог і особистих поглядів на зміст, форми і методи навчання; помірковано добирати ефективні форми, методи і засоби навчання та виховання, визначати результати засвоєння учнями програмового матеріалу, рівень їхньої вихованості та розвитку; з урахуванням індивідуальних особливостей учнів координувати їхню освітню діяльність, формувати загально-навчальні вміння і навички; раціонально розподіляти час на уроці й реалізовувати спроектований план; здійснювати поточне і перспективне планування навчально-виховної роботи; проводити роботу з розвитку пізнавальної активності, інтересів і потреб учнів; здійснювати виховну роботу в класному колективі, гуртках або клубному об'єднанні за інтересами тощо; організовувати індивідуальну роботу з учнями, їхніми батьками; прогнозувати розвиток окремих особистостей, учнівського колективу з урахуванням вікових, індивідуально-особистісних властивостей суб'єктів освітнього процесу, а також особливостей учнівського

колективу; спонукати школярів до ведення здорового способу життя, дотримання правил особистої і суспільної гігієни, набуття вмінь першої медичної допомоги; уміння проводити самоаналіз, самооцінку, коректування власної діяльності [152].

Науковий інтерес становить думка вченої про виокремлення вмінь студентів-практикантів, котрі виявляються під час реалізації комунікативної функції і пов'язані з використанням різноманітних форм і методів педагогічної комунікативної взаємодії з учнями, їхніми батьками, колегами, адміністрацією; встановленням сприятливих ділових стосунків із суб'єктами освітнього і виховного процесів тощо. Також враховуємо міркування науковця щодо виконання дослідницької функції, конкретизованої такими положеннями: вивчати особистість кожного школяра і колективу в цілому з метою діагностики і проектування їхнього розвитку і виховання; здійснювати аналіз організації освітнього процесу; досліджувати перспективний педагогічний досвід (нові педагогічні системи, сучасні технології навчання і виховання, альтернативні й варіативні програми та підручники) [152, с. 24–25].

Однак у модернізованому сьогоденні випускникам закладів вищої освіти недостатньо оволодіти професійними вміннями. Наразі важливо набути здатності реалізовувати свої можливості в типових і нетипових педагогічних ситуаціях, визначити чітку професійну позицію, керувати власними психічними станами. Відповідно до міркувань М. Чобітько, результативність виконання комплексних завдань педагогічної практики зумовлюється, по-перше, індивідуально-особистісними властивостями майбутніх учителів фізичної культури, що визначають працездатність, темп і ритм професійної діяльності; по-друге, домінуючими мотивами, рівнем інтелектуального розвитку, цілеспрямованості, старанності і наполегливості, здатністю до формулювання досяжних цілей, самопізнання, самоуправління, самоконтролю, рефлексії. Підтримуємо думку науковця, що «одноманітне повторення стандартних операцій означає сталість, рух у замкнутому колі. Якщо студент не долає інерції досягнутого, творчість може не відбутися. Але й без повторення ефективних дій неможливий рух уперед» [351, с. 18].

Майбутні вчителі фізичної культури як творчі особистості у процесі практики здатні виробляти стиль професійної діяльності на основі активізації комплексу особистісних якостей, які розглядаємо як своєрідні норми і правила виконання професійної діяльності, увиразнені індивідуально-своєрідними характеристиками. У таких «правилах» відображаються особистісні індивідуальні й оригінальні ознаки, що привертають увагу учнів і виокремлюють майбутнього фахівця як індивідуальність. Відомо, що учні завжди з повагою ставляться до вчителів фізичної культури, в окремих діях і поведінці яких спостерігається послідовність, виваженість, рішучість, сміливість тощо.

У зв'язку з цим, в закладах вищої освіти уточнюють цільові орієнтири педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням регіональних особливостей. Так, у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка метою системи практик передбачається, по-перше, підготовка студентів до самостійного і творчого виконання основних професійно-педагогічних функцій вчителя фізичної культури та педагога-вихователя в умовах реального освітньо-розвивального середовища; по-друге, вдосконалення і розвиток професійних і психологічних якостей майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту відповідно до осучаснених вимог, що пред'являються педагогічним працівникам; по-третє, формування стійкого інтересу до обраної професії. Відтак, провідні завдання виробничої педагогічної практики включають: ознайомлення із системою, реаліями і станом роботи з фізичного виховання в закладах загальної середньої та вищої освіти, вивчення перспективного педагогічного досвіду; закріплення, поглиблення, збагачення та перевірка теоретичних, процесуальних знань, засвоєних у ході опанування навчальних курсів психологічно-педагогічного та медико-біологічного циклів; формування професійно-педагогічних умінь і навичок щодо використання інноваційних форм організації освітнього процесу, проведення позакласних заходів, цілісного виконання професійно-функціональних завдань фахівця в галузі фізичної культури, спорту і педагога-вихователя; удосконалення вмінь застосовувати набуті знання і навички виконання конкретних завдань;

поглиблення знань та формування практичних навичок оцінювання рівня функціонального стану організму та фізичної підготовленості дітей.

Отже, у процесі педагогічної практики студенти переосмислюють закономірності та принципи фахової діяльності, апробовують теоретичні, операційно-функціональні (процесуальні) знання, практичні вміння, здобуті внаслідок опанування навчальних курсів соціально-гуманітарного, фундаментального, природничо-наукового, загальноекономічного, професійного та практичного циклів професійної підготовки, усвідомлюють ефективні способи організації професійної діяльності, набуваючи первинного досвіду фахової діяльності. Водночас, у ході практики майбутні вчителі фізичної культури мають змогу оцінити свій емоційний стан у спілкуванні з дітьми, педагогами, батьками, адміністрацією, а в реальних ситуаціях професійної діяльності виявити свої сильні і слабкі сторони та переконатися у правильності/хибності вибору сфери професійної діяльності, визначити ступінь узгодженості (співвідношення) індивідуально-особистісних якостей із професійно-кваліфікаційними вимогами до представників такого фаху.

Заслуговує на увагу те, що в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Львівському державному університеті фізичної культури, Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка – в організації педагогічної практики частково передбачається особистісно-професійне становлення майбутніх фахівців як цілісних індивідуальностей, а саме: розвиток педагогічних умінь, професійно значущих якостей як індивідуальних характеристик майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту, досягнення ними високого рівня розвитку педагогічних умінь, особистісно вагомих цілей, а також саморозвиток задатків, здібностей, нахилів. При цьому важливе значення має самостійність студентів у виконанні професійно-педагогічної діяльності, визначенні конкретних її цілей, змісту, виборі оптимальних видів і форм діяльності, створенні рефлексивного середовища.

У зв'язку з цим, маємо підстави стверджувати, що педагогічна практика майбутніх учителів фізичної культури слугує джерелом їхньої професійно-педагогічної творчості, у процесі якої відбувається гармонійний розвиток цілісної індивідуальності кожного студента, здатного до спортивних і педагогічних імпровізацій, вмілої організації комунікативної взаємодії в освітньо-професійному середовищі; формою навчання у вищій школі, зорієнтованою на підготовку професійно компетентних, спортивно і методично вправних фахівців у галузі фізичної культури і спорту. Як складова професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури означена форма організації освітнього процесу є основою для подальшої творчої професійної діяльності майбутніх педагогів; регулятором мотиваційних інтересів; дає змогу узагальнити й систематизувати знання, уміння, навички; актуалізувати особистісні якості та спрямувати творчий потенціал на набуття фахових компетентностей.

Однак в освітніх програмах для позначення педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури використовують термін «виробнича». На нашу думку, зміст поняття «виробнича практика» не розкриває своєрідності саме педагогічної практики і не вказує на передумови та обставини, що спонукають майбутніх учителів фізичної культури як особистостей до формування й утвердження «Я-концепції», не охоплює кола питань, пов'язаних із визначенням рівня підготовленості студентів до творчої професійної діяльності, не визначає пізнавальних умов виникнення і проходження творчих педагогічних актів, а значить, не передбачає «тимчасового творчого внеску» суб'єкта у процес пізнання й опанування ним майбутнього фаху. Тому доцільним є використання поняття «наскрізна педагогічна практика». Водночас, ні метою, ні завданнями виробничих та педагогічних практик майбутніх учителів фізичної культури формування ІСПД безпосередньо не передбачається. До того ж, завданнями практики не враховано необхідності виконання педагогом новітніх функцій [160], передовсім, щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

Педагогічна практика, відповідно до нормативно-правових документів, теоретичних напрацювань [6; 34; 36; 86; 155; 248; 249; 253; 254; 278; 288; 350] позиціонується як сензитивний період розвитку індивідуально-особистісних якостей студентів, у межах якого викристалізуються ціннісні орієнтації індивідуальної стратегії самореалізації та професійного розвитку. Тому у змісті педагогічної практики необхідно зважати на результати психічної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, зокрема, досліджувати їхні психічні стани в єдності індивідуально-особистісних проявів, аргументувати доцільність цілісної організації наскрізної педагогічної практики. Це означає, що майбутнім фахівцям бажано усвідомити всі особистісно-потенційні можливості, професійні бажання і суть своєї професії, щоб стати конкурентоздатним фахівцем.

З метою акцентуації значущості самодіагностування рівня підготовленості майбутніх учителів до здійснення професійної діяльності, що розглядаємо як підґрунтя формування ІСПД, конкретизоване використанням сукупності прийомів, методів, способів, окремих дій відповідного напрямку професійної діяльності, серед студентів II–III курсів було проведено «пілотні» експериментальні дослідження, результати яких узагальнено нижче, в таблиці 1.1.

Відтак, до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти: повністю підготовленими вважають себе 32,19 % студентів II–III курсів, що конкретизовано їхньою готовністю до комунікативної взаємодії – 34,5 %, проведення навчальних занять – 38,8 %, спортивних змагань та фізкультурно-оздоровчих свят – 19,4 %, фізкультхвилинок та фізкультпауз – 52,2 %, рухливих ігор – 44,0 %, годин здоров'я – 26,1 %, організації занять з учнями спеціальних медичних груп – 8,2 %, занять гуртків та секцій – 34,3 %. Частково підготовленими до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти вважають себе – 46,8 % респондентів; абсолютно не підготовленими до виконання професійних завдань відчують себе 21,01 % студентів.

Таблиця 1.1

Стан підготовленості студентів до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти (аналітико-констатувальний етап, у %)

Ступінь підготовленості / Підготовленість до:	Повністю підготовлений	Частково підготовлений	Абсолютно не підготовлений
Комунікативної взаємодії з учнями	34,5	48,3	17,2
Проведення навчальних занять	38,8	51,5	9,7
Організації занять з учнями спеціальних медичних груп	8,2	38,8	53,0
Проведення фізкультурхвилинок та фізкультпауз	52,2	39,5	8,3
Організації рухливих ігор	44,0	41,8	14,2
Проведення годин здоров'я	26,1	50,8	23,1
Організації спортивних змагань та фізкультурно-оздоровчих свят	19,4	50,7	29,9
Проведення занять гуртків та секцій	34,3	53,0	12,7

Паралельно з самодіагностуванням студентів на аналітико-констатувальному етапі проводили бесіди з викладачами, учителями й методистами щодо організації підготовки студентів до виконання професійної діяльності під час педагогічної практики. Отримані емпіричні дані було опрацьовано й в узагальненому вигляді представлено в таблиці 1.2.

Як видно з таблиці 1.2, підготовку студентів до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти постійно здійснюють – 50,98 % викладачів, учителів, методистів; ситуативно (тобто в разі потреби для студентів) – 32,8 %; дуже рідко – 16,22 % респондентів. Найбільшу увагу педагоги приділяють підготовчій роботі до проведення навчальних і позакласних занять із фізичної культури. Однак 86,1 % студентів вказали, що під час проведення занять із фізичної культури відчувають недостатність методичної підготовки. При цьому 88,4 % опитуваних наголосили на доцільності та важливості запропонованих до використання навчально-методичних матеріалів.

Таблиця 1.2

Стан здійснення науково-педагогічними і педагогічними працівниками підготовчої роботи зі студентами до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти (аналітико-констатувальний етап), у %

Стан підготовчої роботи Підготовча робота до:	Здійснюють постійно	Здійснюють ситуативно	Дуже рідко
Проведення навчальних занять	85,3	10,3	4,4
Здійснення виховної роботи	51,4	41,2	7,4
Організації занять із учнями спеціальних медичних груп	17,6	32,4	50,0
Проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз	52,2	39,5	8,3
Організації рухливих ігор	44,0	41,8	14,2
Позакласної роботи	76,5	16,2	7,4
Організації спортивних змагань та фізкультурно-оздоровчих свят	35,2	39,8	25,0
Проведення занять гуртків та секцій	45,6	41,2	13,2

У результаті опитування вчителів фізичної культури з'ясовано, що 67,4 % з них невдоволені якістю професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти. На їхню думку, в майбутніх фахівців недостатньо сформовані, насамперед, педагогічні вміння (88,9 % вчителів), і саме тому в студентів-практикантів найбільші труднощі виникають під час таких форм організаційно-педагогічної роботи: проведення уроку фізичної культури – 74,4 %, проведення фізкультурно-оздоровчих заходів – 51,2 %. Водночас, проведення секційних занять із різних видів спорту є проблемним лише для 16,3 % студентів-практикантів. Істотні труднощі у майбутніх учителів викликає самостійне складання тематичних планів – 67,4 %, плану-календаря фізкультурно-оздоровчих заходів – 37,0 %, підготовка конспектів уроків – 53,5 %. Також учителі відмітили недостатню сформованість у майбутніх фахівців таких навичок: проводити урок – 76,7 %, оформлювати навчальну документацію – 58,1 %, налагоджувати продуктивну комунікативну дію з учнями – 37,2 %. Вважаємо, що за такого рівня організації підготовчої роботи педпрактика є кризовим явищем для багатьох студентів. Враховуючи, що криза – це ситуація емоційного і розумового стресу, її подолання можливе на основі внесення істотних змін до уявлень про світ і про себе за короткий проміжок часу.

Водночас, маємо підстави стверджувати, що отримані емпіричні дані вказують на дисбаланс у розвитку психічних сфер студентів: якщо пізнавальні процеси, емоційна, мотиваційна та вольова сфери ще виявляються у стандартних ситуаціях, то здатність до саморозвитку, самоактуалізації, прояву самостійності в різних обставинах настільки слабкі, що не забезпечують самостійного пошуку адекватних рішень у ситуаціях фахової діяльності (спроєктувати індивідуальний графік або обрати режим навчальної діяльності, визначити свою роль і значення в колективних заняттях, окреслити власну позицію в нестабільних умовах професійної діяльності тощо). Все це вимагає, перш за все, розвинених здатностей психічних процесів (рефлексивних, регулятивних, когнітивних), на основі яких соціалізація забезпечує професійно значущі особистісні якості. Тому істотне значення на цьому етапі має своєчасне надання педагогічного супроводу.

Змістом галузевих стандартів вищої освіти, програм та методичних рекомендацій із педагогічної практики передбачається забезпечення педагогічного, психологічного і методичного супроводу студентів щодо організації ними фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, що має мінімізувати виникнення суперечливих ситуацій, перешкод і утруднень в умовах педагогічної дійсності, сприяти самореалізації майбутніх фахівців та усвідомленню суспільного значення виконуваних ними дій.

У сучасній освітній практиці реалізують превентивний і опосередкований психолого-педагогічний супровід [63, с. 18]. Суть превентивного психолого-педагогічного супроводу полягає у наданні безпосередньої разової допомоги студентам у розв'язанні конкретної ситуації професійної діяльності під час практики. Опосередкований – характеризується наданням допомоги широкої і тривалої дії задля уникнення і попередження обставин, що можуть спричинити труднощі у виконанні завдань з організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

Найбільше значення психолого-педагогічний супровід має для формування внутрішньої позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури із

заниженою самооцінкою та недостатніми професійними знаннями й уміннями, що спричиняє істотні ускладнення у виконанні завдань педагогічної практики і, насамперед, в організації комунікативної взаємодії [145, с. 47–49]. Пріоритетним завданням педагогічного супроводу є допомога студентам у розв'язанні суперечливих ситуацій та вирішенні складних завдань з опорою на їхній суб'єктивний досвід, що детально висвітлено у підрозділі 2.2.

Зважаючи на результати, отримані в ході аналітико-констатувального етапу експерименту та пілотних досліджень, встановлено, що в більшості студентів під час проходження педагогічної практики внаслідок несформованості комплексу фахових знань і способів виконання професійної діяльності, індивідуальних особливостей особистісного становлення виникають значні труднощі.

У науковому дискурсі доведено, що різнопланова праця вчителів фізичної культури потребує як активізації індивідуальних властивостей і набутих професійних якостей, так і врахування об'єктивних вимог, котрі ставляться до виконання комплексних завдань студентами під час педагогічної практики й зумовлюють типологічні ознаки їхніх дій і професійної поведінки. У процесі практики важливо виявити ознаки формування ІСПД у діяльності студентів, зокрема, в темпераменті (час і швидкість реакції, індивідуальний темп роботи, емоційний відгук); механізмах реагування на конкретні педагогічні ситуації; виборі способів, методів і прийомів навчання; підборі засобів виховання; стилях педагогічного спілкування; реагуванні на дії і вчинки дітей; манері поведінки; домінувальному застосуванню певних видів заохочень і покарань; застосуванню засобів психолого-педагогічного впливу на учнів [40]. Можливість формування ІСПД та прояви окремих його ознак трапляються саме в ситуаціях виникнення розбіжностей між особистісними якостями (задатки, здібності, обдарованість) і вимогами до виконання завдань педагогічної практики. У вирішенні таких суперечливих ситуацій кожний індивід активізує індивідуально-особистісні ресурси, набутий рівень професійної компетентності, відтак, задовольняє потребу щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності.

Отже, на основі теоретичного аналізу освітньої практики [94; 104; 156; 172; 281; 323; 356; 357], у контексті досліджуваної проблеми, встановлено, що в закладах вищої освіти практика має тривалий і безперервний характер, забезпечуючи міцне підґрунтя для закріплення й удосконалення професійних умінь і навичок майбутніх учителів фізичної культури, а як форма практичної професійної підготовки – вирізняється складною структурою й вузькофаховою своєрідністю. Головна відмінність полягає, перш за все, в особливостях проведення навчальних занять, позакласних та позашкільних заходів, уроків і спортивно-масових заходів. Заняття з фізичного виховання проходять у спортивному залі, на відкритому майданчику, стадіоні, у басейні, у природному середовищі (наприклад, у лісі, парку тощо), часто з використанням різного інвентарю і складного устаткування, з різними віковими групами дітей. Відтак, актуалізується значущість підготовчої роботи педагогічної практики щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчорозвивального процесу в закладах освіти. Водночас, рівень практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до самостійної фахової діяльності не задовольняє запити сучасних закладів освіти. Якісне зростання практичної професійної підготовки майбутніх педагогів потребує наскрізної організації системи фахових практик, що сприяла би професійному становленню майбутніх учителів фізичної культури як творчих фахівців у галузі фізичної культури і спорту на основі інтенсифікації процесів «самості» і заклала міцне підґрунтя для подальшої професійної самоосвіти і самовдосконалення. Створення такої системи педагогічної практики передбачає цілісне функціонування взаємопов'язаних її компонентів у взаємозв'язку з процесами самовизначення, самореалізації, самоаналізу, самооцінки майбутніх учителів фізичної культури, і, таким чином, увиразнює переваги практичної підготовки студентів, зокрема, щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності.

Висновки до першого розділу

1. На основі аналізу філософських ідей, психологічних і педагогічних теорій актуалізовано значущість дослідження наукової проблеми щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Виявлено відмінності тлумачення

поняття «індивідуальність» та розгляду його функціональних значень у філософських, психологічних і педагогічних наукових розвідках. Водночас встановлено, що спільним аспектом різних світоглядних позицій є розуміння індивідуальності як сукупності особистісних якостей індивіда, що увиразнюють його унікальність. Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя фізичної культури обґрунтовано як стійке інтегральне особистісно-професійне утворення, що містить комплекс інтелектуальних, мотиваційних, психічних якостей та зумовлюється індивідуально-своєрідним підходом до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури визначено як усвідомлений і керований процес, котрий виявляється в активних діях, прагненнях і зусиллях студентів обрати індивідуально-своєрідну сукупність компонентів діяльності (цілей, дій, операцій), що найбільш узгоджені з їхніми особистісними якостями й уможливають максимально успішне виконання професійних завдань.

2. Сутнісна природа індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури конкретизується комплексом інтелектуальних, мотиваційних, психічних якостей, що цілісно зумовлюють індивідуально-своєрідний підхід до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації. Уточнення змісту поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності» полягає в урахуванні суттєвих видових ознак щодо соціально-психологічних, суб'єктно-діяльнісних характеристик інтегрального утворення, конкретизації комплексу професійно значущих якостей, ціннісних орієнтацій, способів діяльності, виконання окремих дій, що цілісно відображаються у здатності особи узгоджувати індивідуально-особистісні ресурси з професійно-кваліфікаційними вимогами. Зміст індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури розкривається в самопізнанні і саморозвитку, зростанні рівня педагогічної майстерності й спортивної витривалості та конкретизується низкою істотних характеристик у межах мотиваційної, інтелектуальної, предметно-практичної, емоційної, вольової,

екзистенційної сфер, що відображені різнорівневою структурою.

Розроблена структура індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури представлена цілісністю компонентів, а саме: мотиваційно-ціннісного (ціннісно-світоглядні позиції, професійні інтереси, прагнення, потреби в досягненнях), когнітивно-процесуального (науково-теоретична обізнаність, особистісно-професійні якості, фахові знання, вміння, навички), суб'єктно-діяльнісного (особистісні якості й дії, професійні вміння та активні дії) і рефлексивно-корекційного (здатність до адекватної оцінки, вміння осмислювати результати власних дій, навички системного аналізу та самооцінки). Своєрідність обґрунтованої структури зумовлена інтегруванням змістових і процесуальних характеристик індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури та кореляцією їхніх взаємовпливів у процесі педагогічної практики.

3. Результати теоретичного аналізу освітньої практики свідчать, що професійна діяльність учителя фізичної культури за своєю суттю є творчою. Однак індивідуальний стиль професійної діяльності притаманний лише окремим педагогам. Індивідуалізація професійної діяльності виявляється в таких узагальнених варіантах: індивідуальні відмінності; індивідуальний стиль; індивідуальність педагога. Відтак, заактуалізовано необхідність формування індивідуального стилю професійної діяльності ще на етапі освітньої підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Обґрунтовано, що залучення майбутніх учителів фізичної культури до реалій педагогічної дійсності засобами практичної діяльності створює методологічну освітню модель, зорієнтовану на реалізацію тенденції «освіта як творчість»; система наскрізної педагогічної практики є потужним джерелом професійно-педагогічної творчості і слугує завершальним етапом вивчення курсів циклу професійно-орієнтованої підготовки. Означена форма організації освітнього процесу дає змогу узагальнити й систематизувати знання, уміння, навички; актуалізувати особистісні якості та спрямувати творчий потенціал студентів на набуття фахових компетентностей. Однак рівень практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до самостійної фахової діяльності не задовольняє запити сучасних закладів освіти, зокрема: цільовими настановами, змістом і

особливостями організації практик майбутніх учителів фізичної культури безпосередньо не передбачено формування індивідуального стилю професійної діяльності; не враховано реалізацію новітніх функцій учителя фізичної культури (фасилітатора, наставника в організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти); у вирішенні професійних завдань наявні значні утруднення, що спричинено недостатнім рівнем розвитку індивідуальних особливостей студентів щодо особистісного й професійного становлення, неадекватною самооцінкою щодо підготовленості до виконання різних видів професійної діяльності вчителя фізичної культури. Однак на сьогодні залишаються недостатньо дослідженими і впровадженими в педагогічну практику: механізми самовдосконалення для забезпечення особистісного росту вчителя; випередження у формуванні педагогічної техніки; реальні рефлексивні аспекти для педагога; учитель не володіє технологіями створення педагогічного простору, що забезпечує реалізацію індивідуальних навчальних програм і проектної діяльності, соціальних компетенцій; психологічний і педагогічний моніторинг формування індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Водночас, результати аналізу освітнього досвіду засвідчують недостатнє забезпечення педагогічних умов розвитку індивідуальності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, нерозробленість моделі і методики формування індивідуального стилю професійної діяльності з урахуванням здобутків психологічної науки, формальне визначення цільових орієнтирів професійної підготовки, низьку мотивацію науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти до подолання стереотипів професійної діяльності, недостатню їхню увагу до організації студентами фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

Основний зміст розділу висвітлено в таких публікаціях: [50], [52], [230], [231], [232], [233], [234], [235].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

2.1 Загальні напрями та методика дослідницького пошуку

Теоретичним підґрунтям визначення загальних напрямів і методики дослідницького пошуку слугували наукові праці Г. Балла [27], Е. Вільчковського [57], Л. Виготського [65; 66], С. Гончаренка [80; 81], Т. Гребенюка [85; 86], В. Загвязинського [106], Е. Зеєра [118; 119], Є. Ільїна [125], В. Краєвського [166], П. Лузана [185], В. Мерліна [206], О. Новикова [228], О. Пехоти [257], Л. Сущенко [317], С. Сисоєвої [319], О. Тимошенко [325], В. Толочка [328; 329], Л. Хомич [343], Б. Шияна [358], Г. Щедровицького [364; 365] та ін. На основі вивчення й узагальнення концептуальних позицій методологів і наукознавців, методику психолого-педагогічного дослідження розуміємо як: комплекс процедур, операцій, інструментальних дій, методів, прийомів, засобів науково-методичного апарату певної галузі, котрі застосовуються за обраною чи розробленою логікою з метою виконання окремого завдання дослідження або цілісного розв'язання наукової проблеми, а саме: формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

Відтак, загальну методику дослідження щодо встановлення, наукового обґрунтування та апробації педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури проектуємо на основі: 1) урахування визначальної ролі педагогічної практики в самопізнанні й саморозвитку; 2) здійснення психолого-педагогічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців; 3) використання інноваційних технологій і методик; 5) розроблення та застосування проблемно-ситуативних методів. Рушійною силою означеного процесу є самопізнання, самоорганізація та самореалізація, що здійснюються у спеціально створеному освітньо-розвивальному середовищі в закладах вищої освіти та освітніх установах, на базі

яких організовується педагогічна практика. Формування ІСПД розглядаємо в контексті усвідомлення студентами власної індивідуальної суті та смислів професійної діяльності.

Вимогами методики дослідницького пошуку є достовірність і цілісність отримання й опрацювання емпіричного матеріалу для виконання мети та завдань дисертаційної роботи. Відтак, дослідницький пошук спрямовували на подолання виявлених нами *суперечностей* між: соціальним замовленням щодо підготовки вчителів фізичної культури з індивідуальним стилем професійної діяльності та недостатнім забезпеченням відповідних для цього педагогічних умов; необхідністю формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики і невідповідністю існуючих у закладах вищої освіти методик, які б забезпечували цей процес; об'єктивною потребою вдосконалення практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності та нерозробленістю відповідних для цього методичних рекомендацій. При цьому індивідуальний стиль професійної діяльності розглядаємо як каталізатор особистісного і професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури, їхньої самореалізації, самовдосконалення у подальшій професійній діяльності.

Розв'язання вказаних суперечностей забезпечували виконанням шести завдань, що відображають напрями і загальну логіку дослідницького пошуку:

1. Здійснити аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці.
2. Обґрунтувати суть і структуру індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури.
3. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.
4. Спроектувати модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

5. Розробити та апробувати методику формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

6. Експериментально перевірити результативність педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, підготувати та впровадити відповідні методичні рекомендації.

Виконання цих завдань ґрунтувалося на розумінні суті формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури як усвідомленого і керованого процесу засвоєння, відтворення, реконструкції та продукування оптимальних дій, прийомів, способів у конкретних ситуаціях професійної діяльності, що виявляється в активних діях, прагненнях і зусиллях особи обрати індивідуально своєрідну сукупність компонентів діяльності (цілей, дій, операцій), котрі найбільше узгоджені з її особистісними якостями й уможливають максимально успішне виконання професійних завдань; вдосконаленні змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, набутті професійного досвіду у процесі педагогічної практики; акцентуації індивідуально-ціннісного змісту процесу професійної підготовки. Означене міркування конкретизуємо концептуальними твердженнями, котрі окреслюють загальну логіку виконання науково-педагогічного дослідження:

– формування ІСПД є необхідною умовою професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури як творчих особистостей, їхньої всебічної самореалізації, самоактуалізації та самовдосконалення;

– цілісний безперервний процес вироблення індивідуального стилю професійної діяльності є невід’ємною складовою професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що утворена єдністю динамічних, рівнозначних компонентів, із максимальним урахуванням особистісних якостей та потенційних можливостей студентів як суб’єктів освітнього процесу і регулюється особистісними й середовищними факторами завдяки застосуванню комплексу методів і прийомів психолого-педагогічного впливу;

– становлення індивідуальності в процесі педагогічної практики стимулюється функціонуванням екзистенційної та регулятивної сфер майбутніх учителів фізичної культури, їхніми прагненнями до саморозвитку;

– формування ІСПД студентів-практикантів здійснюється на науково-методологічному підґрунті компетентнісного, особистісно-орієнтованого, суб'єктно-діяльнісного, аксіологічного, контекстного, позиційно-ситуативного підходів;

– творча самореалізація майбутніх учителів фізичної культури на рівні професійного самопізнання відбувається в неперервно-динамічній системі педагогічної практики за триєдиною метою: 1) засвоєння специфіки фахової діяльності та створення індивідуальної освітньої продукції, з метою якнайкращого виконання професійних завдань, насамперед, щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти; 2) оволодіння та перетворення базового змісту освітніх продуктів на основі системно-аналітичного порівняння з індивідуальними професійними результатами; 3) проектування «індивідуальної освітньої траєкторії» для подальшої успішної педагогічної діяльності.

Означені міркування слугують концептуальним підґрунтям досягнення мети науково-педагогічного дослідження, конкретизованої відповідними завданнями, успішність виконання яких зумовлюється науковою логікою методики дослідницького пошуку за двома векторами: 1) акцентуація значущості особистісних якостей у професійному становленні майбутніх учителів фізичної культури; 2) визначення, теоретичне обґрунтування та практична апробація комплексу умов, що уможливають цілісний розвиток суб'єктів на основі інтеграційної взаємодії інтелектуальної, мотиваційної, предметно-практичної, екзистенційної, регулятивної й емоційної сфер індивідуальності. Цей процес передбачає гармонійне поєднання особистісних і професійних інтересів кожного студента шляхом формування, подальшого розкриття й увиразнення їхніх ознак індивідуальності, а також стимулює прагнення до постійного професійного

самовдосконалення в контексті наскрізного ціннісно-сміслового змісту педагогічної діяльності й реалізації «Я-концепції».

Таким чином загальну методика дослідження проблеми формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури позиціонуємо як сукупність конкретних способів і форм використання методів дослідження, систему пізнавальних та перетворювальних дій, операцій і впливів, що зорієнтовані на послідовне виконання завдань дослідницького пошуку.

Для виконання *першого завдання* необхідно було, *по-перше*, проаналізувати суспільні запити щодо професійної діяльності вчителів фізичної культури, нормативні вимоги до виконання різних видів педагогічної діяльності в галузі фізичної культури і спорту, вивчити освітній досвід професійної підготовки і виявити суперечливі питання щодо формування ІСПД в умовах традиційної системи вищої освіти (*методи*: логічний, теоретичний і теоретико-методичний аналіз та узагальнення; вивчення та аналіз перспективного педагогічного досвіду, освітньо-професійних і навчальних планів, програм, навчально-методичних комплексів; *результати*: виявлені суперечності між соціальним замовленням і дійсним станом професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, аргументована доцільність та актуальність здійснення дослідницького пошуку на гуманітарному, конвенційному, професійно-педагогічному й освітньо-практичному рівнях); *по-друге*, здійснити теоретичний аналіз наукових досліджень у галузі філософії, педагогіки, психології, соціології, методики та субдисциплін означених наук, схарактеризувати стан розробленості проблеми, визначити проблемно-тематичні напрями дослідження, провідні наукові поняття дослідження та обґрунтувати концептуальні положення щодо формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики (*методи*: теоретичний аналіз, систематизація та логічне узагальнення; *результати*: охарактеризований стан розробленості проблеми, конкретизований проблемно-тематичними напрямками дослідницького пошуку; визначені наукові категорії дослідження: «індивідуальність», «індивідуальний стиль діяльності», «індивідуальний стиль», «стиль діяльності»; обґрунтована концептуально-

світоглядна позиція щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури).

Виконання *другого завдання* дослідницького пошуку передбачало з'ясування сутнісних характеристик індивідуального стилю професійної діяльності вчителя фізичної культури; уточнення дефініцій наукових категорій і ключових понять доослідження; аналіз вимог до професійної діяльності фахівців у галузі педагогіки, фізичної культури і спорту, галузевих і освітніх стандартів; обґрунтування структури і змістового наповнення структурних компонентів ІСПД; (*методи*: теоретичний і дефінітивний аналіз, систематизація та логічне узагальнення, теоретико-методичний аналіз, синтез і класифікація, аналіз науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів фізкультури, узагальнення). Ми усвідомлюємо, що з метою виокремлення характерологічних ознак ІСПД у психології застосовують методи концептуалізації, психосемантики і факторного аналізу. Зокрема, на основі методу концептуалізації можливо сформулювати теоретичні уявлення про індивідуальні риси людини, тобто теоретично сконструювати будь-яку психологічну якість. Водночас, як зауважують Ф. Гальтон, О. Лазурський, «застосовуючи цей метод необхідно: добирати переважно прості властивості; звертати увагу на властивості, наділені варіативністю у різних людей; вивчати найпоширеніші властивості; добирати властивості, що мають багато зв'язків з іншими якостями». Психосемантичний метод ґрунтується на явищі синестезії, тобто передбачає визначення спільних (подібних) ознак психологічних якостей професійної діяльності вчителів фізичної культури як взаємодії подразників різних модальностей, основними вимірами яких слугують сила (сильний/слабкий аспект), активність (активний/пасивний) і оцінка (добрий/злий). Факторний аналіз застосовують для виявлення індивідуальних характеристик, що не виявляються під час безпосереднього спостереження однак впливають на інші властивості. Зокрема, на основі факторного аналізу Р.-Б. Кеттел і Г.-Ю. Айзенк досліджували інтелектуальні здібності людини. Важливо, що Г.-В. Олпорт із допомогою означеного методу вивчав риси, котрі позначав як «загальні», і встановлював

проміжний – між номотеоретичним та ідіографічним – масштаб розгляду людської індивідуальності [321]. Ураховуючи означені міркування, з-поміж емпіричних методів у виконанні другого завдання застосовано емпіричні методи: пряме і непряме спостереження за діяльністю учителів фізичної культури, викладачів профільних кафедр університетів, бесіди з педагогами в контексті досліджуваної проблеми. Відтак було отримано такі *результати*: обґрунтована суть ІСПД; уточнені дефініції наукових категорій «індивідуальність», «індивідуальний стиль діяльності», «індивідуальний стиль», «стиль діяльності»; вдосконалена структура індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури; схарактеризований зміст компонентів досліджуваного феномену, удосконалено діагностичний інструментарій дослідження сформованості індивідуального стилю професійної діяльності за такими критеріями і показниками: мотиваційний (системна цілісність потреб, ставлень до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності, мотивація реалізації індивідуального стилю, прагнення до професійного успіху в організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти), когнітивний (система професійних знань про індивідуальний стиль діяльності, професійний розвиток, механізми вироблення індивідуального стилю та його вияви у професійній діяльності, розуміння суті етапів формування індивідуального стилю діяльності й інтеграції знань про професійне становлення і самореалізацію), діяльнісний (комплекс професійних умінь щодо формування і реалізації індивідуального стилю, навичок щодо способів виконання спортивно-педагогічної діяльності, професійно значущі якості щодо визначення стратегій і тактик організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти), рефлексивно-ціннісний (здатність критично осмислювати рівень задоволеності потреб щодо самореалізації в професії, комунікативної взаємодії, адекватність оцінювання професійних успіхів, сприйняття суперечливих моментів та прорахунків у формуванні й реалізації індивідуального стилю діяльності); визначено рівні сформованості індивідуального стилю професійної діяльності

майбутніх учителів фізичної культури: репродуктивний, конструктивний, творчий.

З метою реалізації *третього завдання* необхідно було, по-перше, здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічних праць, по-друге, осмислити досягнення освітньої практики щодо професійно-педагогічної творчості, розвитку індивідуальності педагога та професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури, по-третє, виявити й обґрунтувати педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, по-четверте, визначити із них найбільш важливі (*методи*: теоретичний аналіз, порівняння, узагальнення, метод незалежної експертної оцінки, узагальнення незалежних характеристик). Відтак в якості наукового *результату* було визначено й теоретично обґрунтовано такі педагогічні умови формування індивідуального стилю діяльності майбутніх учителів фізичної культури в процесі педагогічної практики: формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності; удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності; використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки; розроблення та впровадження комплексу пошуковоситуативних завдань.

Виконання *четвертого завдання* передбачало теоретичний аналіз, синтез та узагальнення наукових розвідок щодо педагогічного моделювання й розроблення моделі формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Для виконання завдання застосовано *методи*: вивчення та узагальнення наукових праць, метод теоретичного моделювання; й отримано наукові *результати*: розроблено модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, що візуалізує системну цілісність соціального замовлення, мети, методологічних підходів, принципів, змісту, етапів, організаційних форм, методів, засобів, критеріїв, показників, рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів

фізичної культури, структурованих у методологічно-цільовому, організаційно-змістовому, діагностувально-результативному блоках і реалізується за дотримання принципів організації продуктивної педагогічної практики: системності, цілісності, суб'єктності, діалогічності, взаємодії, неперервності, відкритості, соціальної активності.

З метою реалізації *п'ятого завдання*, необхідно було, по-перше, здійснити теоретичний аналіз наукових праць щодо розроблення методик формування інтегративних особистісно-професійних утворень фахівців; по-друге, вивчити освітній досвід організації педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури в контексті досліджуваної проблеми; по-третє, розробити й апробувати методику формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Застосовувалися такі *методи*: теоретико-методичний аналіз, узагальнення, вивчення та аналіз перспективного педагогічного досвіду, освітньо-професійних програм, навчально-методичних комплексів. Отримано такі *результати*: розроблена методика формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, що реалізується за такими етапами: адаптації, індивідуалізації, інтеграції та передбачає використання ефективно доцільних форм, методів, прийомів роботи, комплексу пошукових і ситуативних завдань; уможливорює розвиток професійної майстерності для організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу, методично виваженого застосування освітніх новацій, вмотивовує до професійного самовдосконалення та самореалізації).

Реалізацією *шостого завдання* передбачалося, по-перше, експериментально перевірити результативність педагогічних умов формування ІСПД; по-друге, розробити й апробувати відповідне навчально-методичне забезпечення. Для виконання завдання застосовано *методи*: усні і письмові опитування, моделювання педагогічних і проблемних ситуацій, теоретичний аналіз і узагальнення його результатів, методи діагностування рівнів сформованості ІСПД, педагогічний експеримент, розрахунок статистичного критерію χ^2 Пірсона; й

отримано такі *результати*: програма дослідно-експериментальної роботи, розроблено та впроваджено в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури навчально-методичний комплекс з дисципліни «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури», що охоплює: навчальну програму, курс лекцій, тематику семінарських занять, тести, перелік питань для самостійної роботи та заліку, глосарій, навчально-методичний посібник і методичні рекомендації щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

Висвітлені мета і завдання дослідження, концептуально-теоретичні твердження, що конкретизують провідну ідею дослідницького пошуку, зумовили формулювання гіпотези та означили загальну логіку дослідницького пошуку. Робоча гіпотеза дослідження: рівень сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури підвищиться, якщо у системі професійної підготовки і зокрема в організації педагогічної практики забезпечуватимуться такі умови: формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності; удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності; використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки; розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань.

Для перевірки сформульованого припущення: розробляли й апробували відповідні навчально-методичні матеріали; з'ясовували можливості здійснення психолого-педагогічного супроводу формування ІСПД у контексті опанування змісту навчальних курсів та проходження педагогічної практики; системотворчим фактором досліджуваного процесу позиціоновано авторський спецкурс «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури».

У ході дослідження виконано компонентно-структурний аналіз індивідуального стилю педагогічної діяльності й вивчено досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті досліджуваної проблеми. На основі теоретичного аналізу наукових публікацій, навчально-

методичних комплексів, результатів педагогічних спостережень і переосмислення практичного досвіду роботи у ЗВО встановлено, що формування ІСПД характеризується власною динамікою. Основними *чинниками*, які впливають на зростання рівнів сформованості ІСПД, є такі: соціально-психологічні реалії, що обумовлюють професійні інтереси, ціннісні орієнтації студентів щодо суспільної значущості професії вчителя фізичної культури, перспектив їхнього професійного розвитку на основі самореалізації і професійно-педагогічної творчості; індивідуально-особистісні уявлення про індивідуальний стиль професійної діяльності, ставлення і переконання майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту щодо опанування відповідних знань, набуття професійних умінь і навичок, котрі цілісно уможливають організацію фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти; вмотивованість майбутніх учителів фізкультури до безперервного професійного самовдосконалення; утвердження суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД; самооцінка і самоідентифікація студентами себе як творчих фахівців у галузі фізичної культури і спорту; цілісна зорієнтованість освітнього процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізкультури на формування ІСПД як інтегративного особистісно-професійного новоутворення, залучення студентів до рефлексивних дій, самопізнання, самооцінки і самовдосконалення; узгодження цільових настанов і завдань в організації педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури; розроблення та реалізації індивідуальних програм професійного розвитку; посилення реалізації ідей інтердисциплінарності, компетентнісно-діяльнісної та практичної спрямованості освітнього процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; наявність сприятливого ціннісно-емоційного середовища для формування ІСПД; інші фактори, зокрема індивідуально-особистісні якості.

Загальну методику дисертаційного дослідження реалізовано поетапно, що відображає логіку дослідницького пошуку і конкретизується змістом взаємопов'язаних між собою аналітико-констатувального, формувального, узагальнювально-оцінного етапів.

На аналітико-констатувальному етапі (2008–2011 рр.) здійснювався теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, державних нормативно-правових документів, положень сучасних концепцій розвитку професійної освіти та педагогічної практики і визначалися суперечності, проблемні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідницького пошуку, організовувалися пілотні експериментальні дослідження, під час яких з'ясовувались ефективні методи педагогічного діагностування, формулювалася гіпотеза. Було укладено критеріально-діагностувальний комплекс дослідження сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. В укладанні критеріально-діагностувального апарату вимірювання рівнів сформованості ІСПД враховували результати наукових розвідок щодо визначення критеріїв та показників рівнів сформованості ІСПД. Більшість науковців, розуміють критерій, по-перше, як засіб для судження, мірило, на підґрунті якого оцінюють, визначають чи класифікують явища [54, с. 465]; по-друге, як ознаку, на основі якої діагностують динаміку предметів, явищ; по-третє, як підґрунтя для порівняння чи зіставлення, певного еталонного вияву конкретної якості [81, с. 245–247]. Оцінювання стану сформованості «будь-яких компетентностей як діяльнісних здатностей особистості відбувається виключно в інформаційний спосіб», а засоби і методи оцінювання добирають відповідно до різновидів інформації щодо набуття такої компетентності [163, с.7]. У визначенні критеріїв і показників рівнів формування ІСПД, ґрунтуючись на працях С. Гончаренка [81], В. Краєвський [166], Л. Хоружої [344] та ін. поняття «критерій» усвідомлюємо як загальну властивість, що утворена комплексом конкретних елементів – показників, за якими досліджують певне явище. Показники при цьому деталізуються сукупністю параметрів, які можливо безпосередньо вимірювати. Отже, критерій – це еталонний взаємозумовлений комплекс показників для порівняння предметів або явищ; показник – сукупність індикаторів, що вирізняють один предмет або явище із множини йому подібних; індикатор – безпосередня кількісно вимірювана ознака

досліджуваного предмета або явища. На основі такого розуміння суті понять «критерій», «показник критерію», відповідно до обґрунтованої сутності й структури ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, було визначено мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-ціннісний критерії та відповідні показники, детально описані в підрозділі 2.3. й представлені в критеріально-діагностувальному комплексі визначення рівнів ІСПД у формі узагальненої таблиці.

Завданнями першого етапу також передбався вибір необхідної кількості експериментальних об'єктів (кількість досліджуваних, навчальних груп, закладів вищої освіти); вибір методів математичного опрацювання результатів експерименту. За результатами діагностування дійсного стану сформованості ІСПД за традиційного процесу професійної підготовки в університетах встановлено істотне домінування репродуктивного рівня й невисокі показники щодо конструктивного та творчого рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності. На цьому етапі також визначено педагогічні умови, спроектовано модель, розроблено методику формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. До незалежної експертизи було залучено науковців Національної академії педагогічних наук України, викладачів закладів вищої освіти, передових учителів фізичної культури.

На формувальному етапі (2012–2015 рр.) здійснювалася експериментальна перевірка педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики на основі апробації авторської методики. В експерименті брали участь 417 студентів-практикантів (ЕГ – 206 осіб, КГ – 211 осіб). У процесі педагогічної практики вивчалися особливості проявів ІСПД, причому найбільш ретельно у студентів IV–V курсів, які мають найбільш увиразнені ознаки сформованості індивідуального стилю професійної діяльності. У результаті був намічений підхід до побудови типології індивідуальних стилів педагогічної діяльності. Також здійснювалися спостереження за роботою студентів-практикантів, анкетування,

інтерв'ювання, оцінка їх діяльності з боку учнів, учителів, а також самооцінювання, склалися психологічні портрети, використовувався полупроєктивний прийом «тест незакінчених пропозицій». Всі ці методи і прийоми застосовувалися в модифікованому вигляді за певними схемами і шкалами з виділеними критеріями аналізу. Проводилося навчання майбутніх учителів фізичної культури основам самопізнання, самоаналізу та вдосконаленню свого індивідуального стилю за розробленою методикою формування ІСПД.

У процесі дослідження здійснювали аналіз уміння майбутніх учителів фізкультури прогнозувати результати формування ІСПД і відповідні зміни у результатах власної професійної діяльності щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, а також здатності до безперервного професійного розвитку та самореалізації. Отримані емпіричні дані оброблялися якісно і кількісно (методами статистичного аналізу). У результаті дослідження укладено навчально-методичний комплекс з дисципліни «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури», що охоплює: навчальну програму, курс лекцій, тематику семінарських занять, тести, перелік питань для самостійної роботи та заліку, глосарій, навчально-методичний посібник, підготовлено відповідні методичні рекомендації.

На третьому, узагальнювально-оцінному етапі (2016–2018 рр.), апробувалися практичні рекомендації для самостійної роботи з удосконалення ІСПД та педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури здійснювався кількісний і якісний аналіз результатів, отриманих у процесі експериментальної роботи, узагальнювалися результати дослідницького пошуку, формулювалися загальні висновки, оформлювався рукопис дисертації, вдосконалювалися методичні рекомендації щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Аналіз динаміки формування у студентів ЕГ і КГ індивідуального стилю професійної діяльності здійснювався на основі опрацювання емпіричних результатів, отриманих під час аналітико-констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту.

2.2 Педагогічні умови формування індивідуального стилю діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики

Провідним завданням вищої освіти на державному рівні визначено забезпечення умов для особистісного й професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури, що зумовлює необхідність пошуку, наукового обґрунтування та практичного впровадження найбільш ефективних стратегій організації професійної підготовки таких фахівців. У цьому контексті актуальним вбачаємо виокремлення, наукове обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, що сприятиме якісному вдосконаленню вищої фізкультурної освіти.

Результати аналізу педагогічної, психологічної та філософської наукової літератури свідчать про те, що педагогічні умови становлення професійних якостей майбутніх учителів є предметом численних розвідок [30; 69; 77; 78; 89; 96; 97; 107; 143; 385; 386; 400]. Трапляється, що автори застосовують однакові методологічні підходи до виявлення педагогічних умов й лише частково враховують своєрідність професійної діяльності й особливості освітньої підготовки фахівців конкретної галузі. У зв'язку з цим, насамперед, уточнимо суть поняття «педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури». На основі аналізу дефініцій наукових понять «умова», «педагогічні умови» з'ясовано подібність тлумачень у довідникових джерелах. Зокрема, в тлумачних словниках лексико-семантичний зміст поняття «умова» висвітлюють як необхідну обставину, що уможливорює здійснення, створення чого-небудь або сприяє чомусь; сукупність обставин чи особливостей реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється щось; правила, що існують чи встановлені в певній галузі життя й забезпечують нормальну роботу, діяльність...» [54, с. 1506]. У філософії поняття «умова» розглядають як науково-філософську категорію, в лексичному змісті якої відображено: «універсальні відношення предмета, об'єкта, процесу до тих факторів, внаслідок дії яких вони виникають та існують; наявність відповідних

чинників, за яких властивості речей трансформуються із потенційного стану в реальний, дійсний» [335, с. 182]; «обставину, від якої щось залежить; обстановку, в якій щось відбувається» [337, с. 746]. У психології семантику лексеми «умови» пояснюють як «сукупність біологічних та соціальних особливостей розвитку певного індивіда. Умови мають варіативний характер на відміну від загальних факторів психічного розвитку» [125]. Відповідно до такого розуміння умовами можуть слугувати конкретні особи, відносини між людьми, предмети матеріальної й духовної культури. В царині педагогіки умови розглядають як «деяку сукупність змінюваних природних, соціальних і внутрішніх дій, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, формування особистості» [280, с. 36]. Часто науковці для позначення умов, чинників, рушійної сили будь-якого процесу, явища як синонім використовують термін «фактор». Наприклад, здобуття освіти майбутніми вчителями відбувається за конкретних факторів, які є, по-перше, причиною, явищем, процесом, що породжують інші явища та визначають їхній характер [54, с. 1601]; по-друге, спонукою, мотивом для дій, що зумовлюють певні вчинки [54, с. 1140]. Наведені дефініції увиразнюють причиново-наслідкові зв'язки між умовами й результатами професійної підготовки майбутніх УФК і дозволяють стверджувати: якщо умова є причиною якогось ефекту, то його вияв залежить від усвідомлення сутності умови, її наявності та забезпечення.

Похідним поняттям наукової категорії «умова» є термін «педагогічні умови», багатозначність якого окреслюється численними тлумаченнями вчених і проектує широку перспективу дослідницьких пошуків. Сутність педагогічних умов відображено у низці наукових праць [84; 92; 97; 130; 138; 192; 295; 330; 345; 353]. Частина дослідників педагогічними умовами вважають зовнішні обставини, які забезпечують функціонування та розвиток процесу, що вимагає певного упорядкування – організації [138]. Зокрема, В. Манько педагогічні умови розглядає як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів і зовнішніх характеристик функціонування, цілісність яких забезпечує високу результативність освітнього процесу відповідно до психолого-педагогічних

критеріїв оптимальності [192, с. 153–161]. На думку А. Ашерова і В. Логвиненко, педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних ресурсів здійснення педагогічного процесу, що сприяють успішному досягненню завчасно визначеної мети [17, с. 28]. Також, у наукових працях педагогічні умови позиціонують як зовнішні обставини, чинники, що суттєво впливають на педагогічний процес, сконструйований педагогом, як такий, що спричиняє, але не гарантує досягнення бажаного результату. Водночас, М. Боритко вважає, що, на відміну від засобу, педагогічна умова не передбачає жорсткої причинної детермінованості результату [43, с.116]. У зв'язку з цим актуальною є наукова позиція щодо розуміння змісту поняття «педагогічні умови» як сукупності конкретних, штучно створених чинників або обставин, що зумовлені певними факторами і динамізують або уповільнюють освітній процес, для досягнення завчасно окреслених результатів. Слушною у визначенні сутності педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, є позиція Є. Хрикова, який стверджує, що «...умови створюються педагогами, а фактори існують об'єктивно, незалежно від діяльності. Тому сутність педагогічних умов доцільно відобразити через застосування поняття «обставини», що сприяють прогресу чи уповільнюють динаміку досліджуваного процесу [345].

На основі результатів теоретичного аналізу узагальнюємо: педагогічні умови є комплексом засобів ефективного здійснення освітнього процесу; сукупністю об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічної діяльності. У визначенні педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики враховуємо сутнісні характеристики досліджуваного процесу та обґрунтовані методологами вимоги щодо об'єктивності, системності, структурованості, взаємозумовленості, специфічності.

У науковому дискурсі доведено, що фахова діяльність учителів фізичної культури потребує, з одного боку, активізації індивідуальних властивостей і набутих професійних якостей, а з іншого, – врахування об'єктивних професійно-

кваліфікаційних вимог. У такому контексті беремо до уваги міркування дослідників, що педагогічні умови детермінують функціонування спеціального середовища, в якому індивідуальний стиль формується, проявляється й розвивається як системне особистісне утворення, конкретизоване комплексом інтелектуальних, мотиваційних, психічних властивостей і професійно-значущих якостей.

Вивчення та узагальнення наукових праць О. Ажиппо [4], Л. Ареф'євої [14], О. Атамась [15], Т. Базилевич [23], Г. Балла [24], І. Беха [35], Л. Демінської [91], П. Джуринського [93], А. Заїкіна [110; 111; 112], Є. Захаріної [116], Л. Іванової [131], Р. Карпюка [139], Т. Круцевич [170], С. Максименка [190], А. Маслоу [196; 198], Ю. Мосейчука [220], Н. Ничкало [224; 225], В. Радкевич [290; 291], В. Рибалки [292], В. Семиченко [299], Л. Сущенко [317], О. Тимошенка [325; 326], А. Цьося [349], Б. Шияна [358] та ін. засвідчує, що у формуванні індивідуального стилю діяльності майбутніх учителів фізичної культури важливе значення мають внутрішні й зовнішні чинники. З-поміж внутрішніх розрізняють – особистісні якості, індивідуальні особливості розвитку психіки, появи новоутворень в екзистенціальній, регулятивній та емоційній сферах, які забезпечують вироблення активних світоглядних позицій і прагнень майбутніх учителів фізичної культури до вибору індивідуально своєрідної сукупності компонентів діяльності (цілей, дій, операцій), котрі найбільше узгоджені з їхніми особистісними якостями й уможливають максимально успішне виконання завдань, передбачених програмою педагогічної практики; набуття професійних знань, умінь, навичок; актуалізація потреби в самореалізації, досягненні професійних успіхів; удосконаленні набутих компетентностей, а також проявів індивідуальності у спорті, навчанні та педагогічній практиці тощо. Зовнішніми визначають чинники, що пов'язані з утворенням та реалізацією стосунків викладача і студентів, організацією й об'єктивною оцінкою освітнього процесу; місцем навчання, предметним середовищем, обладнанням тощо [239].

Екстраполяція означених міркувань у контекст дослідження дає змогу стверджувати, що зовнішніми умовами формування ІСПД майбутніх учителів

фізичної культури у процесі педагогічної практики є: психолого-педагогічний супровід формування індивідуального стилю професійної діяльності; наскрізний характер професійної практичної підготовки із безперервним залученням студентів до навчально-освітньої, науково-дослідницької, тренувально-спортивної діяльності; варіативність змісту й форм практичної діяльності; пріоритет самостійної роботи; допомога студентам у виборі засобів і реалізації концептуальних задумів; психолого-педагогічний супровід діяльності майбутніх фахівців під час прояву їхніх особистісних та індивідуальних якостей у виконанні завдань педагогічної практики.

З огляду на наявний досвід, у визначенні педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури враховували напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених, які коротко прокоментуємо. Так, О. Лапіна, обґрунтовує, що успішному формуванню ІСПД майбутніх учителів як системи сприяють такі умови: 1) активна взаємодія і співпраця всіх суб'єктів освітнього процесу; 2) діалоговий характер навчання на основі реалізації комунікативної культури; 3) висока якість освітніх технологій; 4) багатоваріантне представлення професійно значущого матеріалу з забезпеченням студентам права вибору змісту, міри і ступеня особистої участі в діяльності, відповідно до мотивів, ціннісних орієнтацій, індивідуальних особливостей особистості; 5) відкритість до сприйняття нового та розширення інформаційних моделей компетентності фахівця з вищою педагогічною освітою на основі впровадження спецкурсів та проведення творчих майстерень; 6) формування інтересу до себе як професіонала і розвиток готовності до самовияву в професійній діяльності на принципах єдності професійної освіти та самоосвіти; 7) пріоритет самостійної активної діяльності суб'єктів освітнього процесу; 8) дослідницька суть освітньої діяльності [179].

Такі педагогічні умови можливо забезпечити на основі цілісної реалізації новітньої педагогічної парадигми, що сприятиме створенню емоційно-позитивного фону і мотивації в навчанні; експериментальній практичній реалізації моніторингу якості формування індивідуального стилю професійної діяльності;

цілеспрямованій самоактуалізації особистості майбутнього педагога на основі самовизначення, саморозвитку і прагнення до вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Численні варіанти наукових інтерпретацій актуальних для професійної підготовки вчителів фізичної культури педагогічних умов узагальнено у праці А. Русакова, який акцентує увагу на таких двох чинниках: 1) організація навчально-освітньої, науково-дослідницької та педагогічної діяльності, зорієнтованої на вироблення ІСПД й актуалізацію ціннісно-мотиваційної, когнітивно-змістової й операційно-діяльнісної активності; 2) педагогічний супровід як важлива цільова настанова стратегії і тактики розвитку індивідуальності студента, набуття фахових компетентностей і стилю професійної діяльності [295, с. 105].

Результати теоретичного аналізу наукових праць свідчать, що педагогічні умови формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури характеризуються своєрідним змістом, суть якого відображає інтеграційну специфіку професійної діяльності таких фахівців щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, а також професійного розвитку та самореалізації у фаховій діяльності, детермінується суспільно-економічними обставинами, особливостями вищої фізкультурної освіти. З огляду на це, для максимально повного з'ясування педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, окрім теоретичного аналізу та узагальнення, застосовували метод опитування й незалежних експертних оцінок, в якому взяли участь 30 викладачів і 65 учителів фізичної культури. Кожному з респондентів пропонували назвати чинники, що позитивно впливають на формування ІСПД. Із загальної кількості відповідей респондентів було обрано 15 найчастіше повторюваних варіантів формулювання умов, що узагальнені та графічно представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні чинники, що впливають на формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики

(за результатами опитування)

№ з/п	Узагальнені інтерпретаційні варіанти формулювання педагогічних умов	Відсоток частоти відповідей
1.	Акцентуація ціннісно-мотиваційної, когнітивно-змістової та операційно-діяльнісної активності	3,4
2.	Стимулювання майбутніх учителів фізичної культури до прояву власного потенціалу у процесі педагогічної практики з метою досягнення успіху в подальшій професійній діяльності	14,5
3.	Узгодження індивідуальних потреб викладачів, професійних інтересів студентів із запитами практики фізичного виховання	3,1
4.	Цілеспрямована самоактуалізація особистості майбутнього педагога на основі самовизначення, саморозвитку і прагнення до вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності	3,2
5.	Поглиблення знань майбутніх учителів фізичної культури про механізми і способи розвитку ІСПД на основі викладання спецкурсів і варіативних навчальних дисциплін	12,5
6.	Реалізація ідей індивідуального підходу у навчально-пізнавальній діяльності майбутніх учителів фізичної культури під час педагогічної практики	5,3
7.	Наскрізний характер практичної діяльності, що передбачає залучення студентів до здійснення усіх різновидів фахової діяльності учителів фізичної культури упродовж процесу професійної підготовки	11,6
8.	Пріоритет самостійної роботи із забезпеченням можливості вільного вибору стратегій, способів і механізмів реалізації індивідуальних планів і програм щодо професійної діяльності та фахового самовдосконалення	8,4
9.	Постійне діагностування і коригування стану сформованості індивідуального стилю професійної діяльності	3,2
10.	Психолого-педагогічний супровід професійного становлення студентів як індивідуальностей у процесі педагогічної практики	7,4
11.	Розроблення та реалізація освітніх програм і алгоритмів відпрацювання індивідуального стилю діяльності	5,3
12.	Застосування ситуаційних вправ та творчих завдань із можливим поетапним зростанням рівня їх складності у процесі педагогічної практики	6,3
13.	Методичне забезпечення практичної реалізації моніторингу якості формування індивідуального стилю професійної діяльності	4,2
14.	Використання різноманітних форм організації самостійної роботи навчання з метою розвитку творчих здібностей студентів	5,3
15.	Функціонування сприятливого освітньо-розвивального середовища	6,3

З метою визначення найбільш вагомих педагогічних умов для формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури застосовували метод незалежних експертних оцінок, згідно з яким джерелом інформації слугують результати кількісно-якісного опрацювання оцінних суджень експертів певного явища чи процесу. Основними функціями такого методу пізнання є діагностична, прогностична, планувальна, проектувальна тощо [146]. Підтримуємо думку В. Новосада і Р. Селіверстова, що експертами можуть бути особи, які здатні розв'язувати типові проблеми й формулювати відповідні висновки [146, с. 9]. Згідно з позицією фахівців Всеукраїнської експертної мережі, основними показниками експертів є: високий рівень інтелекту; значний досвід діяльності в галузі експертного оцінювання; постійна активна наукова або практична діяльність; престижна освіта; високий особистий статус і авторитет [259]. Відтак, експертну групу з оцінювання важливості педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практик утворили 7 науковців Національної академії педагогічних наук України, 7 викладачів ЗВО, в яких здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, а також 7 учителів фізичної культури.

Методика ранжування педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури полягала в тому, що експерти першою називали найбільш значущу педагогічну умову, останньою – найменш важливу з усіх запропонованих. Місце умови визначається за середнім балом, що вираховується від ділення суми місць, відведених кожній умові, на кількість експертів, які включили цю умову до свого списку (див. формулу 2.1):

$$n_{cp} = \frac{\sum n_i}{N} \quad (2.1)$$

де n_{cp} – середній бал, $\sum n_i$ – сума місць умови, визначеної всіма експертами; n_i – місце умови у списку i -го експерта; N – кількість експертів, які визначили певну умову. При цьому зауважимо: чим менше значення має середній бал, тим вищий ранг займає певний показник. Результати обрахування середнього балу представлено в таблиці 2.1.

Для того, щоб оцінити частоту виборів кожної з педагогічних умов, визначали коефіцієнт її визнання з урахуванням кількісного складу учасників дослідження на основі поняття «значущість педагогічної умови». Значущість педагогічної умови формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури обраховували за формулою:

$$\gamma = \frac{10 \cdot N^2}{\sum n_i \cdot M} \quad (2.2)$$

де γ – педагогічна умова, n_i – місце педагогічної умови у списку i експерта; $\sum n_i$ – сума місць педагогічної умови у списках усіх експертів, які вказали її; N^2 – кількість експертів, які вказали дану педагогічну умову; M – кількість респондентів, які брали участь в опитуванні з метою визначення педагогічних умов.

Педагогічні умови розташовано в логічній послідовності за значущістю:

1. Стимулювання майбутніх учителів фізичної культури до прояву власного потенціалу у процесі педагогічної практики з метою досягнення успіху в подальшій професійній діяльності (середній бал – 8,6; рангове місце – 1).

2. Поглиблення знань майбутніх учителів фізичної культури про механізми і способи розвитку ІСПД на основі викладання спецкурсів і варіативних навчальних дисциплін (середній бал – 8,3; рангове місце – 2).

3. Наскрізний характер практичної діяльності, що передбачає залучення студентів до здійснення усіх різновидів фахової діяльності учителів фізичної культури впродовж процесу професійної підготовки (середній бал – 7,6; рангове місце – 3).

4. Пріоритет самостійної роботи із забезпеченням можливості вільного вибору стратегій, способів і механізмів реалізації індивідуальних планів і програм щодо професійної діяльності та фахового самовдосконалення (середній бал – 4,9; рангове місце – 4).

5. Психолого-педагогічний супровід професійного становлення студентів як індивідуальностей у процесі педагогічної практики (середній бал – 4,4; рангове місце – 5).

6. Застосування ситуаційних вправ та творчих завдань із можливим поетапним зростанням рівня їх складності у процесі педагогічної практики (середній бал – 3,9; рангове місце – 6–7).

7. Функціонування сприятливого освітньо-розвивального середовища (середній бал – 3,6; рангове місце – 6–7).

8. Реалізація ідей індивідуального підходу в навчально-пізнавальній діяльності майбутніх учителів фізичної культури під час педагогічної практики (середній бал – 3,5; рангове місце – 8–10).

9. Використання різноманітних форм організації самостійної роботи навчання з метою розвитку творчих здібностей студентів (середній бал – 2,6; рангове місце – 8–10).

10. Розроблення та реалізація освітніх програм і алгоритмів відпрацювання індивідуального стилю діяльності (середній бал – 2,1; рангове місце – 8–10).

11. Методичне забезпечення практичної реалізації моніторингу якості формування індивідуального стилю професійної діяльності (середній бал – 1,7; рангове місце – 11).

12. Цілеспрямована самоактуалізація особистості майбутнього педагога на основі самовизначення, саморозвитку і прагнення до вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності (середній бал – 1,6; рангове місце – 12–15).

13. Узгодження індивідуальних потреб викладачів, професійних інтересів студентів із запитами практики фізичного виховання (середній бал – 1,1; рангове місце – 12–15).

14. Акцентуація ціннісно-мотиваційної, когнітивно-змістової та операційно-діяльнісної активності (середній бал – 0,9; рангове місце – 12–15).

15. Постійне діагностування і корегування стану сформованості індивідуального стилю професійної діяльності (середній бал – 0,8; рангове місце – 12–15).

Узагальнені результати проведеної незалежної експертизи з підрахунком середнього балу, значущості педагогічної умови, її підсумкового місця показника в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури представлено в таблиці 2.2.

Оскільки педагогічні умови щодо акцентуації смислової, мотиваційної та операційно-діяльній активності, стимулювання майбутніх учителів фізичної культури до прояву власного потенціалу у процесі педагогічної практики з метою досягнення успіху в подальшій професійній діяльності за своєю суттю є взаємопов'язаними і передбачають узгодження індивідуальних потреб викладачів, професійних інтересів студентів із запитам практиці фізичного виховання, а також зорієнтовані на самоактуалізацію шляхом самовизначення, саморозвитку і прагнення до вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності, то педагогічні умови з порядковими номерами 1, 2, 3, 4 (див. табл. 2.2) об'єднані в одну, що відображено в такій інтерпретації *першої умови*: формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності.

Таблиця 2.2

Педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури

(за результатами незалежного експертного оцінювання)

№ з/п	Педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури	Значимість умови	Середній бал умови	Рангове місце
1.	Акцентуація когнітивно-змістової, операційно-діяльній, ціннісно-мотиваційної активності	10,3	0,9	12-15
2.	Стимулювання майбутніх учителів фізичної культури до прояву власного потенціалу у процесі педагогічної практики з метою досягнення успіху в подальшій професійній діяльності	1,0	8,6	1
3.	Узгодження індивідуальних потреб викладачів, професійних інтересів студентів із запитам практиці фізичного виховання	9,6	1,1	12-15
4.	Цілеспрямована самоактуалізація особистості майбутнього педагога на основі самовизначення, саморозвитку і прагнення до вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності	9,8	1,6	12-15

Продовж. табл. 2.2

5.	Поглиблення знань майбутніх учителів фізичної культури про механізми і способи розвитку ІСПД на основі викладання спецкурсів і варіативних навчальних дисциплін	1,2	8,3	2
6.	Реалізація ідей індивідуального підходу у навчально-пізнавальній діяльності майбутніх учителів фізичної культури під час педагогічної практики	9,1	3,5	8-10
7.	Наскрізний характер практичної діяльності, що передбачає залучення студентів до здійснення усіх різновидів фахової діяльності учителів фізичної культури упродовж процесу професійної підготовки	1,8	7,6	3
8.	Пріоритет самостійної роботи із забезпеченням можливості вільного вибору стратегій, способів і механізмів реалізації індивідуальних планів і програм щодо професійної діяльності та фахового самовдосконалення	3,6	4,9	4
9.	Постійне діагностування і коригування стану сформованості індивідуального стилю професійної діяльності	12,6	0,8	12-15
10.	Психолого-педагогічний супровід професійного становлення студентів як індивідуальностей у процесі педагогічної практики	5,1	4,4	5
11.	Розроблення та реалізація освітніх програм і алгоритмів відпрацювання індивідуального стилю діяльності	8,6	2,1	8-10
12.	Застосування ситуаційних вправ та творчих завдань із можливим поетапним зростанням рівня їх складності у процесі педагогічної практики	7,0	3,9	6-7
13.	Методичне забезпечення практичної реалізації моніторингу якості формування індивідуального стилю професійної діяльності	9,4	1,7	11
14.	Використання різноманітних форм організації самостійної роботи навчання з метою розвитку творчих здібностей студентів	8,1	2,6	8-10
15.	Функціонування сприятливого освітньо-розвивального середовища	7,2	3,6	6-7

Оскільки педагогічні умови щодо акцентуації ціннісно-мотиваційної, когнітивно-змістової та операційно-діяльнісної активності, стимулювання майбутніх учителів фізичної культури до прояву власного потенціалу у процесі педагогічної практики з метою досягнення успіху в подальшій професійній діяльності за своєю суттю є взаємопов'язаними і передбачають узгодження

індивідуальних потреб викладачів, професійних інтересів студентів із запитом практики фізичного виховання, а також зорієнтовані на самоактуалізацію шляхом самовизначення, саморозвитку і прагнення до вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності, то педагогічні умови з порядковими номерами 1, 2, 3, 4 (див. табл. 2.2) об'єднані в одну, що відображено в такій інтерпретації *першої умови*: формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності. Науковим підґрунтям визначення механізмів реалізації цієї умови слугували принципи гуманістичної психології та педагогіки, схарактеризовані у праці К. Роджерса: «для людини важливе її власне сприйняття навколишнього світу; людина прагне до самопізнання й самореалізації, у неї є внутрішня потреба до самовдосконалення» [391]. Професійна діяльність майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики зумовлюється такими групами мотивів ФІСПД: суспільно-значущі (прагнення набути нових знань, умінь і навичок, щоб професійно зростати, і відтак, сприяти суспільному поступу); професійно-значущі (любов до дітей, до фізичної культури і спорту, творчий характер професійної діяльності); самовиховання та авторитет (позитивний імідж серед учнів, батьків, колег, високі професійні ідеали, прагнення виокремитися, самовиразитися, самореалізуватися і самоствердитися, розширення світогляду). У зв'язку з цим важливо під час педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури забезпечувати постійну психолого-педагогічну допомогу щодо вироблення індивідуального стилю діяльності, що сприяв би успішному виконанню професійних завдань з організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

У структурі мотивації процесу ФІСПД майбутніх учителів фізичної культури виокремлюємо такі компоненти: набуття стійких форм свідомості (усвідомлення свого «я»: цілей, мотивів, реальних і бажаних якостей, пізнавальних, когнітивних, емоційних уявлень про себе); формування потреби майбутніх УФК у системному навчанні та самонавчанні (соціальне визначення,

усвідомлення ІСПД як громадянського обов'язку, пізнання й самоаналіз професійного, творчого спрямування); розвиток аналітичного ставлення до професійної діяльності (відповідальність, моніторинг, самоконтроль, самоаналіз, самооцінка). Відтак реалізацію умови необхідно зорієнтовувати на формування позитивного ставлення до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, що впливає на їхню активність, цілеспрямованість і наполегливість в опануванні теоретичних знань, набутті професійних умінь і навичок щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

Основними механізмами забезпечення цієї умови позиціонуємо методи та прийоми актуалізації індивідуального значення ціннісно-мотиваційної, когнітивно-змістової та операційно-діяльнісної активності студентів щодо засвоєння професійних знань про індивідуальний стиль діяльності, професійний розвиток, механізми вироблення індивідуального стилю та його прояви у професійній діяльності; набуття та вияв професійних умінь, навичок щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, а також критичного осмислення рівня задоволеності потреби самореалізації у професії, комунікативній взаємодії, що відбувається не тільки у процесі педагогічної практики, а й під час опанування навчальних курсів, а саме: «Вступ до спеціальності (за професійним спрямуванням)», «Професійна діяльність у сфері фізичного виховання», «Основи професійної (педагогічної) майстерності», «Організація та методика спортивно-масової роботи», «Новітні здоров'язберезувальні технології у закладах освіти», «Психологія фізичного виховання і спорту», «Підвищення спортивної майстерності» та ін.

Для формування внутрішньої позитивної мотивації вироблення ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики важливо на кожному етапі психолого-педагогічного супроводу підбирати відповідне змістове наповнення (рис. 2.1):

Рис. 2.1 Етапи здійснення психолого-педагогічного супроводу діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики

Отже, суть першої умови полягає в забезпеченні сприятливих обставин для спонукання майбутніх учителів фізичної культури до самореалізації, стимулювання їхніх активних дій з організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти й одночасного діагностування формування елементів індивідуального стилю діяльності.

Постійне діагностування та коригування стану сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури від I і до VI курсів дає змогу виявляти й враховувати позитивні зрушення в особистісних якостях, що відбуваються у результаті зовнішніх цілеспрямованих впливів в умовах спеціально створеного освітньо-розвивального середовища. Отримані в ході емпіричні дані діагностувань

уможливлюють мінімізацію ймовірних суперечностей і хиб щодо визначення рівнів сформованості ІСПД. Звернення до результатів діагностування дає змогу виявити якості і характеристики майбутніх учителів фізичної культури, над розвитком яких потрібно працювати студентам і педагогам. Здатність сформувати ІСПД майбутніх УФК свідчить про спроможність керівника практики проявляти свої сильні позитивні якості у професійній діяльності. Застосування різних методик педагогічного діагностування видозмінює ціннісно-технологічну позицію керівників практики, методистів й уможлиблює підвищення якості практичної підготовки майбутніх учителів. До основних методів визначення рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики віднесено: психолого-педагогічне спостереження, самооцінку й експертну оцінку, до якої залучають однокурсників, педагогів, вчителів. У цьому контексті коротко прокоментуємо реалізацію умови. Завчасно проводять настановчу конференцію, в ході якої майбутнім УФК ознайомлюють з цілями, основними завданнями та організаційними заходами педагогічної практики тощо. Відповідно до суті пропонованої умови саме в цей час важливо оцінити рівень підготовленості студентів до виконання професійних завдань учителя фізичної культури й з'ясувати вихідний рівень сформованості елементів ІСПД. Також програмою педагогічної практики передбачається проведення заключної конференції, у ході якої студенти презентують підготовлені звітні матеріали (щоденники практики, поурочні плани, методичні розробки тощо).

Під час практики необхідно забезпечувати безперервне надання студентам психолого-педагогічної та методичної допомоги у розв'язанні їхніх індивідуальних проблем, виявленні, критичному аналізі та усуненні психологічних бар'єрів, що ускладнюють взаємодію із суб'єктами освітнього процесу (учнями, батьками, вчителями, адміністрацією, іншими студентами, викладачами). У здійсненні супроводу важливо дотримуватися послідовності у застосуванні таких прийомів: схвалення, аналіз помилок та недоліків, порада. Психолого-педагогічна допомога й стимулювання активних дій майбутніх

учителів фізичної культури розглядаємо як взаємопов'язані механізми формування індивідуального стилю професійної діяльності. Метою стимулювання передбачено створення атмосфери творчого опанування знань, пробудження прагнення до пошуку нового, формування потреби особистості в професійному самовдосконаленні. Ми підтримуємо думку Б. Шияна, що виявлення творчого потенціалу майбутніх учителів відбувається під час активної педагогічної взаємодії з учнями у процесі педагогічної практики, що конкретизується використанням оригінальних способів та прийомів діяльності [358].

У зв'язку з цим маємо підстави стверджувати, що психолого-педагогічний супровід у ситуаціях суб'єкт-суб'єктної взаємодії, зорієнтованої на формування індивідуального стилю професійної діяльності передбачає подолання психологічних бар'єрів, сприяє актуалізації ціннісно-мотиваційної, когнітивно-змістової та операційно-діяльнісної активності практикантів, розвитку позитивних почуттів, формуванню власного бачення перспектив досягнення професійного успіху, переконань щодо правильного вибору стилю професійної діяльності. При цьому важливо, щоб супровід і стимулювання особистості характеризувалися ознаками логічної структурованості, послідовності і системності. Таким чином, у майбутніх УФК виникає потреба в актуалізації власного потенціалу, а неодмінним чинником результативної діяльності є систематична цілеспрямована робота над собою. Відсутність супроводу та хиби у застосуванні різних методів стимулювання викликають стійке негативне ставлення майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності взагалі та формування ІСПД зокрема. Тому у процесі педагогічної практики необхідно враховувати ідеї індивідуалізації навчання та провідних видів діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

Об'єктивна потреба дотримання зазначеної вимоги зумовлена домінуванням суб'єктивного оцінювання ходу і результатів самореалізації у професійній діяльності, поодинокими випадками адекватного самопізнання, а, відтак, й

ефективної самореалізації у процесі педагогічної практики. У зв'язку з цим, *другу педагогічну умову* формування ІСПД означено таким формулюванням: удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності. В її змісті інтегровано педагогічні умови з номерами 5, 6, 9, 11, що за своєю суттю зорієнтовані на розвиток індивідуальності й особистісних якостей майбутніх учителів фізкультури.

Практична реалізація цієї умови можлива на основі пріоритету суб'єктно-діяльного та пошуково-ситуативного підходів до організації професійної підготовки, і насамперед, педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури. Відтак механізми створення цієї умови зумовлюються розумінням і сприйняттям своєрідності педагогічної практики, під час якої майбутні вчителі фізичної культури можуть знаходитися в різних суб'єктних площинах: «суб'єкт навчання» (спостерігає за фаховою діяльністю працюючого вчителя фізкультури, досліджує його стиль діяльності, ознайомлюється з перспективним педагогічним досвідом, виокремлює прийнятні форми, методи, прийоми роботи тощо); «суб'єкт викладання» (використовує різні методи і прийоми для організації оздоровчо-розвивального освітнього процесу, здоров'язберезувальні технології – для формування життєво важливих якостей учнівської молоді, стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом), тобто і навчається, і навчає. Дані позиції включають уявлення студента про себе, характеристику його екзистенціальної сфери як домінуючої (здатність до самосвідомості, самооцінки, зіставлення себе з іншими людьми тощо). Загальною характеристикою позиції виступає цілісна «Я-концепція» (Я-студент, Я-майбутній вчитель, Я-вчитель, Я-професіонал). При цьому кожна позиція характеризується особливим поєднанням властивостей і якостей психіки, або рівнем розвитку індивідуальності. Утвердження суб'єктних позицій тісно пов'язане з розвитком індивідуальності студента, і навпаки, формування індивідуальності сприяє становленню більш високої позиції, зміні однієї позиції на іншу. Діалектика таких характеристик студента вказує на можливість використання психологічних механізмів становлення позицій: прагнення до позитивних переживань від задоволення потреб у визнанні, успіху,

досягненні тощо. Таким чином реалізацією умови передбачаємо адаптування освітньо-когнітивної діяльності студентів у процесі практичної підготовки з урахуванням їхніх інтелектуальних, мотиваційних, психічних якостей. При цьому досягається усвідомлення особистістю себе як творчої індивідуальності, виявлення своїх особистісних якостей, що вимагає удосконалення і коректування, формується потреба у самовдосконаленні як домінуючому мотиві у структурі особистості. Індивідуальний підхід до кожного студента реалізується також під час захисту звітних матеріалів із педагогічної практики.

Методичне забезпечення цієї умови полягає в урахуванні ситуативних проявів індивідуальності майбутнього фахівця не тільки під час педагогічної практики, а у процесі викладання авторського спецкурсу «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури», навчальних курсів: «Основи менеджменту, маркетингу та адміністрування (за професійним спрямуванням)», «Менеджмент здоров'я» та ін. Природно, що ефективність формування індивідуального стилю передбачає як реалізацію ідей індивідуалізації навчання, так і застосування відповідних засобів, що графічно узагальнені й представлена на рисунку 2.2.

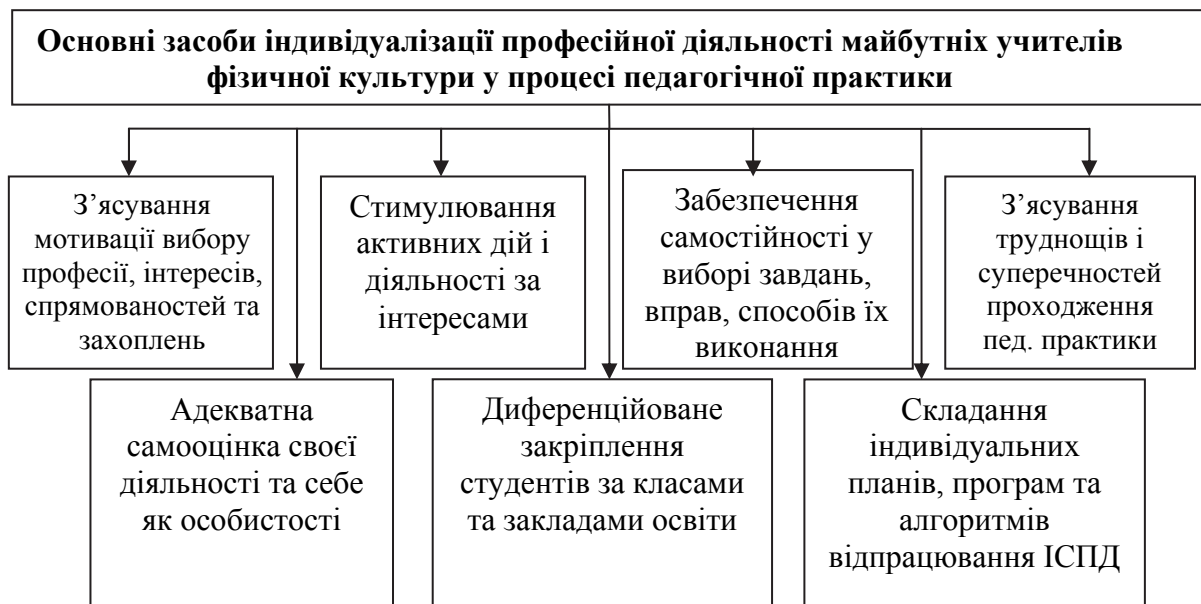

Рис. 2.2 Основні засоби індивідуалізації професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики

Отже, удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності уможливило змістову цілісність

формування індивідуального стилю професійної діяльності, зокрема: усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури значення індивідуального стилю професійної діяльності для самореалізації, опанування знань про стиль, його різновиди та компоненти, механізми реалізації й коректування, сприяє формуванню здатності застосовувати набуті знання для успішного виконання завдань у провідних видах діяльності, зокрема, організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, що сприяє цілісному формуванню духовних і фізичних сил учнівської молоді.

Усвідомлення важливості формування ІСПД учителів фізичної культури є підставою для ширшого використання новітніх технологій (інформаційна, проектна, проблемна та ін.), що призначені для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, підвищення ефективності їхньої загальнонаукової і професійної підготовки, та враховані в формулюванні *третьої педагогічної умови*. За своєю суттю означена умова синтезує зміст умов із номерами 7, 8, 10, 13, 14 (див. табл. 2.2).

Діяльність студентів під час педагогічної практики є аналогом професійної роботи вчителя, адекватна її змісту і структурі та організовується в умовах освітніх реалій. У зв'язку з цим, мотивуючим фактором щодо формування ІСПД є використання інноваційних методик і технологій, зокрема проведення майстер-класів, тренінгів, дискусійних обговорень, широке застосування інтерактивних методів, а саме: «метод-Прес», «обери позицію», «акваріум», «ротаційні трійки», «світове кафе» та ін., що детально схарактеризовані у низці наукових праць і методичних посібників. Важливим методом формування ІСПД майбутніх УФК визначаємо – дослідницький. У межах його застосування передбачається проведення студентами міні-досліджень, пов'язаних із вивченням своєрідності фахової діяльності вчителів фізичної культури та їхніх стильових проявів, складанням інтерпретаційних характеристик ІСПД. На основі застосування методу у свідомості майбутніх учителів формується переконання, що ефективний індивідуальний стиль забезпечує найбільший

результат за мінімальних затрат часу і сил, а також, що формування власного стилю з урахуванням, насамперед, властивостей самої особистості, а також специфіки вимог діяльності сприяє підвищенню продуктивності праці. При цьому формуються стійкі уявлення про можливості вироблення ІСПД.

Для оптимізації методичного забезпечення формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури важливо здійснювати педагогічний моніторинг якості. Реалізація умови передбачає застосування багаторівневої системи випереджувального підвищення педагогічної майстерності, яка б враховувала умови закладу вищої освіти, спиралася б на можливості, здатності й особливості кожного практиканта. Створення такої системи передбачає зміни в організації педагогічної практики щодо посилення індивідуалізованості й практичної зорієнтованості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури від першого до останнього року навчання. Такий підхід є інноваційним у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, а отже, в педагогічній практиці також. Бажано, щоб кожний студент-практикант, кожний учитель фізичної культури позитивно оцінили, насамперед, власні особистісні якості й можливості та означили власну суспільну роль в загальному інноваційному процесі.

Отже, використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки сприяє розкриттю індивідуально-особистісних якостей, розвитку ціннісно-мотиваційної, когнітивно-змістової та операційно-діяльнісної активності майбутніх учителів фізичної культури у набутті професійно-педагогічних знань, умінь і способів здоров'язбережувальної діяльності, визначенню ними особистісної траєкторії професійного зростання.

Теоретично і методично обґрунтованою є *четверта умова* – розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань, що зорієнтована на поетапне формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури; передбачає розвиток творчого критичного мислення, сприяє самопрояву індивідуальності особи у практичній діяльності через систему оригінальних методичних прийомів організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

Необхідність вирішення таких завдань виникає в певних педагогічних ситуаціях, що уможлиблює поетапне зростання рівнів їх складності у процесі педагогічної практики, й відповідно, поетапне формування ІСПД.

Педагогічні ситуації і відповідні до них завдання можуть бути різноманітними: запланованими (спеціально змодельованими й організованими вчителем-методистом, студентом-практикантом, викладачем – керівником практики); спонтанними, несподіваними, що виникають під час уроку, спортивного змагання, проведення позакласних заходів; за характером взаємодії ситуації і завдання можуть бути наперед узгодженими, спокійними або конфліктними; за часом (епізодичними та довготривалими); за типом (стандартними та оригінальними) [215, с. 24].

Педагогічні завдання класифікуємо за основними аспектами організації та відповідно до етапів педагогічної практики: 1) завдання аналітичного характеру, що виникають на орієнтовному етапі діяльності практиканта; 2) завдання проєктувального характеру, що виникають у процесі планування певного циклу уроків і практики в цілому; 3) завдання комунікативного характеру, які доводиться вирішувати на кожному занятті, а потім аналізувати результати їх вирішення [215, с. 24]; 4) за суттю педагогічного процесу (дидактичні, виховні й навчально-виховні ситуації); 5) за взаємодіючими у ситуаціях суб'єктами і об'єктами виховання: «учитель-клас», «батьки-діти», «особистість у процесі виховання»; 6) за перспективами ситуації (стратегічні, тактичні, оперативні); 7) за можливостями постановки різноманітних видів педагогічних завдань: для накопичення інформації; для розвитку творчого мислення і теоретичних знань; для розвитку педагогічних, організаторсько-управлінських якостей у майбутніх учителів [71; 215; 309].

Забезпеченість студентів-практикантів комплексом пошуково-ситуативних завдань з поетапним зростанням рівня їх складності у процесі педагогічної практики зумовлена відсутністю в реальному освітньому просторі об'єктивних обставин для прояву індивідуальності студентів. У процесі виконання таких завдань у студентів є можливість обирати саме свій індивідуальний спосіб

педагогічної взаємодії, що сприятиме пізнанню власної індивідуальності, прояву творчого потенціалу та визначенню особистісної траєкторії професійного зростання.

У межах формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури важливо навчитися: визначати цільові орієнтири й виконувати поставлені завдання на основі аналізу конкретної ситуації, в якій виявляються індивідуальні якості суб'єктів освітнього процесу; конкретизувати загальну виховну мету в даних педагогічних умовах і визначати стратегічні, тактичні й оперативні завдання, що конкретизують і уможлиблюють досягнення поставленої мети. У дослідницькому пошуку враховуємо розроблену Л. Спіріним [309] класифікацію навчальних завдань за їх функціями і місцем використання у межах п'яти груп (класів): завдання типу «А» відображають конкретну мету пізнавальної діяльності й у виконанні потребують максимального дотримання норматичних вимог. Завдання типу «Б» зорієнтовані на інформування студентів про ймовірні способи, техніки, методи і прийоми виконання завдань. Суть таких вправ полягає у з'ясуванні узагальнюючих ідей, законів і закономірностей, об'єктів і предметів дослідження, системи знань про явища тієї чи іншої природи. Завдання типу «В» визначаються у межах опанування навчальних курсів: «Вступ до спеціальності (за професійним спрямуванням)», «Професійна діяльність у сфері фізичного виховання», «Основи професійної (педагогічної) майстерності», «Новітні здоров'язберезувальні технології у закладах освіти», «Організація та методика спортивно-масової роботи», «Психологія фізичного виховання і спорту», «Підвищення спортивної майстерності» та ін. Завдання розробляються для самопідготовки, а також для виконання під час спецсеминарів і спецпрактикумів. Завдання типу «Г» застосовують під час лекційних, семінарських, лабораторно-практичних занять, у процесі педагогічної практики, а також у виконанні курсових і дипломних робіт, заліків та іспитів. Завдання типу «Д» зорієнтовані на виявлення педагогічних проблем виховання або навчання, зокрема, для виявлення проблем морального, професійно-трудового, екологічного, естетичного та інших аспектів виховання, а

також визначення методів виховання, що їх доцільно застосовувати в педагогічних ситуаціях.

Українська дослідниця К. Нор пропонує таку типологію педагогічних задач: навчально-логічні, що дають змогу студентам пов'язувати істотні ознаки методологічних понять, процесів, явищ, поєднаних із педагогічними технологіями; пошукові, що передбачають знаходження нових знань, способів пошуку їх; дослідницькі, що являють собою діяльність інтерпретуючого характеру; творчі завдання високопроблемного характеру, які у своїй основі містять різні ситуації, пов'язані з дефіцитом інформації та часу, з альтернативними відповідями та ін.; завдання корекційного типу, що пов'язані з необхідністю формування рефлексивної позиції студента в процесі засвоєння педагогічних технологій [257, с. 77].

Відповідно до проаналізованих класифікацій у долідницькому пошуку застосовуємо комплекс пошуково-ситуативних завдань, деталізований такими різновидами: алгоритмічні, ігрові, варіативні, ділові, комунікативні тощо. Коротко прокоментуємо їх суть. Алгоритмічні завдання передбачають визначення студентами плану вирішення певної педагогічної ситуації, прогнозування особливостей означеного процесу та його результативність. Ігрові завдання полягають у розробці або підготовці студентами пізнавальних ігор для активізації педагогічної взаємодії з учнями, імітації певних образів та створенні навчальних пантомім. Ігровий процес – це прояв і формування таких важливих якостей творчої індивідуальності, як: самостійність, творча ініціатива, самовираження, самоаналіз, самореалізація. Варіативні завдання передбачають визначення студентами педагогічної проблеми та підбір варіантів її вирішення, або підбір завдань із варіативними відповідями для організації навчальної дискусії. Такі завдання ставлять студентів у ситуацію вибору, неоднозначності, що дає їм змогу за власним бажанням структурувати навчальний матеріал та знаходити ефективні шляхи його засвоєння учнями. Ділові завдання являють собою імітацію відповідно до моделі будь-якої суспільної діяльності, що проявляються у розробці студентами різних ділових ситуацій та їхньому інсценування в групі. При цьому

розвиваються організаторські здібності студентів, оскільки вони намагаються виконувати соціальні функції вчителя. Комунікативні завдання спрямовані на встановлення позитивної педагогічної взаємодії з учнями через активізацію їхньої пізнавальної діяльності. В даному випадку студенти проводять конкурси, вечори, організовують творчі групи. Творчі завдання пов'язані з умінням студентів проектувати власну педагогічну діяльність – розробляти оригінальні прийоми та способи діяльності, спрямовані на реалізацію творчого потенціалу свого та учнів. При цьому ми усвідомлюємо, що ІСПД формується як «інтегральний ефект взаємодії суб'єкта й об'єкта, зумовлюється психологічно (психофізіологічно) і може видозмінюватися залежно від обставин діяльності; розвиток ІСПД корелює з формуванням і вдосконаленням певних індивідуально-психологічних особливостей суб'єкта» [368].

Отже, педагогічні умови формування індивідуального стилю є сукупністю спеціально створених обставин, котрі враховують особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та реалізуються в умовах закладу вищої освіти, забезпечують розв'язання наукової проблеми, зумовлюючи інноваційне вдосконалення вищої фізкультурної освіти. У зв'язку з цим виникає необхідність деталізувати сутнісні характеристики процесу формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури і спроектувати відповідну модель, що мала би чітко визначену мету і завдання, ґрунтувалася на актуальних методологічних підходах, передбачала створення обґрунтованих педагогічних умов, візуалізувала етапи формування ІСПД, критерії і рівні, за якими здійснюється контроль за позитивним розгортанням процесу й спрямовується на кінцевий результат.

2.3 Модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики

Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у ході педагогічної практики є складним і багатогранним процесом, що потребує застосування комплексного підходу із

врахуванням усіх суб'єктивних і об'єктивних чинників та здійснюється за дотримання обґрунтованих педагогічних умов. Організація цього процесу зумовлює необхідність пошуку дидактичних можливостей засвоєння, відтворення, реконструкції та продукування оптимальних дій, прийомів, способів у конкретних ситуаціях діяльності студентів під час педагогічної практики. Означена діяльність деталізується в активних діях, прагненнях і зусиллях студентів обрати індивідуально своєрідну сукупність цільових настанов, дій, операцій, котрі найбільше узгоджені з їхніми особистісними якостями й уможливають максимально успішне виконання професійних завдань. Педагогічна теорія й практика свідчать, що найбільш ефективним методом вирішення зазначеної проблеми є педагогічне моделювання. Проектування моделі такого процесу уможливить графічне вітворення системної цілісності соціального замовлення, мети, методологічних підходів, принципів, змісту, етапів, організаційних форм, методів, засобів, критеріїв, показників, рівнів сформованості ІСПД.

Наукове підґрунтя розроблення моделі утворюють концепції і теорії моделювання складних психолого-педагогічних явищ і процесів (С. Гончаренко [80], В. Загвязинський [106], В. Краєвський [166], П. Лузан [185], І. Матросова [201], О. Сердюк [302] та ін.), концептуальними твердженнями щодо формування ІСПД, розглянутими у підрозділах 1.2 і 2.1. У проектуванні моделі ФІСПД враховували досвід побудови моделей у галузі теорії і методики професійної освіти (А. Ашеров [17], О. Дубасенюк [280], С. Касярум [144], Л. Кондратова [157], Н. Ничкало [224; 225], Л. Пуховська [287], В. Радкевич [290; 291] та ін.), фізичної культури і спорту (Б. Ашмарін [18], Е. Вільчковський [57], О. Демінський [92], Р. Дорогих [95], Ю. Драгнєв [96], В. Костюкевич [163; 164], Т. Круцевич [170], Ю. Курнишев [175; 176], П. Лєсгафт [182], М. Носко [229], Л. Сущенко [317], О. Тимошенко [325], А. Цьось [349] та ін.).

Студіювання наукових досліджень переконує, що моделювання слугує ключовим методом здійснення системного аналізу; за допомогою теоретичного моделювання уможлиблюється відбір необхідної інформації та нівелюються другорядні фактори. Відповідно, акцентується увага на визначальних змістових і

процесуальних характеристиках становлення та розвитку досліджуваних складних об'єктів і системних явищ. Таким чином можна спрогнозувати позитивні зрушення досліджуваних процесів і попередити ймовірні негативні наслідки. Моделювання дозволяє оптимізувати структуру змісту; поліпшити планування фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти; скоординувати пізнавальну діяльність учнів, а також постійно здійснювати діагностування рівня фізичного, інтелектуального, духовного розвитку школярів; проектування очікуваних результатів та прогнозування ризиків. Моделювання як універсальний метод пізнання широко застосовують у здійсненні наукових досліджень для вивчення об'єктів різної природи і перетворення явищ у будь-якій сфері діяльності [8; 15; 23; 30; 38; 56; 64; 76;89; 93; 296; 307]. Отже, моделювання є провідною категорією теорії пізнання, оптимальним методом дослідження систем і процесів будь-якої природи в багатьох сферах людської діяльності.

З огляду на це, уточнимо зміст поняття «модель». У теорії пізнання модель (з лат. *modus* – міра, франц. *modele* – зразок, еталон, стандарт) позиціонують як «штучно створений об'єкт у вигляді схеми, креслення, математичних знаків, формул, який є аналогом, заміником об'єкта, що досліджується, й відтворює у простішому, зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та стосунки між елементами досліджуваного об'єкта» [82; с. 213]. У методології – як «систему визначеного фрагмента природної або соціальної реальності, творіння людської культури, концептуально-теоретичного утворення – оригінальної моделі». За створеною моделлю можна дізнатися про властивості досліджуваного об'єкта, але не про всі, а лише про ті, які є тотожними. Такі властивості називаються суттєвими. Однією з основних вимог, що висувається до моделі, є адекватність, тобто її відповідність реальній дійсності, зокрема, основним істотним властивостям і параметрам об'єкта [131, с. 516].

Найбільш прийнятним є філософське тлумачення поняття «модель» як «речової, знакової або уявної (мисленнєвої) системи, що відтворює, імітує чи відображає принципи внутрішньої організації або функціонування певних властивостей, ознак і характеристик об'єкта дослідження (оригіналу),

безпосереднє вивчення якого неможливе, ускладнене або недоцільне і може замінити цей об'єкт у пізнавальному процесі з метою одержання нових знань про нього» [337, с. 394]. Практична цінність моделі в будь-якому педагогічному дослідженні визначається, в основному, її адекватністю вимірюваним сторонам об'єкта та ступенем врахування основних принципів моделювання (наочність, визначеність, об'єктивність), що в багатьох випадках визначає тип моделі та її функції [156, с. 58].

Зазвичай, моделі представляють у цілісності чотирьох-п'яти блоків, в яких визначено цільові, методологічні, теоретико-змістові, функціонально-процесуальні (організаційні, методико-технологічні) та оцінно-результативні (діагностувальні) компоненти. Традиційно, зміст цільового компонента відображає генеральну мету, цілі, конкретизовані завданнями психолого-педагогічної діяльності щодо формування окремих елементів чи якостей суб'єктів освітніх процесів; методологічного – наукові підходи та принципи, що візуалізують методологічну цілісність здійснення педагогічного або освітнього процесів. Теоретико-змістовий (структурно-змістовий) компонент візуалізує сутнісні характеристики об'єктів наукового пізнання, інваріантні й варіативні елементи освітніх програм, що, на думку дослідників, уможлиблюють позитивну динаміку досліджуваних явищ і процесів. Функціонально-процесуальний – графічно відображає етапи, форми, методи, технології організації, здійснення та координування здійснюваних в контексті дослідницького пошуку процесів. Оцінно-результативний компонент охоплює критеріально-діагностувальні комплекси та результати педагогічних процесів. Зазвичай, у моделях відображають умови, чинники або фактори, що сприяють удосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців.

У проектуванні моделі формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури керувалися загальними закономірностями моделювання, що дають змогу візуалізувати складну багатовимірну систему освітнього простору як структурне явище, утворене сукупністю простіших частин та методологічними принципами педагогічного моделювання, а саме: об'єктивності відображення концептуальної

складноструктурованої конструкції щодо дійсних характеристик становлення досліджуваного утворення феномена; цілеспрямованості й підпорядкованості генеральній меті; адекватності змісту складників істотним ознакам дефініцій провідних понять; ієрархічної взаємозумовленості й узгодженості структурних компонентів; реалістичності застосування; наочності, визначеності й конкретності; передбачуваності; цілісності виокремлених компонентів і зв'язків; зворотного зв'язку щодо досягнутого результату; інформаційної достатності. у процесі формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури.

Відтак проектування моделі ФІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики здійснювали поетапно: формулювання цільових настанов щодо розв'язання наукової проблеми дослідження за допомогою моделі; визначення структурних компонентів та уточнення їх змісту, що деталізують суть моделі; виявлення об'єктивних кореляційних зв'язків між структурними компонентами; трансформація структурно-змістових елементів моделі у графічні символи; графічна візуалізація моделі. У розробленні моделі ґрунтувалися на ідеях зарубіжного досвіду стосовно підготовки учителів фізичної культури [383; 392; 400], а саме: щодо пріоритету спортивно-педагогічної творчості викладачів і студентів як суб'єктів освітнього процесу; підвищення ціннісної значущості знань, формування професійних умінь майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту; організації професійної підготовки майбутніх спортсменів і вчителів як педагогічного процесу, в якому в інтерпретованій формі відтворено набуті індивідуально-особистісні і професійно-діяльнісні якості, досвід спортивної й педагогічної діяльності та рефлексію. Вказані особливості підтверджують логіку дослідницького пошуку стосовно цілісного формування ІСПД й одночасної диференціації мотиваційно-ціннісного, когнітивно-процесуального, суб'єктно-діяльнісного, рефлексивно-корекційного компонентів, а також увиразнюють розуміння моделі як відкритого для зовнішніх впливів складного утворення, що відображає специфіку педагогічного процесу.

Об'єктом моделювання є процес формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у ході педагогічної

практики, що здійснюється в рамках загальної системи професійно-педагогічної підготовки студентів. Відтак в основу моделі ФІСПД майбутніх УФК у процесі педагогічної практики закладено наукову логіку взаємозв'язків, по-перше, суспільної місії вчителя фізичної культури щодо цілісного розвитку, виховання і соціалізації особистості, збереження її здоров'я, формування життєво важливих якостей учнівської молоді, зокрема готовності до свідомого життєвого та професійного вибору стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом; по-друге, мети ФІСПД, методологічних підходів та дидактичних принципів цього процесу; по-третє, компонентів досліджуваного феномену, інтегративного змісту, етапів, форм, методів, засобів навчання; по-четверте, рівнів і критеріїв сформованості ІСПД, настанови на професійне самовдосконалення УФК.

Концептуально-теоретичне підґрунтя розробки моделі конкретизовано такими твердженнями: компетентнісний та особистісно-орієнтований підхід до процесу ФІСПД майбутніх учителів фізичної культури; суб'єктно-діяльнісна й позиційно-ситуативна спрямованість заходів у межах педагогічної практики з урахуванням вимог державних освітніх стандартів та програм; аксіологічна контекстуальність організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти із прогнозуванням очікуваних результатів; реалізація творчого потенціалу студентів й активізація їхньої здатності до рефлексивної, оцінно-аналітичної, творчо-педагогічної діяльності; психолого-педагогічний і організаційно-методичний супровід процесу ФІСПД.

Модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики представлена як динамічна система. Її структуру деталізовано взаємопов'язаними елементами: соціальне замовлення, мета, актуальні методологічні підходи, принципи, особливості змістово-процесуального забезпечення формування ІСПД (інтегративна складова теорії і практики професійної підготовки, впровадження авторського спецкурсу «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури», індивідуалізації діяльності студентів під час педагогічної практики на основі здійснення психолого-педагогічного супроводу, застосуванні оптимальних

організаційних форм, методів та засобів на трьох етапах формування ІСПД); критерії діагностування та рівні сформованості ІСПД; результати упровадження моделі за дотримання відповідних педагогічних умов.

Змістове наповнення блоків моделі уточнено з урахуванням соціальних запитів, завдань професійної підготовки вчителів фізичної культури, які здійснюватимуть фахову діяльність у галузі фізичної культури і спорту з урахуванням ціннісного ставлення до збереження фізичного здоров'я учнів, розвитку фізичної культури суспільства; набуття базових знань, професійно важливих якостей, зокрема, індивідуального стилю професійної діяльності, комунікативних умінь, рефлексії досягнень, розвитку потреби в постійній самоосвіті, в саморозвитку й самореалізації в галузі фізичної культури і спорту.

Розроблена модель формування індивідуального стилю професійної діяльності в майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики дає змогу спроектувати зміст знань про специфіку діяльності вчителя фізичної культури, досягати якісних результатів у оволодінні необхідним рівнем професійних компетентностей у процесі його підготовки до педагогічної практики, диференційовано враховує такі педагогічні умови: формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності; удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності; використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки; розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань.

Освітній процес в рамках розробленої моделі відрізняється гнучкістю, варіативністю, мобільністю, що уможливорює швидко реагувати на індивідуальні зміни й коригувати їх. Структурна характеристика моделі формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури розкриває внутрішню організацію і кореляційні зв'язки між складовими частинами та містить взаємопов'язані компоненти, умовно об'єднані у три блоки: методологічно-цільовий, організаційно-змістовий, діагностувально-результативний (рис. 2.3).

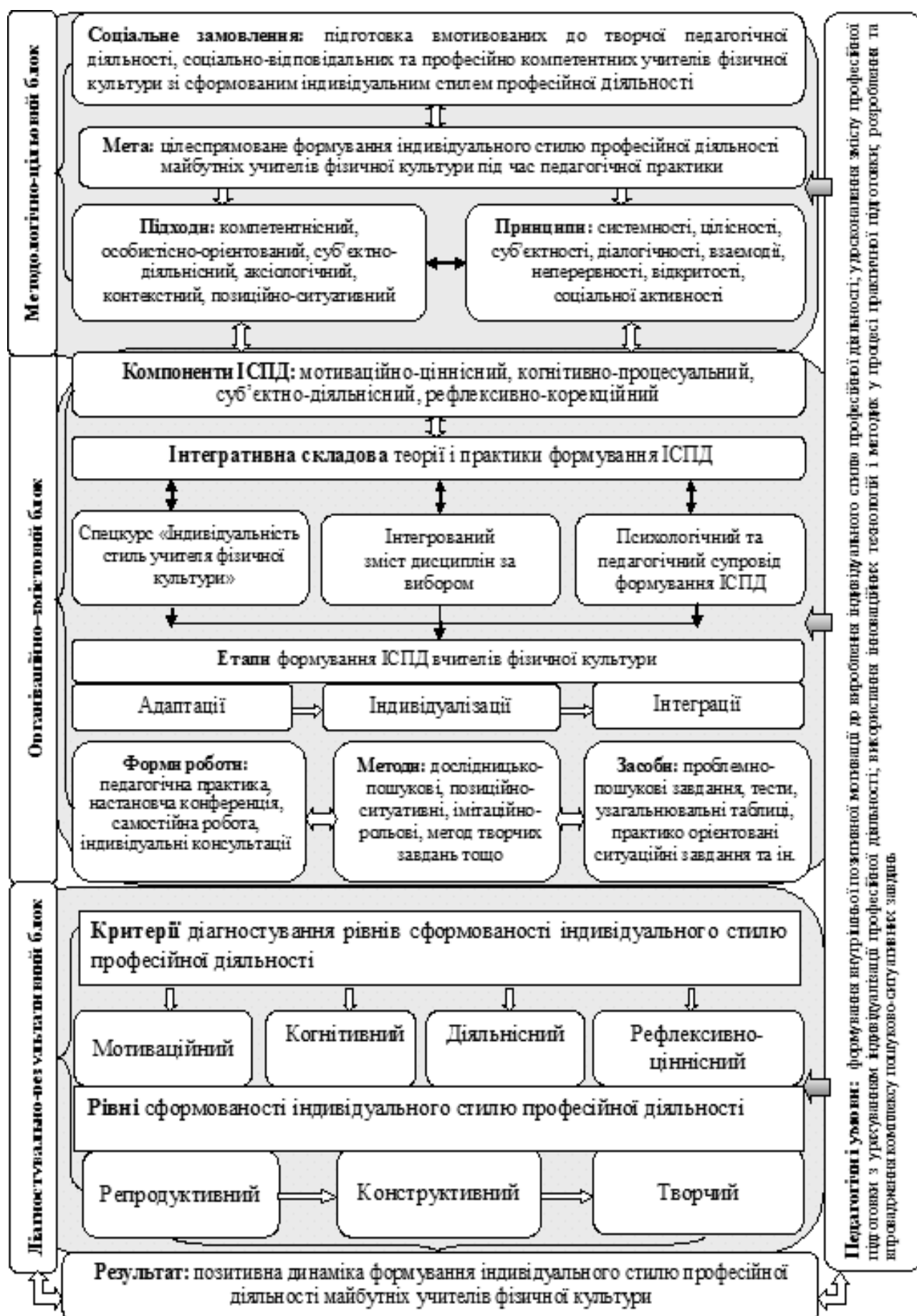

Рис. 2.3 Модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури

Методологічно-цільовий блок містить соціальне замовлення, мету, методологічні підходи (компетентнісний, особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний, аксіологічний, контекстний, позиційно-ситуативний), систему дидактичних принципів (системності, цілісності, суб'єктності, діалогічності, взаємодії, безперервності, відкритості, соціальної активності), що об'єднуються суспільними вимогами до професійної діяльності конкурентоспроможних учителів фізичної культури, безпосередньо пов'язані зі з організаційно-змістовим блоком й сприяють ФІСПД у процесі педагогічної практики. Мету моделі визначено з урахуванням соціального замовлення, відображеного в Законах України «Про освіту» (2017) [113], «Про вищу освіту» (2014) [112], Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» (1994) [269], Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр.» (2012) [277] та ін. документах, відповідно до вимог освітніх стандартів, й увиразнено таким формулюванням: цілеспрямоване формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури під час педагогічної практики.

У моделі відображено актуальні методологічні підходи до ФІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики: компетентнісний, особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний, аксіологічний, контекстний, позиційно-ситуативний, що забезпечують методологічно-наукове підґрунтя авторської моделі. Означені підходи відображають онтологічне уявлення про своєрідність розв'язання наукової проблеми дослідницького пошуку на філософському, загально-науковому, конкретно-науковому рівнях методології.

Реалізація *компетентнісного підходу* у системі вищої фізкультурної освіти уможливорює чітке визначення освітніх результатів відповідно до запитів суспільства і ЗСЗО, потреб кожного студента. Водночас урахування ідей компетентнісного підходу забезпечує успішність формування ІСПД як особистісно-професійного утворення на основі посилення практичної спрямованості освітніх процесів і збереження ознак фундаментальності професійної підготовки майбутніх УФК. Провідні положення компетентнісного

підходу враховано у змісті робочих програм навчальних курсів, у тому числі «Основи менеджменту, маркетингу та адміністрування (за професійним спрямуванням)», «Менеджмент здоров'я», авторського спецкурсу «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури», а також програм і методичних рекомендацій із організації педагогічної практики. Зокрема зацентровано увагу на особливостях формування ІСПД як соціально-філософського і психолого-педагогічного явища, деталізованого відповідними позитивними зрушеннями змісту спеціально-професійних компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-процесуального, суб'єктно-діяльнісного, рефлексивно-корекційного.

Особливе значення в розв'язанні проблеми ФІСПД має *особистісно-орієнтований підхід*, що концептуалізує філософські твердження про розвиток кожного суб'єкта освітнього процесу. Крізь призму підходу розглядаємо професійну діяльність учителя фізичної культури як цілісність активних психолого-педагогічних дій, спрямованих на вивчення і розвиток особистості учня. Змістове наповнення цих дій складають просвітньо-психологічні, психодіагностичні, психокорекційні, психоконсультативні, психорозвивальні компоненти. Організація педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури відповідно до методології особистісно-орієнтованого підходу передбачає: врахування індивідуальних можливостей кожного студента щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності; розвиток професійних умінь і професійно-ціннісних орієнтацій, мотивації до оволодіння обраною спеціальністю через спеціально організований освітній процес, індивідуальні траєкторії розвитку. Означений підхід реалізує можливості студентів щодо вибору індивідуальних стратегій, програм і способів набуття досвіду теоретичної, практичної діяльності з організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, професійної самовдосконалення та саморозвитку.

Суб'єктно-діяльнісний підхід є підґрунтям проектування гнучких інваріантних траєкторій формування індивідуального стилю професійної

діяльності студентської молоді та самореалізації майбутніх учителів фізичної культури у процесі організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти. У реалізації ідей суб'єктно-діяльнісного підходу важливо надати процесу формування індивідуального стилю професійної діяльності цілеспрямованості, що передбачає розширення традиційних й інноваційних форм організації процесу професійної підготовки діяльнісним змістом, зорієнтованим на набуття професійних умінь, навичок і досвіду.

Аксіологічний підхід уможливорює організацію оздоровчо-розвивального освітнього процесу, і, насамперед, формування життєво важливих якостей учнівської молоді на основі визначення та пропагування ціннісних пріоритетів, що увиразнюють суспільне значення фізичної культури і спорту для розвитку особистості. У царині новітньої філософії обґрунтовано, що система освіти потребує ціннісно-світоглядної парадигми, а в концепціях, державних програмах, законах, змісті освіти, навчальних планах і програмах, підручниках і посібниках важливо зберегти оптимальний баланс професійної і світоглядної освітніх стратегічних функцій [334]. Осучаснення професійної діяльності УФК має відбуватися на основі чіткого визначення системи аксіологічних характеристик, які обґрунтовано у праці Г. Філіпчука, зокрема: соціально-педагогічні, особистісно-педагогічні цінності, цінності-відношення, цінності-якості, цінності-знання, які усвідомлюємо як своєрідні внутрішні детермінанти окремих дій, способів студентів під час педагогічної практики. Ціннісні орієнтації майбутніх фахівців зумовлюють індивідуально-особистісне ставлення до окремих фактів і явищ фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, здоров'язбережувальної діяльності загалом, стилю діяльності працюючих учителів, об'єктивної дійсності, оточення, до самих себе і суспільства, обумовлюють зміст їхніх дій, учинків, поведінки під час педагогічної практики й слугують підґрунтям психоло-педагогічної дії, самореалізації та подальшого професійного самовдосконалення. Отже, врахування основних положень аксіологічного підходу дає змогу на основі розкриття, осмислення та

засвоєння сукупності цінностей виокремити й опанувати ціннісні смисли професійної діяльності учителя фізичної культури, створити мотиваційно-ціннісне ставлення до формування індивідуального стилю професійної діяльності, виробити стійку потребу в оволодінні базовими знаннями, вміннями, навичками, способами дій щодо можливостей, механізмів і способів реалізації індивідуального стилю професійної діяльності у процесі організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти.

Позиційно-ситуативний підхід спрямований на формування та розвиток індивідуальності майбутнього педагога через створення спеціальних педагогічних ситуацій, вирішення яких дає студентіві уявлення про характеристику його екзистенціальної сфери як домінуючої й уможливорює поетапне формування ІСПД.

Організаційно-змістовий блок охоплює компонентний склад формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, а саме: компоненти індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, зміст, форми, методи, засоби та етапи його формування, що забезпечують результативність створення педагогічних умов. Означені структурні складники формують уявлення про чинники вироблення ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, що включають: обізнаність з сутнісними характеристиками стилю діяльності УФК, методами і механізмами його формування, етапами професійного саморозвитку та розвитку індивідуальності педагогів; сформованість умінь і навичок щодо формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури; наявність індивідуально-особистісних і професійно значущих якостей; практичний досвід формування власного ІСПД; позитивна емоційно-мотиваційна спрямованість на формування ІСПД. З урахуванням виокремлених визначено педагогічні умови формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, що детально схарактеризовані в попередньому параграфі.

До складу блоку також включено форми роботи, методи навчання і методичні засоби, що зумовлюють формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури. До форм віднесено: педагогічну практику, настановчі конференції, пріоритет самостійної роботи, індивідуальні консультації. До методів – дослідницько-пошукові, позиційно-ситуативні, імітаційно-рольові, метод творчих завдань тощо, що передбачають застосування міні-лекцій, бесід, тренінгів, рольових ігор, ситуацій педагогічного рефлексування, проектування, проблемно-пошукових, творчих завдань, портфоліо. Методичні засоби формування ІСПД майбутніх учителів фізкультури охоплюють: проблемно-пошукові завдання, тести, узагальнювальні таблиці, практико-орієнтовані, ситуаційні вправи, що застосовуються у процесі практичної підготовки.

Використання означених форм, методів, засобів обумовлюється своєрідним змістом кожного з етапів розробленої методики, що акцентує значущість механізмів самопізнання, самооцінки, самосвідомості, професійної рефлексії, які застосовуємо на трьох послідовних етапах: *адаптації, індивідуалізації, інтеграції*. Йдеться про етапи формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури в процесі педагогічної практики, формування здатності віднаходити і застосовувати оптимальні способи, методи і техніки розв'язання традиційних та суперечливих ситуацій у межах виконання завдань наскрізної педагогічної практики. Часові межі кожного етапу формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури окреслюємо, з одного боку, індивідуально-психологічними властивостями студентів-практикантів, а з іншого, – специфікою умов освітньо-професійного середовища, які визначають соціально значущі досягнення студентів щодо рівня сформованості ІСПД. Своєрідність кожного з етапів визначається сутнісними характеристиками щодо зрушень в особистісних і професійних якостях майбутніх учителів фізичної культури.

У межах першого *адаптаційного етапу* передбачено ознайомлення студентів із суттю поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності» та розкриття його значення у педагогічній діяльності вчителя фізичної культури; осмислення значення ІСПД у цілісній системі фахової діяльності вчителя фізичної

культури та в професійній кар'єрі конкретного студента; самовизначення та мотивацію потреб у виробленні індивідуального стилю професійної діяльності вчителя фізичної культури. Змістово-процесуальна суть етапу адаптації полягає в засвоєнні норм, цілей, завдань, форм, методичних способів, прийомів і тактик професійної діяльності вчителя фізичної культури і характеризується байдужим ставленням до педагогічних реалій.

У межах *етапу індивідуалізації* відбувається осмислення індивідуальних особливостей професійних якостей, відмінностей у ціннісних орієнтаціях та рефлексія досягнень у процесі педагогічної практики; аналіз рівня розвитку педагогічної майстерності та накопиченого власного досвіду (унікальних педагогічних «знахідок») у проведенні занять з фізкультури і спілкуванні з учнями; оволодіння методами самодіагностики; класифікація індивідуального стилю педагогічної діяльності, тобто визначення його змістовних характеристики (переважна орієнтація вчителя на процес або результат своєї праці); ступінь представленості ціннісних орієнтацій та самоконтролю; динамічні характеристики (гнучкість, стійкість, переключення тощо); результативність професійної підготовки і практичних дій (рівень знань і вмінь учнів, інтерес до предмета).

На *інтеграційному етапі* передбачено безпосереднє залучення майбутніх учителів фізичної культури до формування власного ІСПД й реалізація набутих вмінь і навичок у практичній діяльності. Студентам пропонується обрати ті завдання, виконання яких вони вважають корисними для власного професійного самовдосконалення і формування індивідуального стилю професійної діяльності. Виконання цих завдань вноситься до програми педагогічної практики, передбачається у планах уроків фізкультури, позакласних заходів та коригується викладачами-методистами.

Діагностувально-результативний блок відображає критерії та рівні сформованості ІСПД, що дає можливість визначити результативність впровадження визначених та обґрунтованих педагогічних умов, що реалізовувалися відповідно до методики. Теоретичний аналіз праць з питань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та виконання

психолого-педагогічних досліджень засвідчує, що в педагогічній теорії відсутні критерії, котрі дають змогу цілісно проаналізувати зміни у формуванні ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, а також визначити ступінь впливу педагогічних умов, спрямованих на гуманізацію та індивідуалізацію їхньої професійної підготовки. При цьому стиль професійної діяльності вчителя фізичної культури зумовлений індивідуальними особливостями особистості, рівнем розвитку компетентностей і специфікою уроку фізичної культури. У цьому аспекті професійні компетентності є основоположними у формуванні індивідуального стилю професійної діяльності.

Загальновизнані способи оцінювання рівнів сформованості ІСПД ґрунтуються на показниках, що формують однобічне уявлення про досліджувані педагогічні явища лише на підставі зовнішніх ознак (програмних вимог, знань, умінь і навичок у галузі педагогіки, фізичної культури і спорту, що передбачені освітніми галузевими стандартами й узгоджені із середньостатистичними нормативами фізичної підготовленості). Відсутність об'єктивних показників оцінювання рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, на нашу думку, гальмує процеси оптимізації системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Діагностика як професійного розвитку майбутніх учителів фізичної культури, так і рівнів сформованості ІСПД до такого процесу не передбачена традиційною системою вищої фізкультурної освіти. У зв'язку з цим, визначення критеріїв та показників рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури дає змогу: по-перше, отримати єдиний інструментарій для оцінки сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури та визначення результативності педагогічних умов, експериментальної моделі; по-друге – як орієнтир для самооцінки професійної діяльності вчителя.

У дослідженні поняття «критерій» розглядаємо як мірило певний еталон, за яким аналізується ступінь готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійного саморозвитку. Критеріями є загальновизнані в науці поняття, репрезентовані як ознаки, засоби перевірки, за якими здійснюється оцінка процесу й результату дослідження [82, с. 245]. Узагальнення міркувань дослідників щодо

критеріїв ефективності моделей, навчально-методичних комплексів і процесів формування ІСПД студентів у контексті гуманізації вищої освіти зумовили думку щодо розширення функціональних позицій формування ІСПД студента, активізації рефлексивних дій, що визначають педагогічну спрямованість ціннісних орієнтацій, підвищення рівня активності, самостійності, індивідуалізації як важливих особистісних новоутворень суб'єктів фізичної культури.

На основі наявних у науковій літературі тлумачень поняття «критерій» дослідники (Є. Безниско [30], А. Вербицький [55], О. Кобялковська [149], Ю. Курнишев [175] П. Лузан [185] та ін.) пропонують для діагностування результатів особистісного і професійного розвитку майбутніх фахівців використовувати такі показники: сформованість індивідуально-особистісних і професійно-діяльнісних якостей, необхідних для здійснення фахової діяльності (комунікативні та організаторські здібності, рефлексивні здібності, ціннісні орієнтації); рівні розвитку професійної компетентності; результативність науково-дослідницької діяльності студентів; успішність у спортивній і соціально-значущій діяльності; динаміку спортивних досягнень; рівень педагогічної майстерності студентів старших курсів.

Наведений перелік критеріїв і показників має свої позитиви і певні недоліки. У спробі охопити всі аспекти професійної підготовки, автори створили надто громіздку систему критеріїв і рівнів, які не відображають цілісного процесу професійної підготовки та реальні умови формування ІСПД фахівця. У наукових дослідженнях розроблено основні критерії та показники оцінки результативності й ефективності організації професійного розвитку вчителя фізичної культури, в яких закладено деякі відмінності між процесами індивідуального розвитку і саморозвитку, зокрема: у когнітивній сфері – розширення і збагачення професійних знань і знань про себе, факт «відкриття» і самостійного отримання нових знань, стійка потреба в їх постійному «здобутті»; у ціннісній сфері – виокремлення й інтеріоризація цінностей особистісно-професійного розвитку майбутніх педагогів, емоційна чуттєвість; у мотиваційній сфері – розуміння значущості професійного та особистісного розвитку в умовах вільного вибору;

прагнення до самореалізації в професії; мотивація до саморозвитку та різних видів підвищення кваліфікації (курси, самоосвіта тощо); в операційній сфері – формування умінь і навичок самопізнання, самоосвіти, саморозвитку і самобудови (власна стратегія зростання досягнень) особистості, оперативність у виборі способів здійснення.

З-поміж критеріїв діагностики рівнів професійного розвитку майбутніх учителів фізичної культури в науковому дискурсі виокремлюють оволодіння: новітнім науково-педагогічним тезаурусом; технологіями встановлення педагогічно доцільних стосунків; основами інформаційної культури; технологіями самопізнання й підвищення аутопсихологічної компетентності; раціональними способами підвищення професійно-педагогічної компетентності; спеціальністю відповідно до рівня підготовки (бакалавр, магістр); спеціальністю відповідно до вимог освітнього стандарту підготовки вчителя.

У визначенні ефективності процесу формування індивідуального стилю діяльності в системі безперервної фізкультурної освіти необхідно враховувати такі критерії: побудова стильового механізму; оптимальність практичної підготовки; оволодіння педагогічною імпровізацією; індивідуальна стилістика професійної фізичної активності студента; інтерес до педагогічної творчості. На основі цих критеріїв можливо спроектувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку і визначити механізми формування стилю.

Відтак у розробленні критеріального комплексу ми враховували нормативні вимоги до фахівців у галузі фізичної культури і спорту, вміщені в освітніх стандартах вищої школи, програмових вимогах до знань, умінь і навичок студентів випускних курсів, методик викладання фахових дисциплін, педагогіки, психології, а також дисциплін, спрямованих на формування здорового способу життя та організацію позакласної роботи, спортивних секцій, гуртків, участі у спортивних змаганнях тощо. У визначенні критеріальних ознак формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури чільне місце займали такі базові категорії і поняття: «індивідуальний стиль», «професійна компетентність», «педагогічна майстерність», «культура педагогічного спілкування і взаємодії», «способи

взаємодії», «способи комунікативного впливу вчителя на учнів», «ставлення учнів вчителя і його індивідуального стилю педагогічної діяльності», «взаємозв'язок шкільної і спортивної педагогіки у вирішенні проблем розвитку педагогічної майстерності вчителя», «педагогічна техніка вчителя», «ставлення майбутніх учителів до педагогічної і спортивної діяльності», «ставлення студента до навчання і формування ІСПД» тощо.

Ставлення студента до педагогічної і спортивної діяльності виражається внутрішньою спрямованістю, самостійно означеними цілями, ступенем включеності у спільну діяльність, що супроводжуються позитивними, нейтральними або негативними емоціями. Застосування вказаних показників як показників критеріїв сформованості ІСПД студентів дає змогу визначити інтенсивність прояву пізнавальних мотивів у процесі педагогічного забезпечення саморозвитку не тільки на конкретному етапі, але й оцінити особисті досягнення в «зоні найближчого розвитку» (Л. Виготський) [66], тобто мотиви формування ІСПД. На такому підґрунті розробляється індивідуальний освітній проект, коригуються цілі і зміст педагогічної взаємодії керівника педагогічної практики і студента, майбутнього вчителя й учня, оновлюються засоби і способи педагогічного забезпечення процесу формування ІСПД.

Важливим аспектом функціонування критерію, на наш погляд, є можливість вдосконалення рефлексивних механізмів оцінювання особистісно-значущої фізкультурно-педагогічної діяльності як заново набутого суб'єктного досвіду взаємин, зміна соціальних мотивів освітнього процесу. Самомотивація майбутніх учителів фізичної культури в такому контексті визначає рівень розуміння значущості фізкультурної освіти як відповідальності перед собою та суспільством, рівень обов'язку у спільній діяльності, тобто свідчить про певний особистісний рівень професійної свідомості суб'єкта освіти. Актуалізація мотиву соціальної співпраці у процесі педагогічної практики студентів підсилює орієнтацію щодо раціонального вибору способів комунікативної взаємодії суб'єктів освітнього простору. Педагогічна підтримка формування ІСПД студента у прагненні зайняти певну позицію в педагогічному спілкуванні підвищує мотивацію саморозвитку,

що, в свою чергу, стимулює розширення формальних і неформальних контактів, зміну ціннісних орієнтацій, зіставлення цілей і змісту освіти з індивідуальними потребами та здібностями, а, отже, позитивно впливає на продуктивність педагогічного забезпечення формування ІСПД студентів на етапах проведення наскрізної педагогічної практики.

У розробленні критеріального комплексу діагностики рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури ми обрали шлях від загальних до часткових критеріїв, що ґрунтуються на змісті компонентної структури досліджуваного феномена. До загальних віднесено критерії сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури – мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-ціннісний. Кожний із зазначених критеріїв конкретизовано сукупністю показників, за якими перевіряли відповідність функціональної готовності випускника закладу вищої освіти до професійної діяльності. Особливу увагу звертали на показники активізації ФІСПД, прояви потреби в самопізнанні, вдосконаленні власних професійних якостей і володінні методами професійного самовдосконалення.

Результатом професійної підготовки на основі впровадження моделі позиціонуємо позитивну динаміку формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

Таким чином, нами побудовано модель формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, що складається з методологічно-цільового, організаційно-змістового, діагностувально-результативного блоків і реалізується завдяки створенню відповідних педагогічних умов. Системний аналіз процесу формування ІСПД майбутніх УФК під час педагогічної практики здійснений на основі визначення змістових характеристик методологічно-цільового, організаційно-змістового, діагностувально-результативного блоків уможливив наочне представлення означеного процесу як складного динамічного і багаторівневого явища.

2.4 Методика формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики

Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури є можливим у сприятливому освітньо-розвивальному середовищі (мікросоціумі), що окреслює необхідність розроблення і практичної реалізації авторської методики. Насамперед, уточнимо зміст поняття. В енциклопедично-довідникових джерелах семантику лексеми «методика» визначено так: галузь педагогічної науки, що досліджує закономірності навчання і може слугувати частковою дидактикою, увиразненою механізмами і результатами встановлення цілей та завдань, вироблення відповідно до завдань і змісту навчання методів, методичних засобів та організаційних форм навчання, критеріїв оцінювання, методів контролю [82, с. 206]; «сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи; документ, який описує послідовність методів, правил і засобів виконання роботи; учення про методи викладання певної науки, предмета [54, с. 664]. У результаті дефінітивного аналізу узагальнюємо: методика формування ІСПД майбутніх учителів фізкультури у процесі педагогічної практики постає як своєрідний інструментарій, конкретизований сукупністю організаційних форм, технологій навчання, методів, методичних прийомів та засобів вироблення стилю діяльності студентів у процесі педагогічної практики. Відтак, упровадження дослідницької методики має забезпечити педагогічні умови формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

У розробленні методики керувалися істотними характеристиками індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури та розумінням суті й механізмів його формування у процесі педагогічної практики. Особливу увагу звертали на особистісно-діяльнісну саморегуляцію студентів у процесі педагогічної практики, що вмотивовує їх до професійного самовдосконалення. Формування стилю діяльності

позиціоновано як тривалий процес засвоєння, відтворення, реконструкції та продукування оптимальних дій, прийомів, способів у конкретних ситуаціях професійної діяльності, що здійснюється поетапно. Означений процес передбачає занурення особистості у професійне середовище, джерелом якого є протиріччя між особистісними потребами студентів щодо персоналізації, індивідуалізації їхніх дій, алгоритмів та способів діяльності, реалізації і представлення унікальної неповторності за наявності типових кваліфікаційних вимог до професійної діяльності (додаток Ш). Так, на загальнодержавному рівні фізичну культуру позиціонують як «пріоритетний напрям гуманітарної політики держави, важливий чинник всебічного розвитку особистості, формування здорового способу життя, досягнення фізичної й духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави, що сприяє гуманістичній спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги і гендерної рівності» [114]. Мета фізичної культури у сфері освіти полягає в «забезпеченні розвитку фізичного здоров'я учнів та студентів, застосуванні комплексного підходу до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу впродовж усього життя» [114]. Ми усвідомлюємо, що професійна діяльність учителів фізичної культури зберігає визначальний вплив на формування свідомості молодого покоління, вирізняючись специфікою застосування перспективних ідей, виконання завдань державної політики щодо збереження і збагачення духовного, фізичного та психічного здоров'я майбутніх поколінь. Однак, на жаль, до цього часу вчитель фізичної культури змушений відстоювати престиж навчального предмета. Вдавана несерйозність занять (під фізичною культурою часом розуміють заняття

фізичними вправами – біг, стрибки, метання тощо, заради задоволення), невизнання створюваних фізичною культурою ціннісних орієнтацій спричиняють виникнення несерйозного ставлення до цієї сфери діяльності. Часто в закладах загальної середньої освіти фізичній культурі не надають належного значення.

Такі явища посилюють необхідність формування ІСПД вже в процесі педагогічної практики. Адже загальновідомо, що учні завжди з повагою ставляться до вчителів фізичної культури, в окремих діях і поведінці яких спостерігається послідовність, виваженість, рішучість, сміливість тощо. Згідно з теорією діяльності О. Леонтьєва, ІСПД педагогів формується під час і в результаті виконання навчальної, виховної, самоосвітньої, адміністративної, організаторської, позашкільної, науково-дослідницької функцій і паралельно проявляється цілісністю гностичного, комунікативного, конструктивного, проектувального й організаторського компонентів. Тому важливим у дослідницькому пошуку є міркування, що ІСПД майбутніх учителів фізичної культури виникає і розвивається у взаємодії суб'єкта зі специфічними видами діяльності (освітньо-навчальним, навчально-дослідницьким, науково-дослідницьким), що слугують невід'ємними умовами опанування професії педагога [181]. Поділяємо думку С. Гончаренка, що стиль утворюється під час теоретичного і практичного засвоєння людиною навколишньої дійсності і передбачає, з одного боку, гнучке пристосування до неї, а з іншого, – її еволюційну зміну. У стилі проявляються здібності, характерологічні риси та звички особистості [82, с. 441]. При цьому, зауважує В. Толочек, суб'єкт, котрий опановує певну професійну діяльність і формує відповідний стиль, має використовувати тільки узгоджені комбінації компонентів [328]. Безперечно, кожний із варіантів ІСПД міститиме довільні їх комбінації, що й визначатиме унікальність та ефективність стилю. Отже, формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури доцільно розглядати як

усвідомлений і керований процес, що виявляється в активних діях, прагненнях і зусиллях студента обрати індивідуально-своєрідну сукупність компонентів діяльності (цілей, дій, операцій), що найбільше узгоджені з їхніми особистісними якостями й уможливають максимально успішне виконання професійних завдань. Цілеспрямоване вироблення ІСПД майбутніх УФК у процесі педагогічної практики ґрунтується на врахуванні сильних і слабких особистісних якостей, типологічних характеристик і реалізується на основі зовнішніх впливів на студентів у межах їхньої самореалізації. Таким чином здійснюватиметься самоактуалізація потенційних індивідуальних ресурсів майбутніх педагогів.

Відповідно до цього, практична реалізація методики сприятиме забезпеченню обґрунтованих нами в попередньому підрозділі педагогічних умов. Відтак, буде сформовано спеціальне освітньо-розвивальне середовище, в якому індивідуальний стиль віпрацюється, проявляється і розвивається як стійке інтегральне особистісно-професійне утворення. Проходження студентами різних видів практик здійснюється впродовж усього періоду навчання, передбачає безперервність та послідовність її проведення з метою набуття та застосування практичних знань й умінь. Відповідно до цільових настанов наскрізної педагогічної практики майбутні УФК, перебуваючи в реальному освітньому процесі, практично поглиблюють, узагальнюють, закріплюють і систематизують набуті знання, професійні вміння і навички щодо організації ФО, СМ та ОР процесу у закладах освіти.

Тому важливо, щоб керівники практики, методисти, досвідчені педагоги системно здійснювали опосередкований вплив на розвиток особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури, на визначення їхніх потреб, мотивів, актуалізацію здібностей, вольових зусиль тощо. Результативність розвитку залежатиме від характеру й умов взаємодії суб'єкта з освітнім середовищем, у якому майбутні вчителі реалізують набуті професійні знання, вміння і навички щодо організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-

розвивального процесу в закладах освіти, а також професійного розвитку та самореалізації у фаховій діяльності.

Практиканти порівнюють стилі педагогічної діяльності різних учителів, тренерів і намагаються визначити найбільш прийнятні для себе (I-II курси). Педагогічна практика на III курсі полягає в ознайомленні з конкретною майбутньою спеціальністю як помічника вчителя, його «дублера». Студент-практикант виконує певні обов'язки, поточну роботу, спостерігає за діяльністю спеціаліста на робочому місці, проводить міні-уроки під його контролем, і на цьому етапі намагається проявити ознаки власного індивідуального стилю у поведінці, манері спілкування, організації взаємодії з учнями і вчителем-методистом. Виробнича (цільова) практика (IV курс) надає студенту-практиканту можливість виконувати обов'язки вчителя фізичної культури. Студент виконує весь цикл обов'язків, усвідомлює механізми взаємодії з класом (групою), де проводиться практика, бачить загальну картину всього об'єкта практики. Кінцева ланка практичної підготовки – переддипломна (державна) практика (VI курс), що проводиться з виконанням усіх функціональних обов'язків майбутнім учителем фізичної культури. Під час цієї практики поглиблюються, закріплюються та усвідомлюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, збирається матеріал для виконання кваліфікаційної роботи, дипломного проекту (роботи) або складання державних іспитів. Наскрізна програма практик передбачає формування професійних умінь і навичок, що здійснюється на навчальних заняттях з усіх дисциплін та в процесі практик.

Ця система передбачає поступове ускладнення діяльності від курсу до курсу, виходячи із цілей і завдань навчання на кожному етапі професійної підготовки, ступеня теоретичної обізнаності та самостійності майбутніх УФК у процесі діяльності, рівня підготовки та індивідуальних особливостей студентів [278, с.8-9]. Однак спільними характеристиками формування ІСФД визначаємо урахування рівнів розвитку їхньої самосвідомості, здатності до професійної рефлексії, педагогічної творчості, адекватності самооцінки.

На цьому етапі особливо гостро постають питання самопізнання та самоактуалізації, визначення майбутнім фахівцем власних особливостей, усвідомлення своєї індивідуальності, а відтак уможливлення процесу формування ІСПД. Саме результати рефлексивних дій та їх інтенсивність обумовлюють розуміння студентами ціннісної суті галузі фізичної культури і спорту, професії УФК, суспільного значення його фахової діяльності. У зв'язку з цим формування індивідуального стилю діяльності вчителя, бажано починати з педагогічної рефлексії.

Теоретичні розробки проблемних питань рефлексії, її структури [134; 165; 177; 240; 246; 260; 284; 365] пов'язані із саморозвитком, самореалізацією, креативністю, цілепокладанням тощо), що свідчить про значущість таких здібностей. Дослідники (П. Тейяр де Шарден, А. Хуторський та ін.) визначають рефлексію як набуту свідомістю здатність зосереджуватися на собі, опановувати собою, здатність не лише пізнавати, а пізнавати самого себе, не просто знати, а знати, що ти знаєш; усвідомлювати свої думки, стан і підґрунтя дій, внутрішній світ інших людей, а також подій, що відбуваються за участю рефлексії; процес усвідомлення суб'єктом освіти своєї діяльності. Функції самореалізації і саморозвитку проявляються як прагнення до свідомої самозміни, самовдосконалення, самоактуалізації. Брак задатків і здібностей до саморозвитку, самореалізації проявляється у відсутності постановки життєвих цілей, поганому сприйнятті інформації, пасивності тощо. Навпаки, переважання цих функцій над іншими призводить до надмірної самодостатності, формує «глухість» до думки оточуючих, завищену самооцінку [11]. Саме тому в рефлексивній діяльності майбутніх учителів фізичної культури важливими є самокритичність, а також адекватне сприйняття критичних оцінок найближчого оточення щодо своїх здібностей, можливостей, поведінки тощо. Критичність зумовлює адекватну самооцінку і формулювання досяжних цілей у подальшій діяльності. Будь-яка людина планує своє майбутнє, ґрунтуючись на особистих потребах і вподобаннях. Планування передбачає усвідомлення зовнішніх умов і своїх можливостей. Систематична рефлексія й адекватна самооцінка

розглядаються в контексті перспектив професійного розвитку, коригування та постановки нових цілей самоосвіти, саморозвитку, самоактуалізації, самореалізації. Важливим моментом самооцінки є суб'єктивність відчуття успіху, задоволеність досягнутим, а не залежність від педагогічної практики, в якій майбутніх фахівців перебуває. Цей момент важливий для професійного вибору ІСПД, для подолання неминучих особистісних криз при несамостійному виборі [1].

Професійна рефлексія студента-практиканта може розглядатися в контексті педагогічної практики як спосіб професійного самовизначення особистості, а також як динамічне утворення особистості, що змінюється і розвивається, стимулюючи формування багатьох професійних якостей майбутнього фахівця.

Формуванню ІСПД у процесі педагогічної практики сприятиме дотримання принципів: цілісності й поетапності формування індивідуального стилю професійної діяльності на основі набутого досвіду в педагогічній діяльності та спорті; взаємозалежності компонентів педагогічної практики, процесів «самості» і відповідних їм продуктів навчально-педагогічної діяльності; суб'єктно-сміслової зорієнтованості навчально-педагогічної діяльності в період педагогічної практики; активності й самостійності у виконанні професійно-освітніх проектів; постійної і всебічної рефлексії студентами процесів і продуктів власної навчально-педагогічної діяльності; суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі педагогічної підтримки і супроводу студентів викладачами.

Важливим фактором формування індивідуального стилю професійної діяльності, який визначає ступінь власної гідності і характеризує суть спрямованості вчинків педагога є професійна самооцінка. За такого підходу до розгляду процесу формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури цілком логічно, що третім фактором буде самосвідомість. Роль самосвідомості визначається регуляцією функцій професійної діяльності вчителя фізичної культури та самовизначенням фахової значущості. Самоусвідомлення майбутніми УФК суті процесу формування ІСПД розглядаємо як механізм їх

пристосування до зовнішніх вимог професійного середовища, адаптації їхніх психічних властивостей і якостей до конкретного виду професійної діяльності. Вагоме значення щодо ФІСПД має здатність до педагогічної творчості. Прикметно, що педагогічна творчість є, з одного боку, ознакою індивідуального стилю діяльності вчителя, а з іншого, – необхідною умовою його формування.

У зв'язку з цим в методиці формування ІСПД виокремлюємо три етапи. Метою і цільовими настановами *етапу адаптації* передбачено практичне засвоєння істотних характеристик, функцій, форм, технік, методичних засобів професійної діяльності вчителя фізичної культури, формування стійкого професійного інтересу та позитивної мотивації до опанування професії. Такі завдання є виправданими, оскільки студенти I курсу, перебуваючи (у процесі пропедевтичної педагогічної практики) в реальному професійно-педагогічному середовищі ознайомлююся із професійно-кваліфікаційними нормами фахової діяльності УФК, виявляють індіферентно-пасивне ставлення до освітніх реалій, зокрема, впровадження здоров'язберезувальних технологій. Це пояснюється тим, що цілі й завдання власної педагогічної діяльності визначені ним у загальному вигляді, і професійний успіх не є орієнтиром та критерієм діяльності. Мотиваційно-ціннісне ставлення до психолого-педагогічних знань індіферентне, система знань і готовність до їх використання в конкретних педагогічних ситуаціях недостатньо визначені й усвідомлені. Технологічно-педагогічна готовність визначається, в основному, відносно успішним вирішенням організаційно-діяльнісних завдань практичної спрямованості які, як правило, відтворюють власний попередній досвід та досвід вчителів, за роботою яких їм доводилося спостерігати. Професійно-педагогічну діяльність студент-практикант буде за схемою й алгоритмом, які були відпрацьовані на семінарських і практичних заняттях у ЗВО, прояви індивідуального стилю носять спонтанний характер і далеко не завжди є вдалим.

У виконанні завдань першого етапу основний акцент робимо на розвитку мотиваційно-ціннісного компонента (формування уявлення про суть і значимість педагогічної діяльності, потреби у формуванні ІСПД, ціннісних орієнтацій щодо педагогічної діяльності вчителів фізичної культури, оволодіння способами аналізу проявів індивідуальних особливостей тощо). Зміст діяльності щодо формування мотиваційно-ціннісного компонента індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури включає в себе активізацію під час теоретичної і практичної підготовки у ЗВО пізнавальної діяльності студентів, розвиток позитивної мотивації щодо формування ІСПД; цілеспрямоване стимулювання формування і розвитку особистісних якостей, котрі визначають ставлення особистості до професійної діяльності. Основними прийомами спонукання до усвідомленого формування ІСПД можуть стати: мотивація винагороди (бажання бути визнаним, отримати високу оцінку діяльності, отримати схвалення від значущих людей), привабливість самого процесу цілеспрямованого становлення ІСПД та його результати. Характер суб'єкт-суб'єктної взаємодії визначається особистими уподобаннями, інтересами, мотиваційною готовністю, рівнями сформованості ІСПД студентів-практикантів. Збільшення кількості контактів спрямовуємо на виявлення продуктивних способів взаємодії, оптимального складу учасників, які усвідомлюють ціннісну суть фахової діяльності учителя фізичної культури, важливість оновлення підходів до визначення її завдань, змісту і способів реалізації. Суб'єкт-суб'єктні стосунки, що зародилися, зумовлюють зміст спільної діяльності, відображаються у поступовому блокуванні репродуктивних способів і наданні переваг продуктивним способам формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури, функціональним можливостям та педагогічним діям. Створюючи проблемні ситуації для формування ІСПД у процесі педагогічної практики, забезпечуємо збільшення числа контактів викладача і студентів, пов'язаних з особистою активністю учасників у засвоєнні отримуваної навчальної інформації, зацікавленим залученням до динамічної спортивної і творчої педагогічної діяльності на основі відкритості позицій, проявів довіри.

Підтримуємо думку Т. Михайлової, що обізнаність студентів із ймовірними причинами виникнення суперечливих ситуацій і проблемних питань слугує ефективним засобом розроблення індивідуальної програми самовдосконалення [211, с. 12]. Відтак, до змістового наповнення програми доцільно включити визначені майбутніми фахівцями способи розв'язання проблем, а саме: набуття готовності й вироблення індивідуального стилю, виявлення слабких і сильних аспектів особистості.

З огляду на це, важливим у формуванні ІСПД є *етап індивідуалізації*, що характеризується пошуком майбутнім фахівцем засобів для утвердження і вияву власної індивідуальності та більш стійким ціннісним ставленням до професійної діяльності. У межах цього етапу студенти намагаються віднайти можливості для реалізації набутих психолого-педагогічних знань, виявляють прагнення до встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками педагогічного процесу, їм властиве прагнення до реалізації власних методичних напрацювань, індивідуального стилю професійної діяльності, але можливості самореалізації обмежуються недостатнім досвідом вирішення педагогічних ситуацій. На даному етапі педагогічна взаємодія набуває яскраво виражених характеристик, що враховує індивідуально антропометричні, психологічні особливості, комунікативні здібності студентів, забезпечуючи створення особистісно-значущих освітніх проектів. Здійснювані контакти дають змогу оцінювати рівні мотивації та практичного опанування обраною діяльністю, які під впливом педагога-фасилітатора отримують позитивне емоційне забарвлення. Педагогічне забезпечення формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури стимулює закріплення суб'єкт-суб'єктних стосунків, здійснюваних у формі педагогічної співпраці в нових умовах взаємодії, зміщуючи освітній процес на позиції взаєморозуміння, взаємної довіри, довірливого спілкування учасників освітнього середовища. Студенти реалізують власні задуми щодо створення ФО, СМ та ОР процесу у закладах освіти, що передбачають цілепокладання та планування професійних дій, прогнозування їх наслідків.

При цьому творча активність, як і на попередньому етапі, обмежується традиційними методами і прийомами роботи (скопійованими з педагогічної діяльності працюючих учителів). Однак має місце пошук нових рішень у розв'язанні стандартних педагогічних ситуацій. Формування ІСПД мотивується педагогічною спрямованістю потреб, інтересів, здібностей; в індивідуальному стилі спостерігається сталий перехід від репродуктивних форм до пошукових.

Цей етап характеризується більшою цілеспрямованістю, зростанням кількості проявів індивідуального стилю і способів професійної діяльності. Помітні істотні зрушення у професійних і особистісних якостях, зокрема, підвищується рівень здатності вирішувати оцінно-інформаційні та корекційно-регулювальні справи. Отже, на етапі індивідуалізації активізується розвиток когнітивно-процесуального і суб'єкт-діяльнісного компонентів.

Метою і завданнями *етапу інтеграції* передбачено створення стійкої системи специфічних форм та методів професійної діяльності особистості, що забезпечує її ефективність, відрізняється зростанням результативності педагогічної діяльності, стабільністю проявів ІСПД, утвердженням відносин співробітництва та співтворчості з учнями і колегами. У межах цього етапу здійснюється діагностування якісних характеристик сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури; рефлексивне осмислення проявів власного індивідуального стилю і корекція позицій у конкретних педагогічних ситуаціях; удосконалення на цій основі педагогічної і спортивної майстерності. Позитивно-емоційна спрямованість діяльності студента-практиканта стимулює їхню творчу активність. Важливе місце у педагогічній практиці студентів займають такі прояви ІСПД, як: педагогічна імпровізація, педагогічна інтуїція, уява, що сприяють оригінальному продуктивному вирішенню педагогічних завдань.

На інтеграційному етапі відбувалося зіставлення власних досягнень з еталонними зразками, рефлексивне осмислення ІСПД дій, спрямованих на успішне виконання завдань практики, самовдосконалення, зростання

педагогічної майстерності, реалізацію ІСПД у професійній діяльності, робилися висновки і коректувалися плани на кожний наступний етап наскрізної педагогічної практики. Інтеграційний етап характеризується високим рівнем оцінювання наявної ціннісно-особистісної взаємодії, єднанням духовно-моральних настанов, ціннісних переваг і стилю життя, що реалізуються в цілісному освітньому просторі закладу вищої освіти. На цьому етапі власне й утворюється стійка система особливих, специфічних форм та методів професійної діяльності особистості, що характеризується індивідуально-своєрідним підходом до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації, відзначається зростанням результативності спортивно-педагогічної діяльності, стабільністю проявів ІСПД, утвердженням відносин співробітництва та співтворчості з учнями й колегами.

Взаємодію суб'єктів освітнього процесу вирізняє фасилітувальний, емпативний характер, зміст педагогічної взаємодії, що спрямований на максимальне розкриття потенціалу кожного студента, а також – на високі досягнення формуванні ІСПД і самореалізації шляхом забезпечення взаєморозуміння і взаємоповаги, що є важливою умовою педагогічної взаємодії та засобом підвищення рефлексії особистості, спрямованої на себе, на здійснювану діяльність, на взаємини, що складаються, на подолання кризових ситуацій у формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Відтак, керівникам практики, викладачам ЗВО необхідно видозмінювати власну позицію, змістивши її з інформаційної на організаційно-управлінську площину, від ретрансляції знань перейти до організації практики, спрямованої на формування ІСПД. У сучасних умовах оновлено моделі поведінки майбутніх учителів фізичної культури: засвоєння знань набуває ознак активної дослідницької, самостійної та самоосвітньої діяльності. У процесі учіння акцентується увага на розвивальній функції, що стає інтегрованою характеристикою навчання, що охоплює знання, вміння,

навички, ставлення, досвід діяльності й індивідуалізацію поведінкової моделі особистості.

Отже, у структурі особистості на цьому етапі гармонійно поєднуються наукові й педагогічні інтереси та потреби; розвинена педагогічна рефлексія і творча самостійність створюють умови для ефективної самореалізації індивідуально-психологічних, інтелектуальних можливостей особистості.

Упровадження схарактеризованої методики сприяє реалізації педагогічних умов, що цілісно утворюють освітньо-розвивальне середовище, в якому проявляються та розвиваються елементи ІСПД з урахуванням фахової специфіки. Проведення занять з фізичного виховання, в силу їх динамічності, емоційності й високого ступеня рухливості учнів, є досить складним щодо керування, організації, виховання, порівняно з заняттями з інших навчальних дисциплін. Учитель фізичної культури у співпраці з вихованцями не тільки долає труднощі щодо навчання й виховання учнів, але й вирішує низку оздоровчих завдань, що стоять перед ним. Серед них – зміцнення здоров'я, сприяння нормальному фізичному розвитку дітей, формування правильної постави учнів, виховання звичок дотримання особистої гігієни, досягнення можливого в певному віці рівня розвитку фізичних здібностей, навчання складно-координаційним руховим діям, а також набуття теоретичних і практичних знань про фізичну культуру, виховання вольових якостей (рішучості, сміливості, витримки, наполегливості і дисциплінованості) при виконанні певних вправ або при досягненні спортивних результатів під час проведення змагань [6]. Визначальною є та особливість, що об'єктом професійної діяльності учителя фізичної культури є фізичний розвиток і здоров'я учнів, а метою – досягнення високого рівня їхньої фізичної культури.

Аналізуючи прояви ІСПД студента-практиканта, визначаємо, яким саме способом досягається ефективність його практичних дій. Після кожного вдало проведеного уроку його практичний досвід поповнюється педагогічними знахідками, які вдосконалюють його індивідуальний стиль не тільки тому, що

наразі є найуспішнішими, а й тому, що привносять задоволення від професійної діяльності, породжують стан емоційного комфорту, почуття особистої свободи.

Діагностування рівнів сформованості ІСПД студентів-практикантів можна проводити за змістовими, динамічними та результативними характеристиками.

1. Змістовими характеристиками-антонімами є:

- домінуюча орієнтація студента-практиканта на процес навчання; на результати навчання;
- адекватність – неадекватність планування навчального уроків фізичної культури та позакласних спортивних заходів;
- оперативність – консервативність у застосуванні засобів та способів професійної педагогічної діяльності;
- рефлексивність – інтуїтивність.

2. Динамічними характеристиками є:

- гнучкість – традиційність;
- імпульсивність – обережність;
- стійкість – нестійкість відносно мінливої професійної ситуації;
- стабільне емоційно-позитивне ставлення до учнів – нестійке емоційне ставлення;
- наявність особистісної тривожності - відсутність особистісної тривожності;
- у фруструючій ситуації спрямованість рефлексії на себе – спрямованість на зовнішні обставини - спрямованість на інших;

3. Результативними характеристиками є:

- однорідність – неоднорідність рівня знань і вмінь учнів з якими працює студент-практикант;
- стабільність – нестабільність проявів ІСПД, самостійної роботи;
- високий – низький рівень мотивації занять з фізичної культури (А. Маркова, Н. Ключова та ін.).

Оптимальний індивідуальний стиль професійної діяльності майбутнього учителя фізичної культури за результатами діагностування і самодіагностування та рефлексії визначаємо за такими критеріями:

1) адаптивність – здатність адекватно пристосовуватися до нової професійної ситуації;

2) гнучкість – використання того чи іншого способу реалізації діяльності і залежності від наявних можливостей практиканта, поведінки учнів та інших чинників освітнього середовища;

3) інноваційність - постійний пошук та оволодіння новими способами професійної діяльності, їх реалізація на практиці;

4) прогностичність – передбачення та попередження негативних впливів середовища на професійну діяльність та створення комфортних умов для успішної реалізації ІСПД;

5) презентативність – представленість індивідуального «Я», його самовизначеність;

6) гуманістична спрямованість.

Отже, якщо студент-практикант успішно реалізує всі функції своєї професійної діяльності, отримує задоволення від результатів праці, ефективно організує освітній процес і позитивно характеризується учнями, які цінують та поважають його як вчителя-вихователя і спортивного тренера, його індивідуальний стиль професійної діяльності може вважатися оптимальним.

Суб'єкт – це самостверджувальна індивідуальність. Суб'єктна професійно-особистісна позиція розуміється як система ціннісно-сміслових відносин фахівця до соціокультурного оточення, до самого себе і своєї діяльності. Аналіз істотних характеристик суб'єктної позиції і її значень в особистісному становленні студента, в реалізації його творчого потенціалу роздивимось на прикладі структурно-функціональної моделі особистості. Провідними факторами становлення суб'єктної позиції студента є: *рефлексія* – як осмислення своєї професійної діяльності; *самооцінка* – як оформлення професійних змістів і цінностей; і самосвідомість як здатність до вибору

тактики професійної діяльності і відповідної поведінки. Виділені фактори дають змогу найбільш повно визначити розуміння суб'єктної позиції студента і виявити її внутрішню структуру. Так, зокрема, у формуванні ІСПД звертаємо увагу на емоційно-сміслову складову, що забезпечує функції саморозуміння і саморозвитку і є підставою суб'єктності позиції. Вона визначає морально-етичні уявлення майбутніх учителів фізичної культури та пов'язана зі способом задоволення їхніх фундаментальних потреб. У діяльнісно-ціннісній складовій визначаємо функції самооцінки і саморозвитку, механізми становлення і розвитку суб'єктної позиції студента та її світоглядний аспект, пов'язаний із самовизначенням. Завдяки поведінково-нормативній складовій відбувається самореалізація і самоствердження студента в навчальній і навчально-виробничій діяльності, розкриваються інтенції процесу становлення позиції, а її результативний аспект визначає студента як суб'єкта культурно-освітнього процесу. Відтак, процес педагогічної практики є умовою становлення суб'єктної позиції студента і містить такі стадії: дезадаптація (спонтанність поведінки, невизначеність ціннісно-сміслових орієнтирів); ідентифікація ("невизначена, розмита ідентичність", реактивне поведінка, підпорядкування авторитетам); індивідуалізація (пошук референтної групи, гармонізація відносин з оточенням); соціалізація (рольове поведінка, ціннісне самоствердження в групі), інтеграція («зріла ідентичність», відносна «самодостатність» і нормотворчість). Суб'єктна позиція студента буде виконувати такі функції: критерійну (як показник готовності до професійної діяльності); розвиваючу (ініціює саморозвиток особистості студента); стимулюючу (стимулює перехід на більш високий рівень здійснення діяльності); наведено-професійну (забезпечує професійну спрямованість).

Формування суб'єктної позиції на етапі підготовки до педагогічної практики може бути пов'язане із:

- вибором місця педагогічної практики;
- вибором проблеми дослідження;

- вибором педагогічних технологій для організації професійної діяльності;
- вибором стилю педагогічного спілкування та рівня організації взаємодії з дітьми.

Відповідальність за здійснений вибір і власні дії у поєднанні з ініціативністю дає змогу майбутнім учителям фізичної культури в процесі педагогічної практики будувати цілісний контур професійної діяльності, встановлювати послідовність завдань, добиватися успіху, незважаючи на перешкоди. Необхідність вибору в поєднанні з відповідальністю уможливорює перехід на наступний рівень суб'єктної позиції. Умовами для інтеграції відповідальності та ініціативи майбутніх учителів фізичної культури можуть бути:

- забезпечення у процесі педагогічної практики свободи вибору в ситуаціях планування і проведення занять;
- надання студентам можливості знаходження рішень самостійно;
- усвідомлення особистісної значущості розв'язуваного завдання;
- зміна форм контролю діяльності студентів до незалежності від зовнішнього контролю;
- створення ситуацій, у яких майбутній учитель фізичної культури відчував би потребу знайти кращий результат у межах висунутих вимог.

Позиція майбутнього вчителя – це категорія, що відображає ціннісне ставлення до дійсності, що оточує й реалізується в діяльності, в лінії поведінки, у спілкуванні з іншими людьми. Як відомо, процеси сприйняття, уваги, мислення, фантазії та волі залежать від ставлення до об'єктивного змісту цих процесів. Тобто, позиція, є внутрішньою психологічною рисою, що визначає ефективність діяльності.

Формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури залежить від тієї позиції, яку студент-практикант буде займати відносно власної пізнавальної діяльності та пізнавальної активності учнів, розвитку фізичної культури учнів, способів їхнього мислення, а також позиції щодо індивідуального стилю

професійної діяльності в процесі безпосереднього включення в педагогічну практику.

З огляду на це, увиразнюємо мету педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури, таким чином: оволодіти способами виховання особистості в гармонії із собою, соціумом і природою, залучення учнів до цінностей фізичної культури, творення особистості в культурі, утвердження здорового способу життя; виробити індивідуальний стиль професійної діяльності, який відображає професійні й особистісні якості майбутнього фахівця, наочно демонструє засвоєні ним моделі поведінки, соціальні норми та цінності.

З-поміж, існуючих стилів професійної діяльності студентам практикантам важливо навчитися у різних ситуаціях обирати найдоцільніші прийоми та способи професійних дій. Ознакою сформованості ІСПД є уміння використовувати, залежно від ситуації, ті способи, які характеризують вищий рівень професійної майстерності вчителя.

Індивідуальний стиль діяльності вчителів фізичної культури формується на основі чіткої соціально-педагогічної позиції в освітньому процесі, яка залежить від характеру залучення до соціальної дійсності, від почуттів і переживань, морально-етичного та духовно-ціннісного аспектів цього залучення, зокрема, у процесі педагогічної практики.

Сформувані індивідуальний стиль – означає віднайти для себе найбільш раціональні, прийнятні способи дій, створити свою «Я-концепцію» та стратегію професійної діяльності.

Реалізація власного ІСПД здійснюється за програмою психолого-педагогічного супроводу формування ІСПД у процесі підготовки і проведення педагогічної практики. Дана програма передбачає моделювання педагогічних ситуацій, проведення тренінгу «Мій індивідуальний стиль». На думку І. Зязюна [121], кожна педагогічна ситуація може бути змодельована по-різному, проте ефект виховання буде безпосередньо залежати від знань педагога, його здібностей. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної

практики має передбачати процес моделювання педагогічних ситуацій, що охоплює цільовий, змістовий, технологічно-процесуальний, контрольньо-оцінний компоненти. Головні цілі процесу підготовки студентів до педагогічної практики спрямовані на уточнення і закріплення професійних знань та вмінь, цілісного уявлення про педагогічну діяльність, формування індивідуального стилю професійної діяльності, стимулювання самостійності, активності, творчості. Процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до моделювання педагогічних ситуацій передбачає поєднання двох складових частин: діяльності викладача та діяльності студента.

Формування ІСПД студентів здійснюється на основі творчого виконання практичних завдань, самостійної та індивідуальної роботи майбутніх учителів фізичної культури. Упродовж усього періоду підготовки до педагогічної практики здійснюється контроль та корекція перетворення навчальної діяльності у професійну. Контролюються рівні реалізації набутих знань, сформованості ІСПД, активність професійної діяльності в цілому. У разі необхідності, вносяться корективи. Контроль та корекція оцінювання здійснюється не лише з боку викладача, але й самими студентами на основі розробленої системи критеріїв. Процес моделювання педагогічних ситуацій може бути представлений трьома етапами: підготовчий, практичний, творчий. На підготовчому етапі здійснюється аналіз та оцінка педагогічної ситуації. Студенти вчаться моделювати найпростіші педагогічні ситуації, певним чином взяті із власного життєвого і педагогічного досвіду. Поряд з поясненням теоретичного матеріалу формулюються педагогічні завдання. Тому в процесі викладання теоретичного матеріалу звертається увага на те, як студенти сприймають суть процесу формування індивідуального стилю професійної діяльності. З цією метою використй і порівняння вже засвоєного матеріалу. Сукупність проблемних запитань, завдань самостійного характеру може бути розширена за відповідними підручниками та посібниками і перетворена в систему педагогічних ситуацій. Практичний блок складають педагогічні ситуації, що вимагають рішень репродуктивного характеру. Залежно від

складності педагогічних ситуацій, студентам пропонуються відповіді на запитання. Вони, як правило, розраховані на механічне пригадування, і студенти досить легко справляються із завданням. Відповіді на такі запитання можуть бути або правильними, або неправильними. Наприклад: «Яким чином індивідуальний стиль учителя може впливати на розв'язання ситуації, що склалася між учителем та учнем?» Такого типу запитання спонукатимуть студентів до рефлексивних дій, пошуків обґрунтованої відповіді, оскільки в такому разі є необхідність актуалізувати не лише засвоєні з теорії знання якогось явища, а й вміння аналізувати певні деталі та обставини, що його супроводжують. Запитання, завдяки яким відбувається синтез знань і досвіду, спонукають студентів до неординарного мислення. Виникає потреба в оволодінні навичками моделювання і створення нових способів розв'язання педагогічних ситуацій.

У процесі моделювання педагогічних ситуацій студенти поступово включаються до процесу активного обговорення й діалогу, що відкриває перед ними широкий діапазон ідей та уявлень. Майбутнім учителям можуть пропонуватися ситуації з готовими завданнями та розв'язками. Студентам залишається обрати правильне рішення. Такий варіант моделювання педагогічних ситуацій дає змогу викладачу керувати процесом обговорення педагогічної ситуації, спрямовувати рефлексії студентів у потрібне русло. Тим самим викладач не нав'язує свою точку зору, а студенти самостійно визначають правильні шляхи рішення, відстоюють власну життєву та професійну позицію, керуючись своїми переконаннями та поглядами. Так, перед обговоренням проблеми професійної підготовки сучасного вчителя пропонували завдання: «Студент-практикант, майбутній учитель фізкультури, прийшов на урок з обмеженим запасом ігрових прийомів, форм і методів проведення заняття, не продумавши зміст і технологію роботи. Урок проводить, заглядаючи у підручник. У чому, на вашу думку, полягає справжній ІСПД учителя?» Розв'язання ситуацій вимагає від практиканта самостійно аналізувати педагогічні процеси, встановлювати зв'язки між явищами, педагогічними

впливами і відповідними реакціями учнів, усвідомлювати логічні зв'язки, послідовність дій, зіставляти раніше вивчене з новими знаннями та використовувати їх для виконання педагогічних завдань. До таких завдань відносимо: ситуації-ілюстрації, ситуації-вправи, ситуації-проблеми, ситуації-оцінки, ситуації-замальовки, рольові ситуації. Штучно створені ситуації забезпечують умови для міжособистісного спілкування, можуть бути закладені в основу рольових ігор, формують вміння передбачати результати своїх дій, прогнозувати наслідки, перевірити власні можливості й педагогічні здібності. Використання в навчальному процесі завдань-ситуацій потребує від студента виконання ролі вчителя, що прискорює процес входження його в професію, оволодіння прийомами педагогічної майстерності й визначає рівень сформованості ІСПД. Під час підготовки до педагогічної практики активно застосовуються ділові, рольові ігри, дискусії. Дискусія значною мірою сприяє розвитку мислення, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми – і все це повністю відповідає завданням професійної підготовки майбутніх учителів, формуванню індивідуального стилю професійної діяльності. Дискусія може виступати як метод засвоєння знань, закріплення їх і вироблення вмінь та навичок, як метод розвитку психічних функцій, творчих здібностей і особистих якостей студентів. Перед майбутніми вчителями фізичної культури можуть бути поставлені конкретні запитання: «На чому Ви ґрунтувалися, коли робили висновки з даної ситуації?»; «Які факти свідчать на користь Вашої думки?» [7]; «Яким чином у Вашому рішенні проявилася Ваша власна позиція і Ваш індивідуальний стиль професійної діяльності?». Під час проведення дискусій формуються вміння оцінювати себе з позиції оточення (однокурсників, учнів, учителів, методистів) і власної позиції. Особливе місце у процесі моделювання педагогічних ситуацій належить викладачу, який виступає основним генератором педагогічних ідей, формулює проблемні запитання, спрямовує роздуми студентів на пошук рішень у модельованих ситуаціях, оцінює дії кожного учасника дискусій.

Від реальної ситуації модель відрізняється тим, що, по-перше, тут наявні не реальні об'єкти, а символи, зв'язки, які замінюють їх; по-друге, стосунки між учасниками встановлюються не природно, а спеціально імітуються під керівництвом викладача; по-третє, самі ці ситуації є вичленими фрагментами педагогічних процесів і відображають певні їх аспекти, а не цілісно. Отже, з метою компенсування відмінностей реальної і змодельованої ситуацій варто будувати останню таким чином, щоб вона якнайповніше відтворювала дії, аналогічні до тих, які вчитель виконує на своєму робочому місці. У зв'язку з цим, змодельована ситуація повинна мати такі особливості: її зміст мусить адекватно відтворювати зміст педагогічної діяльності вчителя, а стосунки – конструюватися з навчальними діями, які наближалися б до його психологічного стану в реальній ситуації. Цінність модельованих педагогічних ситуацій у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури – вони є проміжною ланкою, своєрідним «містком» між педагогічною теорією і педагогічною практикою у школі. Перенесення теоретичних знань у практику не є прямим, а здійснюється, здебільшого, через низку перехідних ланок і етапів. Знання з окремих психолого-педагогічних дисциплін будуються відповідно до внутрішньої логіки тієї чи іншої наукової дисципліни. Ці знання є результатом розв'язання науково-теоретичних проблем і мають досить узагальнений характер. А практична діяльність учителів фізичної культури потребує перетворення цих знань: з одного боку, вони повинні бути синтезовані та об'єднані навколо певної практичної проблеми, що має різнобічний і цілісний характер, а з іншого – перекладені на мову практичних дій, практичних ситуацій. Моделювання педагогічних ситуацій у процесі підготовки вчителя (аналіз цих ситуацій, проектування способів дії в цих ситуаціях, розігрування ролей у запропонованих умовах) дає змогу заздалегідь, ще до безпосередньої практики в школі перетворювати й синтезувати знання, набуті під час вивчення окремих теоретичних дисциплін, і плідно використовувати їх для досягнення належних результатів у фаховій діяльності. По-друге, використовувані у процесі підготовки учителів фізичної культури

педагогічні ситуації за своїм змістом і функціями є навчальними. Вони призначені для цілеспрямованого навчання практичним вмінням і навичкам, формуванню ІСПД і розвитку педагогічної майстерності [101; 102; 103]. Безпосередня практична робота, з якою має справу студент-практикант, характеризується, як і будь-яка реальна практика, великою кількістю факторів, що діють одночасно, і розмаїттям умов, які варто брати до уваги при виробленні рішень. Студент, котрий не володіє практичними вміннями, змушений приймати рішення інтуїтивно, що призводить переважно до небажаних наслідків. При роботі з модельованими ситуаціями, на відміну від реальної практики, значно знижується відповідальність студентів за можливі помилки. Процес моделювання педагогічних ситуацій відбувається за прямої участі та під контролем керівника, котрий здійснює оперативну корекцію, а також дає оцінку прийнятих рішень. Моделювання педагогічних ситуацій уможливорює виявлення й закріплення у майбутніх учителів фізичної культури таких якостей, які не визначаються тривалістю, досвідом роботи і вимагають спеціальної підготовки. Використання модельованих педагогічних ситуацій в освітньому процесі вищої школи і залучення до них студентів сприяють формуванню ІСПД, підвищенню ступеня емоційно-особистісної залученості в активну діяльність, набуттю досвіду вирішення педагогічних проблем. Саме ці показники складають важливі компоненти професійної позиції вчителя. Залучення студентів до моделювання і розв'язання ситуації, які моделюють майбутню професійну діяльність, забезпечує реалізацію принципу єдності свідомості й поведінки як основи ІСПД, уможливорює зростання педагогічної майстерності в процесі педагогічної практики. Програвання типових ситуацій зі шкільних уроків фізичної культури закріплює орієнтації, котрі визначають стійкість професійної поведінки, залежність від тих чи інших ситуативних обставин. Моделювання педагогічних ситуацій динамізує формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя, додає їм певної спрямованості, дає змогу переконатися у доцільності свого професійного самовдосконалення.

Відтак, педагогічна практика відкриває можливості для творчості, втілення нестандартних підходів до вирішення різноманітних педагогічних ситуацій і проблем; розробки нових методів, форм, прийомів і засобів та їх оригінальних сполучень; ефективного застосування наявного досвіду; вдосконалення, раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань; імпровізації на основі як точного знання й компетентного розрахунку, так і високорозвиненої інтуїції; реалізації уміння бачити «віяло варіантів» вирішення однієї й тієї ж ситуації; уміння трансформувати методичні рекомендації, теоретичні напрацювання в конкретних проявах індивідуального стилю професійної діяльності. Методика формування індивідуального стилю професійної діяльності змінює ставлення майбутнього вчителя до власної поведінки на уроках фізичної культури, реалізує ці можливості на рівні повсякденної практики, що знаходить підтвердження за результатами дослідно-експериментальної роботи з формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

Висновки до другого розділу

1. Загальну методику дослідження проблеми формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики обґрунтовано як систему пізнавальних та перетворювальних дій, операцій і впливів, що зорієнтована на втілення у реальність прогнозованих результатів наукового пошуку шляхом чіткого дотримання програми, застосування й максимального використання можливостей обраних методів, проведення запланованих заходів. Робочою гіпотезою дослідження було припущення, що рівень сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури підвищиться за умов: формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності; удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної

діяльності; використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки; розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань.

1. Методику дослідження проблеми формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури позиціоновано як сукупність конкретних способів і форм використання методів дослідження, систему пізнавальних та перетворювальних дій, операцій і впливів, зорієнтованих на послідовне виконання завдань дослідницького пошуку згідно з програмою дослідно-експериментальної роботи задля отримання прогнозованих результатів. Визначено робочу гіпотезу дисертаційного дослідження: формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя буде більш ефективним і дієвим, якщо формування індивідуального стилю професійної діяльності здійснюватиметься на основі теоретичних положень, що визначають особливості становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури в їх взаємозв'язку і взаємодоповнюваності; реалізується комплекс організаційно-педагогічних умов (організаційні – створення адаптивного інформаційно-динамічного освітнього середовища, спільної діяльності методиста і студента-практиканта з проектування процесу формування індивідуального стилю; педагогічні: психолого-педагогічного супроводу суб'єкт-суб'єктних відносин, комплексного використання пасивної, активної та інтерактивної стратегій формування індивідуального стилю діяльності, моніторингу формування індивідуального стилю діяльності) забезпечення автономності професійного становлення на основі самоусвідомлення і відкриття особистісного сенсу професійної діяльності; розроблені зміст і методика формування індивідуального стилю професійної діяльності забезпечують організацію педагогічного процесу відповідно із теоретичною моделлю.

Критерії визначення рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури деталізовані відповідними показниками: мотиваційний (системна цілісність потреб, ставлень до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності,

мотивація реалізації індивідуального стилю, прагнення до професійного успіху в організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти); когнітивний (система професійних знань про індивідуальний стиль діяльності, професійний розвиток, механізми вироблення індивідуального стилю та його вияви у професійній діяльності, розуміння суті етапів формування індивідуального стилю діяльності й інтеграції знань про професійне становлення і самореалізацію); діяльнісний (комплекс професійних умінь щодо формування і реалізації індивідуального стилю, навички щодо способів виконання спортивно-педагогічної діяльності, професійно значущі якості щодо визначення стратегій і тактик організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти); рефлексивно-ціннісний (потреби щодо самореалізації в професії, комунікативної взаємодії, адекватність оцінювання професійних успіхів, сприйняття суперечливих моментів та прорахунків у формуванні й реалізації індивідуального стилю діяльності). Використання означених критеріїв уможливило визначення творчого, конструктивного й репродуктивного рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності студентів-практикантів, що відображають ступінь їхньої здатності забезпечити високий якісний рівень проведення занять з фізкультури і виконання завдань педагогічної практики, реалізувати власний потенціал учителя фізичної культури і спортсмена, помірковано виконувати послідовні дії щодо планування та реалізації професійної діяльності, вибирати ефективні засоби оволодіння вершинами педагогічної і спортивної майстерності.

2. Педагогічні умови обґрунтовано як спеціально створену сукупність обставин і впливів із метою формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. З'ясовано, що формування у студентів внутрішньої позитивної мотивації забезпечує позитивне ставлення до вироблення індивідуального

стилю професійної діяльності у процесі педагогічної практики, впливає на їхню активність, цілеспрямованість і наполегливість в опануванні теоретичних знань, набутті професійних умінь і навичок в організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти. Удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності уможливорює змістову цілісність формування індивідуального стилю професійної діяльності, зокрема: усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури значення індивідуального стилю професійної діяльності для самореалізації, опанування знань про стиль, його різновиди та компоненти, механізми реалізації й коректування, сприяє формуванню здатності застосовувати набуті знання для успішного виконання завдань у провідних видах діяльності, зокрема організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового та оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, що сприяє цілісному формуванню духовних і фізичних сил учнівської молоді. Доведено, що використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки сприяє розкриттю індивідуально-особистісних якостей, розвитку пізнавальної та творчої активності майбутніх учителів фізичної культури у набутті професійно-педагогічних знань, умінь і способів здоров'язбережувальної діяльності, визначенню ними особистісної траєкторії професійного зростання. Розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань уможливорює поетапне формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, розвиває у них нестандартність, нестереотипність мислення, сприяє самопрояву їхньої індивідуальності у практичній діяльності через систему оригінальних методичних прийомів організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти. Концептуальним підґрунтям реалізації цих педагогічних умов є компетентнісний, особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний, аксіологічний, контекстний, позиційно-ситуативний підходи.

3. У розділі представлено модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в єдності методологічно-цільового, організаційно-змістового, діагностувально-результативного блоків. Упровадження моделі уможливорює формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за етапами: адаптації, індивідуалізації, інтеграції. Методологічно-цільовий блок відображає основну ідею, якій підпорядковані всі складові елементи моделі, охоплює соціальне замовлення, мету, методологічні підходи (компетентнісний, особистісно-орієнтований, суб'єктнодіяльнісний, аксіологічний, контекстний, позиційно-ситуативний), систему дидактичних принципів (системності, цілісності, суб'єктності, діалогічності, взаємодії, неперервності, відкритості, соціальної активності), що сприяють формуванню індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Організаційно-змістовий блок охоплює компонентний склад формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, а саме: компоненти індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, зміст, форми, методи, засоби та етапи його формування, що забезпечують результативність створення педагогічних умов. Діагностувально-результативний блок охоплює мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-ціннісний критерії, відповідні до них показники та схарактеризовані рівні сформованості індивідуального стилю професійної діяльності, а саме: репродуктивний, конструктивний, творчий.

4. Розроблену методику формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики обгрунтовано як поетапний процес входження особистості у професійне середовище, джерелом якого є суперечності між потребами особистості щодо персоналізації, індивідуалізації власної діяльності, реалізації своєї унікальності й неповторності та наявністю норм, цілей і завдань професійної діяльності. Авторська методика реалізується в

три етапи (адаптації, індивідуалізації, інтеграції). Змістово-процесуальна суть етапу адаптації полягає в засвоєнні норм, цілей, завдань, форм, методичних способів, прийомів і тактик професійної діяльності вчителя фізичної культури. Етап індивідуалізації передбачає пошук майбутніми вчителями фізичної культури засобів для утвердження власної індивідуальності, формування стійкого ціннісного ставлення до спортивно-педагогічної діяльності та виявлення індивідуального стилю діяльності. Етап інтеграції сприяє утворенню стійкої системи особливих, специфічних форм та методів професійної діяльності особистості, що характеризується індивідуально-своєрідним підходом до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації, відрізняється зростанням результативності спортивно-педагогічної діяльності, стабільністю проявів ІСПД, утвердженням відносин співробітництва та співтворчості з учнями й колегами.

Упровадження методики формування ІСПД гарантує можливість професійного зростання, усвідомлення особистих сенсів і цінностей життя, формування уявлень про професійний успіх і перспективи розвитку педагогічної і спортивної майстерності.

Основний зміст розділу висвітлено у наступних публікаціях: [46], [47], [48], [49], [50], [51].

РОЗДІЛ 3
ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ
ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

3.1 Програма і загальна організація дослідно-експериментальної роботи

Науково-об'єктивну перевірку педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики забезпечували шляхом проведення педагогічного експерименту, відповідно до розробленої програми дослідно-експериментальної роботи (ДЕР). Науково-теоретичним підґрунтя розроблення програми загальної організації дослідно-експериментальної забезпечено концептуальними міркуваннями С. Гончаренка [80; 81], В. Загвязинського [106], М. Козія [155], А. Киверялга [178], П. Лузана [185], О. Мельника [202], В. Мельникова [203], О. Новикова [228], О. Сидоренко [303] та інших учених щодо проведення експериментального психолого-педагогічного дослідження.

Мета дослідно-експериментальної роботи полягала у перевірці педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі наскрізної педагогічної практики. Її реалізацію конкретизовано такими завданнями:

- визначити рівні та продіагностувати сформованість індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в умовах традиційної системи професійної підготовки;
- забезпечити науково обґрунтовані педагогічні умови у закладах вищої освіти шляхом урвадження розробленої методики формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, відповідно до спроектованої моделі;
- визначити рівні та продіагностувати сформованість індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури на

завершальному етапі дослідно-експериментальної роботи;

– виконати порівняльний аналіз отриманих у результаті діагностування емпіричних даних та із застосуванням методів математичної статистики визначити ступінь достовірності результатів дослідно-експериментального оцінювання результативності педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури;

– розробити методичні рекомендації щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в процесі педагогічної практики;

– розробити й обґрунтувати критерії, показники та систематизувати критеріально-діагностичний інструментарій і на цій основі схарактеризувати рівні сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури;

– здійснити педагогічну діагностику стану сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури в умовах традиційної професійної підготовки (аналітико-констатувальний етап експерименту), визначити характерологічні особливості проявів індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури;

– забезпечити створення педагогічних умов формування ІСПД, відповідно до спроектованої моделі та розробленої методики (формульальний етап експерименту);

– експериментально підтвердити результативність педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури (узагальнювально-оцінний етап експерименту).

Дослідно-експериментальну роботу здійснювали у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Львівському державному університеті фізичної культури за розробленим алгоритмом процедур, що охоплює такі кроки: з'ясування доцільності та актуальності здійснення

дослідно-експериментальної роботи саме у конкретному освітньому просторі у результаті аналізу існуючого стану педагогічної практики, визначення суперечностей в освітній практиці професійної підготовки майбутніх учителів фізкультури; формулювання загального припущення й часткових гіпотез; розроблення програми педагогічного експерименту та поетапне її виконання; опрацювання отриманих результатів, їх узагальнення та систематизація.

У межах ДЕР необхідно було визначити кількість експериментальних об'єктів і суб'єктів, термін проведення експерименту, що уможливлуватиме корекцію дій, умови й обставини проведення експерименту, які мають бути однаковими для всіх його учасників. Кількість респондентів, яких залучали до здійснення педагогічного експерименту на різних його етапах, складає 57 викладачів університетів і 417 студентів (206 студентів ЕГ та 211 – КГ) спеціальності «Фізична культура і спорт». Для проведення педагогічних досліджень із вміру великим обсягом генеральної сукупності достатньою є вибіркова сукупність чисельністю до 400 осіб [185, с. 336]. Незначне перевищення чисельності вибіркової сукупності зумовлене можливим зменшенням її первісного складу впродовж терміну здійснення експерименту, внаслідок міграції студентів (відрахування, академічна відпустка тощо).

Генеральну сукупність характеризуємо такими параметрами: генеральна середня, генеральна дисперсія, генеральне стандартне відхилення. Вибіркову сукупність студентів КГ та ЕГ визначаємо за параметрами: вибіркоче середнє (середньоарифметичне), вибіркова дисперсія, вибіркоче стандартне відхилення. Для виконання експериментального дослідження встановлюємо дисперсію, стандартне відхилення, середньоарифметичне.

Програму організації дослідно-експериментальної роботи та її реалізацію здійснювали згідно з етапами, визначеними загальною методикою виконання дисертаційного дослідження (аналітико-констатувальний, формувальний, узагальнювально-оцінний, що відображають загальну логіку пошуку, взаємопов'язані між собою і підпорядковані загальній меті та завданням педагогічного експерименту. Основні завдання, методи здійснення дослідно-

експериментальної роботи узагальнено в розробленій програмі педагогічного експерименту (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1

Програма дослідно-експериментальної роботи з формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики

Етапи	Завдання	Експериментальні методи
Аналітико-констатувальний (2008 – 2011 рр.)	Вивчити наявний стан професійної підготовки вчителів фізичної культури, виявити актуальні проблеми їхньої фахової освіти та суперечності; з'ясувати стан дослідженості проблеми й обґрунтувати тематичні напрями виконання дослідницького пошуку; визначити провідні наукові поняття дослідження й уточнити їх дефініції; розкрити й науково обґрунтувати суть ІСПД, розробити структуру ІСПД й схарактеризувати змістове наповнення компонентів; проаналізувати підходи до формування ІСПД майбутніх фахівців, обґрунтовані в наукових і навчально-методичних джерелах; укласти критеріально-діагностичний комплекс й оцінно-діагностувальну карту рівнів сформованості ІСПД; визначити ставлення студентів до формування ІСПД та планування даного процесу, дослідити мотивацію формування ІСПД; сформулювати гіпотезу дослідницького пошуку; визначити й обґрунтувати педагогічні умови формування ІСПД; спроектувати модель та розробити методику формування ІСПД.	<ul style="list-style-type: none"> - теоретичний аналіз, синтез наукових джерел, нормативних освітніх документів; - дефінітивний аналіз, узагальнення та абстрагування; - бесіди з науково-педагогічними, педагогічними працівниками та фахівцями в галузі фізичної культури і спорту; - усні й письмові комплексні опитування студентів і викладачів; - педагогічні спостереження за процесом формування ІСПД у періоди підготовки і проведення педагогічної практики, зокрема, діяльністю викладачів і студентів у контексті дослідницького пошуку; - вивчення й логічне узагальнення перспективного педагогічного досвіду професійної підготовки фахівців у вітчизняних ЗВО; - метод незалежних експертних оцінок; - педагогічне моделювання процесу формування ІСПД; - діагностичні методики дослідження: самооцінка рівнів сформованості ІСПД; - контрольні зрізи; - аналіз результатів виконаних студентами проблемних, проектних, творчих завдань; - узагальнення і систематизація результатів констатувального експерименту.

<p>Формувальний (2012 – 2015 р.)</p>	<p>Створити сприятливі педагогічні умови для формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики в ЗВО; забезпечити цілеспрямований, наближений до природних умов перебіг педагогічного експерименту; апробувати розроблену модель і методику розвитку формування ІСПД студентів ЗВО; виявити основні закономірності формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури; сприяти системному застосуванню розробленої моделі і методики в освітньому процесі ЗВО.</p>	<p>- формування бази експериментально-дослідного навчання; моделювання педагогічних та імітаційно-рольових ситуацій, аналіз і узагальнення результатів; упровадження авторського курсу; апробація науково-методичного забезпечення;</p> <p>- діагностичні методики: («Ціннісні орієнтації» М. Рокича, «Методика самооцінки» Т. Дембо-Рубінштейн, «Методика мотивації навчання» Т. Ільїної, «Мотиваційна структура особистості» В. Мільмана, методика «Незавершенні речення», тестів самоактуалізації, «Методика визначення комунікативних і організаторських схильностей» В. Синявського і Б. Федоришина, «Методика визначення самооцінки особистості» С. Будассі); Методика «Індивідуальний стиль педагогічної діяльності» за А. Марковою та А. Ніконовою. Аналіз проявів ІСПД у студентів-практикантів; педагогічні спостереження; метод експертних оцінок.</p>
<p>Узагальнювально-оцінний (2016 – 2018 рр.)</p>	<p>Узагальнити результати дослідження; провести комплексне вивчення показників досягнень студентів експериментальної і контрольної груп у формуванні ІСПД майбутніх учителів фізичної культури ЕГ і КГ; встановити результативність пропонуваної моделі, методики та педагогічних умов її реалізації; скоригувати (за потребою) розроблену модель формування ІСПД для широкомасштабного застосування у педагогічній практиці.</p>	<p>- контрольні зрізи: тестування, виконання творчих завдань (усних і письмових);</p> <p>- <i>методи перевірки репрезентативності вибірки, частотного аналізу, розрахунку статистичних критеріїв χ^2 Пірсона та ϕ^* Фішера;</i></p> <p>- порівняльний аналіз показників навчальних досягнень студентів експериментальної і контрольної груп;</p> <p>- узагальнення і систематизація результатів дослідно-експериментальної роботи.</p>

В укладанні програми ДЕР керувалися психологічними і дидактичними принципами організації освітнього процесу в ЗВО: самореалізації й індивідуально-особистісного розвитку студентів; свідомості і творчої активності суб'єктів освітнього середовища; співпраці науково-педагогічних працівників і студентів; поетапного набуття вмінь, навичок і професійного досвіду; урахування індивідуальних особливостей студентів у ставленні до педагогічної діяльності і спорту, проектуванні стратегій формування ІСПД та їх реалізації; науковості і доступності; системності й наступності; послідовності та перспективності в навчанні; диференціації й оптимізації; варіативності, інтегративності й модульності. Програму дослідно-експериментальної роботи було розроблено, затверджено й реалізовано відповідно до вимог нормативних документів здійснення експериментальної роботи в закладах вищої освіти з урахуванням локальних запитів експериментальних університетів.

Підґрунтям для виконання завдань, поставлених на кожному етапі ДЕР, слугувала якість засвоєння традиційних і новітніх наукових, соціально-психологічних відомостей, знань в галузі теорії і практики фізичного виховання і спорту, матеріалів альтернативних навчальних курсів, розвиток умінь і формування навичок щодо дій та способів педагогічної та спортивної діяльності, що цілісно забезпечують формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури й реалізацію спроектованих стратегій, набуття досвіду реалізації власного ІСПД.

Програмою експерименту передбачалося: оцінювання результативності процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті досліджуваної проблеми та математичне опрацювання отриманих результатів. Для науково-об'єктивного встановлення результативності педагогічних умов було сформовано КГ і ЕГ студентів, які здобувають вищу освіту за такими галузями знань: 01 – «Освіта/Педагогіка» та 0102 – «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» та відповідними спеціальностями: 014.11 – «Середня освіта (Фізична культура)», напряму підготовки 010201 – «Фізичне виховання» на освітніх рівнях «бакалавр», «спеціаліст» (до 2015 року), «магістр». Формування контрольної (КГ) і експериментальної груп (ЕГ) здійснювали на основі середніх показників рівнів

сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури за результатами аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту з урахуванням рівнозначності кількісного і якісного складу студентів. Обсяг вибірки – 417 осіб – гіпотетично передбачав репрезентативність даних експерименту.

На аналітико-констатувальному етапі експерименту навчання здійснювалося за традиційною програмою, змістом і методиками. Констатація проводилася з метою встановлення вихідного рівня сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури. Педагогічне діагностування рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у межах аналітико-констатувального етапу експерименту здійснювали шляхом використання комплексу модифікованих методик (додатки З – Х) із застосуванням відповідних показників і критеріїв, обґрунтованих у підрозділі 2.3.

Рівні сформованості *мотиваційного-ціннісного компонента* ІСПД майбутніх учителів фізичної культури визначали за інтенсивністю проявів ціннісних орієнтацій, уподобань у педагогічній діяльності і спорті, мотиваційної спрямованості, мотивів навчальної і практичної діяльності, прагнень до професійного успіху у фізичному вихованні і спорті. Емпіричні результати діагностування мотиваційного-ціннісного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури було отримано на основі: 1) прямих і вибірових педагогічних спостережень у процесі професійної підготовки у ЗВО задля визначення динаміки рівнів сформованості уявлень про індивідуальний стиль як засіб всебічної самореалізації майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту; 2) з'ясування частоти та якості виконання студентами спеціально розроблених завдань із визначення способів самовираження, проектування та реалізації ІСПД; 3) встановлення мотивації дій і ціннісних орієнтацій на основі тестування; 4) аналізу результатів усних і письмових комплексних опитувальників, складених з урахуванням методик: «Ціннісні орієнтації» М. Рокича (додаток З), «Методика діагностики професійної спрямованості особистості» Б. Басса (додаток М), «Методика мотивації навчання» Т. Ільїної (додаток К), «Мотиваційна структура особистості» В. Мільмана (додаток Л).

На основі отриманих емпіричних результатів переконуємося, що третина респондентів (34,0 % – I і II курси, 35,4 % – IV і V курси) планують проявити свою індивідуальність і досягти успіху не в педагогічній сфері, а, переважно, у спорті, що, на їхню думку, одразу уможливить суспільне визнання, стабільний матеріальний добробут. Зокрема, першокурсники кар'єру у спорті розуміють як збалансованість індивідуальних потреб, інтересів сім'ї і професійного зростання (34,0 %). Це означає, що для них важливіше вибрати та реалізувати певний стиль життєдіяльності, ніж досягати успіхів у сфері освіти. У студентів II курсу пріоритети змінюються: уявлення про педагогічну і спортивну діяльність як інтеграцію стилю життя і стилю професійної діяльності за частотою виборів займають друге місце (23,4 %).

З метою підтвердження припущення про недостатність мотиваційної спрямованості майбутніх учителів фізичної культури щодо процесу формування ІСПД під час наскрізної педагогічної практики, було проведено експрес-бесіди. За результатами цих бесід визначили інтереси студентів щодо формування ІСПД, синтезованих в ціннісно-світоглядних позиціях щодо: опанування фахом (розуміння суспільної, професійної, особистісної значущості виконання педагогічної діяльності на основі сформованих ціннісних орієнтацій, можливість ефективної самореалізації і проявів ІСПД); здобуття вищої освіти у сфері фізичної культури і спорту (засвоєння науково-теоретичних, практико-процесуальних знань щодо педагогічної і спортивної діяльності, оволодіння базовими, професійними й акмеологічними вміннями, навичками, професійними інтересами); оволодіння способами формування ІСПД у процесі педагогічної практики (зовнішні/внутрішні мотиви, чіткий вияв активного/адаптивного/пасивного ставлення, ситуативна зацікавленість/ постійна потреба в самореалізації, набутті педагогічної вправності й спортивної майстерності).

Отримані результати засвідчили наявність респондентів із внутрішньою і зовнішньою позитивною мотивацією щодо формування ІСПД під час педагогічної

практики, що аргументуємо отриманими емпіричними даними, узагальнено відображеними в ієрархії ціннісних орієнтацій у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Ціннісні орієнтації щодо формування ІСПД студентів ЕГ і КГ (%)

(аналітико-констатувальний етап)

Групи	Цінності	Рівні					
		Репродуктивний		Конструктивний		Творчий	
		%	абс.	%	абс.	%	абс.
Контрольна група	Успіхи у спортивних змаганнях	36,8	78	41,1	87	22,1	46
	Успішна педагогічна діяльність	14,4	31	45,2	95	40,4	85
	Формування ІСПД	35,6	76	47,1	99	17,3	36
	Комунікативна взаємодія з учнями	34,6	74	46,2	97	19,2	40
	Самореалізація у професії	36,5	78	42,3	89	21,2	44
	Зростання педагогічної майстерності	27,9	58	49,0	103	23,1	48
	Фізичне вдосконалення і оздоровлення учнів	37,2	78	47,2	99	15,6	34
Експериментальна група	Успіхи у спортивних змаганнях	33,5	69	43,2	89	23,3	48
	Успішна педагогічна діяльність	14,1	29	40,6	84	45,3	93
	Формування ІСПД	37,3	77	45,2	93	18,5	38
	Комунікативна взаємодія з учнями	24,3	50	49,4	101	26,3	54
	Самореалізація у професії	22,6	46	48,5	100	28,9	60
	Зростання педагогічної майстерності	33,8	70	45,2	93	21,7	45
	Фізичне вдосконалення і оздоровлення учнів	37,2	77	47,2	97	15,6	32

Як видно з таблиці 3.2, для більшості респондентів найбільш значущою з-поміж ціннісних орієнтацій є успіхи у спорті (45,3 % в ЕГ і 40,4 % в КГ), а успішність педагогічної діяльності не приваблює студентів (33,5 % в ЕГ і 36,8 % в КГ), майже третина опитуваних взагалі не зацікавлені в досягненні успіхів у педагогічній праці (23,3 % в ЕГ і 22,1 % в КГ). Тільки 18,5 % студентів в ЕГ та 17,3 % в КГ за результатами опитування вважають цікавою і суспільно значущою професійну діяльність учителя фізичної культури, зокрема, щодо фізичного

вдосконалення й оздоровлення учнів, а тому визначили її однією з провідних ціннісних орієнтацій. Прагнення до самореалізації у професії виявилось пріоритетним для 38,9 % респондентів ЕГ і 21,2 % респондентів КГ. Однак зауважимо: означена ціннісна орієнтація не завжди безпосередньо пов'язана з прагненнями до реалізації індивідуального стилю у професійній діяльності учителів фізичної культури.

Діагностування мотивації студентів до формування ІСПД здійснювали за модифікованою методикою «Мотиваційна структура особистості» [207, с. 52–58], що дало змогу диференціювати їх за двома групами: «загальні» (комфорт, побутове спілкування, добробут та ін.), «професійно-орієнтовані» (професійне спілкування, спрямованість на успіх, соціальна значущість, творча професійна активність, суспільне визнання та інші), що узагальнено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Результати діагностування мотивації досягнень студентів ЕГ і КГ (%)

(аналітико-констатувальний етап)

Показники Групи	ЕГ (211 осіб)		КГ (206 осіб)	
	%	абс.	%	абс.
Переважають загальні мотиви	64,8	136	65,5	134
Переважають професійно орієнтованих мотивів	35,2	74	34,5	71

Як видно з таблиці 3.3, у 65,5 % студентів КГ і 64,8 % студентів ЕГ переважають загальні мотиви, що лише частково дотичні до професійної діяльності учителів фізичної культури. Таким чином, отримані експериментальні дані підтверджують недостатній рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента ІСПД. На основі опрацювання емпіричних результатів встановлено, що третина студентів (33,5 % ЕГ і 36,8 % КГ) не зацікавлені у формуванні ІСПД, а з-поміж значущих орієнтацій надають перевагу досягненню високих показників у спорті. Лише 18,5 % студентів ЕГ та 17,3 % респондентів КГ за результатами опитування вважають ІСПД однією з пріоритетних цінностей, прагнуть до самореалізації ІСПД у практичній діяльності, оволодіння професійно важливими

якостями. Решта студентів (48 % ЕГ та 45,9 % КГ) не мають чітко вираженого мотиву опанування фахом учителя фізичної культури.

У ході дослідження було проведено анкетне опитування студентів експериментальних закладів вищої освіти з метою виявлення їхнього розуміння суті поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності» та його значення в діяльності вчителя фізичної культури; з'ясування місця педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх фахівців та встановлення труднощів, що виникають у процесі педагогічної практики (див. додаток Е). Зміст анкети відображено двома групами запитань. Перші з них дають змогу з'ясувати розуміння студентами місця педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури; труднощі й суперечливі ситуації педагогічної практики. Питання другої групи уможливають визначення рівня розуміння студентами суті поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності» та його значення в діяльності педагога. При формулюванні запитань керувалися принципом: «від загального – до конкретного». Коротко прокоментуємо отримані результати.

Так, у відповідях на запитання: *“Чи виникали у Вас труднощі під час педагогічної практики?”* 87,3 % вказали на наявність труднощів у виконанні завдань і лише 12,7 % їх не відчули. Наступне запитання: *“Які саме труднощі виникли у процесі педагогічної практики?”* засвідчило, що відсутність сформованого індивідуального стилю професійної діяльності викликає труднощі в процесах комунікації, взаєморозуміння, утримання дисципліни під час заняття, адекватного ставлення школярів до педагога й занять із фізичної культури (61,3 % усіх опитуваних). Істотні ускладнення студенти відчують під час виконання дидактичних завдань (наприклад, складання детального плану-конспекту уроку, вибір оптимальних для відповідних ситуацій методів і прийомів роботи, виявлення та аналіз причин неуспішності учнів тощо) – 52,7 % усіх респондентів. У багатьох студентів виникали труднощі під час організації та проведення позакласних заходів, що мають сприятливі умови для реалізації індивідуального стилю (40,1 % усіх відповідей опитуваних). Значні утруднення в майбутніх

фахівців викликало завдання: схарактеризувати свою позицію щодо реалізації індивідуального стилю діяльності у різних ситуаціях під час педагогічної практики – 63,8 % усіх респондентів. Отримані результати опитування зумовлені тим, що формування ІСПД не передбачено завданнями педагогічної практики і професійної підготовки загалом (більшість студентів в оформленні необхідної звітної документації копіюють звіти студентів старших курсів).

Аналіз відповідей на питання: *«Чи методист або керівник практики надавали Вам психолого-педагогічну підтримку у формуванні та реалізації індивідуального стилю?»* засвідчив, що лише 27 % з усіх опитаних студентів зверталися за допомогою чи консультацією до методиста або керівника практики. 63% респондентів відповіли, що жодного разу не консультувалися ні з керівником практики, ні з методистом.

Вивчення результатів опитування виявило, що більшість студентів не володіють знаннями про індивідуальний стиль професійної діяльності та його роль у діяльності педагога. Це підтверджують дані відповідей на питання: *«Чи розумієте Ви суть поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності?»*. Так, 37,2 % – не розуміють суті означеного поняття, 51,7 % розуміють суть поняття, однак не можуть пояснити, і тільки 11,1 % студентів виявили розуміння суті поняття та змогли сформулювати визначення, наближене до адекватного.

Відповіді на запитання: *«Що, на Вашу думку, потрібно розуміти під суттю поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя?»* засвідчили принципові розбіжності між судженнями студентів. Так, під означеним феноменом більшість студентів (42%) розуміють «неповторну манеру викладання вчителем власного предмета»; 23% студентів, навпаки, – сукупність прийомів, які вчитель застосовує у процесі педагогічної взаємодії з дітьми; 35% – набір позитивних якостей педагога, що відіграють важливу роль у його професійно-педагогічній діяльності.

Така ситуація, на нашу думку, зумовлена недостатнім рівнем теоретичних знань студентів з означеної проблеми, або ж відсутнім (чи незначним) досвідом професійної діяльності.

Найбільший вплив на формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі навчання його у ЗВО, на думку студентів, має педагогічна практика, що підтверджується 57% всіх відповідей респондентів. Лекціям віддало перевагу 20% опитаних, практичним заняттям – 23 %.

Для визначення рівня обізнаності викладачів ЗВО з питань формування індивідуального стилю професійної діяльності проведено опитування серед професорсько-викладацького складу Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка.

Усього було опитано 57 викладачів, серед них 19 % (11 осіб) кандидатів наук, 7 % (4 особи) докторів наук.

Також було проведено анкетування 73 учителів фізичної культури шкіл міст Суми, Шостка, Ромни, Лебедин (39 осіб), а також сільських шкіл різних районів Сумської області (34 особи), які співпрацюють зі студентами-практикантами Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, з метою діагностики їхнього індивідуального стилю професійної діяльності.

Учителям пропонувалося проранжувати запропоновані в анкеті (додаток Д) професійно значимі якості по мірі їх виразності у себе. При опрацюванні результатів анкетування враховувався науково-педагогічний стаж учителя. Результати анкетування показали, що серед учителів фізичної культури, стаж роботи яких не перевищує 5 років, найбільш поширеним є імітаційно-рольовий тип ІСПД (20 %). Найбільш поширеним він виявився і серед учителів, педагогічний стаж роботи яких перевищує 5 і більше років (22 %). При цьому в учителів сільських шкіл показник даного типу (25 %) є більшим, ніж в учителів міських шкіл (18 %). Це, на нашу думку, можна пояснити тим, що, по-перше, вчитель сільської школи вимушений поєднувати велике навчальне навантаження у школі з веденням домашнього господарства, що обмежує його у виборі форм самоосвіти, розвитку особистої педагогічної творчості; по-друге, віддаленість села

від науково-методичного центру не дає можливості вчителю вчасно отримувати необхідну науково-методичну інформацію, консультації у спеціалістів (психологів, методистів тощо). Обмеженим є й доступ до бібліотек, Інтернету (особливо для вчителів, стаж роботи яких перевищує 10 років), що створює додаткові труднощі в отриманні необхідної інформації.

На другому місці за розповсюдженістю знаходиться ситуативно-модифікаційний тип ІСПД (19%), на третьому, відповідно – системно-моделюючий (12%).

Найменш поширеним виявився індивідуально-творчий тип ІСПД (7 % усіх опитаних учителів).

Узагальнення проаналізованих результатів педагогічного діагностування рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури за окремими показниками мотиваційного критерію на аналітико-констатувальному етапі експерименту переконує, що творчий рівень розвитку мотиваційно-ціннісного компонента досліджуваного феномена притаманний 14,2 % (КГ) та 14,6 % (ЕГ), конструктивний – 31,4 % (КГ) і 30,3 % (ЕГ), репродуктивний – 54,4 % (КГ) і 55,1 % (ЕГ), що в узагальнено-графічному форматі відтворено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Результати діагностування мотиваційно-ціннісного компонента ІСПД студентів ЕГ і КГ (%)

(аналітико-констатувальний етап)

Рівні	ЕГ (206 осіб)		КГ (211 осіб)	
	%	абс.	%	абс.
Творчий	14,6	30	14,2	30
Конструктивний	30,3	62	31,4	66
Репродуктивний	55,1	113	54,4	115

Отже, результати численних усних, письмових комплексних опитувань, відповідних діагностик, вибіркового психолого-педагогічних спостережень підтверджують наше припущення, що від ціннісно-світоглядної позиції, мотиваційно-емоційного ставлення до професії студента-практиканта, його професійної підготовки, уявлень про професійний успіх, переконань щодо педагогічної діяльності істотно залежить формування ІСПД. Мотиваційно-ціннісний компонент ІСПД як цілісний комплекс ціннісно-світоглядних позицій

майбутніх учителів фізичної культури, професійних інтересів, ставлень до формування ІСПД, потреби в досягненнях і прагнень до самореалізації у професії є системотвірним чинником формування ІСПД майбутніх фахівців. Водночас, в умовах традиційної системи вищої освіти, для більшості студентів можливість формування ІСПД та досягнення значних успіхів у педагогічній сфері не є значущою на рівні цінностей, що підтверджено схарактеризованими вище результатами педагогічної діагностики. Такі явища пояснюємо відсутністю в майбутніх учителів фізичної культури цілісних уявлень про педагогічну практику, типології індивідуального стилю професійної діяльності, різновиди, етапи формування ІСПД; здатності об'єктивно оцінювати індивідуально-особистісний потенціал щодо реалізації ІСПД в процесі педагогічної практики. Таким чином, заактуалізовано необхідність розроблення та впровадження відповідного навчального курсу, оновлення змісту і процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО й осучаснення науково-методичного забезпечення.

Рівень сформованості *мотиваційно-ціннісного компонента ІСПД* визначався за мотиваційним критерієм та його показниками: мотиваційною спрямованістю, ціннісними орієнтаціями, мотивами навчальної і практичної діяльності.

Так, мотиваційна спрямованість студентів визначалася за допомогою методики Б. Басса, яка включає в себе 27 пунктів-суджень, що відповідають трьом рівням спрямованості особистості:

– *спрямованість на себе* – орієнтація на пряме винагородження і задоволення роботою, агресивність у досягненні статусу, влади, схильність до суперництва, роздратованість, тривожність;

– *спрямованість на спілкування* – прагнення за будь-яких умов підтримувати відносини з людьми, орієнтація на співпрацю, на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба у прихильності та емоційних відношеннях з людьми;

– *спрямованість на справу* – зацікавленість у вирішенні ділових проблем,

виконанні роботи в найкоротші терміни і якнайкраще, орієнтація на співробітництво, здатність відстоювати власну думку в інтересах справи, для досягнення корисної загальної мети.

Кожному рівню спрямованості нами було присвоєно кількісне значення: «спрямованість на себе» – 1 бал, що відповідає репродуктивному рівню сформованості, «спрямованість на спілкування» – 2 бали (конструктивний рівень), «спрямованість на справу» – 3 бали (творчий рівень). Після визначення «ціни» кожного рівня сформованості досліджуваного феномена нами були проведені розрахунки, які показали, що більшість студентів як контрольної, так і експериментальної груп спрямовані на себе, 68% та 71,4%, відповідно, що характеризує репродуктивний рівень розвитку даної ознаки (табл. 2.1). Спрямовані на спілкування 20,6% студентів контрольної та 19,3% – експериментальної групи. Лише 11,4% респондентів ЕГ та 9,1% КГ спрямовані на справу, зацікавлені в її виконанні, орієнтовані на співробітництво та досягнення поставленої мети заради її загальної користі.

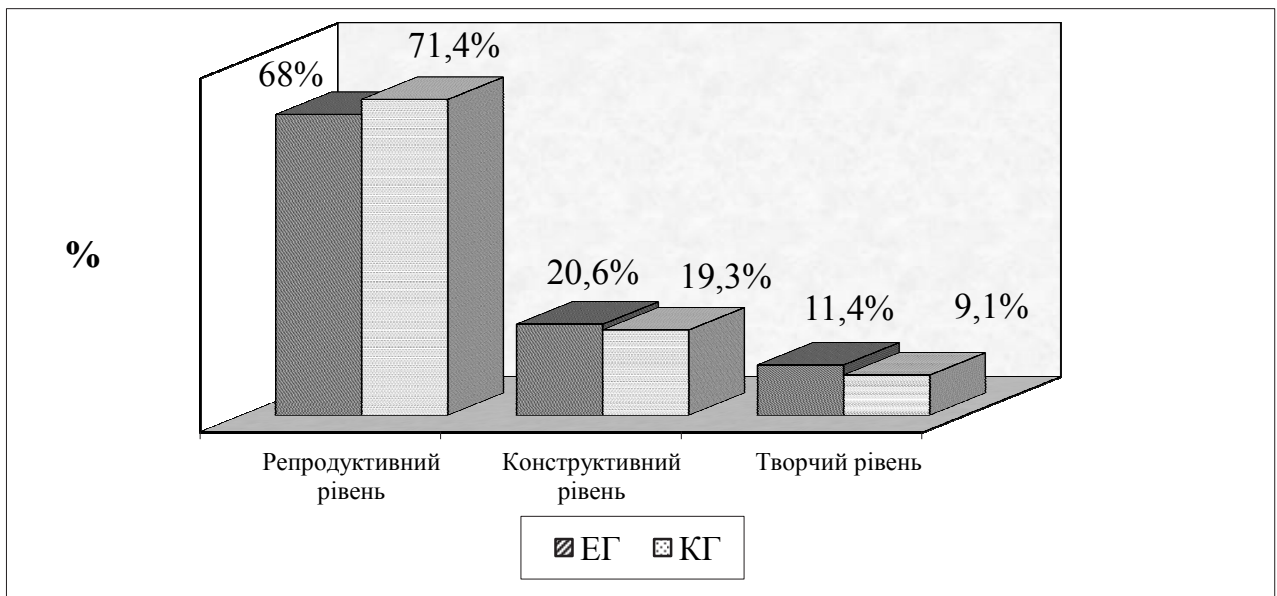

Рис. 3.1 Показники рівня сформованості мотиваційно-ціннісного компонента ІСПД

Це свідчить про те, що для більшості студентів діяльність сама по собі не має значення. Важливим є бажання задовольнити власні потреби.

Для оцінки структури ціннісних орієнтацій студентам було запропоновано проранжувати по 18 висловлювань у двох блоках (термінальні та інструментальні

висловлювання) в порядку їх значимості для себе (див. додаток 3).

Серед термінальних цінностей можна виділити ті, які, на нашу думку, більшою мірою пов'язані з професійною самореалізацією майбутнього вчителя: цікава робота, продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей), творчість (можливість творчої діяльності), активне діяльне життя, та цінності міжособистісних стосунків – наявність друзів, щасливе сімейне життя та щастя інших тощо.

Серед інструментальних цінностей варто відзначити такі цінності самоствердження, як: високі вимоги до життя і високі намагання, незалежність, непримиренність до недоліків власних та в інших, тверда воля й цінності прийняття інших: терплячість, чуйність, широта поглядів.

У ході ранжування були отримані наступні результати. Респонденти контрольної та експериментальної груп віддали свою перевагу таким термінальним цінностям, як: здоров'я, любов, щасливе сімейне життя. Контрольна група студентів, поруч із зазначеними цінностями, виділила ще й як цінність—матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів).

Серед інструментальних цінностей значущими для досліджуваних груп виявились такі: чесність та альтруїзм, що характеризує виражену потребу у відповідності соціальним нормам; прагнення бути в колективі та довіряти йому; гнучкість у контактах, комунікабельність, доброзичливість, прагнення до діяльності, корисної для всіх людей, милосердя, добродійності.

Відтак ми проаналізували мотиви навчальної діяльності студентів. Для цього студентам ЕГ і КГ було запропоновано обрати зі списку представлених у анкеті мотивів навчальної діяльності п'ять найбільш значущих для них і вписати їх у таблицю відповідей в порядку їх значимості для себе. Результати ранжування мотивів навчальної діяльності студентів представлені у табл. 3.5.

Із результатів аналітико-констатувального етапу експерименту видно, що в якості провідних мотивів навчальної діяльності переважають мотиви матеріального забезпечення та мотиви схвалення.

Таблиця 3.5

**Визначення провідних мотивів навчальної діяльності
студентів ЕГ і КГ (%)**

№ рангу	Мотиви навчальної діяльності	ЕГ (206)		КГ (211)	
		%	абс	%	абс
1.	Бажання отримати диплом про освіту	17,2	35	18,1	38
2.	Бажання постійно отримувати стипендію	28,1	58	27,2	57
3.	Бажання успішно навчатися, скласти іспити на “добре” та “відмінно”	15,1	31	14,8	31
4.	Бажання досягти схвалення викладачів	26,2	54	28,5	60
5.	Бажання стати висококваліфікованим фахівцем	13,4	28	11,4	25

Мобільність у працевлаштуванні та матеріальне забезпечення суттєво визначають ціннісне ставлення до обраної професії на етапі підготовки до неї. Такі мотиви навчальної діяльності як бажання стати висококваліфікованим спеціалістом та бажання забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності віднесені на п'яте та шосте місце, відповідно.

Аналізуючи отримані дані за мотиваційно-ціннісним компонентом, ми дійшли до висновку про необхідність активізації внутрішньої мотивації студентів до професійної діяльності.

Рівні сформованості *когнітивно-процесуального* компонента ІСПД встановлювали за показниками когнітивного критерію – ступінь оволодіння знаннями щодо професійного діяльності, самопізнання, розуміння професійної підготовки як етапу формування ІСПД, усвідомлення інтеграції знань про професійне становлення і самореалізацію в процесі педагогічної практики.

Дослідження рівня сформованості когнітивного критерію відбувалося на основі вивчення навчальної успішності студентів, яка визначалась за усередненим балом оцінки знань та вмінь студентів з предметів професійно-педагогічного циклу. З'ясовано, що на творчому рівні (90–100 балів) знаходилось 21,6% студентів ЕГ і 23,4% – КГ; на конструктивному (75–89 балів) – 49,4% ЕГ і 51% КГ; на репродуктивному рівні (60–74 бали) 29% ЕГ і 25,6% КГ.

Відповідно до вимог освітніх стандартів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, робочих навчальних програм й обґрунтованих нами

міркувань про зміст і структуру ІСПД визначали рівні поінформованості студентів за такими блоками знань: професійно-функціональні знання (нормативні знання, особливості діяльності вчителів фізичної культури, вимоги особистісно-професійного профілю, професіограми, ОКХ, різновиди й професійно-функціональні характеристики діяльності вчителів фізичної культури, психологічні знання про особистісно-професійні якості вчителів фізичної культури тощо); базові знання з педагогіки, психології, теорії і практики фізичного виховання; знання про суть ІСПД. Примітно, що професійно-функціональні знання майбутніх учителів слугують своєрідними орієнтирами у виборі способу самореалізації та формування ІСПД, оскільки суть професійної діяльності педагога уможлиблює встановлення закономірностей та принципів ефективного її виконання, визначення кореляційних зв'язків між самоосвітою і саморозвитком фахівців, складання психологічних характеристик. Базові знання з педагогіки засвідчують рівень володіння майбутніми вчителями необхідним професійно-фаховим інструментарієм – знаннями теорії і методики фізичного виховання, методами і засобами навчання учнів на уроках фізкультури, здатністю організовувати їхню продуктивну працю в ролі педагога-наставника і тренера зі спорту, залучаючи новітні технології у власну педагогічну діяльність. Зміст знань із педагогіки і психології, теорії фізичного виховання конкретизується в процесі ознайомлення з успішним досвідом педагогів щодо реалізації ІСПД на практиці.

Провідними індикаторами знань як показників когнітивного критерію є, передовсім, *змістовність (осмисленість) і глибина засвоєних відомостей*, що передбачає наявність у майбутніх учителів стійких структур цілісних (систематизованих) знань у галузі фізичного виховання і спорту, вміння їх ефективно використовувати. Означені індикатори характеризують рівні усвідомлення внутрішніх закономірностей та логічної послідовності опанованих знань, а також уміння студентів-практикантів використовувати набуті знання для розв'язання стандартних і нестандартних позиційно-ситуативних завдань педагогічної діяльності під час аудиторних занять чи педагогічної практики. Ще

одним індикатором знань як показників когнітивного критерію є *здатність до інтегрування засвоєних відомостей з теорії і методики фізичного виховання*, розвитку педагогічної і спортивної майстерності, особливостей формування ІСПД у процесі педагогічної практики, що сприяє вдосконаленню системного критичного мислення майбутніх учителів фізичної культури, спонукає їх до професійної самореалізації, розширення та поглиблення фахових знань. Зазначене дасть змогу студентам-практикантам, майбутнім учителям фізичної культури, проявляти креативність у процесі розв'язання професійних завдань та в зростанні педагогічної майстерності. Наявністю такого індикатора зумовлюється успішний перебіг комунікативної взаємодії, адаптування в різних комунікативних ситуаціях, виокремлення найбільш важливих наукових відомостей; їх реферування й анотування стимулює прагнення брати участь у дискусіях, студентських конференціях і приводить до адекватного взаєморозуміння учасників комунікативної взаємодії. Отже, індикаторами когнітивного критерію визначено обсяг, повноту, змістовність, глибину, узагальненість та інтегративність знань.

Для встановлення факту наявності і міри прояву виокремлених груп знань використовували методи комплексного тестування, виконання проблемно-пошукових завдань, термінологічні диктанти, напівпроективного анкетування «Незавершені речення»[324, с. 122–123] (додаток Н), що уможливило виявлення сформованості уявлень опитуваних стосовно професії, завдань педагогічної практики, проявів індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури, вимог до вирішення позиційно-ситуативних завдань. Відповіді студентів щодо зазначених індикаторів критеріїв оцінювали викладачі університетів, учителі шкіл за бальною шкалою: 10–9 балів (творчий рівень) – сформованість комплексу знань про функціонально-професійні характеристики різновидів діяльності вчителів фізичної культури, їхні особистісні і професійно значущі якості, суть ІСПД, що проявляється в повному та змістовному розумінні суті наукових понять і категорій, осмисленості й аргументованості переконань, впевненому орієнтуванні в

науковому дискурсі; 8–6 балів (конструктивний рівень) – усвідомлене володіння знаннями, однак недостатньо повне і глибоке розуміння змісту наукових понять і категорій; осмисленість, аргументованість розмірковувань з деякими несуттєвими помилками визначення понять, розуміння принципів як підґрунтя практичного застосування; 5–4 бали (репродуктивний рівень) – епізодичність, фрагментарність знань, поверхове та неглибоке розуміння змісту й обсягу понять, істотні труднощі у розгляді й практичному застосуванні понять, їх аналізі й оцінці; 3 – 0 балів (нульовий рівень) – поінформованість на рівні інтуїтивних і не обґрунтованих уявлень, відповіді відсутні або хибні.

На основі аналізу результатів термінологічних диктантів і використання методики «Незавершені речення» отримали емпіричні дані щодо поінформованості студентів про різновиди стилів професійної діяльності, що узагальнені в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

**Результати діагностування когнітивно-процесуального компонента
індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх
учителів фізичної культури (%)**
(аналітико-констатувальний етап)

Група	Показники когнітивного критерію	Рівні					
		Репродуктивний		Конструктивний		Творчий	
		%	абс.	%	абс.	%	абс.
Контрольна група	Професійно-функціональні знання	35,5	75	44,7	94	19,8	42
	Розуміння можливостей прояву ІСПД	39,7	84	38,9	82	21,4	45
	Поінформованість щодо професійних якостей	37,4	79	39,3	65	23,3	49
	Усвідомлення інтеграції знань про ІСПД та можливостей їх реалізації	38,2	81	32,2	68	29,6	62
	Базові знання з педагогіки і фізичного виховання	32,7	69	54,8	116	12,5	26
	Обізнаність щодо ІСПД	23,3	49	57,2	121	19,5	41
	Самооцінка готовності до ФІСПД	24,4	52	47,8	101	27,8	59

Продовж. табл. 3.6

	Уявлення про успіх у професійній діяльності вчителя ФК	44,3	93	41,1	87	14,6	31
Експериментальна група	Професійно-функціональні знання	31,8	65	48,1	99	20,1	41
	Розуміння можливостей прояву ІСПД	34,7	71	35,8	74	29,5	61
	Поінформованість щодо професійних якостей	36,8	76	42,4	87	20,8	43
	Усвідомлення інтеграції знань про ІСПД та можливостей їх реалізації	33,3	68	37,4	77	29,3	61
	Базові знання з педагогіки і фізичного виховання	31,2	64	52,1	107	16,7	34
	Обізнаність щодо ІСПД	24,4	51	56,4	116	19,2	39
	Самооцінка готовності до ФІСПД	16,4	34	51,9	106	31,7	65
	Уявлення про успіх у професійній діяльності вчителя ФК	38,2	79	45,7	94	16,1	33

Аналітико-узагальнені результати дослідження рівнів когнітивно-процесуального компонента ІСПД за інтенсивністю проявів інших показників когнітивного критерію на констатувальному етапі ДЕР представлено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Результати діагностування рівнів розвитку когнітивно-процесуального компонента ІСПД студентів ЕГ і КГ (%)

(аналітико-констатувальний етап)

Рівні	ЕГ (206 осіб)		КГ (211 осіб)	
	%	абс.	%	абс.
Творчий	26,3	54	29,7	63
Конструктивний	44,2	91	45,1	95
Репродуктивний	29,5	61	25,2	53

Як видно з табл. 3.6, майже третина студентів недостатньо орієнтуються у професійно-функціональних характеристиках майбутньої професійної діяльності учителів фізичної культури (ЕГ – 20,1 %; КГ – 19,8 %), можливостях прояву ІСПД (ЕГ – 29,5 %, КГ – 21,4 %). Значна частина опитуваних (близько 2/3) стверджують,

що або знають, або мають уявлення про професійно важливі якості вчителів фізичної культури. Однак тільки 20,1 % студентів ЕГ і 19,8 % КГ виявили високий ступінь обізнаності з вимогами до освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів професійної підготовки таких фахівців. Оскільки професійно-функціональні знання й знання з оволодіння ІСПД – багатопланові, то майбутнім учителям фізичної культури з репродуктивним рівнем сформованості ІСПД бракує знань про організаторські, інноваційні й проектні функції професійної діяльності учителів фізичної культури, способи і механізми саморозвитку та ФІСПД, підходи до ФІСПД; респонденти з творчим і конструктивним рівнями ФІСПД виявляють стійку потребу вдосконалювати набуті знання з метою вдосконалення педагогічної майстерності, успішної організації педагогічної практики та подальшої ефективної діяльності.

Рівні розвитку *суб'єктно-діяльнісного* компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури визначали за інтенсивністю проявів показників діяльнісного критерію – способів діяльності, окремих дій, спрямованих на професійне самовдосконалення, оволодіння лідерськими якостями, визначення стратегій формування ІСПД та реалізації її у спортивні та педагогічній діяльності, що характеризують задіяність студентів у освітньому процесі як суб'єктів, котрі прагнуть до зростання педагогічної майстерності. Індикаторами показників зазначеного компонента слугують: частота проявів активності, способів діяльності і способів виконання окремих дій щодо набуття фахового досвіду, зростання рівня сформованості ІСПД на основі використання засвоєних відомостей про майбутню професійну діяльність, адекватного оцінювання суб'єктивних професійних можливостей з усвідомлення реальних уявлень про майбутню професійну діяльність, актуальність поведінкових стратегій майбутніх учителів фізичної культури, планування педагогічної практики і професійного самовдосконалення, оволодіння комунікативними і лідерськими якостями, визначення головних перспектив у педагогічній діяльності і спорті. З метою діагностування рівнів розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД використовували метод аналізу продуктів діяльності (осмислення результатів проведених уроків,

рефлексія досягнень у формуванні ІСПД), що уможливило системне оцінювання рівня сформованості досліджуваної якості. Зокрема, планування і результати проведення уроків, прояви ІСПД оцінювали колегіально на основі підсумків кожного з етапів наскрізної педагогічної практики, зосереджуючи основну увагу на розділі звіту «Результати оцінки студентом сформованості власного ІСПД». До початку педагогічної практики та після її завершення роботою над звітом студентів-практикантів ознайомлювали з показниками і критеріями його оцінювання.

Кількісну оцінку розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД учителів фізичної культури здійснювали за бальною шкалою: 10–9 балів – творчий рівень проявів ІСПД, що забезпечують ефективне виконання способів самореалізації і дій, спрямованих на розвиток спортивної й педагогічної майстерності, виконання освітніх і професійних завдань відповідно до спроектованої стратегії формування і реалізації ІСПД, активне й цілісне включення майбутніх учителів фізичної культури в педагогічну діяльність у процесі педагогічної практики, активізуючи при цьому їхні здібності і професійно значущі якості, спрямовучи їх на розвиток необхідних компетентностей з метою зростання професійної майстерності в обраній галузі діяльності; 8–6 балів – конструктивний рівень проявів ІСПД, здатності до самореалізації, подолання професійних криз та деформацій; 5–4 бали – репродуктивний рівень проявів ІСПД; формування ІСПД залежить від зовнішнього стимулювання, створення відповідних умов; недостатній потенціал для подолання професійних криз та деформацій; 3–0 бали – відсутність проявів ІСПД, ціннісні орієнтації знаходяться поза зоною професійної діяльності, занижена здатність аналізувати минулий досвід. Результати діагностування розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури узагальнено в табл. 3.8.

Рівень сформованості суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури було визначено за особливостями комунікативної взаємодії, в яких проявляються комунікативні та організаційні здібності майбутніх учителів, їхня комунікабельність, контактність, тобто вміння

вступати в контакт, керувати ініціативою контакту, використовувати комплекс засобів організації контакту на всіх його етапах; вміння швидко орієнтуватися в конкретній ситуації; здатність до змін стратегії впливу на особистість співбесідника; вміння відчувати потреби співбесідника; вміння слухати та розуміти партнера; здатність контролювати власні емоції, настрій; вміння логічно й доречно формулювати свої висловлення; здатність враховувати інтереси та бажання співбесідника, особливості сформованості мовленнєвого апарату тощо.

Таблиця 3.8

Результати діагностування розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД студентів ЕГ і КГ (%)

(аналітико-констатувальний етап)

Група	Показники суб'єктно-діяльнісного критерію	Рівні					
		Репродук.		Конструк.		Творч.	
		%	абс.	%	абс.	%	абс.
Контрольна група	Частота проявів й активність щодо набуття фахового досвіду та ІСПД	44,6	94	43,1	91	12,2	26
	Прагнення до професійного зростання на основі використання набутих знань про майбутню діяльність у спорті й освітній сфері	30,3	64	61,3	129	8,6	22
	Оволодіння ІСПД	69,7	147	19,5	41	10,8	23
	Актуальність намірів, установок, поведінкових стратегій студентів-практикантів щодо ФІСПД	56,3	122	23,1	48	20,6	41
Експериментальна група	Частота проявів й активність щодо набуття фахового досвіду та ІСПД	41,2	85	45,3	93	13,5	28
	Прагнення до професійного зростання на основі використання набутих знань про майбутню діяльність у спорті й освітній сфері	30,7	63	52,5	108	16,8	34
	Оволодіння ІСПД	70,7	141	17,7	36	11,6	24
	Актуальність намірів, установок, поведінкових стратегій студентів-практикантів щодо ФІСПД	58,1	120	23,5	48	18,4	38

Для визначення рівня розвитку комунікативних та організаційних здібностей використовувався тест-опитувальник «КОЗ». Кожній шкалі оцінок розвитку комунікативних та організаційних здібностей нами був присвоєний

відповідний рівень розвитку досліджуваної ознаки. Так, шкали з оцінками «1» і «2» відповідають репродуктивному рівню розвитку (1 бал), шкала з оцінкою «3» – конструктивному рівню розвитку (2 бали), і шкала з оцінкою «4» – творчому рівню розвитку (3 бали) комунікативних та організаційних здібностей студентів ЕГ і КГ. Результати тестування представлені в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Визначення рівня розвитку комунікативних та організаційних здібностей студентів ЕГ і КГ (%)

Аналітико-констатувальний етап	Рівні розвитку					
	Репродуктивний <i>1 бал</i>		Конструктивний <i>2 бали</i>		Творчий <i>3 бали</i>	
	%	чол.	%	чол.	%	чол.
ЕГ	31,9	66	55,6	115	12,3	25
КГ	34,6	73	53,0	112	12,2	26

Тест В. Ряховського уможливив студентам оцінити загальний рівень своєї комунікабельності. Отримані в ході тестування бали від 1 до 3 та від 25 до 31 відповідають репродуктивному рівню комунікабельності майбутніх учителів фізичної культури; від 14 до 24 балів – конструктивному рівню, та від 4 до 13 балів – творчому рівню розвитку досліджуваної ознаки.

Таблиця 3.10

Визначення рівня розвитку комунікабельності студентів ЕГ і КГ (%)

Аналітико-констатувальний етап	Рівні розвитку					
	Репродуктивний		Конструктивний		Творчий	
	%	чол.	%	чол.	%	чол.
ЕГ	25,6	54	62,2	128	15,4	24
КГ	22,5	47	59,1	125	18,4	39

Ефективність комунікативної поведінки педагога переважно залежить від його стилю педагогічного спілкування. Так, наприклад, комунікативна поведінка педагога, стиль спілкування якого будується на основі дружнього ставлення, завжди спрямована на встановлення контакту з вихованцями, запобігання негативним реакціям. Комунікативна поведінка педагога, стиль спілкування якого зорієнтований на авторитарні засоби спілкування, створює, як правило,

особистісні та психологічні бар'єри у спілкуванні. Причому, кожен з педагогів у процесі педагогічної діяльності створює свій стиль педагогічного спілкування.

Для визначення можливостей студентів в даному напрямі використовувалася методика У. Томаса [126, с. 241-251] (див. додаток П), яка дала змогу вивчити особливості їхнього стилю спілкування. Результати тесту показали, що 70,1% студентів ЕГ і 68,3% КГ не виробили свого стилю педагогічного спілкування (ННР), і тому вони не готові змінювати його відповідно до вимог ситуації. 19,5% студентів ЕГ і 21,4% КГ уявляють, який стиль спілкування є оптимальним, але він у них ще не сформований. І лише 10,4% студентів ЕГ і 10,3% володіють теоретичними знаннями з питань формування стилю спілкування й активно працюють у цьому напрямі.

Тест Форверга дав змогу студентам оцінити достатність тих якостей, які вони повинні проявляти у взаєминах з людьми (див. додаток Р). Так, більшість студентів (63,9 % ЕГ і 60,2 % КГ) характеризуються конкретністю, не проявляють загальних фраз, керуються конкретним досвідом і поведінкою. 34 % студентів ЕГ і 35,7 % КГ мають розвинену емпатію, що дає змогу відчувати себе "в шкірі іншого". І лише 2% студентів ЕГ і 4,1 % КГ продемонстрували ініціативність, безпосередність, відвертість та щирість у стосунках з іншими.

Для визначення рівня розвитку творчого потенціалу студентів використовувався тест «Який Ваш творчий потенціал?» [122, с. 330-334], запропонований І. А. Зязюном (див. додаток С).

Якщо студент набрав 23 і менше балів, то творчий потенціал характеризується репродуктивним рівнем розвитку. Конструктивний рівень відповідає 20–45 балам та творчий рівень – 49 і більше балам.

У результаті оцінки рівня розвитку творчого потенціалу обраного контингенту нами встановлено, що студенти експериментальної і контрольної груп характеризуються конструктивним рівнем прояву даного параметру. Питома вага конструктивного рівня розвитку творчого потенціалу студентів ЕГ і КГ складає, відповідно, – 62,8 % і 60,2 %, частка творчого рівня сформованості

означеного феномена – 12,3 % (ЕГ) і 11,2 % (КГ). 24,9 % студентів ЕГ і 28,6 % КГ становлять репродуктивний рівень сформованості творчого потенціалу.

Узагальнені результати діагностування рівнів розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД студентів-практикантів на аналітико-констатувальному етапі дослідження представлено в таблиці 3.11 і рисунку 3.2.

Таблиця 3.11

Результати діагностування рівнів сформованості суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД студентів-практикантів (%)

Аналітико-констатувальний етап	Рівні					
	Репродуктивний		Конструктивний		Творчий	
	%	абс	%	абс	%	абс
ЕГ	44,5	94	31,8	67	23,7	45
КГ	42,2	87	36,4	75	21,4	49

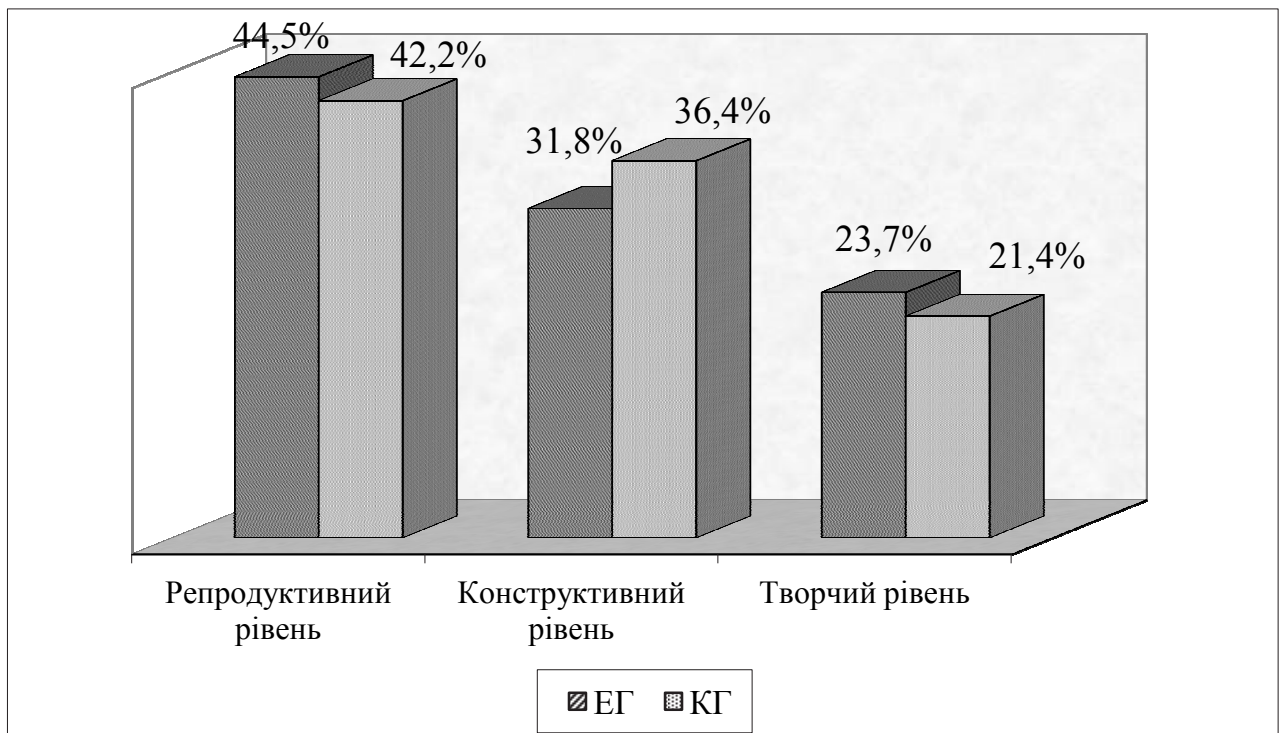

Рис. 3.2 Показники рівня сформованості суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД студентів ЕГ і КГ

Рівні сформованості *рефлексивно-корекційного* компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури визначали за інтенсивністю проявів показників рефлексивно-ціннісного критерію – рефлексія власних досягнень у навчанні і професійному розвитку, здатність до осмислення рівня сформованості стилю професійної діяльності, аналізу проведених занять із фізичної культури, адекватність оцінювання успіхів у спорті і сфері освіти, з'ясування й сприйняття

суперечливих моментів та прорахунків у реалізації ІСПД під час проведення уроків та інших позакласних заходів (тренувань, спортивних змагань, фестивалів тощо), що характеризують ІСПД і конкретизуються в адекватній оцінці власних успіхів, сформульованих досяжних цілей розвитку індивідуально-особистісних якостей (задатки, здібності, властивості критичного мислення тощо), осмисленні власних досягнень у межах особистісного та професійного становлення, ситуацій комунікативної взаємодії, а також оцінки результатів своїх дій на уроках фізкультури та задоволенні індивідуальних запитів у підвищенні рівня педагогічної майстерності.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях використовують різні діагностичні методики виявлення особливостей самооцінки особистості майбутніх фахівців (Додатки Т–Х), але при цьому виникає проблема узгодження рівнів самооцінки, отриманих за результатами дослідження, з рівнями, що характеризують сформованість досліджуваних явищ та їх компонентів. Діагностування рефлексивно-корекційного рівня сформованості ІСПД організовували на основі використання методики (додатки Т–Х) за трьома рівнями (репродуктивним, конструктивним і творчим), що в графічно-узагальненому вигляді подано в таблиці 3.12.

У визначенні кількісно-якісної оцінки рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури використовували такий підхід: творчий рівень формування ІСПД визначено за частотою та результативністю проявів ІСПД або творчого рівня для трьох компонентів й конструктивного рівня прояву четвертого компонента; конструктивний рівень визначено в разі прояву творчого рівня одного компонента та конструктивного рівня решти компонентів; репродуктивний – у решті випадків.

На основі узагальнення отриманих результатів підтверджено припущення про недостатність рівня загального стану сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема, на початку дослідно-експериментальної роботи у контрольних і експериментальних групах переважали студенти з репродуктивним (46,6 % КГ та 47,4 % ЕГ) та конструктивним (37,1 % КГ та 36,7 % ЕГ) рівнями сформованості ІСПД, що узагальнено в таблиці 3.13.

Таблиця 3.12

Результати діагностування рефлексивно-корекційного компонента ІСПД студентів ЕГ і КГ (%)

(аналітико-констатувальний етап)

Група	Показники рефлексивного критерію	Рівні					
		Репродук.		Конструк.		Творчий	
		%	абс.	%	абс.	%	абс.
Контрольна група	Рефлексія власних досягнень у спорті та педагогічній діяльності	41,2	87	45,3	96	13,5	28
	Рефлексія проявів ІСПД на уроках фізичної культури	30,7	65	62,5	132	6,8	14
	Осмислення ситуацій комунікативної взаємодії	70,7	150	17,7	38	11,6	24
	Аналіз успіхів і помилок у педагогічній діяльності	58,1	123	23,5	50	18,4	38
Експериментальна група	Рефлексія власних досягнень у спорті та педагогічній діяльності	44,6	92	43,1	89	12,2	25
	Рефлексія проявів ІСПД на уроках фізичної культури	30,3	66	61,3	126	6,4	14
	Осмислення ситуацій комунікативної взаємодії	69,7	143	19,5	40	10,8	22
	Аналіз успіхів і помилок у педагогічній діяльності	56,3	116	23,1	48	20,6	42

Таблиця 3.13

Результати діагностування сформованості ІСПД студентів ЕГ і КГ (%)
(аналітико-констатувальний етап)

Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
	%	абс.	%	абс.
Творчий	16,3	34	15,9	32
Конструктивний	37,1	78	36,7	77
Репродуктивний	46,6	99	47,4	97

Як видно з таблиці 3.13, на аналітико-констатувальному етапі педагогічного експерименту розбіжність між кількістю респондентів із творчим, конструктивним і репродуктивним рівнями незначна у контрольній і експериментальній групах: в експериментальній групі кількість респондентів з творчим і конструктивним рівнями на 0,4% менша, ніж у контрольній, з

репродуктивним рівнем – на 0,8 % більша, ніж у контрольній, що свідчить про однорідність вибірок.

Результати вимірювань рівня сформованості індивідуального стилю за його компонентами наведено в узагальненій таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

**Рівень сформованості структурних компонентів
індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної
культури до педагогічної практики $n=всього$ 417**

Компоненти	Рівні	Досліджувані			
		Експериментальна група (ЕГ, n=206)		Контрольна група (КГ, n=211)	
		до експерим.		до експерим.	
		%	абс.к-ть	%	абс.к-ть
Мотиваційно- ціннісний	Творчий	21,6	44	20,4	43
	Конструктивний	34,0	70	37,8	80
	Репродуктивний	44,4	92	41,8	88
Когнітивно- процесуальний	Творчий	15,2	31	25,5	54
	Конструктивний	33,2	68	29,6	62
	Репродуктивний	51,6	107	44,9	95
Суб'єктно- діяльнісний	Творчий	15,5	32	17,3	35
	Конструктивний	39,2	81	35,7	74
	Репродуктивний	45,3	93	48,6	102
Рефлексивно- корекційний	Творчий	11,3	23	14,3	30
	Конструктивний	43,3	89	35,7	75
	Репродуктивний	45,3	94	50,0	106

Таким чином, за результатами аналітико-констатувального етапу експерименту було визначено, що традиційний зміст вищої освіти забезпечує переважно низький рівень сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури під час навчання у ЗВО. З метою підвищення рівня сформованості ІСПД, нами було визначено й обґрунтовано

педагогічні умови його формування у процесі педагогічної практики. Для перевірки визначених педагогічних умов був проведений формувальний експеримент.

3.2 Хід та результати дослідно-експериментальної перевірки педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури

Перевірку результативності педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в процесі педагогічної практики здійснювали на основі обчислення результатів, отриманих після проведення формувального етапу педагогічного експерименту. На формувальному етапі педагогічного експерименту було задіяно 417 студентів. У кожному з експериментальних ЗВО фахову освіту здобували студенти КГ і ЕГ, що дало змогу зменшити вплив додаткових змінних, зумовлених особистістю викладачів, особливостями організації навчального процесу та контролю за його результатами тощо. Процес навчання студентів КГ організовували за традиційними методиками і технологіями, ЕГ – за дотримання обґрунтованих у підрозділі 2.2 педагогічних умов. Для одержання надійних даних і їх валідності умови експерименту визначалися таким чином, щоб усі чинники, окрім досліджуваних, були стабільними.

Незалежною змінною у перевірці результативності педагогічних умов нами визначено систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Залежною змінною – рівні сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. Завданнями формувального етапу педагогічного експерименту передбачалося: експериментально перевірити результативність педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх фахівців на основі аналізу й узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи; здійснити корекцію (за потреби) обґрунтованих педагогічних умов, спроектованої моделі, методики формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури і відповідного навчально-методичного забезпечення.

У контексті перевірки результативності педагогічних умов процес професійної підготовки організували за спроектованою моделлю, що передбачало впровадження авторського курсу, методики поетапного формування ІСПД у процесі педагогічної практики.

Здійснення формувального етапу педагогічного експерименту передбачає відповідні зміни, які називають експериментальними факторами процесів формування ІСПД студентів ЕГ. Показник, що змінюється під впливом незалежних змінних, є залежною змінною. Формувальний етап педагогічного експерименту організували у форматі порівняльного експерименту, тобто студенти КГ навчалися за традиційними програмами і методиками, а для студентів ЕГ було створено відповідні педагогічні умови, процес педагогічної практики здійснювали згідно з спроектованою моделлю формування ІСПД, із використанням розробленої методики та науково-методичного забезпечення, схарактеризованих у відповідних підрозділах дисертації.

Методично правильна організація педагогічного експерименту потребувала не тільки коректного визначення незалежних змінних та інструментарію для якісно-кількісного оцінювання параметрів ІСПД, але й вибору статистичних критеріїв оцінювання одержаних у процесі експерименту емпіричних даних. У зв'язку з цим, завданням дослідно-експериментальної роботи також визначено перевірку статистичної гіпотези. Статистичні гіпотези прийнято диференціювати на нульові й альтернативні. Нульова гіпотеза (H_0) містить припущення про те, що різниця в досліджуваних показниках респондентів КГ і ЕГ – несуттєва й зумовлюється не експериментальними факторами, а випадковими впливами. Альтернативна гіпотеза (H_1) містить твердження про те, що за досліджуваними показниками студенти КГ і ЕГ відрізняються суттєво й це зумовлено експериментальними факторами [303, с. 24]. Для перевірки статистичних гіпотез використовували статистичні критерії. При цьому керувалися такими правилами: якщо емпіричне значення критерію не перевищує критичне значення, що відповідає 5 % рівню статистичної значущості, то гіпотезу H_0 не можна відхилити,

якщо ж емпіричне значення критерію дорівнює або перевищує критичне значення, що відповідає 5 % рівню статистичної значущості, то гіпотеза H_0 відхиляється і приймається гіпотеза H_1 . Оскільки у процесі здійснення дослідно-експериментального дослідження відбулися певні зміни в абсолютній чисельності контрольної та експериментальної груп (академічні відпустки, відрахування студентів з певних причин та ін.), то для перевірки статистичної гіпотези використовували, переважно, непараметричні критерії, що оперують частотами або рангами.

Визначення результативності педагогічних умов формування ІСПД студентів практикантів встановлювали шляхом з'ясування ступеня впливу експериментальних факторів на розвиток її компонентів, що відображалось в динаміці розвитку кожного із зазначених компонентів, яку досліджували за відповідними показниками, схарактеризованими у підрозділі 2.3, на основі застосування відповідних методик (додатки З – Х).

Динаміку формування мотиваційно-ціннісного компонента встановлювали за такими показниками: мотиваційною спрямованістю, ціннісними орієнтаціями, мотивами навчальної і практичної діяльності.

Результати дослідження динаміки формування мотиваційно-ціннісного компонента ІСПД узагальнено в таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

**Динаміка формування мотиваційно-ціннісного компонента ІСПД
у студентів КГ і ЕГ (%)**

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ (211)		ЕГ (206)		КГ (211)		ЕГ (206)	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	14,2	30	14,6	31	23,1	49	58,2	119
Конструктивний	31,4	66	30,3	62	50,2	106	24,6	51
Репродуктивний	54,4	115	55,1	113	26,7	56	17,2	36

Зауважимо, що в цій та в усіх інших таблицях вказано емпіричні дані, одержані за результатами аналітико-констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту студентів контрольної (КГ) й експериментальної (ЕГ) груп.

Перевірка статистичної гіпотези здійснювалася із застосуванням статистичного критерію К. Пірсона (χ^2 критерій або критерій узгодженості).

Значення χ^2 обчислювали за формулою:

$$\chi^2 = \sum \frac{(f'_E - f'_K)^2}{f'_K}, \quad (3.1)$$

де f'_E – відносна частота інтервалу одного ряду (показники експериментальної групи (ЕГ));

f'_K – відносна частота показників іншого інтервалу (показники контрольної групи (КГ)) [10, с. 286].

Число ступенів свободи у порівнянні двох емпіричних розподілів із застосуванням критерію К. Пірсона обчислюється за формулою:

$$v=k-1, \quad (3.2)$$

де k – кількість розрядів ознаки [303, с. 123]. Оскільки у нашому випадку $k = 3$, то кількість ступенів свободи – два.

Для двох ступенів свободи критичні значення χ^2 , згідно з рівнями статистичної значущості, складають $\chi^2_{\text{крит } 95\%} \chi = 5,99$ ($p \leq 0,05$) та $\chi^2_{\text{крит } 99\%} \chi = 9,21$ ($p \leq 0,01$) [178, с. 286].

Нижче наведено зразок обрахунку значення χ^2 (табл. 3.16), за аналогією до якої обчислювали значення χ^2 і для інших показників та критеріїв рівнів формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури. Таким чином, підставивши значення з таблиці 3.16 до формули 3.1, ми одержуємо емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 1,61$, як зазначалося вище, для двох ступенів свободи $\chi^2_{\text{крит } 95\%} = 5,99$ та $\chi^2_{\text{крит } 99\%} = 9,21$, а одержане нами значення $\chi^2_{\text{emp}} \ll \chi^2_{\text{крит } 95\%}$.

Таблиця 3.16

Розрахунок критерію χ^2 у зіставленні розподілів ЕГ і КГ за показником мотиваційно-ціннісного компонента (формульальний етап)

Рівні	Відносна частота у КГ, f'_K	Відносна частота у ЕГ, f'_E	$f'_E - f'_K$	$(f'_E - f'_K)^2$	$(f'_E - f'_K)^2 / f'_K$
Репродуктивний	27,9	33,8	5,9	34,81	1,24
Конструктивний	49,0	45,2	-3,8	14,44	0,29
Творчий	23,1	21,7	-1,4	1,96	0,08

Отже, на аналітико-констатувальному етапі педагогічного експерименту не існувало суттєвої кількісно-якісної різниці між показниками ЕГ і КГ, тобто вибірки за ознаками мотиваційно-ціннісного компонента були гомогенними.

Обчислення критерію К. Пірсона за результатами формувального етапу педагогічного експерименту складає значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 69,77$. Одержане емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \geq \chi^2_{\text{crit } 99\%}$, тобто показники мотиваційно-ціннісного компонента в контрольній та експериментальній групах різняться суттєво. Це дає змогу відхилити гіпотезу H_0 і вважати, що різниця між показниками мотиваційно-ціннісного компонента зумовлена не випадковими, а експериментальними факторами з вірогідністю не нижче 0,99.

Відтак, маємо підстави стверджувати про результативність теоретично обґрунтованих нами педагогічних умов формування ІСПД у процесі педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури стосовно розвитку мотиваційно-ціннісного компонента досліджуваного феномена.

На рис. 3.3 наведено діаграму щодо динаміки розвитку мотиваційно-ціннісного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури.

Динаміку розвитку когнітивно-процесуального компонента визначали за ступенем оволодіння знаннями щодо професійної діяльності, вибором науково обґрунтованих методів і технологій фізичного розвитку на основі знань фізкультурно-спортивної, оздоровчо-реактивної, управлінської, виховної діяльності, вмінням виділити мету, позначити зміст, обґрунтувати форми і методи оволодіння педагогічною рефлексією.

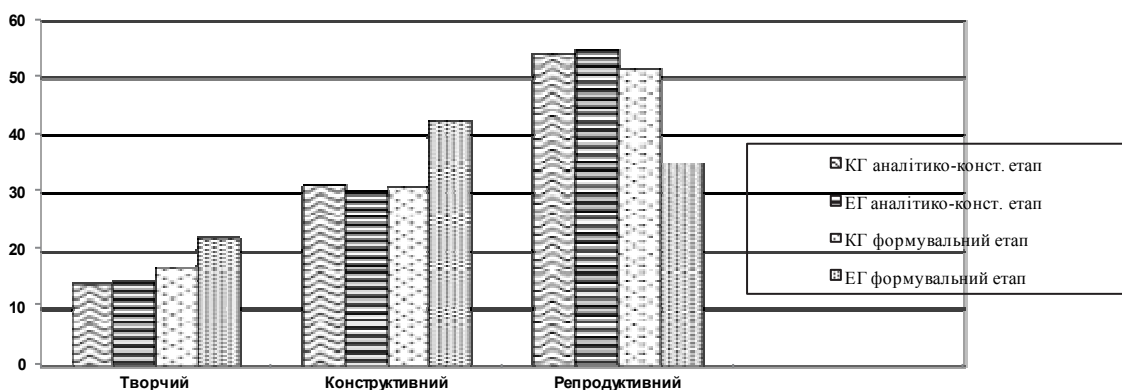

Рис. 3.3 Динаміка рівнів розвитку мотиваційно-ціннісного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури

Результати дослідження динаміки рівнів розвитку когнітивно-процесуального компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури узагальнено в таблиці 3.17.

Таблиця 3.17

**Динаміка розвитку когнітивно-процесуального компонента ІСПД
у студентів КГ і ЕГ (%)**

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	7,8	16	8,1	17	21,1	45	30,2	65
Конструктивний	46,1	98	46,2	99	37,3	79	38,3	82
Репродуктивний	46,1	98	45,7	98	41,6	88	31,5	67

Підставивши з таблиці 3.19 емпіричні дані аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту до формули 3.1, одержуємо емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 0,02$. Оскільки $\chi^2_{\text{emp}} \ll \chi^2_{\text{krit } 95\%}$, то можна стверджувати, що на аналітико-констатувальному етапі педагогічного експерименту не існувало суттєвої різниці між рівнями розвитку когнітивно-процесуального компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури ЕГ і КГ. У результаті обчислення емпіричних даних формувального етапу педагогічного експерименту за формулою 3.1 отримуємо $\chi^2_{\text{emp}} \approx 6,35$. Оскільки $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit } 95\%}$, то можемо відхилити нульову гіпотезу та прийняти альтернативну гіпотезу з ймовірністю не менш за 95 %. Це дає підстави стверджувати результативність педагогічних умов щодо їх впливу на розвиток когнітивно-процесуального компонента ІСПД, що графічно показано на рис. 3.4.

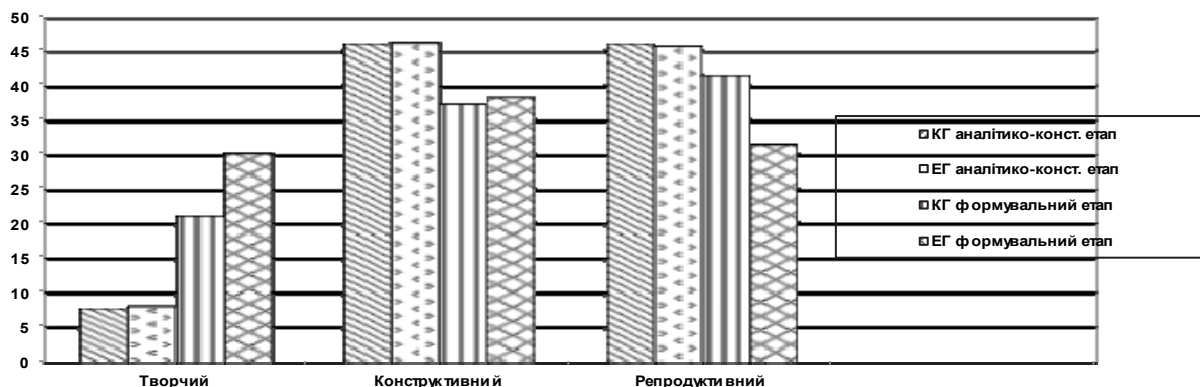

Рис. 3.4 Динаміка розвитку когнітивно-процесуального компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури

Результати контрольних зрізів в ЕГ і КГ з метою визначення результативності створених педагогічних умов формування ІСПД майбутніх

учителів фізичної культури за показником діяльнісного критерію – частота проявів ІСПД, у процесі педагогічної практики узагальнено в табл. 3.18.

Таблиця 3.18

Динаміка частоти проявів ІСПД у студентів ЕГ і КГ (%)

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	12,2	26	13,5	29	17,5	37	26,4	56
Конструктивний	43,1	91	45,3	97	40,4	86	42,4	91
Репродуктивний	44,6	95	41,2	88	42,1	89	31,2	67

Обчислення емпіричного значення критерію К. Пірсона за результатами аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту ($\chi^2_{\text{emp}} \approx 0,51$) свідчить про однорідність КГ і ЕГ за досліджуваним показником, оскільки $\chi^2_{\text{emp}} \ll \chi^2_{\text{krit}95\%}$. Обчислення емпіричного значення критерію К. Пірсона за результатами формувального етапу педагогічного експерименту дає нам значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 7,45$. Це дає нам змогу відхилити гіпотезу H_0 і прийняти альтернативну гіпотезу, згідно з якою різниця між показниками динаміки проявів окремих дій, спрямованих на набуття досвіду педагогічної діяльності, і професійне самовдосконалення для ЕГ і КГ є достовірною й зумовлена не випадковими, а експериментальними факторами на 5 % рівні значущості. Результати дослідження динаміки проявів ІСПД студентів КГ і ЕГ наведено в таблиці 3.14.

Таблиця 3.19

Динаміка формування ІСПД за показником частоти пошуку способів реалізації індивідуального стилю студентів КГ і ЕГ (%)

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	6,4	14	6,8	15	7,2	15	12,6	27
Конструктивний	61,3	130	62,5	133	61,3	130	68,1	146
Репродуктивний	30,3	64	30,7	66	31,5	67	19,3	41

Обчислення емпіричного значення критерію К. Пірсона за результатами аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту ($\chi^2_{\text{emp}} \approx 0,05$) свідчать про однорідність ЕГ і КГ за показником частоти пошуку способів

реалізації індивідуального стилю ($\chi^2_{\text{emp}} \ll \chi^2_{\text{crit } 95\%}$). Емпіричне значення критерію К. Пірсона за результатами формувального етапу педагогічного експерименту ($\chi^2_{\text{emp}} \approx 8,85$) дає нам підстави відхилити гіпотезу H_0 і прийняти альтернативну гіпотезу, згідно з якою різниця між показниками динаміки частоти пошуку способів реалізації індивідуального стилю студентів КГ і ЕГ є достовірною і зумовлена не випадковими, а експериментальними факторами на 5 % рівні значущості.

Для узагальненої оцінки показників діагностування суб'єктно-діяльнісного компонента було використано алгоритм, розглянутий вище: творчий рівень у формуванні визначався в разі творчого прояву ІСПД за трьома будь-якими показниками й конструктивного прояву четвертого показника; конструктивний рівень визначався у разі творчого прояву одного з компонентів та конструктивного – у решти компонентів; репродуктивний – в усіх інших випадках. Результати узагальненого оцінювання показників діагностування суб'єктно-діяльнісного компонента наведено в таблиці 3.20.

За результатами аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту за показниками самоактуалізації КГ і ЕГ – однорідні ($\chi^2_{\text{emp}} \approx 0,29$, тобто $\chi^2_{\text{emp}} \ll \chi^2_{\text{crit } 95\%}$). Статистичне обчислення емпіричних даних за результатами формувального етапу педагогічного експерименту ($\chi^2_{\text{emp}} \approx 6,65$) дає можливість відхилити нульову гіпотезу і стверджувати про наявність достовірної розбіжності між результатами контрольної й експериментальної груп на рівні значущості 5 %.

Таблиця 3.20

Динаміка рівнів прояву суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД в процесі педагогічної практики студентів КГ і ЕГ (%)

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	19,8	42	20,2	43	20,8	44	28,7	61
Конструктивний	26,4	56	28,5	61	40,4	86	43,9	94
Репродуктивний	53,8	114	51,3	110	38,8	82	27,4	59

Показники суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД учителів фізичної культури не різняться за кількістю рівнів свого прояву. Для кількісно-якісної оцінки рівнів розвитку цього компонента ми використали такий підхід: творчий рівень розвитку визначався у разі прояву творчого рівня розвитку за всіма показниками або творчого рівня за трьома показниками й конструктивного рівня прояву четвертого показника; конструктивний рівень визначався у разі прояву творчого рівня не більше, ніж двох компонентів, та конструктивного рівня решти компонентів; репродуктивний – у решті випадків. Узагальнені результати дослідження динаміки розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури наведено в таблиці 3.21.

Таблиця 3.21

Динаміка рівнів розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД студентів ЕГ і КГ (%)

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	18,6	39	19,1	41	19,8	42	27,7	60
Конструктивний	28,9	61	27,6	59	42,6	90	47,9	102
Репродуктивний	51,5	109	53,3	114	37,6	80	24,4	52

Підставивши з таблиці 3.26 емпіричні дані, одержані за результатами аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту, до формули 3.1, визначаємо емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 0,14$. Оскільки $\chi^2_{\text{emp}} \ll \chi^2_{\text{krit } 95\%}$, то можна стверджувати, що на аналітико-констатувальному етапі педагогічного експерименту не існувало суттєвої різниці між рівнями розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД у майбутніх УФК з експериментальної та контрольної груп, тобто вибірки за ознакою розвитку цього компонента ІСПД були однорідними. Обчислення статистичного критерію К. Пірсона за результатами формувального етапу педагогічного експерименту дає значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 6,58$. Оскільки $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit } 95\%}$, то можемо відхилити нульову гіпотезу та прийняти альтернативну гіпотезу з ймовірністю не менш за 95 %. Це дає змогу стверджувати про результативність обґрунтованих нами педагогічних умов щодо впливу на розвиток суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД майбутніх учителів

фізичної культури. Динаміку розвитку означеного утворення візуалізовано нижче, на рис. 3.5.

Відповідно до обґрунтованої нами структури ІСПД критеріально-діагностичного комплексу (підрозділи 1.3 та 2.3) у діагностуванні рефлексивно-корекційного компонента керувалися результатами самооцінки професійних успіхів щодо проявів індивідуального стилю професійної діяльності, а також рефлексії власних досягнень. Використовували емпіричні дані аналітико-констатувального етапу експерименту та порівнювали їх із результатами формульовального етапу експерименту.

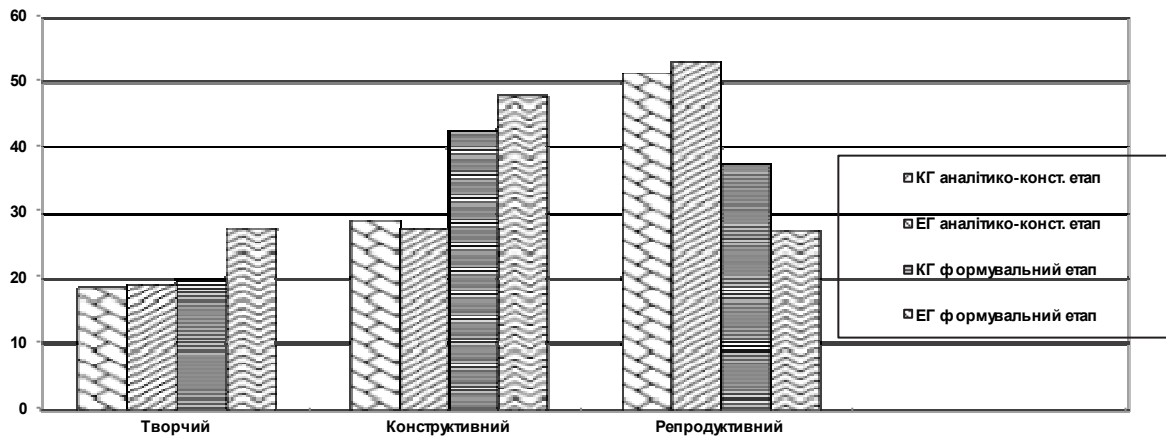

Рис. 3.5 Динаміка розвитку суб'єктно-діяльнісного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури (%)

Результати дослідження особливостей динаміки розвитку здатності до адекватної самооцінки професійних успіхів щодо реалізації індивідуального стилю на заняттях з фізичної культури відображено в таблиці 3.22.

Таблиця 3.22

Динаміка розвитку здатності до адекватної самооцінки професійних успіхів щодо реалізації індивідуального стилю на заняттях з фізичної культури у студентів КГ і ЕГ (%)

Рівні самооцінки	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Занадто занижена	10,3	22	9,8	21	9,8	21	3,8	8
Низький	14,1	30	15,3	33	13,8	29	8,1	17

Продовж. табл. 3.22

Нижчий за середній	14,9	31	15,7	34	16,1	34	19,4	42
Середній	18,6	39	17,1	37	17,9	38	23,1	49
Вищий за середній	18,4	39	17,6	38	19,6	42	20,1	43
Високий	13,8	29	14,1	30	14,1	30	19,6	42
Надмірно завищена	9,9	21	10,4	22	8,7	18	5,9	13

У таблиці 3.23 наведено результати дослідження особливостей динаміки розвитку рефлексії власних досягнень за індикаторами «оптимальна самооцінка» й «неоптимальна самооцінка».

Таблиця 3.23

Динаміка розвитку умінь рефлексії власних досягнень за індикаторами «оптимальна самооцінка» і «неоптимальна самооцінка» у студентів КГ і ЕГ (%)

Показник	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Оптимальна самооцінка	50,8	108	48,8	104	51,6	109	62,8	134
Неоптимальна самооцінка	49,1	104	51,2	110	48,4	103	37,2	80

Для визначення типу розбіжностей щодо розвитку умінь рефлексії власних досягнень у студентів ЕГ і КГ використовували критерій Фішера (кутове перетворення Фішера), який дає змогу оцінити достовірність розбіжностей між відсотковими частинами двох вибірок. За результатами аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту встановлено, що оптимальна самооцінка притаманна 50,8 % студентам з контрольної групи та 48,8% студентам з експериментальної групи. Значення φ_1 для 50,8% дорівнює 1,587, значення φ_2 для 35,2% дорівнює 1,547. Відповідно, $n_1=214$ (кількість студентів у контрольній групі), $n_2=212$ (кількість студентів у експериментальній групі). Підставивши ці значення до формули 3.3, отримуємо емпіричне значення $\varphi^* \approx 0,412$. Одержане емпіричне значення знаходиться в зоні незначущості, оскільки $\varphi^* \leq \varphi^*_{\text{crit}95\%}$ (як зазначалося вище, $\varphi^*_{\text{crit}95\%}=1,64$). Таким чином, за результатами аналітико-

констатувального етапу педагогічного експерименту ми не можемо відхилити нульову гіпотезу, що засвідчує однорідність вибірок за цим показником.

За результатами формувального етапу педагогічного експерименту можна зробити висновок, що відбулися позитивні зрушення щодо оптимальної самооцінки у студентів КГ і ЕГ. При цьому оптимальна самооцінка притаманна 51,6 % студентам КГ (приріст + 0,8 %) та 62,8 % студентам ЕГ (приріст + 14 %). Значення φ_1 для 51,6 % дорівнює 1,603 ($n_1=214$), значення φ_2 для 62,8% дорівнює 1,830 ($n_2=212$). Підставивши ці значення до формули 3.3, одержимо емпіричне значення $\varphi^* \approx 2,34$. Емпіричне значення $\varphi^* \geq \varphi^*_{\text{crit}99\%}$, що надає підстави відхилити нульову гіпотезу. Таким чином, на статистично значному рівні можна стверджувати, що розвиток оптимальної самооцінки у студентів КГ і ЕГ істотно розрізняється (на рівні не нижче за 99 %), і ця різниця зумовлена експериментальними факторами, оскільки лише їх застосування відрізняло процес формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у цих групах.

Наступним показником рефлексивно-корекційного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури є рівень розвитку навички системного аналізу та самооцінки індивідуально-особистісних якостей і результатів педагогічної практики. Для оцінки даного показника застосовували методику, яка дає змогу оцінити рівень проявів у респондентів суб'єктивного контролю над різноманітними ситуаціями. В її основу покладено твердження про те, що люди розрізняються між собою за ознакою локалізації контролю над значущими подіями. При цьому існує два полярних типи такої локалізації – екстернальний й інтернальний. У першому випадку особа вважає, що події, які з нею відбуваються, є результатом дій зовнішніх сил (випадковість, вплив інших людей та інше). У другому випадку людина інтерпретує події як результат власної діяльності [286]. Валідність шкал рівнів розвитку суб'єктивного контролю підтверджується їх зв'язком з іншими характеристиками особистості, що досліджувалися за допомогою апробованих методик [360]. У контексті проблеми формування ІСПД бажаним результатом є наявність інтернального типу локус-контролю.

Автори рекомендацій щодо застосування методики для виявлення рівнів

розвитку суб'єктивного контролю у психодіагностичних дослідженнях з молоддю [364, с.14–19] вважають, що рівні розвитку загальної інтернальності відповідають таким показникам (максимальна оцінка – 44 бали): низький рівень – 1–22 бали; середній рівень – 23–33 бали; високий рівень – 34–44 бали для показника загальної інтернальності.

Результати дослідження особливостей розвитку загальної інтернальності майбутніх учителів фізичної культури наведено в таблиці 3.24, при цьому високий рівень ставився у відповідність до творчого, середній – конструктивного, низький – репродуктивного, відповідно до прийнятої у нашому дослідженні градації рівнів розвитку показників, що досліджуються.

Таблиця 3.24

Динаміка розвитку загальної інтернальності студентів КГ і ЕГ (%)

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	8,8	19	8,2	18	10,6	22	19,1	41
Конструктивний	40,6	86	39,2	84	44,3	94	40,6	87
Репродуктивний	50,6	107	52,6	112	45,1	96	40,3	86

Зазначимо, що позитивна динаміка в розвитку загальної інтернальності мала місце як в експериментальній, так і в контрольній групах. При цьому позитивний приріст для конструктивного й творчого рівнів був більш інтенсивним в експериментальній групі (сумарно на 12,3 %, порівняно з 5,5 % у контрольній групі), проте це не свідчить про суттєві розбіжності для цих показників і потребує перевірки з використанням критерію К. Пірсона.

Підставивши емпіричні дані, одержані за результатами аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту, з таблиці 3.19 до формули 3.1, ми одержуємо емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 0,17$. Одержане емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \ll \chi^2_{\text{crit } 95\%}$ дає змогу стверджувати, що на аналітико-констатувальному етапі педагогічного експерименту не існувало суттєвої різниці між складом ЕГ і КГ, тобто вибірки за ознакою розвитку загальної інтернальності були гомогенними, і нульову гіпотезу не спростовано.

Підставивши емпіричні дані, одержані за результатами формувального етапу педагогічного експерименту, з таблиці 3.19 до формули 3.1, визначаємо $\chi^2_{\text{emp}} \approx 7,64$. Оскільки $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit } 95\%}$. Відтак, можемо відхилити нульову гіпотезу та прийняти альтернативну гіпотезу з ймовірністю, не менш за 95%. Таким чином, внаслідок застосування теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування ІСПД у процесі педагогічної практики, рівень розвитку загальної інтернальності у студентів експериментальної групи суттєво відрізняється від аналогічного показника у контрольній групі, й ця відмінність є достовірною.

Оскільки рефлексивно-корекційний компонент формування ІСПД характеризується декількома показниками, які різняться кількістю рівнів свого прояву, для кількісно-якісної оцінки рівнів розвитку цього компонента ми використали такий підхід: творчий рівень розвитку визначався у разі його прояву за показником розвитку загальної інтернальності й оптимальної самооцінки; конструктивний рівень – за умови прояву конструктивного рівня розвитку загальної інтернальності й оптимальної самооцінки; в усіх інших випадках рівень розвитку компонента визначався як репродуктивний. Узагальнені результати дослідження динаміки розвитку рефлексивно-корекційного компонента формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури наведено в таблиці 3.25.

Таблиця 3.25

Динаміка розвитку загальної інтернальності студентів КГ і ЕГ (у %)

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	11,0	23	10,8	23	12,9	27	21,2	45
Конструктивний	35,4	75	36,7	79	37,8	80	38,7	83
Репродуктивний	53,6	114	52,5	112	49,3	105	40,1	86

Підставивши емпіричні дані аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту до формули 3.1, ми одержуємо емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 0,07$. Означене емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \ll \chi^2_{\text{krit } 95\%}$, отже, на аналітико-констатувальному етапі педагогічного експерименту не існувало суттєвої різниці

між показниками експериментальної та контрольної груп, тобто вибірки за рефлексивно-корекційним компонентом ІСПД були однорідними.

Підставивши емпіричні дані формувального етапу педагогічного експерименту до формули 3.1, ми одержуємо емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 7,08$. Оскільки $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{crit } 95\%}$, то ми можемо відхилити нульову гіпотезу та прийняти альтернативну гіпотезу з ймовірністю, не менш за 95 %. Це дає змогу стверджувати про результативність теоретично обґрунтованих нами педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури щодо їх впливу на розвиток рефлексивно-корекційного компонента, що графічно візуалізовано на рис. 3.6.

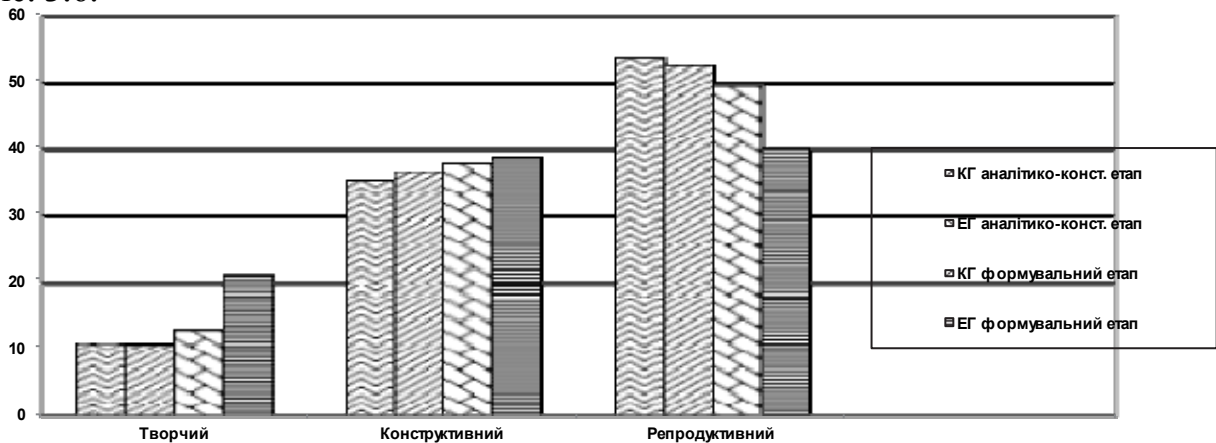

Рис. 3.6 Динаміка розвитку рефлексивно-корекційного компонента ІСПД майбутніх учителів фізичної культури (у %)

Для узагальненого оцінювання результатів педагогічного експерименту нами було виведено інтегральну оцінку рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури. Для кількісно-якісної оцінки рівнів сформованості цього педагогічного явища ми використали такий підхід: творчий рівень розвитку визначався в разі прояву творчого рівня розвитку всіх компонентів ІСПД, або творчого рівня для трьох компонентів й конструктивного рівня прояву четвертого компонента; конструктивний рівень визначався у разі прояву творчого рівня одного компонента та конструктивного рівня решти компонентів; репродуктивний – у решті випадків. Узагальнені результати дослідження динаміки рівнів розвитку компонентів ІСПД майбутніх учителів фізичної культури наведено у таблиці 3.26.

Таблиця 3.26

Динаміка формування ІСПД студентів КГ і ЕГ

Рівні	Аналітико-констатувальний етап				Формувальний етап			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.
Творчий	16,3	35	15,9	34	19,6	42	25,6	55
Конструктивний	37,1	79	36,7	79	44,3	94	50,3	108
Репродуктивний	46,6	99	47,4	101	36,1	76	24,1	51

Підставивши з таблиці 3.26 емпіричні дані, одержані за результатами формувального етапу педагогічного експерименту, до формули 3.1, ми одержуємо емпіричне значення $\chi^2_{\text{emp}} \approx 6,65$. Оскільки $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit } 95\%}$, то ми можемо відхилити нульову гіпотезу та прийняти альтернативну гіпотезу з ймовірністю, не менш за 95 %. Це дає змогу стверджувати про результативність теоретично обґрунтованих нами педагогічних умов формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Сказане вище уможлиблює прийти до висновку щодо результативності теоретично обґрунтованих педагогічних умов і впровадження методики формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики.

Висновки до третього розділу

1. Дослідно-експериментальну роботу було проведено відповідно до розробленої програми експерименту впродовж 2008–2018 рр. у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Львівському державному університеті фізичної культури. До експерименту було залучено 417 студентів II – IV курсів, із них: 206 осіб у контрольній (КГ) та 211 – в експериментальній (ЕГ) групах. Шкала вимірювань обмежувалася трьома категоріями (рівнями: репродуктивним, конструктивним, творчим), що не суперечить можливості застосування критерію χ^2 . Загальною організацією

емпіричного дослідження передбачалося три етапи (аналітико-констатувальний, формувальний, узагальнювально-оцінний). На аналітико-констатувальному етапі експерименту здійснювався теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, державних нормативно-правових документів, положень сучасних концепцій розвитку професійної освіти та педагогічної практики і визначалися суперечності, проблемні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідницького пошуку, організовувалися пілотні експериментальні дослідження, під час яких з'ясовувались ефективні методи педагогічного діагностування, формулювалася гіпотеза. Було укладено критеріально-діагностувальний комплекс дослідження сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури та встановлено істотне домінування репродуктивного рівня й невисокі показники щодо конструктивного та творчого рівнів сформованості.

Дослідно-експериментальна робота, відповідно до завдань дослідження, полягала в поетапній реалізації та перевірці результативності науково обґрунтованих педагогічних умов. На основі опрацювання емпіричних результатів визначено, що за показниками мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивно-ціннісного критеріїв більшість респондентів мають репродуктивний (46,6 % КГ і 47,4 % ЕГ) та конструктивний (37,1 % КГ та 36,7 % ЕГ) рівні сформованості ІСПД, й статистично підтверджено однорідність вибірок.

2. Загальний хід і результати дослідно-експериментальної перевірки педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики зумовлювалися апробацією авторської методики. У результаті дослідження укладено навчально-методичний комплекс із дисципліни «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури», що охоплює: навчальну програму, курс лекцій, тематику семінарських занять, тести, перелік запитань для самостійної

роботи та заліку, глосарій, навчально-методичний посібник, підготовлено відповідні методичні рекомендації.

Результати реалізації педагогічних умов засвідчили істотну різницю за всіма критеріями в показниках щодо рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності КГ і ЕГ $-\chi^2_{\text{emp}} \approx 6,65$. Динаміка формування індивідуального стилю професійної діяльності в ЕГ якісно відрізняється від показників КГ: творчого рівня досягли 25,6 % (ЕГ) і 19,6 % (КГ), конструктивного – 50,3 % (ЕГ) і 44,3 % (КГ), на репродуктивному рівні залишилися 24,1 % (ЕГ) і 36,1 % (КГ).

Аналіз динаміки формування у студентів ЕГ і КГ індивідуального стилю професійної діяльності здійснювався на основі опрацювання емпіричних результатів, отриманих під час аналітико-констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту. Отримані емпіричні дані підтвердили результативність педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. У цілому перевірка статистичної вірогідності результатів формувального етапу дає змогу констатувати позитивні зміни в ЕГ. Ці результати доведено статистично достовірним підвищенням рівнів сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів. Результати порівняльного аналізу дослідження показали, що рівень сформованості ІСПД майбутніх учителів фізичної культури в КГ істотно не змінився, тоді як в ЕГ відбулися помітні зміни, що характеризують збільшення кількості респондентів із творчим і конструктивним, і значне їх зменшення з репродуктивним рівнями сформованості ІСПД. У цілому, педагогічні спостереження, оцінювання результатів виконання комплексних завдань формування і реалізації ІСПД, позитивна динаміка формування ІСПД майбутніх учителів фізичної культури підтвердили результативність розроблених педагогічних умов і достовірність висунутої гіпотези дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено й запропоновано нові підходи до розв'язання наукового завдання, що стосується обґрунтування педагогічних умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Це дало змогу зробити такі **ВИСНОВКИ:**

1. Результати теоретичного аналізу філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, державних нормативно-правових документів, положень сучасних концепцій розвитку освіти свідчать, що фізкультурно-спортивна діяльність значною мірою втратила характер масової. Це зумовлено не тільки особливостями соціально-економічної ситуації, а й тим, що освітня практика в галузі фізкультури й спорту недостатньо чітко зорієнтована на формування в майбутніх учителів індивідуального стилю професійної діяльності; поза увагою дослідників залишилися важливі питання формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Водночас, у педагогічній теорії і практиці значна увага приділяється модернізації та індивідуалізації професійної підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту.

У ході аналітико-констатувального етапу експерименту встановлено, що традиційний зміст і методики вищої освіти забезпечують, переважно, недостатній рівень сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. Переважна більшість респондентів має репродуктивний рівень сформованості індивідуального стилю професійної діяльності. Кількість студентів із конструктивним рівнем сформованості індивідуального стилю професійної діяльності перебільшує кількість осіб із творчим рівнем сформованості індивідуального стилю професійної діяльності. Це негативно позначається на якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти. Такий стан зумовлений недостатнім забезпеченням відповідних для цього педагогічних умов, моделі та методики

формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

2. Індивідуальний стиль професійної діяльності учителів фізичної культури обґрунтовано як стійке інтегральне особистісно-професійне утворення, що містить комплекс інтелектуальних, мотиваційних, психічних якостей та зумовлюється індивідуально-своєрідним підходом до організації фізкультурно-оздоровчого, спортивно-масового й оздоровчо-розвивального процесу в закладах освіти, а також до безперервного професійного розвитку та самореалізації. З'ясовано, що структура індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивно-процесуальний, суб'єктно-діяльнісний, рефлексивно-корекційний компоненти.

3. До педагогічних умов, що сприяють підвищенню рівня індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики, віднесено: формування внутрішньої позитивної мотивації до вироблення індивідуального стилю професійної діяльності; удосконалення змісту професійної підготовки з урахуванням індивідуалізації професійної діяльності; використання інноваційних технологій і методик у процесі практичної підготовки; розроблення та впровадження комплексу пошуково-ситуативних завдань. Комплексне застосування запропонованих педагогічних умов позитивно впливає на підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти до спортивно-педагогічної діяльності, у тому числі, виконання пріоритетних завдань Нової української школи.

4. Модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури представлено як систему взаємопов'язаних методологічно-цільового, організаційно-змістового, діагностувально-результативного блоків, а також поєднаних з ними педагогічних умов. Методологічно-цільовий блок відображає соціальне замовлення, мету, методологічні підходи (компетентнісний, особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний, аксіологічний, контекстний, позиційно-ситуативний), систему дидактичних принципів (системності, цілісності, суб'єктності, діалогічності,

взаємодії, безперервності, відкритості, соціальної активності), що сприяють формуванню індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Організаційно-змістовий блок охоплює компоненти індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, зміст, форми, методи, засоби та етапи його формування, що забезпечують результативність створення педагогічних умов. Діагностувально-результативний блок охоплює критерії, показники та рівні сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

5. Методика формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики реалізується у три етапи, а саме: адаптації, індивідуалізації, інтеграції. На етапі адаптації студенти, діючи у професійно-педагогічному середовищі, засвоюють норми та оволодівають відповідними формами й засобами професійної діяльності. На етапі індивідуалізації за мету ставиться пошук засобів для утвердження індивідуальності студентів, формування більш ціннісного ставлення до професійної діяльності та умов реалізації власного індивідуального стилю професійної діяльності. Етап інтеграції забезпечує створення стійкої системи особливих, специфічних форм та методів професійної діяльності особистості, зростання результативності їхньої педагогічної діяльності та стабільність проявів індивідуального стилю професійної діяльності, утвердження відносин співпраці та співтворчості з учнями і колегами. Особливістю методики є впровадження авторського спецкурсу «Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури» й використання пошукових, проблемних та ситуативних завдань з навчально-методичного посібника, тестів тощо.

Апробація методики довела результативність запропонованих педагогічних умов, що позначилося на підвищенні рівня сформованості індивідуального стилю професійної діяльності студентів експериментальної групи. Зокрема, після формувального етапу експерименту статистично значуще збільшилася кількість студентів із творчим (25,6 %), конструктивним (50,3 %) рівнями індивідуального

стилю професійної діяльності. Натомість, на 23,3 % зменшилася кількість студентів із репродуктивним рівнем сформованості індивідуального стилю професійної діяльності.

6. На основі результатів проведеного дослідження підготовлено та впроваджено методичні рекомендації щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Їх змістове наповнення спрямовується на вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням індивідуалізації навчання та виконання завдань педагогічної практики, відбору педагогічно ефективних форм, методів і засобів підготовки студентів до виконання спортивно-педагогічної діяльності, що сприяє підвищенню рівня позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до стабільного прояву індивідуального стилю професійної діяльності після завершення навчання.

Викладені у дисертації висновки не вичерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективними напрямками подальших досліджень є: теоретичні і методичні засади розвитку індивідуального стилю професійної діяльності вчителів фізичної культури в системі післядипломної освіти; система розвитку індивідуального стилю професійної діяльності учителів і тренерів з фізичної культури і спорту в умовах інноваційного освітнього середовища закладів освіти; тенденції формування індивідуального стилю професійної діяльності учителів фізичної культури в системі інклюзивної освіти тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абасов З. А. Роль педагогической практики студентов в их профессиональном становлении. *Социс.* 2002. № 3 (215). С. 94–96.
2. Абдуллина О. А. Педагогическая практика студентов : учеб. пособие [для студентов пед. ин-тов]. 2–е изд., перераб. и доп. М. : Просвещение, 1990. 175 с.
3. Адлер А. Индивидуальная психология, ее гипотезы и результаты *Теория личности в западноевропейской и американской психологии*. Самара: Бахрах, 1996. С. 154–180.
4. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. / Харк. нац. пед. ун-т. Г. С. Сковороди. Харків, 2013. 39 с.
5. Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання : монографія / О. М. Вацеба, Ю. В. Петрішин та ін. Львів : Українські технології, 2005. 296 с.
6. Алексеев А. А., Громова Л. А. Поймите меня правильно или книга о том, как найти свой стиль мышления, эффективно использовать интеллектуальные ресурсы и обрести взаимопонимание с людьми. СПб.: Экономич. шк., 1993. 352 с.
7. Алиев Ш. Г. Осваивающая практика : становление, категории, реальность. Харьков : Основа, 1998. 256 с.
8. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. Минск : Университетское, 1990. 560 с.
9. Ананьев Б. Г. Индивидуальное развитие человека и константность восприятия. М. : Просвещение, 1968. 334 с.
10. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. М. : Наука, 1977. 380 с.
11. Андрощук І. В. Педагогічна взаємодія у професійній діяльності : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2017. 190 с.

12. Андрощук Л. М. Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2009. 155 с.

13. Анохин П. К. Проблема принятия решения в психологии и физиологии. *Проблемы принятия решения*. М., 1976. С. 11–12.

14. Арефьева Л. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи у старшій школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 22 с.

15. Атамась О. А. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. № 2 (18). С. 38–42.

16. Афонін В. Теорія і практика професійної підготовки студентів інститутів фізичної культури (ІФК) як педагогічна проблема. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. у галузі фізичної культури і спорту. Львів : Українські технології, 2004. Т. 4. С. 7–10.

17. Ашерев А. Т., В. Г. Логвіненко. Методи і моделі оцінки педагогічного впливу на розвиток пізнавальної самостійності студентів. Харків : УПА, 2005. 164 с.

18. Ашмарин Б. А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. М. : ФиС, 1988. 222 с.

19. Бабина О. Проблемы развития понимания педагогических ситуаций у будущих учителей. *Вестник высшей школы*. 2006. № 10. С. 50–52.

20. Бажин Е. Ф., Голынкина С. А., Эткинд А. М. Метод исследования уровня субъективного контроля. *Психологический журнал*. 1984. Т. 5, № 3. С. 65–76.

21. Базиль Л. О. Компетентність учителя як запорука його конкурентоспроможності (Kompetencje nauczycieli jako czynnik jego konkurencyjności). *Spoleczeństwo edukacja język* / redaktor naczelny dr Anna

Nowacka. Redakcja Naczelna Wydawnictwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku – WYDAWCA : Wydawnictwo PWSZ w Płocku Plac Dąbrowskiego 2, 2016. T.3. С. 7–14.

22. Базиль Л. О. Професійно-кар'єрне зростання педагогів професійної школи в умовах ринкової економіки: концептуально-світоглядні аспекти. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали доп. ІХ міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 9 – 10 листоп. 2017 р.) / редкол.: Н. Г. Ничкало, М. Є. Скиба, В. О. Радкевич та ін. Хмельницький : ХНУ, 2017. С. 74–76.

23. Базылевич Т. Ф. Введение в психологию целостной индивидуальности. М. : Изд-во ИП РАН, 1998. 248 с.

24. Балбенко С. Ю., Васин Ю. Г., Мирошниченко В. Ф. Педагогическая практика в школе : учеб. пособ. /. Киев : Высш. шк., 1990. 136 с.

25. Балл Г. А. Теория учебных задач : психолого-педагогический аспект : монография. М. : Педагогика, 1990. 183 с.

26. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) : 2-ге вид, доп. Житомир : Рута, Волинь, 2008. 232 с.

27. Балл Г. О., Медінцев В. О. Особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративна якість особи. *Горизонти освіти*. 2011. № 3. С. 7–14.

28. Барабанщиков Б. А. Системная организация и развитие психики. *Психологический журнал*. 2003. № 1. С. 35–36.

29. Без'язичний Б. І. Теоретичні і методичні засади формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. 435 с.

30. Безниско Е. Д. Самообразование как условие личностно-профессионального роста учителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ростовский област. ин-т повыш. квалификации и переподготовки работников образования. Ростов-н/Д. 2007. 20 с.

31. Белан Т. Г. Практическая подготовка и особенности ее организации в педагогических вузах Украины. *Молодой ученый*. 2014. №1. С. 484–487.
32. Белова Е. Д., Токаревская И. Е., Коптюг И. Е. Педагогическая практика в физкультурном вузе: параметры, критерии и технология оценки результатов. *Мир спорта*. 2007. № 4 (29). С. 40–45.
33. Берулава Г. А. Стил ь индивидуальности: теория и практика : учеб. пособ. М. : Пед. общество России, 2001. 236 с.
34. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии. М. : Педагогика, 1995. 188 с.
35. Бех І. Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання. *Інноватика у вихованні*. 2015. Вип. 1. С. 7–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2015_1_4.
36. Белікова Н. О. Досвід використання інтерактивних методів навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Сучасні інформ. технології та методика навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2014. Ч. 1. С. 19–27.
37. Белікова Н. О. Науково-методологічні підходи до професійної підготовки сучасного фахівця з фізичного виховання та спорту. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. (44) 14. С. 91–96.
38. Белікова Н. О. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Вісник Черніг. нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2013. Вип. 112, т. 2. С. 52–56.
39. Бизяева А. А. Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия : монография. Псков : ПГПИ им. С. М. Кирова, 2004. 216 с.
40. Білоконний С. П. Організація керівництва педагогічною практикою – важлива умова формування рефлексивних умінь майбутнього вчителя. *Вісник Черкаського ун-ту*. 2008. Вип. 142. С. 5–8.
41. Бодалев А. А., Рудкевич Л. А. Как становятся великими или выдающимися. М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 1997. 286 с.

42. Борисенко Н. М. Психолого-педагогические основы развития творческой индивидуальности будущего специалиста-педагога : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. / Ставропольский гос. ун-т. Ставрополь, 2008. 24 с.
43. Борытко Н. М. Пространство воспитания: образ бытия : монография. Волгоград : Перемена, 2000. 294 с.
44. Боязитова И. В., Белоус В. В., Зиник И. Н. Интегральная индивидуальность рефлексивного человека. Пятигорск : ПГЛУ, 2012. 110 с.
45. Братусь Б. С. Психология. Нравственность. Культура. М., 1996. 219 с.
46. Бугаенко Т. В. К вопросу формирования индивидуального стиля профессиональной деятельности в процессе педагогической практики. *Научный вестник Наманганского гос. ун-та (Узбекистан)*. Наманган : Изд-во НГУ, 2018. Т. 2. С. 184–188.
47. Бугаенко Т. В. Творчески-деятельностный компонент в структуре индивидуального стиля профессиональной деятельности будущих учителей физической культуры. *Через физическую культуру и спорт к здоровому образу жизни* : материалы I Междунар. Электрон. (заочной) науч.-практ. конф. (25 декабря 2013 г.). Уфа: Уфимский гос. ун-т экономики и сервиса, 2014. С. 538–542.
48. Бугаенко Т. В. Влияние мотивационной направленности на формирование индивидуального стиля профессиональной деятельности будущего учителя физической культуры. *Проблемы качества физкультурно-оздоровительной и здоровьесберегающей деятельности образовательных учреждений* : сб. ст. 5-й Междунар. науч.-практ. конф., г. Екатеринбург, 22 апреля 2015 г. : в 2 ч. / ФГАОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т»; под общ. ред. Н. В. Третьяковой. Екатеринбург, 2015. Ч 1. С. 36–39.
49. Бугаєнко Т. В. Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя як інструмент ефективного менеджменту в освіті. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (6–7 квітня 2016 р, м. Суми). Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. Т. 1. С. 204–206.

50. Бугаєнко Т. В. Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури : навч.-метод. посіб. Суми : Цьома С. П., 2018. 84 с.
51. Бугаєнко Т. В. Модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. *Науковий вісник Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка*: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; редкол. В. О. Радкевич (голова) та ін. Житомир: Полісся, 2018. С. 34–41.
52. Бугаєнко Т. В. Формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури як науково-педагогічна проблема. *Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. Ч. 1. № 8. С. 17–23.
53. Бурмистрова М. Н. Продуктивная педагогическая практика в профессиональной подготовке будущего учителя : автореф. дис. ... кан. пед. наук: 13.00.08. Саратовский гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. Саратов, 2004. 24 с.
54. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
55. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход : метод. пособ. М. : Высшая школа, 1991. 207 с.
56. Веригина Н. А. Становление индивидуального стиля педагогической деятельности будущего учителя в процессе практической подготовки : автореф. дис. канд. пед. наук :13.00.04 / Забайкальский гос. гуманит.-пед. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. Чита, 2006. 22 с.
57. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002* : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. Харків : ОВС, 2002. С. 301–309.
58. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : Університет. книга, 2008. 428 с.
59. Віндюк А. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів умінь самостійно виконувати фізичні вправи :

Збірник наукових праць Бердян. держ. пед. ун-ту. Бердянськ : БДПУ, 2013. № 2. С. 20–26.

60. Войтович А. І. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача вищого військового навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2007. 244 с.

61. Волков Б. С., Волкова Н. В., Губанова А. В. *Методология и методы психологического исследования* : учеб. пособ. для вузов. М. : Академический Проект; Фонд «Мир». 2005. 352 с.

62. Воробйов М. І., Круцевич Т. Ю. *Практика в системі фізкультурної освіти* : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів фізичного виховання і спорту. Київ : Олімпійська літ., 2006. С. 3–10.

63. Воронцова Ж. В. Самореалізація особистості старшокласника у процесі диференційованої навчальної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2008. 21 с.

64. Вохмяніна І. В. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2009. 228 с.

65. Выготский Л. С. Педагогическая психология. *Психология: классические труды*. М. : Психология, 1996. С. 28–132.

66. Выготский Л. С. Психология развития человека. М. : Смысл ; Эксмо, 2003. 1135 с.

67. Вяткин Б. А., Щукин М. Р. Психология стилей человека. М. : Пермь : Книжный мир, 2013. 128 с.

68. Вяткина З. Индивидуальный стиль деятельности в педагогическом мастерстве учителя : учеб. пособие. Пермь, 1979. 74 с.

69. Газман О. С. Педагогическая поддержка в образовании как инновационная проблема. *Новые ценности образования: десять концепций и эссе*. М. : Инноватор, 1995. С. 58–74.

70. Герасимова О. А. К проблеме индивидуализации психолого-педагогической подготовки будущего учителя. *Педагогічна освіта: досвід, проблеми, перспективи* : зб. матеріалів наук.-практ. семінару. Миколаїв: МДПІ, 1996. С. 114–117.

71. Герлянд Т. М. Проектні технології навчання у професійній освіті: сутність та змістове наповнення. *Теорія і методика професійної освіти* : електрон. наук. фах. вид. 2016. № 10. URL : http://tmpe.eor.by/images/Vol_10/16_tmpe_10_gerliand.pdf

72. Гильманов С. Творческая индивидуальность педагога. *Народное образование*. 1999. № 1. С. 78–80.

73. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию : курс лекций. М. : ЧеРо, 1996. 336 с.

74. Глива І. М., Лянной М. О. Готовність майбутніх вчителів фізичної культури до педагогічної практики. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. Т. 1. С. 288–291.

75. Гогунев Е. Н., Мартьянов Б. И. Психология физического воспитания и спорта : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М. : Академия, 2000. 288 с.

76. Голенкова Ю. В. Саморегуляція як фактор формування майбутніх вчителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02 / Харків. держ. акад. фіз. культури. Харків, 2011. 20 с.

77. Голубева М. Активізація самостійної роботи студентів як фактор підвищення якості підготовки фахівців фізичної культури, реабілітації. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2009. № 1. С. 104–108.

78. Гомзякова И. П. Формирование компетентности студентов АФК в вопросах личностного саморазвития : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 19.00.13 / Санкт-Петербургская гос. акад. физ. культуры. СПб., 1999. 23 с.

79. Гоноболин Ф. Н. Психологический анализ педагогических способностей. *Психология способностей*. М., 1997. С. 244–255.

80. Гончаренко С. У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень. *Вісник АПН України*. 1993. № 1. С. 11–23.
81. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : Планер, 2010. 308 с.
82. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
83. Горленко В. П. Педагогическая практика студентов: новые научные подходы. *Педагогика*. 1996. № 5. С. 63–69.
84. Горькова Ю. А. Становление индивидуального стиля деятельности молодого педагога : автореф дис. ... канд. пед. наук. 19.00.13 / Новгородский гос. ун-т. им. Ярослава Мудрого. Новгород, 2010. 23 с.
85. Гребенюк О. С., Гребенюк Т. Б. Основы педагогики индивидуальности : учеб. пособие. Калининград, 2006. 572 с.
86. Гребенюк Т. Б. Организация, контроль и оценка педагогической практики студентов. Калининград, 2000. 28 с.
87. Грибан Г. П. Формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності в системі фізичного виховання. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 118. С. 100–103.
88. Грибан Г. П., Тимошенко О. В. Формування фізкультурно-оздоровчих компетентностей у студентів вищих навчальних закладів. *Фізичне виховання у сучасній школі* : наук.-метод. журн. 2013. № 6. С. 30–34.
89. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. наук з фізич. виховання і спорту: 24.00.02 / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2000. 19 с.
90. Данильченко В. М., Шумейко А. А. Формирование индивидуального стиля деятельности в системе педагогического образования : в 2 ч. Комсомольск-на -Амуре, 1995. 182 с.

91. Демінська Л. О. Аксіологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Київський ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2014. 40 с.
92. Демінський О. Ц. Дидактичні основи оптимізації спортивного тренування : монографія. Київ : Вища школа, 2001. 238 с.
93. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2013. 43 с.
94. Добринський В., Мудрик Ж. Мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх учителів фізичного виховання до професійної діяльності. *Молодіжний наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт*. 2013. Вип. 9. С. 26–30.
95. Дорогих Р. Моделювання педагогічних ситуацій у процесі формування професійних якостей майбутніх вчителів. *Рідна школа*. 2006. № 6. С. 7–9.
96. Драгнєв Ю. Професійний і особистісний саморозвиток майбутнього вчителя фізичної культури як необхідна умова професійного вдосконалення. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pippo/2011_4/.htm
97. Дурманенко О. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2012. № 7(90). С. 135–137.
98. Дьяконова В. Я., Калиновская Т. Г., Косолапова С. А. Индивидуальный стиль педагогической деятельности. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 1. С. 32.
99. Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии. СПб. : Питер, 2001. С. 178–185.
100. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

101. Ємець О. Й. Ситуаційні технології в підготовці вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2008. Т. 1. С. 170–173.
102. Ємець О. Й. Функції та можливості професійних ситуацій вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту*. 2005. № 28. С. 25–29.
103. Ємець О. Й., Черняков В. В. Практикум з професійних ситуацій. Чернігів, 2010. 156 с.
104. Жабиков В. Е. Исследование представлений студентов педагогического вуза о профессиональной деятельности в сфере физической культуры. *Теория и методика физической культуры*. 2007. № 10. С. 23–25.
105. Заболотська О. Формування та розвиток студента як індивідуальності. *Вища освіта України*. 2005. № 2. С. 89.
106. Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования : учеб. пособ для студ. высш. пед. учеб. заведений. 2-е изд., стер. М. : Академия, 2005. 208 с.
107. Загребельна Л. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів у економічних навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ; Вінниця : Планер, 2005. Вип. 8. 547 с.
108. Задорожна І. П. Психолого-педагогічні передумови формування індивідуального стилю навчальної діяльності студентів ВНЗ. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. Житомир*. 2007. Вип. 31. С. 42–46.
109. Зайченко І. В., Теслиук В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підруч. для студентів вищ. навч. закладів. Київ : Ліра-К, 2016. 484 с.
110. Заїкін А. В. Впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури . *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини* / редкол.: П. С. Атаманчук та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2013. Вип. 4. С. 37–40.

111. Заїкін А. В. Інноваційні підходи до підготовки спеціалістів з фізичної культури. *Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів : ЧДПУ, 2008. № 55. С. 160–163.
112. Заїкін А. В. Сучасні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури . *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2012. Вип. 3. С. 79–81.
113. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2014. № 37-38. Ст. 2004. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
114. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
115. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 14. Ст. 80 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
116. Захаріна Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи: теорія та методика : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2012. 440 с.
117. Звонарева Н. А. Формирование и коррекция профессионального стиля деятельности учителя на основе его индивидуальности : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Рос. акад. образования. М., 2000. 24 с.
118. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для студ. вузов. 2-е изд., перераб., доп. М. : Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. 336 с.
119. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития. М. : Академия, 2006. 240 с.
120. Зиммель Г. Избранное : в 2 т. М. : Юрист 1996. Т. 1: Философия культуры. С. 492–502.
121. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. пособ. для вузов. Изд-во второе, допол., исправ. и перераб. М. : ЛОГОС, 2004. 384 с.

122. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник. Київ : Богданов А. М., 2008. 376 с.
123. Зязюн І. А. Педагогічний професіоналізм у контексті професійної свідомості. *Педагог професійної школи*: зб. наук. пр. / упоряд. : Н. Г. Ничкало, О. І. Щербак. Київ, 2001. Вип. 1. С. 8–17.
124. Измайлов С. Г. Развитие индивидуального стиля деятельности преподавателей в процессе повышения их квалификации: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Моск. гос. социал. ун-т. М., 2001. С. 11.
125. Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий. СПб. : Питер, 2004. 701 с.
126. Ильин Е. П. Психология физического воспитания: учеб. пособ. М. : Просвещение, 1987. 287 с.
127. Ильин Е. П. Стиль деятельности : новые подходы и аспекты. *Вопросы психологии*. 1988. № 6. С. 85–93.
128. Ильин Е. Психология воли. СПб. : Питер, 2000. 288 с.
129. Имашев А. М., Батищев В. И. Влияние педагогической практики на функциональную готовность будущего специалиста по физической культуре. Воронеж : ВГИФК, 1999. 182 с.
130. Ипполитова Н., Стерхова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. *General and Professional Education*. 2012. № 1. С. 8–14.
131. Іванова Л. І. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я : теорія та методика : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 600 с.
132. Казакова Н. В. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки: дис. канд. пед. наук : 13.00.04. / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ, 2005. 234 с.

133. Камбур А. В. Соціальна адаптація особистості в суспільстві перехідного типу: зміна ціннісних пріоритетів. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/272748.html>.
134. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство / пер. с фр. М. : Политиздат, 1990. 414 с. (Мыслители XX века).
135. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество. М. : Педагогика, 1990. 144 с.
136. Кара С. Організація керівництва педагогічною практикою – важлива умова формування професійної компетентності студентів. *Рідна школа*. 2006. № 6 (917). С.11–14.
137. Карпенко Л. А. Энциклопедический словарь: в 6 т. Ред. сост. под общ. ред. Петровського А. В. М. : ПЕР СЭ, 2006. 176 с.
138. Карпичев В. С. Организация и самоорганизация социальных систем : словарь / 2-е изд., доп. М. : Изд-во РАГС, 2004. 279 с.
139. Карпюк Р. П., Ємець О. Й. Технології розв'язання професійних ситуацій учителя фізичної культури. Луцьк : Луцький ін-т розвитку людини ВМУРоЛ «Україна», 2003. 136 с.
140. Карпюк Р. П. Формування умінь у майбутніх учителів фізичної культури розв'язувати педагогічні ситуації. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. / редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. Київ; Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. Вип. 5. С. 496–502.
141. Карпюк Р. П. Функції та класифікація професійних ситуацій вчителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків, 2003. № 19. С. 30–37.
142. Карченкова М. Особливості професійної діяльності фахівців фізичної культури і спорту. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ, 2006. № 2–3. С. 72–74.
143. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: дис. ... канд. пед.

наук : 13.00.04 / Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2006. 211 с.

144. Касярум С. О. Моделювання змісту навчального матеріалу. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. Херсон, 2008. № 3. С. 49–54.

145. Кацова Л. І. Особистісно орієнтований підхід у підготовці студентів до педагогічної практики. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків, 2006. № 1. С. 47–49.

146. Кількісні методи експертного оцінювання : наук.-метод. розробка / уклад.: В. П. Новосад, Р. Г. Селіверстов, І. І. Артим. Київ : НАДУ, 2009. 36 с.

147. Климов Е. А. Индивидуальный стиль деятельности (в зависимости от типологических свойств нервной системы). Казань : Изд-во КГУ, 1969. 378 с.

148. Ключева О. П. Педагогическая психология : учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений. М. : Владос-пресс, 2003. 400 с.

149. Кобялковская Е. А. Психологические особенности профессионального развития личности педагогов ДООУ в связи с выраженностью потребности в саморазвитии : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Пермский гос. пед. ун-т. Пермь, 2006. 176 с.

150. Коваленко А. Г., Ступников В. М., Стрелец Б. И. Индивидуальный стиль профессиональной деятельности учителя. URL: [http:// www. edi. nsu.ru nipkpro/ izdaniya/ create - aktiv/ kovalenko. htm](http://www.edi.nsu.ru/nipkpro/izdaniya/create-aktiv/kovalenko.htm).

151. Ковалів Ж. В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2005. 175 с.

152. Коджаспирова Г. М. Педагогическая практика в начальной школе: учеб. пособ. для студ. сред. пед. учеб. заведений / 2-е изд., перераб. и доп. М. : Академия, 2000. 272 с.

153. Коджаспирова Г. М. Педагогика : учеб. для академ. Бакалавриата / 4-е изд., перераб. и доп. М. : Юрайт, 2015. 719 с.

154. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь (междисциплинарный). М. : Академия, 2000. 173 с.

155. Козій М. К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів : методичний посібник. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 141 с.
156. Козлова Е. Б., Буслаева М. Е. Роль педагогической практики в подготовке студентов непедагогического профиля к педагогической деятельности. *Концепт* : науч.-метод. электрон. журн.. 2015. Т. 34. С. 146–150. URL: <http://e-koncept.ru/2015/95712.htm>.
157. Кондратова Л. Г. Модель підготовки вчителів до організації проектної діяльності учнів в умовах післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2007. № 46. С. 56–62.
158. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
159. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір : Наказ МОН України від 31.12. 2004 р. № 988. URL : <http://www.education.gov.ua>
160. Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах : монографія / за заг. ред. В. І. Лугового, О. Г. Ярошенко. Київ : Пед. думка, 2014. 234 с.
161. Концепція «Нової української школи» : ухвалена рішенням колегії МОН від 27.10.2016 р. URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczyia.pdf>
162. Коротаев А. А., Тамбовцева Т. С. Психологическая характеристика типов индивидуальных стилей педагогического общения. *Интегральное исследование индивидуальности: теоретические и педагогические аспекты*. Пермь : Перм. пед. ин-т, 1988. С. 23–31.
163. Костюкевич В. М. Навчально-методичне забезпечення викладання фахових дисциплін на кафедрі спорту і спортивних ігор : метод. рек. Вінниця : Планер, 2012. 129 с.
164. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки : навч. посіб. Вінниця : Планер, 2014. 616 с.

165. Костяшкин Е. Г. Четыре типа педагогов. URL: <http://setilab.ru/modules/article/trackback.php/121>
166. Краевский В. В. Методология педагогического исследования : пособие для педагога-исследователя. Самара : Изд-во СамГПИ, 1994. 165 с.
167. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
168. Кремень В. Г. Формування особистості в умовах розвитку української державності. *Всебічний розвиток особистості студента* : матеріали наук.-практ. конф. / за ред. О. Тхоржевського. Ірпінь, 2001. С. 4.
169. Кричфалуший М. В. Психологічні основи педагогічної майстерності вчителя фізичної культури. *Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури та спорту в Україні* : матеріали першої республіканської конф. Луцьк. 1994. С. 11–13.
170. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання як наукова та навчальна дисципліна : підруч. для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. Київ : Олімпійська літ., 2012. Т. 1. 392 с.
171. Кузнецова О. В. Формування інноваційного стилю професійної діяльності у студентів педагогічного коледжу : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2009. 20 с.
172. Кузьмин А. М. Теоретические основы профессионального воспитания будущих специалистов физической культуры : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04 / Уральская гос. акад. физ. культуры. Челябинск. 48 с.
173. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности учителя. Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. 146 с.
174. Курило В. С. Якість освіти в Україні : постановка проблеми та шляхи її вирішення. *Освіта та педагогічна наука*. 2013. № 2. С. 22–25.
175. Курнишев Ю. А. Підходи до формування професійно-педагогічних умінь студентів факультетів фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. пр. / за ред. Єрмакова С. С. Харків: ХХПІ, 2001. № 5. С. 10–13.

176. Курнишев Ю. А. Проблема професійного саморозвитку вчителя фізичної культури у педагогічній культурі і практиці. *ScienceRise* : наук. міжнар. журн. Харків, 2016. Т. 1, № 5(18). URL: <http://journals.uran.ua/sciencerise/article/view/59146>
177. Кутіщенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2005. С. 111–112.
178. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллин: Валгус, 1980. 334 с.
179. Лапина О. А. Индивидуальность учителя : проблемы становления : монографія. Иркутск : Изд-во: Иркут. гос. пед. ун-та, 2004. 238 с..
180. Леви В. Искусство быть собой. М. : Торбоан, 2007. 413 с.
181. Леонтьев Д. А. Индивидуальный стиль и индивидуальные стили – взгляд из 1990. *Стиль человека: психологический анализ* : монографія / под ред. А. В. Либина. М. : Смысл, 1998. С.
182. Лесгафт П. Ф. Избранные труды / сост. И. Н. Решетень; П. Ф. Лесгафт. М. : Физкультура и спорт, 1987. 359 с.
183. Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. М. : Смысл; Per Se, 2000. 549 с.
184. Лист Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України «Про підвищення рівня навчально-виховної роботи з фізичного виховання в навчальних закладах». URL: <http://www.kids-center.com.ua/wp-content/uploads/file/lmon891.pdf>
185. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Методологія та організація науково-педагогічних досліджень : підруч. Київ : Компринт, 2016. 491 с.
186. Лузина Л. М. Формирование творческой индивидуальности учителя в педагогическом вузе. Ташкент : ФАН, 1986. С. 18.

187. Лузік Е. Інтегративно-діяльнісний підхід як методологічна основа управлінської діяльності освітнім процесом у вищих технічних навчальних закладах. *Вища освіта України*. 2009. № 1. С. 113–118.
188. Макарова Л. Н. Индивидуальный стиль профессиональной деятельности преподавателя высшей школы. Тамбов, 1999. 242 с.
189. Макарова Л. Н. Преподаватель высшей школы : индивидуальность, стиль, деятельность: монография : в 2 ч. М.; Тамбов : Изд-во Тамбов. ун-та, 2000. Ч. 1. 2000. 243 с.
190. Максименко С. Д. Рефлексия проблем развития в психологии. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименко. Київ, 2001. Вип. 21. С. 3–24.
191. Малина О. Особистість як суб'єкт стилю життя. *Психологічні перспективи*. 2008. Вип. 12. С. 59–67.
192. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості* : зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. М. Драгоманова. Київ : Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.
193. Маркова А. К. Психология профессионализма. М. : Мысль, 1996. 308 с.
194. Маркова А. К. Психология труда учителя. М. : Просвещение, 1993. 192 с.
195. Маркова А. К., Никонова А. Я. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя. *Вопросы психологии*. 1987. № 5. С. 40–48.
196. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики / пер. с англ. А. М. Татлыдаева. СПб. : Евразия, 1997. 430 с.
197. Маслоу А. Мотивация и личность / пер. с англ. Т. Гутман, Н. Мухилина. СПб. : Питер, 2003. 351 с.
198. Маслоу А. Психология бытия / пер. с англ. М. : Педагогика, 1997. 304 с.

199. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование / пер. с англ. Г. Балла ; Ин-т психологии АПН Украины и др. Киев, Донецк, 1994. 52 с.
200. Маствилискер Э. И. О месте когнитивного стиля в структуре индивидуальности. *Когнитивные стили: тезисы науч.-практ. семинара* / под ред. В. Колга. Таллин, 1986. С. 47–50.
201. Матросова И. Г. Модель поэтапного формирования технологической компетенции у студентов-технологов в процессе преподавания специальных дисциплин. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. Херсон, 2008. № 3. С. 124–132.
202. Мельник О., Юрченко В. Керівництво педагогічною практикою: діагностика і психологічна підтримка студентів. *Освіта і управління*. 2000 (2001). Т. 4., № 1–2. С. 106–114.
203. Мельников В. М. Методические указания по психологическому заданию в период непрерывной педагогической практики. М., 1990. 20 с.
204. Меркулов Є. Ю., Лянной М. О., Жуков В. Л. Характеристика професійної діяльності вчителів фізичної культури. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення* : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. Т. 2. С. 138–143.
205. Мерлин В. С. Индивидуальный стиль общения. *Психологический журнал*. 1992. № 4. С. 26–36.
206. Мерлин В. С. Очерки интегрального исследования индивидуальности. М. : Педагогика, 1996. 256 с.
207. Методика «Діагностика мотиваційної структури особистості». Мотивація персоналу: практичні завдання (практикум) : навч. посіб. / Ю. Г. Одегов, Г. Г. Руденко, С. Н. Апенько, А. І. Мерко. Київ : Альфа-Прес, 2010. 640 с.
208. Методичні рекомендації по складенню програм практики студентів вищих навчальних закладів України. Київ : МОН України, 1996. 12 с.
209. Митина Л. М. Психология личностно-профессионального развития субъектов образования. М. : СПб. : Нестор-История, 2014. 376 с.

210. Митина Л. М. Управлять или подавлять: выбор стратегии профессиональной жизнедеятельности педагога. М. : Сентябрь, 1999. С. 69–71
211. Михайлова Т. А. Профессиональная подготовка будущего учителя физической культуры в процессе педагогической практики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Челябинск, 2004. 23 с.
212. Михеев А. И. Формирование педагогического мастерства тренера : методич. разработки для студентов ИФК. М. : ГЦОЛИФК, 1986. 36 с.
213. Мишагин В. Н. Личностно-ориентированный подход к организации профессиональной подготовки будущего учителя физической культуры : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01 / Саратов. гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. Саратов, 2001. 24 с.
214. Мишковська Т. Д. Формування дослідницько-педагогічних умінь студентів в умовах модульної організації навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Тернопільський держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 1999. 19 с.
215. Мільто Л. О. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 156 с.
216. Мірошніченко О. А. Спрямованість особистості майбутнього вчителя. *Вісник Житомир. держ. університету* : зб. наук. пр. Житомир, 2009. Вип. 52. С. 75–78.
217. Міщиха Л. П. Творчий потенціал людини : соціально-психологічна парадигма. *Соціальна психологія*. 2004. № 2. С. 140–145.
218. Модернізація змісту професійної освіти і навчання : теорія і практика : монографія / М. А. Вайнтрауб, А. М. Романова, І. А. Мося, Я. Ю. Білоконь та ін.; за наук. ред. М. А. Вайнтрауба. Київ, 2015. 328 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/106792/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F%20%D0%92%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%83%D0%B1%2011.03.pdf>
219. Моросанова В.И. Индивидуальный стиль саморегуляции : феномен, структура и функции в произвольной активности человека. М. : Наука, 1998. 192 с.

220. Мосейчук Ю. Ю. Система формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Хмельницька гуман.-пед. академія. Хмельницький, 2018. 43 с.

221. Насонова Е. Е. Формирование индивидуального стиля деятельности педагога-валеолога в процессе педагогической практики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Моск. пед. гос. ун-т. М., 2001. 18 с.

222. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопіль, 2002. 19 с.

223. Немов Р. С. Психология : учебник для студентов высших педагогических учебных заведений : в 3 кн. / 4 изд. М. : ВЛАДОС, 2003. Т. 2. 608 с.

224. Ничкало Н. Г. Професійна освіта у державній політиці : прогностичний аспект. *Освіта для майбутнього у світлі викликів XXI століття*. 2017. Т. 1. № 2. С. 126–146.

225. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. 125 с.

226. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

227. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконт, 2007. Т. 1: А-К. 926 с.

228. Новиков А. М. Методология научного исследования. М. : Либроком, 2012. 280 с.

229. Носко М. О., Куртова Г. Ю., Ю В. Козерук. Удосконалення навчально-виховного процесу з фізичної культури для учениць професійно-технічних навчальних закладів. *Вісник Черніг. нац. пед. ун-ту. Серія : Пед. науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112(1). С. 248–251.

230. Однолеток Т. В. Можливості педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт»: зб. наук. пр. Київ.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 8. С. 23–26.

231. Однолеток Т. В. Особистісно орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: монографія / за ред. С. С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2009. № 12. С. 136–138.

232. Однолеток Т. В. Особливості формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. пр. Львів: Українські технології, 2009. Т. 4. С. 132–136.

233. Однолеток Т. В. Педагогічна підтримка як одна з умов формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. *Вісник Чернігів. нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*. Серія: Пед. науки. Фізичне виховання та спорт / голов. ред. Носко М. О. Чернігів: ЧДПУ, 2011. Вип. 86., Т. 2. С. 409–412.

234. Однолеток Т. В., Лянной М. О. Організація педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури та її вплив на подальше навчання у ВНЗ. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ: ДДІФКС, 2009. С. 52–55.

235. Однолеток Т. В., Лянной М. О. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: монографія / за ред. С.С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2009. № 9. С. 107–109.

236. Ожегов С. И. Словарь русского языка / 9-е изд., испр. и доп. М.: Сов. энциклопедия, 1972. 847 с.

237. Олпорт Г. Становление личности: изб. тр. / пер. с англ. Л. В. Трубицыной и Д. А. Леонтьева; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. М.: Смысл, 2002.

238. Орбан-Лембрик Л. Е. Развитие личности у коммуникативном пространстве. *Актуальные проблемы психологии*. Київ : Ин-т психологии ім. Г. С. Костюка АПН України. 2002. Ч. 4. С. 126–132.
239. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения / Алексюк А. М., Аюрзанайн А. А., Пидкасистий П. И., Козаков В. А. и др. Київ: Вища школа, 1993. 336 с.
240. Орлов А. Б. Психология личности и сущность человека: парадигмы, проекции, практики. М. : Логос, 1995. 224 с.
241. Орлов В. Ф. Виховний процес і проблеми індивідуалізації в системі професійно-технічної освіти. *Наук. вісник Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. пр. Ін-т профтехосвіти НАПНУ. Київ: ПТТО НАПН України, 2013. Вип. № 6. С. 73–76.
242. Орлов В. Ф. Методологічні та психолого-педагогічні умови самопізнання і професійного самовдосконалення майбутнього вчителя. *Проблеми освіти*. 2003. Вип. 31. С. 164–171.
243. Орлов Ю. М. Восхождение к индивидуальности : кн. для учителя. М. : Просвещение, 1991. 287 с.
244. Орлова Э. А. Взаимосвязь обыденной и специализированной областей культуры. *Структура культуры и человек в современном обществе*. М. : Ин-т философии, 1987. С. 155–157.
245. Палій А. Становлення проблематики когнітивно-стильових характеристик індивідуальності. *Філософія, соціологія, психологія* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 14, ч. 1. С. 17–18.
246. Пашукова Т. І., Допіра А. І., Дьяконов Г. В. Практикум із загальної психології. Київ: Знання, 2006. 203 с.
247. Педагогическая практика в начальной школе : учеб. пособ. для студентов сред. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, Л. В. Борикова, Н. И. Бостанджиева и др. М. : Академия, 2000. 272 с.
248. Педагогическая практика в системе подготовки будущих учителей : сб. науч. тр. / отв. ред. В. А. Слостенин. М. : МГПИ, 1987. 138 с.

249. Педагогическая практика студентов : учеб. пособ. / В. П. Тарантей, И. А. Карпюк, И. И. Прокопьев и др. Минск : Университетское, 1991. 206 с.
250. Педагогическая энциклопедия / И. А. Каиров, Ф. Н. Петров и др. М. : Советская энциклопедия, 1966. Т. 3. С. 549.
251. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17
252. Педагогічна практика в загальноосвітній школі : програма та метод. рекомендації для студентів факультету заоч. навчання / М. І. Воробйов, В. П. Кравцов, О. Д. Кривчикова та ін. Київ, 2002. 26 с.
253. Педагогічна практика студентів на факультеті фізичного виховання та спорту : методич. рек. для студентів спец.: 7.010103. ПМСО. Фіз. культура. Херсон : Вид-во ХДУ, 2003. 40 с.
254. Петренко С. А. Підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку основних рухових умінь і навичок : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04/ Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2007. 24 с.
255. Петрова Н. И. Некоторые особенности индивидуального стиля деятельности спортивного педагога. *Учебные записки / Казанский пед. ин-т*. 2006. 314 с.
256. Петрова Н. И. Индивидуальный стиль деятельности учителя. Казань : КГУ, 1982. 194 с.
257. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / О. М. Пехота, В. Д. Будаков, А. М. Старева, К. Ф. Нор та ін. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
258. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи. Київ, 2006. 292 с.
259. Подолянчук С. В. Формування кількісного і якісного складу експертної групи зі створення моделі моніторингу наукової діяльності у педагогічних ВНЗ. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : зб. наук. пр. Київ : Фенікс, 2014. Вип. 15. С. 177–187.

260. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. / вид. 3, виправ. Суми : Університ. кн., 2010. 352 с.
261. Положення про проведення практики студентів вищих закладів освіти України : затв. пост. Каб. Міністрів України № 93 від 08.04.93 р. *Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту*. Київ, 1994. Вип. 1. С.139–193.
262. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект. Казань, 1989. 204 с.
263. Потапчук Л. Психологічні особливості професійної мотивації особистості. *Професійна психологія: методологія, методи та практика* : зб. наук. пр. / за заг. ред. Ж. П. Вірної. Луцьк : Вежа, 2008. С. 113–126.
264. Практична підготовка студентів. URL: [//info-library.com/content/4570_Praktichna_pidgotovka_stydentiv.html](http://info-library.com/content/4570_Praktichna_pidgotovka_stydentiv.html)
265. Приходько Н. И. Формирование индивидуального стиля педагогической деятельности учителя общеобразовательной школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Кемер. гос. ун-т. Кемерово, 2004. 23 с.
266. Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки дитячо-юнацького спорту та фізичного виховання дітей. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 30. Ст. 277. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-19>.
267. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»). *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>
268. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ від 14.08.2013 № 1176 *База даних «Законодавство України»* / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1176729-13>
269. Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту : Наказ від 28.03.2013 № 1 *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-13>.

270. Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1594-2006-п>.

271. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п>.

272. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міносвіти № 351 (v0351281-94) від 20.12.94). *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>.

273. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту : Указ Президента України від 28.09. 2004 р. N 1148/2004 (із змінами). *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>.

274. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>.

275. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

276. Про схвалення Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 – 2016 рр.». *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/828-2011-п>

277. Програма з педагогічної практики в школі для студентів III курсу спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура». Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. 72 с.

278. Прокопова Л. І., Лоза Т. О., Гвоздецька С. В., Рибалко П. Ф., Жуков В.Л. Наскрізна програма практик для студентів спеціальності

014.11 Середня освіта. Фізична культура : навч.-метод. посіб. Суми : Цьома С. П., 2017. 211 с.

279. Прокоф'єва М. Ю. Технологія проектування практики в інтегрованій професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Житомир. держ. ун-ту*. Серія: Пед. науки. 2009. № 44. С. 47–50.

280. Професійно-педагогічна освіта : сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : монографія / Дубасенюк О. А. та ін. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2006. 396 с.

281. Профессиональное педагогическое образование студентов вуза : *Содержание профессионального педагогического образования и инновационные образовательные технологии, информационные и коммуникационные технологии в высшей школе: проблемы и перспективы*: материалы Междунар. науч.-практ. конф. Минск : БГУФК, 2008. Ч. 1. 450 с.

282. Прохорова М. В. Педагогика физической культуры : учебник. М. : Путь; Альянс, 2006. 288 с.

283. Прохорова О. О. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харків, 2008. 102 с.

284. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение. М., 1996. .

285. Психология интегральной индивидуальности. Пермская школа / сост.: Б. А. Вяткин, Л. Я. Дорфман, М. Р. Щукин. М. : Смысл, 2011. 636 с.

286. Психология личности: тесты, опросники, методики / авт.-сост. Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова. М. : Геликон, 1995. 220 с.

287. Пуховська Л. П. Теоретичні засади професійного розвитку вчителів : рух до концептуальної карти. *Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів*: хрестоматія. Київ : Пед. думка, 2015. С. 123–132.

288. Пшенична Л. В., Сбруєва А. А., Перетятко О. В. Педагогічна практика : навч.-метод. посіб. / Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. Ч. 1. 174 с.

289. Рабочая книга практического психолога: технология эффективной профессиональной деятельности : пособ. для специалистов, работающих с персоналом / под ред. Бодалева А.А. М. : Красная площадь, 1996. 397 с.

290. Радкевич В. О. Професійна компетентність – складова професійної культури. *Педагогічна і психологічна науки в Україні* : зб. наук. пр.: в 5 т. Київ : Пед. думка, 2012. Т. 4: Професійна освіта і освіта дорослих. С. 63–74.

291. Радкевич В. О. Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 2016. № 11. С. 5–22.

292. Рибалко В. В. Теорії особистості у вітчизняній філософії, психології та педагогіці : посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 872 с.

293. Рожок Т. С. Становление профессионального мастерства и индивидуального стиля деятельности учителя начальных классов : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.11 / Ин-т молодежи. М., 2000. 20 с.

294. Романова Г. Індивідуальні стилі проектування навчальних технологій викладачами вищих економічних навчальних закладів. *Вища освіта України. Тематич. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : моніторинг якості освіти»*. Київ, 2007. С. 314–320.

295. Русаков А. А. Педагогические условия, определяющие развитие индивидуального стиля будущего учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования. *Вестник Бурят. гос. ун-та: Теория и методика обучения*. Улан-Удэ, 2007. Вып. 10. С. 104–107.

296. Самойлова Н. И. Реализация идеи компетентностного подхода в подготовке специалиста по физической культуре. *Теория и методика физической культуры*. 2009. № 8. С. 11–12.

297. Сбруева А. А. Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні аспекти : монографія / за ред. А. А. Сбруєвої. Суми : МакДен, 2011. 432 с.

298. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. Т. 1. М. : НИИ школьных технологий, 2006. 816 с.

299. Семиченко В. А. Проблема особистісного розвитку й саморозвитку в контексті неперервної професійної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 2. С. 46–57.
300. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2004. 335 с.
301. Семиченко В. А. Психология деятельности: модульный курс / Київ : Изд. Эшка А.Н., 2002. С. 39–40.
302. Сердюк О. Методологічні засади моделювання особистісно-орієнтованої навчальної діяльності у вищій школі. *Вища освіта України*. 2005. № 1. С. 60–64.
303. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 350 с.
304. Слостенин В. А., Подымов Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. М. : Магистр, 1997. 224 с.
305. Слостенин В.А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И. Педагогика : учеб. пособ. М. : Школа-Пресс, 2002. 576 с.
306. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Психология человека. Введение в психологию субъективности : учеб. пособие для вузов. М. : Школа-Пресс, 1995. 384 с.
307. Соловьева Н. И. Становление индивидуального стиля деятельности учителя в системе непрерывного физкультурного образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ярославль, 2003. 23 с.
308. Сорокина Г. В. Формирование индивидуального стиля профессиональной деятельности будущего учителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08./ Волгоград. гос. пед. ун-т. Волгоград, 2004. 24 с.
309. Спирин Л. Ф Теория и технология решения педагогических задач / М. : Российское пед. агентство, 1997. 154 с.
310. Спичак С. Индивидуальный стиль деятельности учителя. *Народное образование*. 1993. № 2. С. 48–52.

311. Спінул І. В. Особливості індивідуального стилю діяльності майбутніх учителів хореографії. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки* / редкол. В. В. Радул та ін. Кіровоград : КДПУ, 2013. Вип. 120. С. 293–299.

312. Спорт в системе физического воспитания : электронный учебник по основам физической культуры в вузе. Ч. 6. URL: http://cnit.ssau.ru/kadis/osnov_set/tema6/p5_1.htm

313. Станкин М. И. Профессиональные способности педагога : учеб. пособие. М. : Флинта, 1998. 364 с.

314. Стасенко О. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. *Молода спортивна наука of Ukraine*. Кіровоград ДПУ, 2009. Т. 2. С. 166–172.

315. Стиль человека: психологический анализ / под ред. А. Либина. М. : Смысл, 1998. 309 с.

316. Сурков Е. Н. Психология спорта в терминах, понятиях, междисциплинарных связях. СПб. : СПбГАФК им. П. Ф. Лесгафта, 1996. 451 с.

317. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.

318. Сущенко Л., Зубалій М., Мудрік В. Круглий стіл з проблем фізичного виховання і розвитку учнівської та студентської молоді. *Фізичне виховання*. 2009. № 2. С. 35–36.

319. Сысоева М. Е. Педагогическая практика: справочник: учебно-методич. пособ. М. : ЦГЛ, 2002. 128 с.

320. Теория и методика физического воспитания : учеб. для ТЗЗ студентов фак. физ. культуры пед. ин-тов по спец. 03.03 «Физ. культура» / Б. А. Ашмарин, Ю. А. Виноградов, З. Н. Вяткина и др. ; под ред. Б. А. Ашмарина. М. : Просвещение, 1990. 287 с.

321. Теорія рис Г.-В. Олпорта. URL: http://pidruchniki.com/13340203/psihologiya/idiografichniy_pidhid_osobistosti

322. Теплов Б. М. Психофизиология индивидуальных различий : избр. труды : в. 2 т. М. : Педагогика, 1985. Т.1. С. 42–222.
323. Терещенко Л. А., Кесьян Т. В. Вплив стилю педагогічного керівництва на розвиток гуманістично орієнтованої педагогічної діяльності. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. 2009. Вип. 6, ч. 2. С. 283–291.
324. Технології роботи організаційних психологів : навч. посіб. / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ : ІНКОС, 2005. 366 с.
325. Тимошенко О. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : монографія. Київ, Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2008. 420 с.
326. Тимошенко О. В. Використання комунікаційно-інформаційних технологій в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Науковий часопис нац. пед. ун-ту ім. М. Драгоманова*. Серія № 15. Наук.-пед. проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 5 (30). С. 384–390.
327. Толочек В. А. Современная психология труда : учебное пособ. СПб. : Питер, 2005. 479 с
328. Толочек В. А. Стили профессиональной деятельности : монография. М. : Смысл, 2000. 199 с.
329. Толочек В. А. Исследования индивидуального стиля деятельности. *Вопросы психологии*. 1991. № 3. С. 53–65.
330. Торхова А. В. Формирование индивидуального стиля педагогической деятельности будущего учителя: теоретический аспект : монография. Минск : БГПУ им. М. Танка, 2004. 143 с.
331. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту». *Урядовий кур'єр*. 6 жовт. 2004. № 189. С. 3.
332. Философский энциклопедический словарь / под ред. Л. Ильичев, И. Федосеев, С. Ковалев, В. Панов. М. : Совет. энциклопедия, 1983. С. 135.

333. Філіпчук Г. Г. Національна освіта: особистість і суспільство : зб. наук. пр. Чернівці : Зелена Буковина, 2013. 844 с.
334. Філіпчук Г. Г. Філософія екологічної освіти сталого розвитку : монографія. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Чернівці : Зелена Буковина, 2012. 460 с.
335. Філософія : підруч. / Ігор Бичко, Іван Бойченко, Віталій Табачковський та ін. ; 2-ге вид. Київ : Либідь, 2002. 405 с.
336. Філософія освіти : навч. посіб. / за заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
337. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
338. Фоменко І. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності. *Освіта.ua* : електр. вид. 27 листоп. 2009. URL : <http://osvita.ua/school/method/5827/>
339. Франкл В. Человек в поисках смысла / пер. с нем. под общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева. М. : Прогресс, 1990. 368 с.
340. Фундаментальные и прикладные основы теории физической культуры и теории спорта : материалы Междунар. науч.-методиче. конф. Минск : БГУФК, 2008. 505 с.
341. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні. Київ : Радянська школа, 1991. 191 с.
342. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности. *Вопросы философии*. 1999. № 2. С. 14–29.
343. Хомич Л. Сучасні види педагогічних практик. *Шлях освіти*. 1999. № 4. С. 4–8.
344. Хоружа Л. Л. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. 96 с.
345. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. URL: <http://hrykov.luguniv.edu.ua/index.php/naukovi-roboti/101-pedagogichni-umovi-v-strukturinaukovogo-znannya>.

346. Худенко О. М. Розвиток індивідуального стилю професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2013. 20 с.

347. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. Основные положения, исследования и применение. СПб. : Питер-Пресс, 1997. 608 с.

348. Цар І. О. Структура індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя гуманітарного профілю. *Вісник Черкаського ун-ту. Серія : Педагогіка*. 2009. Вип. 149. С. 12–19.

349. Цьось А. В., Балахнічова Г. В., Заремба Л. В. Сучасні технології викладання спортивних дисциплін : навч. посіб. Луцьк : РВВ Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 131 с.

350. Черкас Г. В. Педагогічна практика в системі підготовки вчителя. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : наукова монографія за ред. С. С. Єрмакова. Харків, 2008. № 1. С. 155–158.

351. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект : монографія. Черкаси: Брама, 2006. 560 с.

352. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

353. Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до самовдосконалення та формування основ здорового способу життя: теоретичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 36. С. 427–437.

354. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности : учеб для студентов высш. учеб. заведений. 2-е изд. М. : ВЛАДОС, 2001. 507 с.

355. Шейко Л. Н. Культурное и профессиональное саморазвитие личности : учеб.- метод. пособ. Ульяновск : УВАУГА, 2007. 26 с.

356. Шелепова В. В. Индивидуализация профессионального совершенствования специалистов физической культуры и спорта : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. М., 1996. 167 с.

357. Шиманович І. В. Формування у майбутніх учителів потреби в професійному самовихованні : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2008. 24 с.

358. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні* : зб. наук. пр. Рівне : Принт Хауз, 2001. Вип. 2. С. 371–374.

359. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль : Навч. книга - Богдан, 2008. Т. 1. 272 с.

360. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль : Навч. книга - Богдан, 2002. Т. 2. 248 с.

361. Шкуратова И. П., Габдулина Л. И. Стили общения : пособ. по спецкурсу "Диагностика индивидуальных особенностей общения": для студентов фак. психологии. Ростов-на-Дону : Изд-во РГУ, 2000. 37 с.

362. Шукатка О. В. Аналіз існуючого стану здоров'я та проблеми здоров'язбереження студентів. *Web of Scholar*. 2017. Вип. 9 (18). С.41–43. URL: <http://archive.ws-conference.com/wp-content/uploads/wos0030.pdf>

363. Шукевич Л. В., Зданевич А. А., Зданевич Г. И. Производственная практика – важнейшее звено в подготовке будущих специалистов к педагогической деятельности. *Фундаментальные и прикладные основы теории физической культуры и спорта* : материалы Междунар. научно-практ. конф. Минск : БГУФК, 2008. С. 491.

364. Щедровицкий Г. П. Проблемы методологии системных исследований. М., 1964. 247 с.

365. Щедровицкий Г. П. Система педагогических исследований: методологический анализ. *Педагогика и логика*. М. : Касталь, 1993. С. 16–22.

366. Шукин М. Р. Индивидуальный стиль и интегральная индивидуальность : проблемы и подходы. *Психологический журнал*. 1995. Т. 16. № 2. С. 103–113.

367. Шукин М. Р. Психологические основы индивидуального подхода к учащимся в процессе производственного обучения. М. : Высшая школа, 1990. 88 с.

368. Шукин М. Р. Структура индивидуального стиля деятельности и условия его формирования : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Новосибирск, 1994. 20 с.

369. Юнг К. Г. Структура психики и процесс индивидуализации. М., 1996. 267 с.

370. Ягупов В. В., Свистун В. І. Педагог як суб'єкт викладання. *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології* : зб. наук. пр. / за ред. Н. Г. Ничкало. Харків, 2007. С. 68–374.

371. Ядов В. А. Взаимосвязь социологического и социально-психологического подходов к исследованию образа жизни. *Психология личности и образ жизни*. М. : АН СССР, Ин-т психологии, 1987. С.89–92.

372. Яковець Н. Неперервність – провідний принцип організації педагогічної практики студентів. *Рідна школа*. 2000. № 8(48). С. 60–61.

373. Ялович В. Т. Психологічні передумови формування педагогічних здібностей у вчителів фізичної культури. Луцьк : Вежа, 1998. 146 с.

374. Adeyemi D. P. Formation of the motivational-valuable relation to the physical culture in students in the social-cultural environment of the higher educational establishment. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2015. Vol. 6, No. 1. P. 2, 109–113.

375. Armour K. & Yelling M. Professional 'development' and professional 'learning': bridging the gap for experienced physical education teachers. *European Physical Education Review*. 2004. № 10 (1). P. 71–74.

376. Armour K. & Duncombe R. Teachers' continuing professional development in primary physical education: Lessons from present and past to inform the future. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2004. № 9(1). P. 3–22.
377. Brophy J. E. How teachers influence what is taught in classrooms. *The Elementary School J*. 1982. V. 83. P. 1–13.
378. Brophy J. E., Good Th. L. Teacher – student relationships. N.Y., 1974. 320 p.
379. Caspi A.; Roberts B. W. Personality development across the life course: The argument for change and continuity. *Psychological Inquiry*. 2009. № 12 (2). P. 49–66. doi:10.1207/s15327965pli1202_01.
380. Common European Framework of Reference for Languages. Cambridge University Press, 2001. 260 p.
381. Council of Europe. European Commission (2007); Communication from the European Commission to the European Parliament: Improving the Quality of Teacher Education, Brussels August 2007.
382. Gardner R. W. Cognitive styles in categorising behavior. *J. Pers.* 1953. V. 22. P. 214–233.
383. Graber K. Research on teaching in physical education. In V. Richardson, (Ed.). *Handbook of Research on Teaching*. Washington D.C. : American Education Research Association. 2002. P. 491–519.
384. Guskey T. Professional development and teacher change. *Teachers & Teaching: Theory and Practice*. 2002. № 8(3/4). P. 381–391.
385. Havighurst R.J. Human development and education. N.Y. : Longman. 1953.
386. Holland H. Teaching Teachers: Professional Development To Improve Student Achievement. *Research Points*. 2005. № 3(1). P. 1–4.
387. Humphreys P., Greenan K., Mcilveen H. Developing Work-based Transferable Skills in a University Environment. *Journal of European Industrial I.* – 1997. Vol. 21. № 2. P. 63–69.
388. Kagan J., Kagan N. Individual variations in cognitive processes. *Carmichael's manual of child psychology*. N.Y., 1970. V. 1. P. 20–26.

389. Kurnyshev Y., Palagniuk T. Professional self-progress of the future physical education teacher: criteria and components. *Trends and perspectives in physical culture and sports: The VIth Edition international scientific conference (Suceava, 26th-27th of May 2016)*. Suceava: University “Ștefan cel Mare”, 2016. P. 229–234.
390. Madhavaram, S., Laverie, D. A. Developing Pedagogical Competence: Issues and Implications for Marketing Education. *Journal of Marketing Education*, Vol. XX. No X, 2010. P. 2–10.
391. Maslow A. Self-actualizing and Beyond. In: *Challenges of Humanistic Psychology*. N. Y., 1967. 256 p.
392. Physical Education Teaching Strategies & Styles. URL : <https://study.com/academy/lesson/physical-education-teaching-strategies-styles.html>
393. Renson R. Sport historiography in Europe: a comparative perspective and heuristic model. *Sport history review*, 1998. № 29. P. 30 –43.
394. Rihrs H. Sportpädagogik und sportwirklichkeit. *Hnndbschr zur Pädagogik und Didaktik. des Sports. Munchen*. 1983. № 5. P. 36–42.
395. Roberts B. W., Wood D., & Caspi A. The development of personality traits in adulthood. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervi (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research*. New York, NY: Guilford Press. 2010. 3rd ed. P. 375–398.
396. Rogers C. R. A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationship, As Developed in The Client-Centred Framework // *Psychology: A Study of a Science*. N. Y.: McGraw-Hill, 1959. Vol. 3. P. 134–256.
397. Stadner C. Individual style. N.Y., 1962. 180 p.
398. Tihomirov Ju. V., Pravdov M. A. The model of formation of professional competence of future teachers of physical training on the basis of improving methods of teaching basic and new types of sports activity *Modern Research of Social Problems*. 2015/ Vol. 47/ Issue 3. P. 164–172.
399. Tsangaridou N. Teachers' knowledge, in: D. Kirk, D. Macdonald & M. O' Sullivan (Eds) *The Handbook of Physical Education*. London: Sage, 2006. P. 502–515.

400. Válková1 Hana, Górny Mirosław. Personality of physical education teachers and adapted physical activity. *Trends in Sports Sciences*. 2013. № 2 (20). P. 107–114.

401. Witkin H. A. Psychological differentiation. N.Y., 1974. 240 p.

402. World-wide Survey of School Physical Education Final Report. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. P. 98–100. URL : <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002293/229335e.pdf>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БУГАЄНКО ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

УДК 378.147.091.33-027.22:[37.091.12.011.3-051:796]:005.336.5 (043.5)

**ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

ДОДАТКИ

13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»
01 «Освіта/Педагогіка»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Бугаєнко Тетяна Вікторівна

Науковий керівник: Лянной Михайло Олегович, кандидат педагогічних наук,
доцент, директор Навчально-наукового інституту фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Київ – 2018

ЗМІСТ

- Додаток А. Поняття «індивідуальність» у наукових працях.
- Додаток Б. Види стилів та визначення їх понять у словникових статтях і наукових працях.
- Додаток В. Поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя» у наукових працях.
- Додаток Г. Типологія індивідуальних стилів педагогічної діяльності у наукових працях.
- Додаток Ґ. Компонентний склад індивідуального стилю професійної діяльності з погляду науковців.
- Додаток ҐІ. Компонентний склад індивідуального стилю професійної діяльності з погляду науковців (схематично).
- Додаток Д. Анкета «Професійно значимі характеристики педагогічної діяльності сучасного вчителя».
- Додаток Е. Анкета для студентів «Виявлення розуміння суті поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності» та його значення у діяльності вчителя; з'ясування місця педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх фахівців та встановлення труднощів, що виникають у її процесі».
- Додаток Ж. Методика вивчення мотивів навчальної діяльності за А. Реаном та В. Якуніним.
- Додаток З. Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча.
- Додаток К. Методика «Вивчення мотивації навчання у ВНЗ» (Т. І. Ільїна).
- Додаток Л. Діагностика мотиваційної структури особистості В. Е. Мільмана.
- Додаток М. Методика діагностики професійної спрямованості особистості (автор Б. Басс).
- Додаток Н. Анкета «Незавершені речення».
- Додаток О. Методика діагностування комунікативних і організаторських схильностей КОС В. Синявського і Б. Федоришина.
- Додаток П. Стиль спілкування за Томасом.
- Додаток Р. Опитувальник Форверга на контактність.
- Додаток С. Тест «Який ваш творчий потенціал?».
- Додаток Т. Дослідження самооцінки за методикою Т. Дембо-Рубінштейна (адаптовано й модифіковано А. Прихожан).
- Додаток У. Методика дослідження самооцінки С. Будассі.
- Додаток Ф. Методика визначення видів самооцінки особистості.
- Додаток Х. Методика вивчення загальної самооцінки.
- Додаток Ц. Робочі навчальні плани з підготовки вчителів фізичної культури СумДПУ ім. А. С. Макаренка.
- Додаток Ч. Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження.
- Додаток Ш. Освітньо-кваліфікаційна характеристика виробничих функцій, типових задач діяльності та вмінь, якими повинен володіти учитель фізичної культури.

Поняття «індивідуальність» у наукових працях

Таблиця 1

Ананьєв Б. [10]	Системна, інтегральна якість, що виникла в результаті формування системи “індивід – особистість – суб’єкт
Боритко М. [43]	Поняття, зміст якого розкриває унікальну природу конкретної особи в цілісності індивідних, особистісних, суб’єктних виявів, що постають як продукт її вільного розвитку
Гіппенрейтер Ю. [73]	Унікальна специфіка психіки людини як суб’єкта суспільно-історичного й культурного розвитку
Гончаренко С. [82]	Сукупність та особливості індивіда, її неповторність. сукупність рис, що визначають самобутність людини, її відмінність від інших людей; своєрідність психіки.
Заболотська О. [105]	Інтегральне поняття, що виражає особливу форму буття індивідів, у межах якої їх характеризує внутрішня цілісність і відносна самостійність, що дає їм можливість активно і своєрідно виявляти себе в навколишньому світі на основі розкриття своїх задатків і здібностей відповідно до суспільних потреб.
Маслоу А. [198]	Результат процесу самоактуалізації, а самоактуалізація – це рух до самого себе як ідеального образу.
Мерлін В. [206]	Складна ієрархічна система, що включає в себе різні рівні організації – від біохімічного до соціально-психологічного, взаємопов’язуючою ланкою між якими є індивідуальний стиль діяльності особистості.
Лузіна Л. [186]	Багатоструктурне утворення, синтез структур людини як індивіда, особистості та суб’єкта діяльності
Слободчиков В., Ісаєв Є. [306]	Визначення власної позиції в житті, самовизначеність цивілізаційного буття.

**Види стилів та визначення їх понять
у словникових статтях і наукових працях**

Таблиця 2

Життєвий стиль	Адлер А. [3]	Це унікальний спосіб досягнення мети життя, обраний індивідуально, що складається під впливом власного досвіду, цінностей, відносин, особливостей особистості та визначається не самою людиною, а властивостями організму та зовнішнього середовища і формується під впливом вищезгаданих факторів на шляху досягнення життєвої мети або системи цілей.
	Зіммель Г. [119]	Це завжди дотримання загальної форми, яка надає низці різних за своїм змістом утворень загального характеру
Стиль життя	А. Адлер [3]	Сукупність індивідуальних рис, особливостей поведінки та життєвих цілей людини, спрямованих на маскування та компенсацію власних індивідуальних дефектів, на подолання комплексу неповноцінності.
	Орлова Е. [243]	Соціально демонстративна сторона способу життя.
	Маліна О. [191]	Особливий індивідуальний спосіб здійснення особистістю обраного нею життєвого шляху, спосіб її взаємодії з дійсністю.
Стиль діяльності	Філософський словник [336]	Діалектична єдність форми вираження і форми здійснення способу організації функціонування будь-якої системи, пов'язаної з людською діяльністю.
	Літературознавство [214]	«...сама людина, її індивідуальність. Тому стиль не можна ні відняти, ні перейняти, ні замінити»
	Апостолова І. [262]	Це «змістовна форма». При чому, зовнішня сторона стилю полягає у його змісті, а внутрішня – організації змісту.

Продовження таблиці 2

	Гончаренко С. [82]	Відносно стійка сукупність характерних і повторюваних рис особистості, які виявляються у її мисленні, поведінці, спілкуванні.
Стиль спілкування	Бодальов О. [41]	Індивідуально стабільна форма комунікативної поведінки людини, яка проявляється в будь-яких умовах взаємодії
	Шкуратова І. Габдуліна Л. [361]	Самостійний феномен, що має власну специфіку порівняно зі стилями діяльності.
Стиль поведінки	Ільїн Є. [127]	Результат набуття та реалізації освіти, що впливає на різні види діяльності.
Стиль діяльності	Психологічний словник [289]	Психічна структура (оскільки його носієм є людина), що є сукупністю стійких зв'язків між компонентами, які забезпечують її цілісність і тотожність самій собі.
Індивідуальний стиль	Леонтьев Д. [181]	Цілісне утворення, яке інтегрує в собі детермінуючий вплив різних зовнішніх і внутрішніх факторів на протікання різних форм діяльності, у тому числі діяльності психічної
	Бертон Р. Г. де Бюффон [188]	Це завжди людина з всіма її індивідуальними особливостями, це особистісна манера виконання, якою можливо оволодіти шляхом "вживання в неї", прийняття певних цінностей та установок
Індивідуальний стиль діяльності	Клімов Є. [147], Мерлін В. [206],	У вузькому розумінні – це стійка система засобів діяльності, обумовлена типологічними особливостями суб'єкта, у широкому – це індивідуально-своєрідна система психологічних властивостей, які свідомо або стихійно використовує людина для найкращого урівноваження своєї індивідуальності з зовнішніми умовами діяльності
	Вяткіна З. [68]	Певна система взаємопов'язаних способів дій, зумовлена властивостями нервової системи, завдяки якій люди з різними типологічними властивостями

Продовження таблиці 2

		досягають однаково високих результатів у діяльності, використовуючи при цьому різні прийоми і способи роботи, які найбільше відповідають їхній індивідуальності
	Посталюк Н. [262]	Це те, що відрізняє конкретні феномени творчої діяльності один від одного, а творчий стиль – те, що характеризує подібні їхні ознаки. Перше фіксує відмінності, друге – тотожність у явищах
	Андрощук Л. [11]	Модель діяльності, яка базується на сукупності різнорівневих властивостей індивідуальності і забезпечує активне становлення людини в суспільстві на засадах самоактуалізації, творчої самореалізації, суспільної діяльності в межах особистісного креативного вибору.
	Толочек В. [328]	Динамічна, індивідуально-своєрідна психологічна система рівноваги індивідуальності людини з сукупністю компонентів оточення, яка регулюється індивідом та орієнтована на досягнення конкретного результату.

**Поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя»
у наукових працях**

Таблиця 3

Автор	Авторське визначення поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя»
Веригина Н. О. [56]	поєднання елементів професійно типового і індивідуально неповторного, що проявляється в діяльності вчителя
Войтович А. І. [60]	складне особистісно-соціально-діяльнісне утворення, що не входить до структури діяльності, але надає їй індивідуальності та має важливе значення для сприйняття викладача суб'єктами навчального процесу.
Звонарева Н. А. [117]	сукупність природних особливостей і сформованих в період входження в педагогічну професію якостей особистості, обумовлених взаємодією молодого педагога з соціально-предметним середовищем, в рамках якого моделюється процес його особистісно-професійного розвитку на основі прояву способів вирішення професійних завдань, що часто використовуються і внутрішніх процесів самості.
Ізмайлов С. Г. [124]	інтегральна динамічна характеристика індивідуальності, що репрезентує відносно стійку відкриту саморегулюючу систему взаємопов'язаних індивідуально своєрідних дій та відображає специфіку взаємодії педагога з учнями у процесі професійної діяльності.
Ковалів Ж. В. [151]	своєрідний самопрояв особистості вчителя в педагогічній діяльності через усталену систему засобів та прийомів, що утворюють особистісну систему дій.
Лапіна О. О. [179]	основна і системоутворювальна особистісно-професійна категорія, що зумовлює професійно значимі вибори, теоретичні знання, практичні уміння, ціннісні орієнтації сучасного вчителя.
Прохорова О. О. [282]	це система стійких, індивідуально-своєрідних способів і прийомів вирішення різноманітних педагогічних завдань.
Худенко О. М. [346]	інтегральне особистісне утворення, що представляє відносно динамічну сукупність індивідуально-своєрідних дій педагога, зумовлену індивідуально-психічними особливостями його особистості, фаховою специфікою діяльності та взаємодії з її суб'єктами.

**Типологія індивідуальних стилів педагогічної діяльності
у наукових працях**

Таблиця 4

Автор	Типи стилів	Характеристика стилю
Зимня І. [121]	Авторитарний	Учень розглядається як об'єкт педагогічного впливу, а не рівноправний партнер. Учитель одноосібно приймає рішення і встановлює жорсткий контроль за виконанням пропонованих їм вимог, не враховує думок учнів. Сили учнів спрямовані на психологічний самозахист, а не на засвоєння знань і власний розвиток. Головними методами впливу такого вчителя є наказ, повчання; йому характерні низька задоволеність професією і професійна нестійкість.
	Демократичний	Учень розглядається як рівноправний партнер у спілкуванні, колега в спільному пошуку знань. Учитель залучає учнів до прийняття рішень, враховує їх думки, заохочує самостійність суджень, враховує не тільки успішність, але й особистісні якості учнів. Методами впливу є спонукання до дії, порада, прохання. Вчителю характерні велика професійна стійкість, задоволеність професією.
	Ліберальний	Учитель уникає прийняття рішень, передаючи ініціативу учням, колегам. Організацію та контроль діяльності учнів здійснює без системи, виявляє нерішучість, коливання. У класі нестійкий мікроклімат, приховані конфлікти.
Маркова А., Ніконова А. [195]	Емоційно-імпровізаційний	Домінування цікавого пояснення матеріалу попри діалогічний контакт з учнями.
	Емоційно-методичний	Орієнтація педагога на процес та результат навчання.
	Розважливо-імпровізаційний	Адекватне планування навчально-виховного процесу, контроль знань та вмінь всіх учнів.
	Розважливо-методичний	Оперативність у роботі, багатий арсенал методичних прийомів.

Продовження таблиці 4

Братусь Б., Мітіна Л. [45; 209]	Регулятивно-прагматичний	Професійна самосвідомість вчителя на низькому рівні, потреба в самопізнанні знижена. Рівень рефлексії дозволяє лише в мінімальному ступені адаптуватися до ситуації, і відповідно, регулювати свою поведінку.
	Егоцентричний	Переважають мотиви особистої вигоди. Задоволеність собою і своєю діяльністю досягає максимального значення і перетворюється в протилежність – маховик, що руйнує систему саморегуляції і веде до ще більших деформацій самосвідомості.
	Стереотипно-залежний	Самосвідомість педагога визначається його близьким оточенням, результатом такого уподібнення зазвичай є втрата творчої ініціативи і орієнтування на цінності групи. Такому вчителю доводиться вдаватися до педагогічного насильства по відношенню до дітей. Відповідна агресія з їх боку негативно впливає на професійну мотивацію і самопочуття вчителя, обумовлюючи професійно-особистісну дезадаптацію. Концентрація уваги на групі, розподіл людей на «своїх» і «чужих» гальмують процеси глибокої рефлексії людей, то природно, що цей рівень самосвідомості не забезпечує гарантій виходу педагога з кризових станів, пов'язаних з професією, віком, зміною соціальної ситуації і іншими форсмажорними обставинами.
	Суб'єктно-універсальний	Педагогу притаманний високий ступінь професійної самосвідомості, обумовлений свободою від егоцентризму і групових корпоративних інтересів. Діяльність спрямована на створення блага іншим. Привалює прагнення до творчості, самовираження і самоактуалізації. Система відносин з дітьми будує, визнаючи їх самоцінність, направляє педагогічну діяльність на розвиток унікальної сутності кожної дитини, розвиває себе як особистість і як професіонала.

Продовження таблиці 4

Кан-Калик В., Нікандров М. [135]	«Лідер»	Яскрава особистість, що здатна висувати цікаві оригінальні ідеї та вести за собою колектив, інших людей.
	«Генератор педагогічних ідей»	Учитель створює численні зразки нового досвіду, має самостійну позицію, постійно акумулює нові ідеї.
	«Ентузіаст»	Педагог захоплений власною діяльністю, запалює інших, готовий долати усі перепони.
	«Дослідник»	Учитель постійно вивчає, аналізує педагогічну діяльність, обґрунтовує власні ідеї, експериментально їх перевіряє.
Рожок Т. [293]	Організаційно-комунікативний	Властивий учителям із сильною рухливою нервовою системою. Його основними ознаками є: творчий і різноманітний характер ведення уроку, схильність до імпровізації. Оперативність у вирішенні різних педагогічних завдань безпосередньо в ході уроку; використання різноманітних методичних прийомів навчання й способів педагогічного впливу; більша інтенсивність спілкування, його експромтний і невимушений характер.
	Конструктивно-організаторський	Властивий учителям із сильною інертною нервовою системою. Його основні ознаки: система вимог до організації учнів на початку уроку та в його процесі (стереотипний початок уроку); яскраво виражений контроль якості виконання завдань учителя; одноманітний і стійкий репертуар дисциплінарних впливів; відносна бідність і стандартність засобів спілкування.
	Конструктивно-комунікативний	Властивий учителям зі слабкою нервовою системою. Характерні: підвищена відповідальність при підготовці й проведенні уроку; старанність у відборі навчального матеріалу; підвищена увага до організації класу на початку уроку; інтенсивне спілкування, викликане в основному потребою у встановленні ділових, обміркованих взаємин з учнями; переважно доброзичливий тон звертання.

Продовження таблиці 4

Звонарьова Н. [117]	Емоційно-імпровізаційний	<p>Переважна орієнтація на процес навчання. Пояснення нового матеріалу педагог будує логічно, цікаво, однак у процесі пояснення у нього часто відсутній зворотний зв'язок з учнями. Під час опитування вчитель звертається до великої кількості учнів, в основному – сильних, цікавих йому, опитує їх у швидкому темпі, задає неформальні питання, але мало дає їм говорити, не чекає, поки вони сформулюють відповідь самостійно. Для такого педагога характерно недостатньо адекватне планування навчально-виховного процесу: для відпрацювання на уроці він вибирає найбільш цікавий навчальний матеріал; менш цікавий, хоча і важливий, залишає для самостійного розбору учнями. У діяльності недостатньо представлені закріплення і повторення навчального матеріалу, контроль знань учнів. Вчителя відрізняє висока оперативність, використання великого арсеналу різноманітних методів навчання. Він часто практикує колективні обговорення, стимулює спонтанні висловлювання учнів. Йому характерна інтуїтивність, що виражається в частому невмінні проаналізувати особливості та результативність своєї діяльності.</p>
	Емоційно-методичний	<p>Вчителю характерні орієнтація на процес і результати навчання, адекватне планування навчально-виховного процесу, висока оперативність, деяке переважання інтуїтивності над рефлексивністю. Орієнтуючись як на процес, так і на результати навчання, такий вчитель фізичної культури адекватно планує навчально-виховний процес, поетапно відпрацьовує весь навчальний матеріал, уважно стежить за рівнем знань всіх учнів (як сильних, так і слабких), в його діяльності постійно представлені закріплення і повторення навчального матеріалу, контроль знань учнів.</p>

Продовження таблиці 4

		Такого педагога відрізняє висока оперативність, він часто змінює види робіт на уроці, практикує колективні обговорення. Використовуючи настільки ж багатий арсенал методичних прийомів при відпрацюванні навчального матеріалу, що і вчитель з ЕІС, вчитель з ЕМС на відміну від останнього прагне активізувати дітей не зовнішньої розважальністю, а міцно зацікавити особливостями самого предмета.
	Розмірковувально-імпровізаційний	Педагогу характерні орієнтація на процес і результати навчання, адекватне планування навчально-виховного процесу. У порівнянні з вчителями, що характеризуються емоційним стилем, вчителі з РІС проявляють меншу винахідливість у підборі і варіюванні методів навчання, не завжди здатні забезпечити високий темп роботи, рідше практикують колективні обговорення, менше відносно часу спонтанного мовлення його учнів під час уроків, ніж у вчителів з емоційним стилем. Вчитель менше говорить сам, особливо під час опитування, вважаючи за краще впливати на учнів непрямым шляхом, даючи можливість учням, які відповідають детально оформити відповідь.
	Розмірковувально-методичний	Орієнтуючись переважно на результати навчання і адекватно плануючи навчально-виховний процес, вчителі проявляють консервативність у використанні засобів і способів педагогічної діяльності. Висока методичність поєднується з малим, стандартним набором використовуваних методів навчання, перевагою репродуктивної діяльності учнів, меншою кількістю проведених колективних обговорень. У процесі опитування вчителі звертаються до невеликої кількості учнів, даючи кожному багато часу на відповідь, особливу увагу приділяючи слабким учням. Для вчителів характерна в цілому рефлексивність.

Продовження таблиці 4

Вяткіна З. [67]	Організаційно-комунікативний	Властивий учителям із сильною рухливою нервовою системою. Його основними ознаками є: лаконічність плану уроку, чіткість організації учнів на початку уроку, творчий характер проведення уроку, підвищений темп проведення уроку, використання різноманітних методичних прийомів навчання і способів педагогічного впливу, виразність та емоційність мови та ін.
	Конструктивно-організаційний	Властивий учителям із сильною інертною нервовою системою. Його основними ознаками є: попередня підготовка до уроку, відповідність проведення уроку до наміченого плану, поступовий початок уроку, рівномірний темп проведення уроку, стандартність засобів спілкування та ін.
	Конструктивно-комунікативний	Властивий учителям зі слабкою нервовою системою. Його основними ознаками є: підвищена відповідальність при підготовці до проведення уроку, відповідність уроку до наміченого плану, використання системи індивідуальних завдань, підвищений контроль за правильністю виконання завдань, попередження конфліктів у спілкуванні з учнями.
Андрощук Л. [11]	Емоційно-творчий	Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація майбутнього професійного зростання; стиль спілкування – захоплення спільною творчою діяльністю; стиль мислення – емоційно-пошуковий; домінування орієнтації на процес навчання; низький рівень самоактуалізації; низький рівень творчої свободи. Влада емоцій.
	Творчо-індивідуальний	Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація майбутнього професійного зростання; стиль спілкування – захоплення спільною творчою діяльністю; стиль мислення – творчо-пошуковий; домінування орієнтації на процес та результат навчання; середній рівень самоактуалізації; середній рівень творчої свободи. Влада волі

Продовження таблиці 4

	Творчо-інтелектуальний	Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація професійного зростання; стиль спілкування – суб'єкт-суб'єктна творча самореалізація; стиль мислення – інтелектуально-творчий; домінування мотивацій на результат навчання; високий рівень самоактуалізації; високий рівень творчої інтелектуальної свободи. Влада інтелекту.
	Творчо-імпровізаційний	Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Найвищий рівень мотивації професійного зростання; стиль спілкування – суб'єкт-суб'єктна творча самореалізація; стиль мислення – інтелектуально-імпровізаційний; домінування мотивацій на творчу самореалізацію індивідуальності учня; повна самоактуалізація, трансценденція як найвищий рівень самоактуалізації; повна внутрішня і зовнішня творча свобода; Влада творчості.
Верігіна Н. [56]	Комунікативний	Діяльності вчителя властиве переважання комунікативного компонента, прагнення до створення сприятливої атмосфери. Його відрізняє підвищена відповідальність при підготовці і проведенні уроку, ретельність у відборі навчального матеріалу, підвищена увага до організації класу на початку уроку, широке використання системи індивідуальних завдань і доручень. Для відпрацювання на уроці обирає найбільш цікавий матеріал, менш цікавий, хоча і важливий, залишає на самостійне опрацювання учням. Вчитель орієнтований більше на процес навчання. Йому притаманні інтенсивне спілкування, обумовлене в основному потребою у встановленні ділових відносин, попередньо обдумані взаємовідносини з учнями, рівний, переважно доброзичливий тон звернення до учнів, попереджувальне дисциплінування.

Продовження таблиці 4

	<p>Організаторський</p>	<p>У діяльності вчителя більшою мірою виражений організаторський компонент. Йому характерні завчасність і ретельність підготовки до уроку, рівномірний темп ведення уроку, стійкість вимог до організації учнів на початку уроку і в ході його, чітка регламентація діяльності учнів, яскраво виражений контроль якості виконання завдань, вказівок і розпоряджень. Учитель адекватно планує навчально-виховний процес, поетапно відпрацьовує весь навчальний матеріал, стежить за відповідністю уроку наміченому плану. Вчитель більше орієнтований на результат навчання. Йому властиві емоційна стабільність, упевненість в собі, наполегливість в досягненні поставлених цілей, прагнення до ділових (з тенденцією на стратегію авторитарності) відносин з учнями і колегами, рівний, переважно спокійний тон звернення до учнів. Висока методичність поєднується у нього з незначним, шаблонним набором використовуваних методів навчання.</p>
	<p>Організаторсько-комунікативний (інтегративний)</p>	<p>У діяльності вчителя інтенсивно проявляється як організаційний, так і комунікативний компоненти. Педагогу притаманний творчий і різноманітний характер ведення уроку. Його відрізняє оперативність у вирішенні різних педагогічних завдань безпосередньо в ході уроку, використання великого арсеналу різноманітних методичних прийомів навчання і способів педагогічної взаємодії, схильність до імпровізації, вигадок. Вчителю характерне прагнення до створення емоційної атмосфери за рахунок використання спонукань до активності, позитивної оцінки діяльності дітей, інтенсивність спілкування з застосуванням різноманітних форм і засобів; експромтний, невимушений характер і нерівномірний тон спілкування, дисциплінування учнів..</p>

Продовження таблиці 4

Кугішенко В. [177]	Інтелектуально-імпрровізаційний	Учителю властиві орієнтація на процес і результати навчання, адекватне планування навчально-виховного процесу, висока оперативність та поєднання інтуїтивності і рефлексивності. Зважаючи на це, як вважає дослідник, ефективність даного стилю педагогічної діяльності дуже висока.
	Емоційно-методичний	Педагогу характерна орієнтація на процес і результат навчання, адекватне планування навчально-виховного процесу, контроль знань і умінь учнів. Учитель відрізняється оперативністю та інтуїтивністю, хоч спостерігається підвищена тривожність, імпульсивність, балакучість. На занятті часто змінюються види робіт, використовується багатий методичний арсенал прийомів, акцентуючи увагу учнів на основній суті предмета. Тому результативність такого стилю висока.
	Інтелектуально-методичний	Пояснення навчального матеріалу педагог буде логічно і цікаво, але часто у нього відсутній діалогічний контакт з учнями, що спонукає до репродуктивної діяльності учнів. Учитель з таким стилем діяльності орієнтується на результат навчання, адекватно планує навчально-виховний процес, але консервативно підходить до контролю знань і умінь учнів. Тому результати високі, але не спонукають до продуктивної діяльності учнів.

**Компонентний склад індивідуального стилю професійної діяльності
з погляду науковців**

Таблиця 5

Автор	Компоненти ІСПД	Авторське визначення змісту компонента
Сорокіна Г. В. [308]	Емоційно-мотиваційний	Включає емоційне ставлення до професійної діяльності, мотиви, пов'язані із засвоєнням проектування взаємодії та баченням змісту в реалізації такого роду діяльності; професійно значимі особистісні якості майбутніх педагогів.
	Змістовно-процесуальний	Розвиток здібностей у творчому підході до професійної діяльності на основі проектувальних умінь, засвоєння студентами педагогічних засобів, способів і прийомів для підвищення ефективності професійної діяльності.
	Рефлексивний	Осмислення студентами своєї професійної діяльності, цілеспрямоване моделювання професійної діяльності і необхідність вияву професійно важливих якостей.
Насонова О. Є. [221]	Цільовий	Вміння вчителя визначати цілі, завдання навчально-виховної роботи.
	Прогностично-проекційний	Вміння передбачати особливості навчально-виховного процесу.
	Організаційний	Вміння організовувати та управляти навчально-виховним процесом.
	Мотиваційний	Наявність у вчителя внутрішньої потреби до педагогічної діяльності.
	Рефлексивний	Наявність у вчителя вмінь оцінювати власну діяльність та її коректувати).
	Творчий (креативний)	Наявність у вчителя елементів творчої діяльності.
Приходько Н. І. [265]	Стійкі структурні	Індивідуально-типологічні властивості, педагогічні здібності, особистісні якості.
	Відносно стійкі	Педагогічна професійна спрямованість, професійні цінності й установки, комунікативні навички.

Продовження таблиці 5

	Змінні	Професійно значимі якості, професійні вміння і навички.
Ковалів Ж. Ю. [151]	Мотиваційний	Передбачає самовизначення майбутніх учителів в індивідуальному і професійному аспектах
	Комунікативний	Розвиток таких мовленнєвих якостей, за допомогою яких установлюється контакт з аудиторією та ефективно організовується педагогічна взаємодія
	Творчий	Забезпечується реалізація оригінальних і креативних ідей майбутніх учителів у інноваційній педагогічній діяльності
Веригина Н. О. [56]	Мотиваційно-ціннісний	Передбачає задоволеність обраною професією, ціннісні орієнтації, спрямованість особистості, рівень педагогічної спрямованості майбутнього вчителя.
	Змістово-діяльнісний	Включає рівні розвитку комунікативних і організаційних здібностей, комунікабельності та організованості, педагогічних умінь та креативності.
	Рефлексивно-перетворюючий	Розвиток рефлексивних умінь; вивчення рефлексивної позиції студента.
Войтович А. І. [60]	Мотиваційний	Характеризується професійною позицією, мотиваційною спрямованістю та самопізнанням особистості.
	Комунікативний	Характеризується комунікабельністю, контактністю та емоційною культурою.
	Творчий (особистісний)	Характеризується новаторством, творчим потенціалом та педагогічною інтуїцією.

Продовження таблиці 5

Цар І. О. [348]	Змістовий	Включає індивідуально-своєрідну систему психолого-педагогічної взаємодії, методів, прийомів і засобів професійної діяльності для підвищення її ефективності.
	Проектувально-конструктивний	Передбачає прогнозування розвитку студента й колективу, визначення цілей, завдань, змісту, форм та методів роботи.
	Організаційно-діяльнісний	Передбачає систему дій учителя та учнів, виконання різних видів виховання і навчання
	Мотиваційний	Передбачає потреби, мотиви, наміри, цілі, спрямованість на саморозвиток самоактуалізацію
	Рефлексивний	Передбачає здатність людини до самоаналізу, осмислення і переосмислення своїх предметно-соціальних відносин з навколишнім світом, що є необхідною складовою розвиненого інтелекту
	Комунікативний	Передбачає комунікативні здібності, які виявляються у специфічному чутті педагога до способів налагодження з учнями взаємовідносин, а також ефективність спілкування з точки зору вирішення педагогічних завдань
	Творчий	Виявляється в умінні формувати педагогічні завдання на основі аналізу педагогічних ситуацій і знаходити оптимальні способи їх вирішення.
Андрощук Л. М. [11]	Мотиваційний	Формування професійних здібностей, потреба у професійній діяльності, потреба професійного зростання, роль професії у суспільному поступі, творче самовираження у професії.
	Когнітивно-творчий	Включає рівень засвоєння професійних знань, рівень засвоєння знань щодо застосування індивідуального стилю діяльності.

Продовження таблиці 5

	Творчо-діяльнісний	Включає рівень оволодіння професійними вміннями, рівень застосування професійних умінь.
Спінул І. [311]	Індивідний	Включає в себе конституціональні та нейродинамічні властивості, статево-вікові особливості і особливості темпераменту
	Діяльнісний	Включає в себе сукупність умінь і навичок - рухових, перцептивно-рефлексивних, комунікативних, організаторських, гностичних і проектувальних
	Емоційно-вольовий	Передбачає взаємозв'язок емоцій і мислення, емоції як показники суб'єктивних переваг при прийнятті рішень, роль емоційності в саморегуляції діяльності, регулювання емоціями загальної спрямованості та динаміки поведінки

ДОДАТОК Г1

**Компонентний склад індивідуального стилю професійної діяльності
з погляду науковців**

Таблиця 5.1

Назва компонента Автор	Насонова О. Є.	Ковалів Ж. Ю.	Войтович А. І.	Цар І. О.	Спінул І. В.	Андрощук Л. М.	Приходько Н. І.	Верігіна Н. О.	Сорокіна Г. В.
Цільовий	+								
Прогностично-проекційний	+								
Організаційний	+								
Мотиваційний / Мотиваційно-ціннісний	+	+	+	+		+		+	
Рефлексивний Рефлексивно-перетворюючий	+			+				+	+
Творчий (креативний / особистісний)	+	+	+						
Комунікативний		+	+	+					
Змістовий / змістово-діяльнісний				+				+	
Проектувально-конструктивний				+					
Організаційно-діяльнісний				+					
Індивідний					+				
Діяльнісний					+				
Емоційно-вольовий					+				
Когнітивно-творчий						+			
Творчо-діяльнісний						+			
Стійкі структурні							+		
Відносно стійкі							+		
Змінні							+		
Змістовно-процесуальний									+
Емоційно-мотиваційний									+

Анкета “Професійно значимі характеристики педагогічної діяльності сучасного вчителя”

Шановний вчителю, проранжуйте 20 професійно значимих якостей у тій мірі, в якій Ви вважаєте їх найвиразнішими у себе (1 бал – низький рівень виразності якості; 2 – середній рівень, 3 – достатній рівень, 4 – високий).

Професійні якості	Я – педагог
<ul style="list-style-type: none"> - професійна позиція; - мотиваційна спрямованість; - емоційна культура; - рефлексивність; - експресивність; - комунікабельність; - контактність; - урівноваженість; - самокритичність; - педагогічна інтуїція; - мобільність; - новаторство; - творчий потенціал; - толерантність; - конкурентноздатність; - відкритість; - адаптивність; - гнучкість; - динамічність; - організованість 	

Ключ:

- 1 – 13 балів – стихійно-адаптивний ІСПД;
- 14 – 26 балів – імітаційно-рольовий ІСПД;
- 27 – 39 балів – ситуативно-модифікаційний ІСПД;
- 40 – 52 бали – системно-моделюючий ІСПД;
- 53 – 65 бали – інноваційно-пізнавальний ІСПД;
- 66 – 78 балів – індивідуально-творчий ІСПД.

Анкета для студентів

«Виявлення розуміння суті поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності» та його значення у діяльності вчителя; з'ясування місця педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх фахівців та встановлення труднощів, що виникають у її процесі»

1. *“Чи виникали у Вас труднощі під час педагогічної практики?”*
 - а) так;
 - б) ні.
 2. *“Які саме труднощі виникли у процесі педагогічної практики?”*
 - а) труднощі в процесі комунікації та взаєморозуміння з учнями;
 - б) утримання дисципліни під час уроку;
 - в) неналежного ставлення до педагога й занять із фізичної культури;
 - г) виконання дидактичних завдань (складанні детального плану-конспекту уроку, виборі оптимальних для відповідних ситуацій методів і прийомів роботи, виявленні та аналізі причин неуспішності учнів тощо);
 - д) організації та проведення позакласних заходів.
 3. *Як Ви вважаєте, чи вдалося Вам реалізувати свій індивідуальний стиль діяльності у різних ситуаціях під час педагогічної практики?*
 - а) так;
 - б) ні.
 4. *Чи методист або керівник практики надавали Вам психолого-педагогічну підтримку у формуванні та реалізації індивідуального стилю?»*
 - а) так, я звертався за допомогою або консультацією до методиста або керівника практики;
 - б) ні, я жодного разу не консультувалися ні з керівником практики, ні з методистом.
 5. *«Чи розумієте Ви суть поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності?»»*
 - а) ні, я не розумію суті означеного поняття;
 - б) так, я розумію суть поняття, однак не можу його пояснити;
 - в) так, під даним поняття я розумію:
-
6. *Що на Вашу думку слід розуміти під сутністю поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя?»»*
 - а) неповторну манеру викладання вчителем власного предмету;
 - б) сукупність прийомів, які вчитель застосовує в процесі педагогічної взаємодії з дітьми;
 - в) набір позитивних якостей педагога, що відіграють важливу роль у його професійно-педагогічній діяльності.
 7. *Що на Вашу думку під час навчання у ВНЗ в найбільшій мірі впливає на формування індивідуального стилю професійної діяльності вчителя ?»*
 - а) лекції;
 - б) практичні заняття; в) педагогічна практика.

Методика вивчення мотивів навчальної діяльності

за А. Реаном та В. Якуніним

Прочитайте уважно наведений перелік мотивів навчальної діяльності. Оберіть із запропонованих Вашій увазі **ТІЛЬКИ П'ЯТЬ**, найбільш значущих для Вас і впишіть їх у таблицю в порядку їх значимості для вас, наприклад: напроти цифри “1”: – бажання отримати диплом, напроти цифри “2” – бажання постійно отримувати стипендію і т.д.

СПИСОК МОТИВІВ

- Бажання стати висококваліфікованим фахівцем.
- Бажання отримати диплом.
- Бажання успішно продовжити навчання на подальших курсах.
- Бажання успішно навчатися, складати іспити на “добре” і “відмінно”.
- Бажання постійно отримувати стипендію.
- Бажання придбати глибокі і міцні знання.
- Бажання бути постійно готовим до наступних занять.
- Бажання не запускати предмети навчального циклу.
- Бажання не відставати від однокурсників.
- Бажання забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.
- Бажання виконувати педагогічні вимоги.
- Бажання досягти поваги викладачів.
- Бажання бути прикладом однокурсникам.
- Бажання добитися схвалення батьків і оточуючих.
- Бажання уникнути засудження і покарання за погане навчання.
- Бажання отримати інтелектуальне задоволення.

П.І.П. _____

Академічна група _____ Вік _____ Стать _____

1	
2	
3	
4	
5	

ДОДАТОК 3

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича

Інструкція: Вам запропоновано 18 карток із позначенням цінностей. Ваше завдання – розкласти їх по порядку значущості для Вас як принципів, якими Ви керуєтесь у Вашому житті. Уважно вивчіть таблицю і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш значуща, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу за значимістю цінність і розташуйте її на другому місці. Потім виконайте аналогічні дії з усіма іншими картками. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце. Виконуйте, не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відображати Вашу справжню позицію.

Тестовий матеріал для дослідження цінностей.

Список А (термінальні цінності):

- 1) активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
- 2) життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
- 3) здоров'я (фізичне і психічне);
- 4) цікава робота;
- 5) краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
- 6) любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
- 7) матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
- 8) наявність хороших і вірних друзів;
- 9) суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
- 10) пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток);
- 11) продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
- 12) розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
- 13) розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків);
- 14) свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках);
- 15) щасливе сімейне життя;
- 16) щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому);
- 17) творчість (можливість творчої діяльності);
- 18) впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

- 1) акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
- 2) вихованість (гарні манери);
- 3) високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
- 4) життєрадісність (почуття гумору);
- 5) старанність (дисциплінованість);
- 6) незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
- 7) непримиренність до недоліків в собі та інших;
- 8) освіченість (широта знань, висока загальна культура);

- 9) відповідальність (почуття обов'язку, вміння тримати слово);
- 10) раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
- 11) самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
- 12) сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів;
- 13) тверда воля (уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами);
- 14) терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани);
- 15) широта поглядів (вміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички);
- 16) чесність (правдивість, щирість);
- 17) ефективність в справах (працьовитість, продуктивність в роботі);
- 18) чуйність (дбайливість). Ключ, обробка результатів, інтерпретація.

Інструкція для педагога. Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на групування їх у змістовні блоки за різними критеріями. Так, наприклад, виділяються конкретні й абстрактні цінності, цінності професійної самореалізації й особистого життя тощо. Інструментальні цінності можуть групуватися в етичні цінності, цінності спілкування, цінності справи; індивідуалістичні і конформістські цінності, альтруїстичні цінності; цінності самоствердження і цінності прийняття інших тощо. Це далеко не всі можливості суб'єктивного структурування системи ціннісних орієнтацій. Необхідно вловити індивідуальну закономірність. Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна припустити несформованість у особистості системи цінностей або навіть нещирість відповідей.

Дослідження краще проводити індивідуально, але можливо і групове тестування.

Переваги методики: універсальність, зручність у проведенні обстеження й опрацювання результатів, гнучкість – можливість варіювати як тестовий матеріал (списки цінностей), так і інструкції. Недоліки: соціальні впливи, ймовірність нещирості. Тому особливу роль в даному випадку відіграють мотивація діагностики, добровільний характер тестування. Методику не рекомендовано застосовувати для відбору та експертизи. Для подолання зазначених недоліків і більш глибокого проникнення в систему ціннісних орієнтацій можливі зміни інструкції, які дають додаткову діагностичну інформацію і дозволяють зробити більш обґрунтовані висновки. Так, після основної серії можна повторно проранжувати картки, відповідаючи на наступні питання:

1. В якому порядку і в якій мірі (у відсотках) реалізовані дані цінності у вашому житті?
2. Як би ви розташували ці цінності, якби стали таким, яким мріяли?
3. Як на ваш погляд це зробив би людина, досконалий у всіх відносинах?
4. Як зробили б це, на вашу думку, більшість людей?
5. Як це зробили б ви 5 або 10 років тому?
6. ... через 5 або 10 років?
7. Як проранжували б картки близькі вам люди?

ДОДАТОК К

Методика «Вивчення мотивації навчання у ВНЗ» (Т. І. Ільїна)

Методика дозволяє вивчити структуру мотивації навчання у виші. Диференціація відповідей здійснюється за трьома шкалами: "набуття знань", "оволодіння професією", "отримання диплому".

Для вивчення мотивації навчання магістрант пропонує студенту текст опитувальника з інструкцією.

Інструкція: *Уважно прочитайте кожне твердження. Поставте позначку "+" поруч з номером твердження, якщо ви згодні з ним, і позначку "-", якщо не згодні з цим твердженням.*

Твердження:

1. Найкраща атмосфера на занятті – атмосфера вільних висловлювань.
2. Зазвичай я працюю з великим напруженням.
3. У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань або неприємностей.
4. Я самостійно вивчаю ряд предметів, які, на мою думку, необхідні для моєї майбутньої професійної діяльності.
5. Яку з притаманних вам якостей ви цінуєте найбільше?
(Відповідь напишіть _____).
6. Я вважаю, що життя варто присвятити обраній професії.
7. Я відчуваю задоволення від розгляду на заняттях складних проблем.
8. Я не вбачаю сенсу у більшості завдань, які виконуються у ВНЗ.
9. Я отримую велике задоволення від розповіді знайомим про свою майбутню професію.
10. Я досить-таки посередній студент, ніколи не буду зовсім хорошим, а тому немає сенсу докладати зусилля, щоб стати краще.
11. Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.
12. Я твердо впевнений в правильності вибору професії.
13. Яких притаманних вам якостей ви б хотіли позбутися?
(Відповідь напишіть _____).
14. За зручних обставин я користуюся на іспиті підручними матеріалами (конспектами, шпаргалками, записами, формулами).
15. Найкращий час життя – студентські роки.
16. У мене надмірно неспокійний і переривчастий сон.
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.
18. За можливості я вступив би в інший ВНЗ.
19. Зазвичай я беруся за більш прості завдання, а більш складні залишаю напотім.
20. Для мене важко було зупинитися при виборі професії на одній з них.
21. Я можу спокійно спати за будь-яких неприємностей.
22. Я твердо впевнений, що моя професія приноситиме мені моральне задоволення і матеріальне благополуччя в житті.
23. Мені здається, що мої друзі здатні навчатися краще, ніж я.
24. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
25. З деяких практичних міркувань для мене це самий зручний ВНЗ.

26. У мене достатньо сили волі, щоб навчатися без нагадувань адміністрації.
27. Життя для мене майже завжди пов'язано з незвичним напруженням.
28. Екзамени потрібно складати, затрачаючи мінімум зусиль.
29. Є багато ВНЗ, в яких я би міг навчатися з неменшим інтересом.
30. Яка з притаманних вам якостей найбільше заважає навчатися? (Відповідь напишіть _____).
31. Я людина, що легко захоплюється, але всі мої захоплення певною мірою пов'язані з майбутньою роботою.
32. Неспокій про іспит або роботу, що не виконані вчасно, часто заважають мені спати.
33. Висока заробітна платня після закінчення ВНЗ для мене не головне.
34. Мені потрібно бути в доброму гуморі, щоб підтримати загальні рішення групи.
35. Я змушений був вступити у ВНЗ, щоб зайняти бажане положення у суспільстві, уникнути служби в армії.
36. Я вивчаю навчальний матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.
37. Мої батьки — хороші професіонали, і я хочу бути схожим на них.
38. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.
39. Яка з притаманних вам властивостей допомагає навчатися у ВНЗ (Відповідь напишіть _____).
40. Мені важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, які прямо не стосуються моєї майбутньої професії.
41. Мене дуже турбують можливі невдачі.
42. Найкраще я навчаюся, коли мене періодично стимулюють, підганяють.
43. Мій вибір цього ВНЗ остаточний.
44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відставати від них.
45. Щоб переконати в будь-чому свою групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.
46. У мене зазвичай рівний і хороший настрій.
47. Мене приваблює зручність, чистота та легкість майбутньої професії.
48. До вступу у ВНЗ я давно цікавився цієї професією, багато читав про неї.
49. Професія, яку я отримую, найважливіша і найперспективніша.
50. Мої знання про цю професію були достатніми для впевненого вибору цього ВНЗ.

Обробка та інтерпретація результатів. Слід підрахувати співпадання відповідей досліджуваного з ключем. Переважання за однією зі шкал виявляє домінуючу мотивацію:

Шкала "Набуття знань" (Максимум 12,6). За відповіді "так" на питання №4 — 3,6 балів; за №17 — 3,6 балів, № 26 — 2,4 балів. За відповіді "ні" на питання №28 — 1,2 бали; №42 — 1,8 бали.

Шкала "Оволодіння професією" (Максимум 10 балів). За відповіді "так" на питання №9 — 1 бал; за №31 — 2 бали, №33 — 2 бали, №43 — 3 бали; №48 — 1 бал, №49 — 1 бал.

Шкала "Отримання диплому" (Максимум 10 балів). За відповіді "так" на питання №24 — 2,5 бали; за №35 — 1,5 бали, №38 — 1,5 бали, №44 — 1 бал. За відповіді "ні" на питання №11 — 3,5 бали.

Аналіз відповідей пояснює специфіку мотиваційної сфери студента.

ДОДАТОК Л

Діагностика мотиваційної структури особистості В. Е. Мільмана

Методика дозволяє виявити деякі стійкі тенденції особистості: загальну і творчу активність, прагнення до спілкування, забезпечення комфорту і соціального статусу тощо. На основі всіх відповідей можна отримати дані про робочу (ділову) й загальножиттєву спрямованість особистості.

Інструкція. Перед вами 14 тверджень, які стосуються життєвих прагнень і окремих сторін способу життя людини. Просимо вас висловити ставлення до них з кожного з 8 варіантів відповідей (а, б, в, д, е, ж, з, и) шляхом проставляння у відповідних клітинах бланка для відповідей одну з таких оцінок кожного твердження: "+" – згодний з цим, "=" – коли як, "-" – ні, не згодний, "?" – не знаю.

Прагніть відповідати швидко, не замислюйтесь довго над відповідями; відповідайте послідовно, від 1а до 14и, слідкуйте за тим, щоб не плутати клітки. Заповнення бланку повинно тривати не більше 20 хвилин.

Текст опитувальника

1 У своїй поведінці в житті слід дотримуватися таких принципів:

- а) "час – гроші". Треба прагнути заробляти їх більше;
- б) "головне – здоров'я". Треба берегти себе та свої нерви;
- в) вільний час треба проводити з друзями;
- д) вільний час треба віддавати сім'ї;
- е) треба робити добро, навіть якщо це дорого коштує;
- ж) треба робити все можливе, щоб завоювати місце під сонцем;
- з) треба набувати більше знань, щоб зрозуміти причини і сутність того, що відбувається навкруги;
- и) треба прагнути відкрити щось нове, створити, винайти.

2 У своїй поведінці на роботі треба слідувати за такими принципами:

- а) робота – це вимушена життєва необхідність;
- б) головне – не допускати конфліктів;
- в) слід прагнути забезпечити себе спокійними, зручними умовами;
- д) слід активно прагнути до службового просування;
- е) головне – завоювати авторитет і визнання;
- ж) треба постійно удосконалюватися у своїй справі;
- з) у своїй роботі завжди можна знайти цікаве, те, що може захопити;
- и) треба не тільки захопитися самому, а й захопити роботою інших.

3 Серед моїх справ у вільний від роботи час значне місце займають такі справи:

- а) поточні, домашні;
- б) відпочинок і розваги;
- в) зустрічі з друзями;
- д) суспільні справи;
- е) заняття з дітьми;
- ж) навчання, читання необхідної для роботи літератури;
- з) хобі;
- и) додаткове заробляння грошей.

4 Серед моїх робочих справ значне місце посідає:

- а) ділове спілкування (переговори, виступи, обговорення тощо);

- б) особисте спілкування (на теми, не пов'язані з роботою);
- в) суспільна робота;
- д) навчання, отримання нової інформації, підвищення кваліфікації;
- е) робота творчого характеру;
- ж) робота, що безпосередньо впливає на заробіток (відрядна, додаткова);
- з) робота, пов'язана з відповідальністю перед іншими;
- и) вільний час, перекури, відпочинок.

5 Якщо б мені додали додатковий вихідний день, я б скоріше за все витратив його на те, щоб:

- а) займатися поточними домашніми справами;
- б) відпочивати;
- в) розважатися;
- д) займатися суспільною роботою;
- е) займатися навчанням, отримувати нові знання;
- ж) займатися творчою роботою;
- з) робити справу, в якій відчуваєш відповідальність перед іншими;
- и) робити справу, що дає можливість заробити.

6 Якщо б у мене була можливість повністю по-своєму планувати робочий день, я б став швидше за все займатися:

- а) тим, що становить мої основні обов'язки;
- б) спілкуванням з людьми по справах (переговори, обговорення);
- в) особистим спілкуванням (розмовами, не пов'язаними з роботою);
- д) суспільною роботою;
- е) навчанням, отриманням нових знань, підвищенням кваліфікації;
- ж) творчою роботою;
- з) роботою, в якій відчуваєш корисність і відповідальність;
- и) роботою, за яку можна отримати більше грошей.

7 Я часто розмовляю з друзями та знайомими на такі теми:

- а) де що можна купити, як гарно провести час;
- б) про спільних знайомих;
- в) про те, що бачу і чую навколо;
- д) як добитися успіху в житті;
- е) про роботу;
- ж) про свої захоплення (хобі);
- з) про свої успіхи та плани;
- и) про життя, книги, кінофільми, політику.

8 Моя робота дає мені перш за все:

- а) достатні матеріальні кошти для життя;
- б) спілкування з людьми, дружні відносини;
- в) авторитет і повагу оточуючих;
- д) цікаві зустрічі та бесіди;
- е) задоволення безпосередньо від самої роботи;
- ж) почуття своєї корисності; з) можливість підвищувати свій професійний рівень;
- и) можливість кар'єрного росту.

9 *Більш за все я хочу бувати в такому колі людей, де:*

- а) затишно, гарні розваги;
- б) можна обговорити робочі питання, що тебе хвилюють;
- в) тебе поважають, вважають авторитетом;
- д) можна зустрітися з потрібними людьми, зав'язати корисні зв'язки;
- е) можна здобути нових друзів;
- ж) бувають відомі заслужені люди; з) всі пов'язані спільною справою;
- и) можна проявити та розвинути свої здібності.

10 *Я хотів би на роботі бути поряд з такими людьми:*

- а) з якими можна поговорити на різні теми;
- б) яким би міг передавати свій досвід і знання;
- в) з якими можна більше заробити; д) які мають авторитет на роботі;
- е) які можуть навчити чомусь корисному;
- ж) які заставляють тебе ставати активнішим на роботі;
- з) які мають багато знань і цікавих ідей;
- и) які готові підтримати тебе в різних ситуаціях.

11 *В даний час я маю в достатньому ступені:*

- а) матеріальне благополуччя;
- б) можливість цікаво розважатися;
- в) гарні умови життя; д) гарну сім'ю;
- е) можливості цікаво проводити час в суспільстві;
- ж) повагу, визнання і подяку інших;
- з) почуття корисності для інших;
- и) створення чогось цінного, корисного.

12 *Я вважаю, що, займаючись своєю роботою, маю в достатньому ступені:*

- а) гарну зарплату, інші матеріальні блага;
- б) гарні умови для роботи;
- в) гарний колектив, дружні взаємовідносини;
- д) певні творчі досягнення;
- е) гарну посаду;
- ж) самостійність і незалежність;
- з) авторитет і повагу колег;
- и) високий професійний рівень.

13 *Більш за все мені подобається, коли:*

- а) немає насущних турбот;
- б) навколо – комфортне, приємне оточення;
- в) навколо – пожвавлення, весела суєта;
- д) належить провести час у веселому колі людей;
- е) маю почуття змагання, ризику;
- ж) маю почуття активної напруги та відповідальності;
- з) занурений в свою роботу;
- и) залучений до спільної роботи з іншими.

14. *Коли мене осягає невдача, не вдається те, чого я дуже хочу:*

- а) я бентежусь і довго переживаю;
- б) стараюсь переключитися на щось інше, приємне;

- в) розгублююся, злюся на себе;
- д) злюся на те, що мені завадило;
- е) намагаюся залишатись спокійним;
- ж) чекаю, коли пройде перша реакція, і спокійно аналізую, що відбулося;
- з) намагаюся зрозуміти, в чому я був винен;
- и) намагаюся зрозуміти причини невдачі та виправити положення.

Обробка результатів.

Відповіді випробовуваного (думка за ствердженнями) переводяться в бали: "+" – 1 бал, "=" – 1 бал, "-" чи "?" – 0 балів.

Бали підсумовуються за такими шкалами: життєзабезпечення (Ж), комфорт (К), соціальний статус (СС), спілкування (С), загальна активність (ЗА), творча активність (ТА), соціальна корисність (СК).

Ключ до шкал.

До шкали Ж відносять відповіді за такими позиціями опитувальника: 1а, б; 2а; 3а; 4ж; 5а; 6и; 8а; 10е; 11а; 12а;

до шкали К – 2б, в; 3б; 4и; 5б, в; 7а; 9а; 11б, в; 12в;

до шкали СС – 1ж; 2д; 7в, д; 8в, и; 9в, д, ж; 10д; 11е; 12е, ж;

до шкали С – 1в; 2е; 3в; 4б; 6в; 7б, и; 8б, д; 9е, и; 10а; 11д; 12в;

до шкали ЗА – 1д, и; 4а, д; 5и; 6а, б, д; 7е; 9б; 10в; 12и;

до шкали ТА – 1з, и; 2ж, з; 3з; 4е; 5е, ж; 6ж; 7ж, з; 8е, з; 10з; 11и; 12д;

до шкали СК – 1е; 2и; 3д, е; 4в, з; 5д, з; 6з; 8ж; 9з; 10б, ж; 11ж, з; 12з.

Сума всіх балів за шкалами Ж, К, СС, С характеризує загальножиттєву спрямованість особистості, сума балів за шкалами ЗА, ТА, СК характеризує робочу спрямованість особистості. Потім будуються графіки (мотиваційні профілі), при цьому по горизонталі позначаються шкали, по вертикалі – бали. Висновки Якщо опитуваний набирає найбільш високі бали за шкалами ЗА, ТА, СК, то у нього виражений робочий мотиваційний профіль особистості, якщо найбільш високі бали (чи такі самі, як за іншими шкалами) – за шкалами Ж, К, СС, С, то у нього виражений загальножиттєвий мотиваційний профіль.

Методика діагностики професійної спрямованості особистості (автор Б. Басс)

Методика складається з тексту опитувальника та бланка відповідей.

Студентам пропонується відповісти на запитання опитувальника, який містить 27 суджень, на кожне з яких дається три відповіді (а, б, в). Потрібно вибрати одну з відповідей, яка найбільше відповідає дійсності, та записати її на бланку для відповідей у стовпчику «Найбільш привабливо». Потім слід обрати одну відповідь, яка найменше відповідає реальності та записати її на бланку для відповідей у стовпчику «Найменш привабливо».

Текст опитувальника

1. Найбільше задоволення одержую від:
 - а) схвалення моєї роботи;
 - б) усвідомлення того, що робота виконана добре;
 - в) усвідомлення того, що мене оточують друзі.
2. Якби я грав у футбол (волейбол, баскетбол), то прагнув би бути:
 - а) тренером, який розробляє тактику гри;
 - б) відомим гравцем;
 - в) обраним капітаном команди.
3. На мою думку, кращим педагогом є той, хто:
 - а) цікавиться учнями та має до кожного індивідуальний підхід;
 - б) зацікавлює своїм предметом так, що учні з задоволенням вивчають цей предмет;
 - в) створює в колективі таку атмосферу, у якій кожен учень може висловити свою думку.
4. Мені подобається, коли люди:
 - а) радіють за виконану роботу;
 - б) із задоволенням працюють у колективі;
 - в) прагнуть виконати свою роботу краще за інших.
5. Я бажав би, щоб мої друзі:
 - а) були доброзичливими та допомагали людям, коли це необхідно;
 - б) були вірними та відданими мені;
 - в) були розумними та цікавими.
6. Кращими друзями я вважаю тих:
 - а) із ким маю добрі стосунки;
 - б) на кого завжди можна покластися;
 - в) хто може багато досягнути в житті.
7. Найбільше мені не подобається:
 - а) коли в мене щось не виходить;
 - б) коли розладнуються стосунки з товаришами;
 - в) коли мене критикують.
8. На мою думку, дуже погано, коли педагог:
 - а) приховує свої антипатії до деяких учнів, насміхається та дразнить їх;
 - б) викликає дух суперництва в колективі;
 - в) недостатньо добре знає предмет, який викладає.

9. У дитинстві мені найбільше подобалося:
- а) проводити час із друзями;
 - б) відчуття виконаної справи;
 - в) коли мої вчинки схвалювали.
10. Я бажав би бути схожим на тих, хто:
- а) досягнув успіху в житті;
 - б) справді закоханий у свою справу;
 - в) відзначається доброзичливістю і товариськістю.
11. Школа насамперед має:
- а) навчати вирішувати завдання, які ставить життя;
 - б) розвивати індивідуальні здібності учнів;
 - в) виховувати риси, які допомагають встановлювати стосунки з людьми.
12. Якби я мав більше вільного часу, то використовував би його:
- а) для спілкування з друзями;
 - б) для відпочинку;
 - в) для самоосвіти та улюблених справ.
13. Найбільших успіхів я досягаю, коли:
- а) працюю з людьми, до яких відчуваю симпатію;
 - б) маю цікаву роботу;
 - в) отримую винагороду за свої зусилля.
14. Мені подобається, коли:
- а) інші люди поважають мене;
 - б) я відчуваю задоволення від добре виконаної роботи;
 - в) я маю час приємно спілкуватися з друзями.
15. Якби про мене написали в газеті, то краще було б, щоб:
- а) розповіли про якусь цікаву справу, пов'язану із навчанням, працею або спортом, у якій я брав участь;
 - б) написали про мою діяльність;
 - в) обов'язково розповіли про колектив, у якому я працював.
16. Найкраще я навчаюся, коли викладач:
- а) має до мене індивідуальний підхід;
 - б) може зацікавити своїм предметом;
 - в) колективно обговорює проблеми, що вивчаються.
17. Для мене не має нічого гіршого за:
- а) образу власної гідності;
 - б) невдачу під час виконання важливої справи;
 - в) втрату друзів.
18. Найбільше я ціную:
- а) успіх;
 - б) можливості спільної праці;
 - в) здоровий глузд та інтуїцію.
19. Я не поважаю людей, які:
- а) вважають себе гіршими за інших;
 - б) часто сваряться та конфліктують;
 - в) заперечують все нове.

20. Приємно, коли:
- працюєш над важливою справою;
 - маєш багато друзів;
 - усім подобаєшся та викликаєш схвалення.
21. На мою думку, керівник повинен бути насамперед:
- доступним;
 - авторитетним;
 - вимогливим.
22. У вільний час я з цікавістю прочитав би книжки:
- про те, як знайти друзів та налагодити добрі стосунки з оточуючими;
 - про життя відомих людей;
 - про останні досягнення науки та техніки.
23. Якби в мене були здібності до музики, я бажав би бути:
- диригентом;
 - композитором;
 - солістом.
24. Я хотів би:
- вигадати цікавий конкурс;
 - перемогти в конкурсі;
 - організувати конкурс і керувати ним.
25. Для мене важливо знати:
- що я бажаю зробити;
 - як досягнути мети;
 - як організувати людей для досягнення мети.
26. Людина повинна прагнути до того, щоб:
- інші люди схвалювали її вчинки;
 - передусім виконувати свою справу;
 - її не можна було б критикувати за виконану роботу.
27. Найкраще я відпочиваю у вільний час, коли:
- спілкуюся з друзями;
 - переглядаю цікаві фільми;
 - займаюся своєю улюбленою справою.

Обробка результатів.

Кожна відповідь у стовпчику «Найбільш привабливо» – 2 бали, відповідь у стовпчику «Найменш привабливо» – 0 балів, відповідям, що не потрапили в жодний стовпчик – 1 бал.

Бали, набрані за всіма 27 судженнями, додаються до кожного виду спрямованості окремо за наведеним нижче ключем.

Таблиця 6

Ключ для визначення професійної спрямованості

№	Я	С	Д	№	Я	С	Д
1	а	в	б	15	б	в	а
2	б	в	а	16	а	в	б
3	а	в	б	17	а	в	б
4	в	б	а	18	а	б	в
5	б	а	в	19	а	в	б
6	в	а	б	20	в	б	а
7	в	б	а	21	б	а	в
8	а	б	в	22	б	а	в
9	в	а	б	23	в	а	б
10	а	в	б	24	б	в	а
11	б	в	а	25	а	в	б
12	б	а	в	26	в	а	б
13	в	а	б	27	б	а	в
14	а	в	б				

Види спрямованості особистості:

Спрямованість на себе (Я) – орієнтація на пряме винагородження та задоволення, агресивність у досягненні статусу, схильність до суперництва, тривога, інтравертованість, роздратованість, прагнення до влади.

Спрямованість на спілкування (С) – прагнення підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в емоційних стосунках.

Спрямованість на справу, діло (Д) – зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконанні роботи якнайкраще, орієнтація на ділову співпрацю, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, корисну для досягнення загальної мети.

Анкета «Незавершені речення»

Інструкція. Шановний учаснику опитування! Складіть, будь ласка, закінчення речень так, щоб кожне з них мало вигляд довершеного тексту. Намагайтеся довго не розмірковувати і формулювати продовження речення спонтанно.

Блок 1.

1. Керівна робота вимагає...
2. Найважливіше в роботі керівника – це...
3. Більшість керівників здається мені...
4. Ті, хто на вершині управлінської ієрархії, повинні...

Блок 2.

5. Найбільша цінність в роботі для мене...
6. Мої головні професійні інтереси – це...
7. Цікавим в роботі керівника для мене є...
8. Більшість приваблює управлінська кар'єра через те, що...

Блок 3

9. Якщо я етапу керівником, то...
10. Мої сильні сторони як керівника – це...
11. Мої мінуси як керівника – це...
12. Щоб досягнути вершини в кар'єрному рості, потрібно...

Блок 4.

13. В мої найближчі плани входить...
14. Перейти на управлінську роботу для мене означає...
15. Управлінському зростанню в організації сприяє...
16. Успішній управлінській кар'єрі в організаціях перешкоджає...

Обробка та інтерпретація результатів:

«Незавершені речення» включають чотири змістових блоки:

- вивчення уявлень та знань респондентів про управлінську діяльність, її завдання, специфіку, вимоги до особистості професіонала, а також тендерних стереотипів;
- з'ясування особливостей професійно-управлінської спрямованості (базові професійні цінності, основні мотиви вибору управлінської діяльності);
- встановлення рівня потреби у професійно-управлінському самовизначенні, ставлення респондентів до своїх обмежень і можливостей у цій сфері;
- виявлення особливостей управлінських намірів, домагань, локусу контролю стосовно проблем розвитку управлінської кар'єри.

Під час аналізу анкет увага зосереджується на таких моментах: ставленні досліджуваних до завдання, що виконується (розгорнутість формулювань, відхід від теми, відсутність відповідей па окремі запитання); змісті їх висловлювань, кількості «тематичних висловлювань».

Методика діагностування комунікативних і організаторських схильностей КОС В. Синявського і Б. Федоришина

Інструкція. Основоположним методом дослідження є тестування.

Інтерпретація результатів здійснюється за відповідним ключем оцінки.

Мета: виявлення комунікативних і організаторських схильностей.

Комунікативні й організаторські здібності є рушійною силою досягнення успіху в професіях типу «Людина – Людина», утворення продуктивних міжособистісних відносин, згуртування членів колективу, організації професійних соціальних груп та спрямовування їхньої діяльності.

Опис методики: оскільки здібності пов'язані з потребами особистості, її інтересами й емоційно-вольовим ставленням до діяльності, психодіагностична методика сприяє опосередкованому виявленню потенційних комунікативних і організаторських здібностей (методика «КОС-І»), конкретизованих відповідними показниками. Методика базується на принципі відображення й самооцінки випробуванем деяких особливостей своєї поведінки в різних ситуаціях. Обрано ситуації, відомі респондентам з їхнього особистого досвіду. У зв'язку з цим самооцінка ситуацій та поведінки в її умовах ґрунтується на відтворенні випробуванем своєї реальної поведінки і досвіду.

До програми виявлення *комунікативних* схильностей включено питання такого змісту: а) чи проявляє особа прагнення спілкуватися, чи багато у неї друзів; б) подобається перебувати в колі товаришів чи на самоті; в) чи швидко звикає до нових людей, до нового колективу; г) наскільки швидко реагує на прохання друзів, знайомих; д) чи любить громадську роботу, чи виступає на зборах; е) чи легко встановлює контакти з незнайомими людьми; ж) чи легко вдаються виступи в аудиторії слухачів. Відповідно до цього було розроблено 20 спеціальних запитань.

Програма виявлення *організаторських* схильностей конкретизована питаннями, зміст яких дозволяє визначити: а) швидкість орієнтації в складних ситуаціях; б) винахідливість, ініціативність, наполегливість, вимогливість; в) схильність до організаторської діяльності; г) самостійність, самокритичність; д) витримка; е) ставлення до громадської роботи.

У зв'язку з цим було розроблено 20 запитань, кожне з яких характеризує організаторські схильності людини.

Опитувальник

1. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтеся?
2. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів прийняття ними вашої думки?
3. Чи довго вас турбує почуття образи, заподіяне кимось із ваших товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися в критичній ситуації?
5. Чи є у вас прагнення до встановлення нових знайомств із різними людьми?
6. Чи подобається вам займатися громадською роботою?
7. Чи приємніше і простіше вам проводити час із книгами або з будь-

якими іншими заняттями, ніж з людьми?

8. Якщо виникли будь-які перешкоди в здійсненні ваших намірів, то чи легко ви відступаєте від них?

9. Чи без особливих зусиль вам вдається встановити контакт зі значно старшими за віком людьми?

10. Чи любите ви придумувати й організовувати зі своїми товаришами різні ігри та розваги?

11. Чи важко ви включаєтеся в нову для вас компанію?

12. Чи часто ви відкладаєте на інші дні ті справи, які потрібно було б виконати сьогодні?

13. Чи легко вам вдається встановлювати контакти з незнайомими людьми?

14. Чи прагнете ви домогтися, щоб ваші товариші діяли відповідно до вашої думки?

15. Чи важко ви освоюєтеся в новому колективі?

16. Чи правда, що у вас не буває конфліктів із товаришами через невиконання ними своїх зобов'язань?

17. Чи волієте ви при нагоді познайомитися і поговорити з новою людиною?

18. Чи часто у вирішенні важливих справ ви берете ініціативу на себе?

19. Чи дратують вас оточуючі люди і вам хочеться побути на самоті?

20. Чи правда, що ви, зазвичай, погано орієнтуєтесь в незнайомій для вас ситуації?

21. Чи подобається вам постійно перебувати поміж людей?

22. Чи виникає у вас роздратування, якщо вам не вдається закінчити розпочату справу?

23. Чи відчуваєте ви почуття утруднення, незручності, якщо доводиться проявити ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?

24. Чи правда, що ви втомлюєтеся від частого спілкування з товаришами?

25. Чи любите ви брати участь у колективних іграх?

26. Чи часто ви проявляєте ініціативу у вирішенні питань, що стосуються інтересів ваших товаришів?

27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед малознайомих вам людей?

28. Чи правда, що ви не завжди прагнете довести свою правоту?

29. Чи вважаєте ви, що вам не дуже важко внести позбавлення в малознайому вам компанію?

30. Чи берете ви участь у громадській роботі?

31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю людей?

32. Чи правильно, що ви не прагнете відстоювати свою думку або рішення, якщо воно не було відразу прийняте вашими товаришами?

33. Чи відчуваєте ви себе невимушено, потрапивши в незнайому компанію?

34. Чи охоче ви беретесь за організацію різних заходів для своїх товаришів?

35. Чи правда, що ви не відчуваєте себе досить упевненим і спокійним, коли

доводиться про щось говорити великій групі людей?

36. Чи часто ви спізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?

37. Чи правда, що у вас багато друзів?

38. Чи часто ви опиняєтеся в центрі уваги своїх товаришів?

39. Чи часто ви відчуваєте стривоженість у спілкуванні з незнайомими?

40. Чи правда, що ви не дуже впевнено почуваете себе в оточенні великої групи своїх товаришів?

Опрацювання отриманих емпіричних результатів

1. Зіставити відповіді респондентів із дешифратором і порахувати кількість збігів окремо за комунікативними й організаторським схильностями.

Дешифратор

Комунікативні схильності: а) позитивні відповіді – запитання 1-го стовпчика; б) негативні відповіді – запитання 3-го стовпця.

Організаторські схильності: позитивні – запитання 2-го стовпця; негативні – запитання 4-го стовпця.

2. Обчислити оцінні коефіцієнти комунікативних (K_k) і організаторських (K_o) схильностей як відношення кількості співпадаючих відповідей за комунікативними схильностями (K_x), організаторськими схильностями (O_x) до максимально можливого числа збігів (20), за формулами: $K_k = K_x$ ділимо на 20; $K_o = O_x$ ділимо на 20.

Для якісної оцінки результатів необхідно зіставити отримані коефіцієнти зі шкальними оцінками.

Таблиця 7

Шкала оцінок комунікативних та організаторських схильностей майбутніх учителів фізичної культури

K_k	K_o	Шкальна оцінка
0,10-0,45	0,20-0,55	1
0,46-0,55	0,56-0,65	2
0,56-0,65	0,66-0,70	3
0,66-0,75	0,71-0,80	4

В опрацюванні отриманих результатів доцільно враховувати такі параметричні характеристики: реципієнти, які отримали оцінку 1, характеризуються низьким рівнем прояву комунікативних та організаторських схильностей; реципієнтам, які отримали оцінку 2, комунікативні та організаторські схильності притаманні на рівні нижче середнього. Вони не прагнуть до спілкування, відчувають себе скуто в новій компанії, колективі, воліють проводити час наодинці з собою, обмежують свої знайомства, відчувають труднощі у встановленні контактів із людьми і, виступаючи перед аудиторією, погано орієнтуються в незнайомій ситуації, не обстоюють свою думку, важко переживають образи, прояв ініціативи в суспільній діяльності вкрай занижено, у багатьох справах вони вважають за краще уникати прийняття самостійних рішень;

опитуваним, які отримали *оцінку 3*, характерний середній рівень прояву комунікативних та організаторських схильностей. Вони прагнуть до контактів із людьми, не обмежують коло своїх знайомств, відстоюють свою думку, планують свою роботу. Однак потенціал їхніх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Ця група досліджуваних потребує подальшої серйозної та планомірної виховної роботи з формуванню та розвитку комунікативних і організаторських схильностей; реципієнтів, що отримали *оцінку 4*, відносять до групи з високим рівнем прояву комунікативних і організаторських схильностей. Вони не губляться у новій обстановці, швидко знаходять друзів, постійно прагнуть розширити коло своїх знайомих, займаються громадською діяльністю, допомагають близьким, друзям, виявляють ініціативу в спілкуванні, із задоволенням беруть участь в організації громадських заходів, здатні прийняти, самостійне рішення у важкій ситуації. Все це вони роблять не примусово, а відповідно до внутрішніх прагнень; реципієнти, які отримали *оцінку 5*, володіють дуже високим рівнем прояву комунікативності й організаторських схильностей. Вони відчують потребу в комунікативній і організаторській діяльності й активно прагнуть до неї, швидко орієнтуються у важких ситуаціях, невимушено поводять себе у новому колективі, ініціативні, воліють в важливій справі або в складній ситуації, приймати самостійні рішення, відстоюють свою думку і домагаються, щоб воно було прийнято товаришами, можуть внести позбавлення в незнайому компанію, люблять організовувати різні ігри, заходи, наполегливі в діяльності, яка їх приваблює. Вони самі шукають такі справи, які б задовольняли їхню потребу в комунікації і організаторській діяльності.

Стиль спілкування за Томасом

Шановний респонденте, Вашій увазі пропонується 30 питань, метою яких є визначення особливостей Вашого стилю спілкування. Чи знаєте Ви, яка стратегія самооборони застосовується Вами найчастіше? Якщо ні, виконайте завдання, і це допоможе Вам з'ясувати найтипівіший спосіб знизити напруження (ймовірність невдачі) в ситуації взаємодії з іншими людьми.

З двох варіантів відповідей по кожному пункту потрібно обрати той, який БІЛЬШЕ Вам підходить. Пам'ятайте: **щоразу Ви обираєте саме з пари варіантів, незалежно від того, який вибір робили раніше.**

1. а) Іноді я даю можливість іншим узяти на себе відповідальність за розв'язання спірного питання.

б) Замість того, щоб обговорювати, в чому ми розходимося, я намагаюся звернути увагу на те, в чому ми згодні один з одним.

2. а) Я намагаюся знайти компромісне рішення

б) Я намагаюся уладнати все з урахуванням інтересів іншої людини і моїх.

3. а) Як правило, я наполегливо намагаюся домогтися свого.

б) Іноді я жертвую власними інтересами заради інтересів іншої людини.

4. а) Я намагаюся знайти компромісне рішення.

б) Я намагаюся не образити почуттів іншої людини.

5. а) Розв'язуючи спірну ситуацію, я весь час намагаюся знайти підтримку в іншого.

б) Я намагаюся робити все, щоб уникнути непотрібної конфронтації і напруженості.

6. а) Я намагаюся уникнути неприємності для себе.

б) Я намагаюся домогтися свого.

7. а) Я намагаюся відкласти розв'язання спірного питання, щоб з часом розв'язати його остаточно.

б) Я вважаю за можливе у чомусь поступитися, щоб досягти потрібного результату.

8. а) Як правило, я наполегливо прагну домогтися свого.

б) Насамперед я намагаюся визначити суть порушених інтересів і спірних питань.

9. а) Я гадаю, що не завжди варто хвилюватися через якість розбіжності.

б) Я докладаю зусиль, щоб домогтися свого.

10. а) Я твердо прагну досягти бажаного.

б) Я вважаю за краще піти на компроміс, ніж зав'язнути в нескінченному з'ясуванні стосунків.

11. а) Насамперед я прагну чітко визначити сутність порушених порушених інтересів і спірних питань.

б) Я намагаюся заспокоїти іншого учасника ситуації і найголовніше – зберегти наші стосунки.

12. а) Часто я уникаю займати позицію, яка може викликати суперечки.

б) Я даю змогу іншій людині у чомусь дотримуватися своєї думки, якщо вона також іде на поступки.

13. а) Я пропоную середню позицію.
б) Я наполягаю, щоб усе робилось по-моєму.
14. а) Я повідомляю іншому свою точку зору і цікавлюся його поглядами.
б) Я намагаюся зробити все необхідне, щоб довести логічність і правильність своїх поглядів.
15. а) Я намагаюся заспокоїти іншу людину і зберегти наші стосунки.
б) Я намагаюся зробити все необхідне, щоб уникнути напруження.
16. а) Я намагаюся не образити почуттів іншої людини.
б) Я звичайно намагаюсь переконати іншу людину в перевагах моєї позиції.
17. а) Як правило, я наполегливо прагну досягти бажаного.
б) Я зазвичай намагаюся зробити все, щоб уникнути непотрібного напруження.
18. а) Якщо це зробить іншу людину щасливою, я дам їй змогу наполягати на своєму.
б) Я дам іншій людині можливість залишитися при своїй думці, якщо вона готова визнати мою.
19. а) Насамперед я спробую визначити, у чому сутність порушених інтересів і спірних питань.
б) Я намагаюся відкласти спірні питання, щоб з часом вирішити їх остаточно.
20. а) Я намагаюся негайно усунути наші розбіжності.
б) Я намагаюся знайти найкраще поєднання вигод і витрат для нас обох.
21. а) Ведучи переговори, намагаюся бути уважним до іншої людини.
б) Я завжди схиляюся до прямого обговорення проблеми.
22. а) Я намагаюся відшукати позицію, серед між моєю і позицією іншої людини.
б) Я відстоюю свою позицію.
23. а) Як правило, я дбаю про те, щоб задовольнити бажання нас обох.
б) Іноді даю можливість узяти на себе відповідальність за розв'язання спірного питання.
24. а) Якщо позиція іншої людини здається їй дуже важливою, я намагаюся з нею порозумітися.
б) Я намагаюся переконати іншу людину піти на компроміс.
25. а) Я намагаюся переконати у своїй правоті.
б) Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до аргументів іншої людини.
26. а) Я зазвичай орієнтуюся на середню лінію наших потреб, сповідань, намірів.
б) Я майже завжди прагну задовольнити інтереси кожного з нас.
27. а) Часто намагаюсь уникнути суперечок.
б) Якщо це важливо для іншої людини, я дам їй можливість наполягти на своєму.
28. а) Я зазвичай орієнтуюся на власну думку.
б) Уладнуючи ситуацію, я зазвичай намагаюся знайти підтримку в іншій людині.
29. а) Я пропоную варіант, прийнятний для обох сторін.
б) Гадаю, що не завжди варто хвилюватися через розбіжності, які виникають.

30.а) Я намагаюся не образити почуттів іншої людини.

б) Я завжди займаю таку позицію в суперечці, щоб ми разом могли домогтися успіху.

Тест “Який Ваш творчий потенціал?”

Шановний респонденте, Вашій увазі пропонується декілька простих питань, метою яких є виявлення рівня Вашого творчого потенціалу. Прочитайте їх уважно і з можливих варіантів відповідей оберіть найбільш прийнятний для Вас. Відповідь на питання впишіть в таблицю, наприклад: “1: а”, “9: в”.

Майте на увазі, що питання носять загальний характер і не можуть вмістити всіх необхідних подробиць, тому уявіть собі типові ситуації і не замислюйтеся над деталями. Не витрачайте багато часу на обмірковування, відповідайте швидко.

1. Чи вважаєте ви, що світ, який вас оточує, можна покращити:
 - а) так;
 - б) ні, він і так досить гарний;
 - в) так, але лише де в чому.
2. Чи гадаєте ви, що самі можете брати участь у значних змінах навколишнього світу:
 - а) так, у більшості випадків;
 - б) ні;
 - в) так, у деяких випадках.
3. Чи вважаєте ви, що деякі з ваших ідей зумовили б значний прогрес у тій сфері діяльності, в якій ви працюєте:
 - а) так;
 - б) так, за сприятливих обставин;
 - в) лише деякою мірою.
4. Чи вважаєте ви, що в майбутньому будете відігравати таку важливу роль, що зможете щось принципово змінити:
 - а) так, напевно;
 - б) це малоймовірно;
 - в) можливо.
5. Коли ви вирішуєте розпочати якусь справу, чи впевнені, що здійсните своє починання:
 - а) так;
 - б) часто думаю, що не зумію;
 - в) так, часто,
6. Чи відчуваєте ви бажання зайнятися справою, яку абсолютно не знаєте:
 - а) так, невідоме мене приваблює;
 - б) невідоме мене не цікавить;
 - в) усе залежить від характеру цієї справи.
7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи відчуваєте ви бажання досягти в ній досконалості:
 - а) так;
 - б) буду задоволений тим, чого встиг досягти;
 - в) так, але тільки якщо мені це подобається.
8. Якщо справа, яку ви не знаєте, вам подобається, чи хочете ви знати про неї все:
 - а) так;
 - б) ні, я хочу навчитися лише найголовнішого;

- в) ні, я бажаю лише задовольнити свою допитливість.
9. Коли вас спіткає невдача, то ви:
- а) певний час наполягаєте на своєму, всупереч здоровому глузду;
 - б) облишите цю справу (зрозумівши, що вона не реальна);
 - в) продовжуєте робити свою справу, навіть коли стає очевидним, що перешкоди нездоланні.
10. На вашу думку, професію слід обирати, враховуючи:
- а) свої можливості, подальші перспективи для себе;
 - б) стабільність, значущість, важливість професії, потребу в ній;
 - в) переваги, які вона дає.
11. Чи могли б ви, мандруючи, легко орієнтуватися в маршруті, яким ви вже пройшли:
- а) так;
 - б) ні, боюся збитися з дороги;
 - в) так, але тільки там, де місцевість сподобалася і запам'яталася.
12. Чи зможете ви зразу після певної бесіди пригадати все, про що говорилося:
- а) так, з легкістю;
 - б) усе пригадати не зможу;
 - в) запам'ятаю лише те, що мене цікавить.
13. Коли ви чуєте слово незнайомою вам мовою, то можете повторити його за складами, без помилок, навіть не знаючи його значення:
- а) так, без утруднень;
 - б) так, якщо слово це легко запам'ятати;
 - в) повторю, але не зовсім правильно.
14. У вільний час ви волієте:
- а) залишитися наодинці, поміркувати;
 - б) перебувати в компанії;
 - в) мені байдуже, чи буду самі чи в компанії.
15. Ви виконуєте якусь справу. Вирішуєте припинити це заняття лише тоді, коли:
- а) справу завершено, її можна вважати відмінно виконаною;
 - б) я більш-менш задоволений;
 - в) ще не все вдалося зробити.
16. Коли ви сам (а), то:
- а) любите мріяти про якісь, навіть, можливо, абстрактні речі;
 - б) будь-якою ціною прагнете знайти собі конкретне завдання;
 - в) іноді любите помріяти, але про речі, пов'язані з вашою роботою.
17. Коли якась ідея захоплює вас, то ви починаєте думати про неї:
- а) незалежно від того, де і з ким ви знаходитесь;
 - б) можу робити це лише наодинці;
 - в) лише там, де буде не дуже шумно.
18. Коли ви обстоюєте якусь ідею, то:
- а) можете відмовитися від неї, якщо вислухаєте переконливі аргументи опонентів;
 - б) залишитеся при своїй думці, хоч би які аргументи вислухали;
 - в) зміните свою думку, якщо опір виявиться надто сильним.

Дослідження самооцінки за методикою Т. Дембо-Рубінштейна
(адаптовано й модифіковано А. Прихожан)

Інструкція. Уявіть графічне зображення людської суті у вигляді вертикальної лінії, нижня точка якої символізуватиме найнижчий розвиток, а верхня – найвищий. Вам пропонується сім таких ліній. Вони позначають: 1) здоров'я; 2) розум, здібності; 3) характер; 4) авторитет у оточення; 5) вміння багато чого робити своїми руками, умілі руки; 6) зовнішність; 7) впевненість у собі.

На вертикальних лініях зафіксуйте рівень розвитку означених якостей у себе на цей момент часу, а також поставте позначку на тому рівні, за якого б ви були задоволені собою або відчували гордість за себе. Час, відведений на заповнення шкали разом із читанням інструкцій, 10-12 хв.

Опрацювання та інтерпретація результатів.

Опрацювання здійснюється за шістьма шкалами (перша, тренувальна – «здоров'я» – не враховується). Кожна відповідь виражається в балах. Довжина кожної шкали 100 мм, відповідно до цього відповіді респондентів отримують кількісну характеристику (наприклад, 54 мм = 54 балів).

За кожною із шести шкал визначаються:

- рівень домагань – відстань від нижньої точки шкали («0») до знаку «х»;
- рівень самооцінки – від «0» до знаку «-»;
- значення розбіжності між рівнем домагань і самооцінкою – відстань від знаку «х» до знаку «-», якщо рівень домагань нижче самооцінки, то виражається від'ємним числом.

Рівень домагань.

Норму, реальний рівень домагань, характеризує результат – від 60 до 89 балів.

Оптимальний – порівняно високий рівень – від 75 до 89 балів, підтверджує оптимальне представлення про свої можливості, що є важливим чинником особистісного розвитку.

Результат – від 90 до 100 балів, – зазвичай, засвідчує нереальне, некритичне ставлення респондентів до власних можливостей.

Результат – менше 60 балів – свідчить про занижений рівень домагань, слугує індикатором несприятливого розвитку особистості.

Рівень самооцінки.

Кількість балів *від 45 до 74* («середня» і «висока» самооцінка) засвідчує реальну (адекватну) самооцінку.

Кількість балів – *від 75 до 100 і вище* – свідчить про завищену самооцінку і вказує на певні відхилення у формуванні особистості. Завищена самооцінка може підтверджувати особистісну незрілість, невміння правильно оцінити результати своєї діяльності, порівнювати себе з іншими; така самооцінка може вказувати на суттєві викривлення у формуванні особистості – «закритість для досвіду», нечутливість до своїх помилок, невдач, зауважень і оцінок оточуючих.

Кількість балів – *нижче 45* – вказує на занижену самооцінку (недооцінку себе) і свідчить про крайнє неблагополуччя у розвитку особистості. За низькою самооцінкою можуть ховатися два абсолютно різних психологічних явища: справжня невпевненість у собі і «захисна», коли декларування (самому собі) власного невміння, відсутність здатності тощо дозволяє не докладати жодних зусиль.

ДОДАТОК У

Методика дослідження самооцінки С. Будассі

На бланку перераховані 20 різних особистісних якостей. У лівому стовпчику (ідеал) випробовуваний ранжує ці якості за привабливістю, тією мірою, якою вони йому імпонують, якими він хотів би володіти. Потім у правому стовпчику (Я) ранжує ці якості стосовно себе. Між бажаним і реальним рівням кожної якості визначає різницю (сі), що відтворюється в квадраті (d^2). Потім підраховується сума квадратів (d^2) і за формулою: $r=1- 0.00075 d^2$

Визначається коефіцієнт самооцінки. Чим ближче коефіцієнт м до 1 (від 0,7 до 1), тим вища самооцінка, і навпаки. Про адекватну самооцінку свідчить коефіцієнт від 0,4 до 0,6. Помітимо, що якщо при застосуванні даної методики дослідник побажає використовувати не 20 якостей, а якийсь інше їх число, то формулу підрахунку необхідно змінити. За умови всякої зміни кількості особистісних якостей мінятися буде коефіцієнт при d^2 , тобто буде не 0,00075, а якийсь інше число. У зв'язку з цим корисно знати, що зазначена вище формула є просто окремим випадком загальної формули обчислення коефіцієнта рангової кореляції:

$$r = \frac{6d^2}{n*(n^2-1)}$$

Де n число використовуваних при ранжируванні якостей. Саме за цією формулою і необхідно проводити розрахунки, якщо змінено число ранжованих якостей $6*d^2$. Не важко переконатися, що множник для варіанту с20 якостями (тобто $n(n^2-1)$, $n=20$) стає рівним 0,00075.

Таблиця 9

Картка для респондентів

Ідеал	Якість особистості	Я	Рівність	
			d	d^2
	Поступливість			
	Сміливість			
	Гарячковість			
	Настійливість			
	Нервозність			
	Терплячість			
	Затоплюваність			
	Пасивність			
	Холодність			
	Ентузіазм			
	Обережність			
	Примхливість			
	Повільність			
	Нерішучість			

Продовження таблиці 9

	Енергійність			
	Життєрадісність			
	Недовірливість			
	Впертість			
	Безпечність			
	Сором'язливість			

Методика визначення видів самооцінки особистості

Інструкція. Уважно прочитайте список слів і утворіть із них два еталонні ряди – по 10-20 слів у кожному. До першого ряду віднесіть слова, які відображають позитивні характеристики Вашого ідеалу, до другого – слова, які характеризують антиідеал. Потім з обох рядів підкресліть слова, що позначають риси, притаманні саме Вам. Орієнтуватися треба не на міру вираженості, а тільки на наявність чи відсутність тієї чи іншої риси. З еталонних рядів виберіть слова-рисни (якості), які, на Вашу думку, відзначають у Вас викладачі чи інші студенти.

Список слів, що характеризують якості особистості: активність, альтруїзм; безтурботність, безвільність, безкорисливість, безстрашність, безхарактерність, безцеремонність, боягузтво; ввічливість, вдумливість, веселість, вірність, витривалість, вразливість; гордість, грубість, гуманність; делікатність, діловитість, дисциплінованість, доброзичливість, доброта, довірливість; егоїстичність, ентузіазм; жадібність, жорстокість, життєрадісність; заздрість, зарозумілість, злопам'ятність; ініціативність, імпульсивність; комунікабельність, критичність; легковір'я, лицемірство; мрійливість, мовчазність, мстивість, м'якість; наївність, наполегливість, неухажність, незворушність, незалежність, непрактичність, невибагливість, нерішучість, нестриманість, нервозність, ніжність; образливість, організованість, обережність, охайність; пасивність, підозрілість, підприємливість, порядність, прагматизм, практичність, привабливість, привітність, принциповість, поетичність, пунктуальність; рішучість, розсудливість; самолюбство, самостійність, самовпевненість, стриманість, скромність, сором'язливість, сміливість, старанність, співчутливість; тактовність, терпимість, толерантність, точність; хвалькуватість, хитрість, хоробрість, холодність, цілеспрямованість, чесність.

Опрацювання даних.

Кількість вибраних із ряду слів-якостей ділять на загальну кількість слів у еталонному ряді. Якщо коефіцієнт позитивного ряду близький до одиниці, то реципієнт, певно, переоцінює себе; результат, який наближається до нуля, свідчить про недооцінку себе, підвищену самокритичність; коли результат близький до 0,5 – самооцінка середня, близька до адекватної, реципієнт сприймає себе досить критично.

Так само визначають коефіцієнт за негативним рядом. У цьому випадку результат, близький до нуля, свідчить про завищену самооцінку; близький до одиниці – про занижену; а близький до 0,5 – про нормальну.

Методика вивчення загальної самооцінки

Інструкція. Заповніть опитувальник, що містить 32 судження, з приводу яких можливі п'ять варіантів відповідей. Кожна відповідь кодується балами за схемою: дуже часто – 4, часто – 3, іноді – 2, рідко – 1, ніколи – 0.

1. Мені хочеться, щоб товариші підбадьорювали мене.
2. Постійно відчуваю свою відповідальність за процес роботи.
3. Мене хвилює моє майбутнє.
4. Багато хто ненавидить мене.
5. Я менш ініціативний, ніж інші.
6. Мене хвилює мій психічний стан.
7. Я боюсь здатися невігласом.
8. Зовнішність інших набагато привабливіша, ніж моя.
9. Я боюсь виступати з промовою перед незнайомими людьми.
10. Я часто помиляюсь.
11. Шкода, що я не вмію говорити з людьми так, як хотілося б.
12. Шкода, що мені не вистачає самовпевненості.
13. Я волів би, щоб інші люди частіше схвалювали мої дії.
14. Я занадто скромний.
15. Моє життя – марне.
16. Багато в кого сформувалась неправильна світоглядна позиція щодо мене.
17. Мені ні з ким обговорити власні припущення та розмірковування.
18. Люди очікують від мене забагато.
19. Люди не дуже цікавляться моїми досягненнями.
20. Я трохи соромлюсь.
21. Я відчуваю, що багато людей не розуміють мене.
22. Я не відчуваю себе у безпеці.
23. Я часто хвилююсь, та даремно.
24. Я почуваю себе ніяково, коли входжу до кімнати, де вже сидять люди.
25. Я почуваю себе скуто.

26. Я відчуваю, що люди говорять про мене за мою спиною.
27. Я впевнений, що люди майже все сприймають легше, ніж я.
28. Мені здається, що зі мною має статись якась прикрість.
29. Мене непокоїть думка про те, як люди ставляться до мене.
30. Шкода, що я не вельми комунікабельний.
31. У суперечках я висловлююся тільки у разі, якщо упевнений у своїй правоті.
32. Я думаю про те, чого очікують від мене інші.

Опрацювання даних.

Для виявлення рівня самооцінки потрібно підсумувати бали за всіма 32 судженнями. Сума балів: *від 0 до 25* – свідчить про високий рівень самооцінки, за якого людина, зазвичай, не обтяжена «комплексом неповноцінності», правильно реагує на зауваження і рідко піддає сумніву власні дії; *від 26 до 45* – свідчить про середній рівень самооцінки, коли людина рідко страждає від «комплексу неповноцінності» й лише іноді намагається підлаштуватися під думку інших; *від 46 до 128* – вказує на низький рівень самооцінки, за якого людина болісно сприймає критичні зауваження на свою адресу, намагається завжди зважати на думку інших і часто страждає від «комплексу неповноцінності».

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Перший проректор / *А.С.Макаренко*
 "19" 04 2014 року
 Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
 Робочий навчальний план
 Спеціальності 014 Середня освіта
 Спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура)
 Спеціалізація: "Спортивно-масова робота", "Захист Вітчизни"
 ОР магистр Курс 1

Курс	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Листопад	Серпень
1	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
2	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
3	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
4	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
5	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
6	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
7	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
8	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
9	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
10	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
11	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
12	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
13	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
14	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
15	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
16	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
17	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
18	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
19	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
20	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
21	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
22	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
23	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
24	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
25	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
26	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
27	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
28	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
29	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
30	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
31	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
32	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
33	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
34	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
35	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
36	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
37	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
38	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
39	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
40	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
41	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
42	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
43	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
44	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
45	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
46	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
47	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
48	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
49	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
50	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
51	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
52	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т

ПОВНІЩЕННЯ: Т – теоретичне навчання; С – семінарський семінар; П – практичні; К – курсові; ДЕ – складання державного екзамену; ДП – захист дипломного проекту (роботи).

№ з/п	Шифр за ОПП	Назви навчальних дисциплін	Кількість годин за навчальним планом	I семестр (19 тижнів)			II семестр (19 тижнів)			Кафедра									
				всього	з них аудиторних у тому числі		всього	з них аудиторних у тому числі											
					лекції	консультації		практичні	лекції		консультації	практичні							
1	1.01	Філософія освіти	3 90 90	0	0	0	90	30	16	2	12	60	2	філософії та соціальних наук					
2	1.02	Іноземна мова за професійним спрямуванням	3 90 90	90	30	60	90	26	14	2	10	64	2	корекційної та інклюзивної освіти					
3	1.03	Основи інклюзивної освіти	3 90 90	0	0	0	90	30	6	2	22	60	2	інформатики					
4	1.04	Інформаційні технології в освіті	3 90 90	0	0	0	90	30	14	2	14	60	2	педагогіка					
5	2.01	Актуальні питання інноваційного розвитку освіти	3,0 90 90	0	0	0	90	30	14	2	14	60	2	педагогіка					
6	2.02	Психологія освіти	3 90 90	90	30	14	2	14	60	1	0	0	0	психологія					
7	2.03	Методологія і організація наукових досліджень	3 90 90	90	30	14	2	14	60	1	0	0	0	психологія					
8	2.04	Методика викладання ФББ у ВНЗ	8,5 255 255	165	40	16	4	20	125	90	44	18	4	22	46	2	психологія		
9	2.05	Професійно-прикладна підготовка студентів ВНЗ	4,5 135 135	0	0	0	0	0	0	135	40	16	4	20	95	2	психологія		
10	2.06	Теорія фізичної культури, фізичного виховання різних груп населення	8 240 240	150	34	16	2	16	116	90	36	16	4	16	54	2	психологія		
12	2.09	Медико-педагогічний контроль	7,5 225 225	64	24	2	38	161	1	0	0	0	0	0	0	0	2	психологія	
14	2.13	Основи оздоровчого та спортивного харчування	4,5 135 135	0	0	0	0	0	0	135	44	20	4	20	91	2	мбофк		
		Разом	54 1620 1620	810 228 84	12 132 582	1 4	810 280 120 24	114 22 530	1 7										
15	2.10	Організатор спортивно-масової та анімаційної роботи	3 90 90	90	30	14	2	14	60	1	0	0	0	0	0	0	0	психологія	
16	2.11	Історія фізкультурно-спортивного руху	3 90 90	0	0	0	0	0	0	90	30	14	2	14	60	2	2	психологія	
		Разом	6 180 180	90 30 14	2 14 60	1	90 30 14 44	14 0 60	1										
		Захист Вітчизни																	
15	2.10	Методика викладання предмету "Захист Вітчизни"	3 90 90	90	30	14	2	14	60	1	0	0	0	0	0	0	0	психологія	
16	2.11	Основи вогневої підготовки	3 90 90	0	0	0	0	0	0	90	30	8	2	20	60	2	2	психологія	
		Разом	6 180 180	90 30 14	2 14 60	1	90 30 8 2 20	0 60	1										
		Разом	60 1800 1800	900 258 98	14 146 642	1 4	900 310 128 26	20 22 590	1 7										

Директор НН Інституту фізичної культури
 Начальник навчального відділу / *Л.В.Петренко*

"11" 04 2014 року
 "11" 04 2014 року

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Перший проректор
 "11" "04" 2014 року

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
 Робочий навчальний план
 Спеціальності 014.11 Середня освіта
 Предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура
 Курс 6

Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень
1	1	1	1	1
2	2	2	2	2
3	3	3	3	3
4	4	4	4	4
5	5	5	5	5
6	6	6	6	6
7	7	7	7	7
8	8	8	8	8
9	9	9	9	9
10	10	10	10	10
11	11	11	11	11
12	12	12	12	12
13	13	13	13	13
14	14	14	14	14
15	15	15	15	15
16	16	16	16	16
17	17	17	17	17
18	18	18	18	18
19	19	19	19	19
20	20	20	20	20
21	21	21	21	21
22	22	22	22	22
23	23	23	23	23
24	24	24	24	24
25	25	25	25	25
26	26	26	26	26
27	27	27	27	27
28	28	28	28	28
29	29	29	29	29
30	30	30	30	30
31	31	31	31	31

ПОЗНАЧЕННЯ: Т – теоретичне навчання; С – екзаменаційна сесія; П – практика; К – канікули; ДЕ – захист дипломного проєкту (роботи).

№ з/п	Шифр за ОПШ	Назви навчальних дисциплін	Кількість кредитів ЕКТС	Кількість годин		I семестр (7 тижнів)					Кафедра		
				за навчальним планом	на поточний навчальний рік	всього	всього	з них аудиторних	у тому числі	самостійна робота		курсова робота	форми контролю
1	2.05	Професійно-прикладна підготовка студентів ВНЗ	3	90	90	90	32	10	4	18	58	1	тмфк
2	2.07	Основи маркетингу у ФК і С	3	90	90	90	30	14	2	14	60	1	тмфк
3	2.10	Теорія і методика спортивної підготовки	3	90	90	90	28	14	2	12	62	1	тмс
4	2.12	Професійна майстерність викладача фізичного виховання	3	90	90	90	28	14	2	12	62	1	тмфк
5		Виробнича (педагогічна) практика в загальноосвітніх навчальних закладах	9	270	270	270					270	1	тмфк
6		Асистенська практика у ВНЗ	3	90	90	90	0				90	1	тмфк
7		Підготовка магістерської роботи	6	180	180	180	0				180		тмфк
Разом				30	900	900	118	52	10	56	782	6	

Практика			Державна атестація		
Назва практики	Кількість годин	Семестр	Назва	Форма державної атестації	Семестр
Виробнича (педагогічна) практика в загальноосвітніх навчальних закладах	270	3	Теорія фізичної культури, фізичне виховання різних груп населення	Екзамен (усно)	3
Асистенська практика у ВНЗ	90	3	Захист магістерської роботи		

"11" "04" 2014 року
 "11" "04" 2014 року

Директор НН інституту фізичної культури _____ М.О.Лянной
 Начальник навчального відділу _____ Л.В.Петренко

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені А.С. МАКАРЕНКА

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, факс (0542) 22-15-17, тел. (0542) 22-14-95
 E-mail: rector@sspu.sumy.ua Код ЄДРПОУ 02125510

31.05.2018 № 1285 На № _____ від _____

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження
Бугаєнко Тетяни Вікторівни

з теми: «Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики»

З 2008 року на базі Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка здійснюється експериментальне дослідження Бугаєнко Тетяни Вікторівни з теми: «Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики».

В аспекті означеної проблеми автором з 2008 по 2017 рр. проаналізовано зміст навчальних планів та робочих навчальних планів підготовки майбутніх учителів фізичної культури, звіти студентів про проходження педагогічної практики та звіти викладачів про організацію науково-дослідної роботи; осмислено досвід організації навчальних і педагогічних практик випускаючою кафедрою.

Дисертанткою виявлено та апробовано педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики. Розроблено та впроваджено модель формування у студентів відповідної спеціальності індивідуального стилю професійної діяльності, яка системно і поетапно пояснює мету, умови і результат цього процесу. У контексті експериментальної роботи дослідницею було оновлено змістове наповнення

робочих навчальних програм із фахових дисциплін; запропоновано програми проходження педагогічних практик з позиції проблеми, що розглядається.

Тетяною Вікторівною прочитано спецкурс «Індивідуальність і стиль діяльності вчителя фізичної культури», який пояснює сутність концепту «індивідуальний стиль професійної діяльності», розкриває критерії, показники та схарактеризовує рівні сформованості даної якості фахівця на різних етапах набуття практичного досвіду. Надані методичні рекомендації щодо формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики та зміст спецкурсу отримали високу оцінку серед студентів та викладачів.

Хід упровадження ефективної, як показали результати виконання студентами професійно-освітніх проектів, експериментальної моделі обговорювався на засіданнях кафедри теорії і методики фізичної культури Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (протокол №12 від 20 травня 2016 року, протокол №13 від 30 травня 2017 року).

Довідку видано для подання до Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Проректор
з науково-педагогічної роботи

 проф. В. І. Шейко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський державний університет фізичної культури

вул. Костюшка, 11, м. Львів, 79007, тел: (032)255-32-01, факс: (032)255-32-08
 E-mail: info@ldufk.edu.ua Код ЄДРПОУ 34606048

43.06.2018 р. № 668

На № _____

ДОВІДКА

про впровадження у процес підготовки студентів спеціальності 014.11 Середня освіта. Фізична культура Львівського державного університету фізичної культури матеріалів дисертаційного дослідження

БУГАСНКО ТЕТЯНИ ВІКТОРІВНИ з теми:

«Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики»

Даною довідкою засвідчуємо, що у навчальний процес Львівського державного університету фізичної культури з 2014 року впроваджуються матеріали дисертаційного дослідження з теми: «Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики», розроблені Тетяною Вікторівною Бугаєнко.

Бугаснко Т. В. проаналізувала навчальні плани, робочі навчальні плани програми підготовки майбутніх учителів фізичної культури, вивчила педагогічний досвід викладачів кафедри теорії та методики фізичної культури в аспекті означеної проблеми, провела анкетування студентів факультету фізичного виховання. Брала участь в обговоренні концепції професійної освіти майбутніх учителів фізичної культури, що розробляється на кафедрі теорії та методики фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури під керівництвом професора І. Р. Боднар.

Упровадження авторської моделі формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури дозволило більш органічно поєднати теоретичний матеріал і практичну діяльність у процесі аудиторних занять і педагогічних практик; поглибити міст і розширити знання студентів про зміст форм, методів і засобів формування стилю на різних етапах його розвитку, створити уявлення про генезу становлення даної дефініції.

Розроблені дисертанткою завдання до самостійної роботи, спектр творчо- і проблемно-пошукових завдань, спрямованих на формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики сприяли оновленню змістовного наповнення фахової підготовки студентів означеної спеціальності.

Хід та результати впровадження ефективної експериментальної моделі Бугаєнко Тетяни Вікторівни обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методики фізичної культури (протокол № 15 від 04.06.2018 року).

Довідка видана для подання до Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Проректор з наукової роботи
і зовнішніх зв'язків, професор

Вовканич А.С.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
 вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300; тел.: (03849) 3-05-13, факс: (03849) 3-07-83, E-mail: post@kpmu.edu.ua
 Web: http://www.kpmu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125616

Від 12.06.2018 № 52/18

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 «Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх
 учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики»
 на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
 зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
 БУГАЄНКО ТЕТЯНИ ВІКТОРІВНИ**

З 2010 р. на базі факультету фізичної культури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка здійснюється впровадження результатів дисертації «Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики» Бугаєнко Тетяни Вікторівни. У процесі викладання фахових дисциплін, організації та проведення педагогічних практик були використані розроблені у роботі принципи та умови формування індивідуального стилю професійної діяльності у майбутніх педагогів.

Для вирішення виявлених деяких проблемних питань щодо розвитку індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури Т. В. Бугаєнко запропонувала для використання у навчальному процесі спецкурсу «Індивідуальність і стиль вчителя фізичної культури». Спецкурс отримав високу оцінку у викладачів фахових дисциплін, його окремі положення продовжують успішно використовуватися під час навчально-виховного процесу.

У результаті впровадження авторської моделі формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики було зафіксовано підвищення наукової і навчально-методичної продуктивності студентів і викладачів факультету.

Результати впровадження обговорено та схвалено на засіданні кафедри теорії і методики фізичного виховання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 9 від 29 травня 2018 року).

**Проректор з наукової роботи,
 доктор фізико-математичних наук, професор**

І. М. Конет

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400, тел.: (05444) 2-34-27, факс: (05444) 2-34-74
E-mail: gdpu@sm.ukrtel.net, gnpuoffice@gmail.com, код ЄДРПОУ 02125527

Від 22.05.2018 № 1672
На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження матеріалів наукового дослідження
БУГАЄНКО ТЕТЯНИ ВІКТОРІВНИ**
з теми: «Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів
фізичної культури у процесі педагогічної практики»

Експериментально-дослідницька робота з проблеми формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики проводилася дисертанткою Т. В. Бугаєнко із 2010 року у процесі підготовки студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) факультету педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

У площину фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури було запроваджено авторську модель формування індивідуального стилю професійної діяльності у процесі педагогічної практики, ефективність якої підтверджено результатами виконання студентами професійно-освітніх проектів та рівнями сформованості складових компонентів досліджуваної якості у студентів. У процесі впровадження указаної моделі удосконалено форми та методи підготовки майбутніх учителів фізичної культури, обґрунтовано перспективи використання окремих положень роботи в навчальному процесі вищої школи.

Зміст навчальних дисциплін «Теорія і методика викладання гімнастики», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» доповнено розробленими дисертанткою матеріалами спецкурсу «Індивідуальність і стиль вчителя фізичної культури», який отримав позитивну оцінку як студентів, так і викладачів.

Теоретична та практична цінність представлених матеріалів дає підстави для висновків щодо доцільності систематичного впровадження розроблених матеріалів у навчальний процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих педагогічних навчальних закладах.

Апробовані матеріали доводять наукову значущість дисертаційного дослідження Бугаєнко Тетяни Вікторівни для підвищення професійного рівня майбутніх учителів фізичної культури.

Хід впровадження ефективної експериментальної моделі обговорювався на засіданнях кафедри теорії і методики фізичного виховання (протокол № 9 від 15 травня 2018 року).

Довідка видана для подання до Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Проректор
з наукової роботи
та міжнародних зв'язків

В. П. Зінченко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Тел. 3-36-10
 E-mail chnpu @ chnpu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125674

05.06.2018 № 30

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 БУГАЄНКО ТЕТЯНИ ВІКТОРІВНИ

з теми: «Формування індивідуального стилю професійної діяльності
 майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики»
 на здобуття наукового ступеня кандидат педагогічних наук
 зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Експериментально-дослідницька робота з проблеми формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики проводилася дисертанткою Т. В. Бугаєнко із 2010 року у процесі підготовки студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) факультету фізичного виховання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.

У площину фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури було запроваджено авторську модель формування індивідуального стилю професійної діяльності у процесі педагогічної практики, ефективність якої підтверджено результатами виконання студентами професійно-освітніх проєктів та рівнями сформованості складових компонентів досліджуваної якості у студентів. У процесі впровадження указаної моделі удосконалено форми та методи підготовки майбутніх учителів фізичної культури, обґрунтовано перспективи використання окремих положень роботи в навчальному процесі вищої школи.

Для студентів відповідної спеціальності було прочитано спецкурс «Індивідуальність і стиль вчителя фізичної культури», який отримав позитивну оцінку як студентів, так і викладачів.

Теоретична та практична цінність представлених матеріалів дає підстави для висновків щодо доцільності систематичного впровадження розроблених матеріалів у навчальний процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих педагогічних навчальних закладах.

Апробовані матеріали доводять наукову значущість дисертаційного дослідження Бугаєнко Тетяни Вікторівни для підвищення професійного рівня майбутніх учителів фізичної культури.

Хід упровадження ефективної експериментальної моделі обговорювався на засіданнях кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання (протокол № 11 від 25 травня 2018 року).

Довідка видана для подання до Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

М.О.Носко

Лисенко Л.Л.
3-14-94

ДОДАТОК Ш

Освітньо-кваліфікаційна характеристика виробничих функцій, типових задач діяльності та вмінь, якими повинен володіти учитель фізичної культури

Таблиця 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
Навчальна	Формування системи знань про фізичну культуру в процесі фізичного виховання	ПФ.Д.01	<p>Керуючись принципами гуманізму, демократизму, принципами організації процесу фізичного виховання і враховуючи національні засади виховання і регіональні особливості, передовий вітчизняний і світовий досвід, з метою формування системи знань про фізичну культуру, яка відповідає сучасності і вікові учнів в процесі фізичного виховання, уміти :</p> <p>формувати мотивацію до навчальної діяльності використовуючи різноманітні засоби і методи фізичного виховання, при проведенні різних форм занять з фізичного виховання;</p> <p>конкретизувати тематику і зміст різних форм занять фізичними вправами, відповідно до освітніх завдань і вікових особливостей учнів;</p> <p>формувати систему знань про зародження та розвиток фізичної культури у світовій практиці;</p> <p>формувати світоглядні засади щодо розвитку суспільства, культури, національних традицій, в тому числі у фізичній культурі та спорті.</p> <p>З метою якісного і ефективного розв'язання завдань фізичного виховання під час проведення конкретного заняття фізичними вправами, використовуючи сучасні технології навчання і враховуючи вікові особливості</p>	ПФ.Д.01.ПР.Р.01 ПФ.Д.01.ПР.Р.02 ПФ.Д.01.ПР.Р.03 ПФ.Д.01.ПР.Р.04

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<p>учнів, уміти:</p> <p>забезпечити викладення теоретичного матеріалу, враховуючи його обсяг і складність, використовуючи різні методи слова;</p> <p>використовувати різні методи наочного сприйняття, в залежності від завдань заняття;</p> <p>ефективно застосовувати дидактичні принципи;</p> <p>забезпечити органічне поєднання теоретичного матеріалу з практичним в рамках окремого заняття;</p> <p>використовувати різноманітні методичні прийоми, що активізують пізнавальну діяльність учнів на занятті;</p> <p>реалізовувати міжпредметні зв'язки;</p> <p>в залежності від завдань і змісту заняття перевіряти, уточнювати, поповнювати знання.</p> <p>Використовувати сучасні методики і технології оцінювання знань під час проведення різних форм занять з фізичного виховання, а також підсумкового оцінювання, керуючись програмовими і нормативними документами, що стосуються організації та проведення освітнього процесу, та процесу фізичного виховання.</p>	<p>ПФ Д.01.ПР.Р.05</p> <p>ПФ Д.01.ПР.Р.06</p> <p>ПФ Д.01.ПР.Р.07</p> <p>ПФ Д.01.ПР.Р.08</p> <p>ПФ Д.01.ПР.Р.09</p> <p>ПФ Д.01.ПР.Р.10</p> <p>ПФ Д.01.ПР.Р.11</p> <p>ПФ Д.01.ПР.Р.12</p>
	Навчання руховій дії в процесі заняття фізичними вправами	ПФ.С.02	Керуючись навчальною програмою, принципами побудови процесу фізичного виховання, враховуючи вікові та індивідуальні особливості тих, кого навчають, а також стан їхнього здоров'я і фізичної підготовленості, з метою навчання конкретній руховій дії, що відноситься до певного виду фізичних вправ, використовуючи об'єктивні закономірності формування рухової дії і враховуючи її	

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<p>зміст, при навчанні цій руховій дії, умігги: забезпечувати необхідні передумови для ефективного навчання руховій дії; визначити порядок побудови процесу навчання конкретній руховій дії. В залежності від змісту і складності рухової дії, а також віку і рівня підготовленості тих, кого навчають, з метою забезпечення високої ефективності процесу навчання руховій дії вмігги:</p> <ul style="list-style-type: none"> розподілити процес навчання руховій дії на етапи і у відповідності до них визначати завдання навчання; добирати і застосовувати ефективні методи навчання руховій дії у відповідності до етапу навчання; з врахуванням етапу навчання добирати основні і допоміжні засоби навчання руховій дії; використовувати різні способи регулювання навантаження в процесі навчання руховій дії; попереджувати помилки в процесі навчання руховій дії, виявляти помилки в процесі виконання її, визначати причини появи помилок та виправляти їх; застосовувати технічні засоби в процесі навчання руховій дії; спостерігати за виконанням рухової дії, аналізувати основні кінематичні та динамічні характеристики; оцінювати ступінь володіння руховою дією. 	<p>ПФ.С.02.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.05</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.06</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.07</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.08</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.09</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.10</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<p>3 метою комплексного розв'язання завдань фізичного виховання вміти:</p> <p>поєднувати процес навчання рухової дії з вихованням особистості;</p> <p>навчати руховій дії паралельно з набуттям, уточненням і закріпленням знань та вдосконаленням фізичних якостей.</p> <p>3 метою недопущення травматизму осіб, що навчаються руховій дії, під час проведення занять на відкритій місцевості, в спортивному залі, басейні, забезпечувати дотримання правил техніки безпеки.</p>	<p>ПФ.С.02.ПР.Р.11</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.12</p> <p>ПФ.С.02.ПР.Р.13</p>
	<p>Рациональне формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок у багаторічному процесі фізичного виховання</p>	ПФ.С.03	<p>Враховуючи медико-біологічні основи фізичного виховання, особливості етапів розвитку фізичного потенціалу людини, соціальні закономірності розвитку і життя суспільства, об'єктивні закономірності формування рухових дій, особистісні інтереси і вподобання людини, основні напрямки системи фізичного виховання, з метою раціонального формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок у багаторічному процесі фізичного виховання, вміти:</p> <p>конкретизувати загальні завдання навчання руховим діям у залежності від віку, індивідуальних особливостей, стану здоров'я, фізичної підготовленості особи;</p> <p>визначити зміст індивідуального фонду рухових умінь і навичок, а також необхідний рівень їх досконалості, для осіб конкретного віку.</p> <p>Для ефективного і раціонального формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок в процесі</p>	<p>ПФ.С.03.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.03.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.03.ПР.Р.03</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
	Навчання осіб, що займаються фізичними вправами, використовувати набуті знання, вміння та навички в повсякденному житті з метою самовдосконалення	ПФ.С.04	<p>навчання руховим діям використовувати сучасні методики навчання техніці фізичних вправ.</p> <p>З метою створення ефективних передумов для навчання застосовувати набуті знання, вміння та навички у повсякденному житті, під час проведення різних форм занять фізичними вправами, формувати позитивне ставлення та інтерес до цих занять, враховуючи методичні принципи побудови процесу фізичного виховання, вікові особливості, стан здоров'я, рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості, індивідуальні особливості осіб, що займаються.</p> <p>При проведенні різних форм занять фізичними вправами, для стимулювання інтересу та активності осіб, що займаються, застосовувати ефективні методи заохочень та покарань, з врахуванням віку та індивідуальних особливостей особи.</p> <p>З метою вироблення в осіб, що займаються фізичними вправами переконання у необхідності систематичних занять фізичною культурою і спортом, під час проведення різних форм занять формувати спеціальні знання про значення і вплив фізкультурних занять на організм людини та її особистість.</p> <p>Керуючи проведенням різних форм занять фізичними вправами, використовуючи різноманітні засоби і методи фізичного виховання, способи організації діяльності на занятті, з метою навчання осіб, що займаються, використанню набутих знань, вмінь та навичок в</p>	ПФ.С.04.ПР.Р.01
				ПФ.С.04.ПР.Р.02
				ПФ.С.04.ПР.Р.03
				ПФ.С.04.ПР.Р.04

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<p>повсякденному житті; формувати вміння і навички працювати самостійно на занятті.</p> <p>Під час проведення занять фізичними вправами, з метою формування в осіб, що займаються, вміння контролювати, аналізувати та оцінювати власні дії, навчати цих осіб операціям самоконтролю безпосередньо в занятті і в інтервалах між ними.</p> <p>Для сприяння повному і ефективному розв'язанню завдань фізичного виховання та досягнення його мети, залучати осіб різних вікових груп до щоденних занять фізичними вправами, враховуючи при виборі форм і змісту занять вікові особливості, нахили і влодобання цих осіб.</p>	<p>ПФ.С.04.ПР.Р.05</p> <p>ПФ.С.04.ПР.Р.06</p>
Виховна	Формування в навчально-виховному процесі ідейних основ раціональної поведінки, етичних норм і навичок	ПФ.С.05	<p>Керуючись принципами гуманізму і демократизму, враховуючи національні цінності, звичаї і традиції, під час реалізації освітнього процесу в різних вікових групах, використовуючи різноманітні загальнопедагогічні методи впливу, а також специфічні фактори та шляхи впливу на формування особистості, що їх надає фізична культура, з метою формування ідейних основ раціональної поведінки, етичних норм і навичок, уміти:</p> <p>формувати моральну свідомість, ідейну переконаність і мотиви діяльності (зокрема і фізкультурної), які узгоджуються з ідеалами високої моралі;</p> <p>виховувати моральні почуття патріотизму, дружби, колективізму, громадянського обов'язку, миру, гуманізму;</p>	<p>ПФ.С.05.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.05.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.05.ПР.Р.03</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<p>формувати моральний досвід, тверді звички дотримуватись етичних норм, навичок суспільно-корисної поведінки, а також норм фізкультурної і спортивної етики; сприяти розвитку фізичних і духовних здібностей людини, досягненню всебічної підготовленості до творчої праці;</p> <p>- формувати активну життєву позицію.</p>	<p>ПФ.С.05.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.05.ПР.Р.05</p>
	<p>Сприяння трудовому вихованню школярів в процесі занять фізичними вправами</p>	ПФ.С.06	<p>Керуючись загальними принципами фізичного виховання, використовуючи сучасні знання в галузі фізичної культури і спорту, різноманітні засоби і методи фізичного виховання, а також різні форми занять фізичними вправами, способи організації діяльності на занятті, з метою сприяння трудовому вихованню, вміти:</p> <p>формувати свідоме ставлення до праці;</p> <p>виховувати працелюбність;</p> <p>формувати елементарні трудові вміння і навички.</p>	<p>ПФ.С.06.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.06.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.06.ПР.Р.03</p>
	<p>Сприяння інтелектуальному вихованню в процесі фізичного виховання</p>	ПФ.С.07	<p>Керуючись загальними принципами фізичного виховання, використовуючи сучасні знання в галузі фізичної культури і спорту, різноманітні засоби і методи фізичного виховання, а також різні форми занять фізичними вправами, з метою інтелектуального виховання осіб, з якими проводяться заняття з фізичного виховання, вміти:</p> <p>збагачувати осіб, що займаються, спеціальними знаннями в галузі фізичної культури і на цій основі формувати осмислене ставлення до фізичної культури і спортивної діяльності;</p> <p>розвивати пізнавальні здібності і пізнавальну активність</p>	<p>ПФ.С.07.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.07.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.07.ПР.Р.03</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
	Сприяння естетичному вихованню в процесі фізичного виховання	ПФ.С.08	<p>осіб, що займаються; сприяти проявам і розвитку творчої активності особи.</p> <p>Керуючись загальними принципами фізичного виховання, використовуючи сучасні знання в галузі фізичної культури і спорту, різноманітні засоби і методи фізичного виховання, а також різні форми занять фізичними вправами, з метою сприяння естетичному вихованню осіб, що займаються фізичними вправами, враховуючи вік цих осіб, рівень інтелектуального розвитку в процесі фізичного виховання вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> формувати естетичні поняття і смаки особистості (зокрема і в галузі фізичної культури і спорту); формувати здатність естетичної оцінки тіла і рухів людини; формувати естетику поведінки і між особистісних відносин у фізкультурній і спортивній діяльності. 	<p>ПФ.С.08.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.08.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.08.ПР.Р.03</p>
	Сприяння вихованню волі в процесі фізичного виховання	ПФ.С.09	<p>Керуючись загальними і методичними принципами фізичного виховання, використовуючи сучасні знання в галузі фізичної культури і спорту, різноманітні засоби і методи фізичного виховання, а також різні форми занять фізичними вправами, з метою виховання волі, враховуючи вікові та індивідуальні особливості осіб, з якими проводяться заняття, вміти:</p> <p>формувати мотиваційні, інтелектуальні і моральні основи вольових проявів стосовно вимог фізкультурної і спортивної діяльності;</p>	<p>ПФ.С.09.ПР.Р.01</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			здійснювати різнобічний розвиток вольових якостей, необхідних у фізкультурній і спортивній діяльності, а також повсякденному житті (цілеспрямованості, ініціативності, рішучості, сміливості, самоволодіння, наполегливості, стійкості) та формувати на цій основі стрижневі риси характеру.	ПФ.С.09.ПР.Р.02
	Формування основ самовиховання особистості в процесі фізичного виховання	ПФ.С.10	<p>Керуючись принципами побудови процесу фізичного виховання, використовуючи педагогічну майстерність і педагогічну техніку, з метою формування основ самовиховання в процесі фізичного виховання, враховуючи вікові та індивідуальні особливості осіб, з якими проводяться заняття, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формувати потребу до самовиховання; – володіти основними формами самовиховання (самоосвіта, самознання, самопривчання, самооблізання, саморегуляція, самоконтроль) і передавати їх особам, що займаються фізичними вправами. 	ПФ.С.10.ПР.Р.01 ПФ.С.10.ПР.Р.02
Організаційна	Організація процесу фізичного виховання школярів	ПФ.С.11	<p>Керуючись вимогами законодавства в галузі освіти, фізичної культури та спорту, програмовими та нормативними засадами фізичного виховання і спорту, принципами побудови процесу фізичного виховання, використовуючи сучасні методи фізичного виховання, з метою організації процесу фізичного виховання школярів різних вікових груп, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – будувати процес фізичного виховання у відповідності з вимогами законодавства в галузі освіти, фізичної культури і спорту, програмовими та нормативними 	ПФ.С.11.ПР.Р.01

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<p>основами освіти, фізичного виховання і спорту;</p> <ul style="list-style-type: none"> – ефективно використовувати загальні та методичні принципи побудови процесу фізичного виховання при його організації; – досконало володіти різноманітними формами занять з фізичного виховання і використовувати їх в процесі фізичного виховання школярів; створити свою індивідуальну систему фізичного виховання. 	<p>ПФ.С.11.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.11.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.11.ПР.Р.04</p>
	Організація фізичного виховання в режимі навчального дня школи	ПФ.С.12	<p>Враховуючи вікові особливості учнів, динаміку їх працездатності впродовж навчального дня, з метою сприяння комплексному і ефективному розв'язанню завдань освітнього процесу в школі та завдань фізичного виховання і організації фізичного виховання школярів в режимі навчального дня школи, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обгрунтувати необхідність позаурочних занять, класифікувати їх і визначити зміст кожного з них; організувати проведення гімнастики до навчальних занять; розробити комплекс гімнастики до занять для учнів різних вікових груп; організації і проведення фізкультурних хвилюнок і фізкультурних пауз; здійснювати організаційно-методичне забезпечення годин здоров'я під час подовженої перерви; надавати методичну допомогу вихователям груп продовженого дня щодо організації і проведення спортивної години в групах продовженого дня; класоводу. 	<p>ПФ.С.12.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.12.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.12.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.12.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.12.ПР.Р.05</p> <p>ПФ.С.12.ПР.Р.06</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
	<p>Організація позакласних занять фізичними вправами школярів</p>	<p>ПФ.С.13</p>	<p>Враховуючи вікові особливості школярів, їх інтереси і зацікавлення, використовуючи матеріальну базу школи, сучасні методики проведення різних форм занять фізичними вправами, з метою сприяння комплексному розв'язанню завдань фізичного виховання при проведенні позакласних занять оздоровчими вправами, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – організовувати заняття секцій з різних видів спорту, груп загальної фізичної підготовки; – організовувати змагання (класифікаційні, некласифікаційні, за шкільною програмою “Веселі старти”); – організовувати фізкультурно-оздоровчі та фізкультурно-спортивні заходи (дні здоров'я, турпоходи, фізкультурно-художні свята, спортивно-художні вечори, конкурси); – з метою покращення процесу фізичного виховання учнів, підвищення його ефективності, організувати тісну співпрацю з батьками учнів, використовуючи різні форми такої співпраці. – з метою використання додаткових можливостей, які властиві позашкільним формам фізичного виховання, для повного і комплексного розв'язання завдань фізичного виховання, вміти: – організовувати взаємодію з державними установами і громадськими організаціями для сприяння ефективній реалізації окремих позашкільних форм фізичного виховання учнів; – організовувати фізичне виховання школярів за місцем їх проживання; 	<p>ПФ.С.13.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.13.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.13.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.13.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.13.ПР.Р.05</p> <p>ПФ.С.13.ПР.Р.06</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<ul style="list-style-type: none"> – організовувати фізичне виховання школярів в літніх таборах відпочинку; – надати рекомендації добре підготовленим школярам для занять в дитячо-юнацькій спортивній школі видом спорту, що найкраще відповідає їхнім здібностям. 	ПФ.С.13.ПР.Р.07 ПФ.С.13.ПР.Р.08
	Організація діяльності учнів на уроці фізичної культури (або занятті урочного типу)	ПФ.С.14	Для організації ефективної діяльності учнів на уроці фізичної культури (або занятті фізичними вправами урочного типу), враховуючи вікові особливості учнів, уміти: володіти елементарними способами управління учнями на уроці (занятті); в залежності від виду уроку, його завдань і змісту, використовувати доцільні способи організації діяльності учнів; в залежності від змісту окремого завдання, його складності, основних параметрів фізичного навантаження, що виконується, застосовувати різні способи виконання вправ учнями.	ПФ.С.14.ПР.Р.01 ПФ.С.14.ПР.Р.02 ПФ.С.14.ПР.Р.03
	Організація учнівського колективу, згуртування його і націлення на вирішення завдань освітнього процесу	ПФ.С.15	Керуючись вимогою забезпечення гуманізації і демократизації освітнього процесу, методичними принципами побудови процесу фізичного виховання, для організації учнівського колективу, згуртування і націлення на вирішення завдань освітнього процесу, уміти: використовувати різні способи для вивчення вікових та індивідуальних можливостей учнів;	ПФ.С.15.ПР.Р.01

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<ul style="list-style-type: none"> – співпрацювати з учнями на уроці і під час проведення інших форм занять фізичними вправами, орієнтуватися на учня як на невід'ємного і активного співчасника освітнього процесу, що розвивається, має власні мотиви і цілі; – передбачити близькі і далекі результати вирішення педагогічних завдань; – плануючи і організовуючи навчально-виховний процес, виходити із мотивації учня; – створити обстановку довіри і взаємоповаги у відносинах між учителем і учнями; – в навчально-виховному процесі використовувати переважно організаційний вплив на учнів, а не дисциплінарний; – користуватись демократичним стилем керівництва навчально-виховним процесом, враховуючи при цьому вікові та індивідуальні особливості учнів; – об'єктивно оцінювати навчальну діяльність учнів під час проведення різних форм занять фізичними вправами. 	<p>ПФ.С.15.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.15.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.15.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.15.ПР.Р.05</p> <p>ПФ.С.15.ПР.Р.06</p> <p>ПФ.С.15.ПР.Р.07</p> <p>ПФ.С.15.ПР.Р.08</p>
	Організація власної діяльності і поведінки під час безпосередньої взаємодії з учнями на уроках і позаурочних заняттях	ПФ.С.16	Враховуючи тип, завдання, зміст і структуру заняття, вікові особливості учнів, для раціональної та ефективної власної діяльності і поведінки під час безпосередньої взаємодії з учнями на уроках і позаурочних заняттях, уміти: ефективно використати час заняття, а також визначити час на розв'язання кожного зі завдань заняття;	ПФ.С.16.ПР.Р.01

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<ul style="list-style-type: none"> – використовуючи різні способи педагогічного впливу, в залежності від віку та індивідуальних особливостей учнів підтримувати дисципліну під час заняття; – використовувати різні способи регулювання навантаження на занятті і визначити реакцію організму учнів на нього; – вірно обирати своє місцезнаходження в спортивному залі, на майданчику, в плавальному басейні під час проведення заняття; – швидко приймати рішення в нестандартних ситуаціях, що виникають при проведенні заняття; – контролювати власну діяльність і керувати своїми емоціями при взаємодії і спілкуванні з учнями різного віку. <p>Для отримання в процесі заняття достовірної інформації про якість і точність виконання учнями поставлених їм завдань, неперервно контролювати виконання завдань, використовуючи при цьому різні методи педагогічного контролю.</p> <p>Для раціонального використання часу заняття зменшення педагогічно невиправданих затрат його, вміло використовувати методи наочного сприйняття учнями, а також чітко і лаконічно інструкувати їх.</p>	<p>ПФ.С.16.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.16.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.16.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.16.ПР.Р.05</p> <p>ПФ.С.16.ПР.Р.06</p> <p>ПФ.С.16.ПР.Р.07</p> <p>ПФ.С.16.ПР.Р.08</p>
	Матеріально-технічне забезпечення процесу фізичного виховання	ПФ.С.17	Для створення максимально сприятливих матеріально-технічних умов реалізації процесу фізичного виховання і досягнення високої ефективності окремого заняття фізичними вправами, вміти:	

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<ul style="list-style-type: none"> – створювати матеріально-технічну базу для забезпечення процесу фізичного виховання з врахуванням можливості використання її в заняттях з різними віковими групами школярів; – вміти використовувати стандартне і нестандартне обладнання, тренажерні пристрої, технічні засоби навчання, прилади термінової інформації при проведенні занять фізичними вправами. 	ПФ.С.17.ПР.Р.01 ПФ.С.17.ПР.Р.02
	Забезпечення дотримання правил техніки безпеки під час занять фізичними вправами	ПФ.С.18	<ul style="list-style-type: none"> 3 метою збереження здоров'я осіб, що займаються, і недопущення травматизму під час занять різними видами фізичних вправ в спортивному залі, басейні, на відкритих майданчиках, вміти: <ul style="list-style-type: none"> – враховуючи вікові особливості контингенту, з яким проводяться заняття, закономірності формування знань, умінь і навичок, використовуючи різні методи слова, наочного сприйняття, практичного вправлення, формувати знання про техніку безпеки і навички безпечної поведінки; – визначити справність спортивного інвентаря та приладдя, що застосовуються в занятті; – володіти навичками страхування і застосовувати їх під час виконання фізичних вправ особами, що займаються; – забезпечити виконання гігієнічних вимог до місць і умов проведення занять; – надавати першу медичну допомогу при різних видах травм. 	ПФ.С.18.ПР.Р.01 ПФ.С.18.ПР.Р.02 ПФ.С.18.ПР.Р.03 ПФ.С.18.ПР.Р.04 ПФ.С.18.ПР.Р.05

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
Розвивальна	Вдосконалення сили в процесі фізичного виховання	ПФ.С.19	<p>Виходячи з характеристики сили як фізичної якості людини, факторів, що зумовлюють силові можливості, вікової динаміки природного розвитку сили, враховуючи рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості школярів, стан здоров'я, їх вікові та індивідуальні особливості, з метою сприяння розвитку сили в процесі фізичного виховання, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поставити педагогічне завдання, яке полягає в аналізі стану різновидів прояву сили у конкретної вікової групи школярів (окремого учня) і визначенні на цій основі різновиду сили, який слід розвивати; – добрати найефективніші засоби і адекватні методи вирішення поставленого завдання; – враховуючи методичні принципи побудови процесу фізичного виховання та закономірності розвитку фізичних якостей людини, визначити місце вправ спрямованих на розвиток сили в окремому занятті та системі суміжних занять; – визначити тривалість впливу на розвиток сили в рамках окремого заняття та кількість тренувальних занять. <p>Для ефективного управління процесом вдосконалення сили, користуючись різними способами, вміти визначити рівень розвитку сили в окремого учня і порівняти цей рівень з віковими нормативами.</p>	<p>ПФ.С.19.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.19.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.19.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.19.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.19.ПР.Н.05</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
Розвивальна	Вдосконалення швидкості в процесі фізичного виховання	ПФ.С.20	<p>Виходячи з характеристик швидкості як фізичної якості людини, факторів, що зумовлюють прояв швидкості, вікової динаміки природного розвитку швидкості, враховуючи рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості школярів, стан здоров'я, їх вікові та індивідуальні особливості, з метою сприяння розвитку швидкості в процесі фізичного виховання, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поставити педагогічне завдання, яке полягає в аналізі стану проявів швидкості у конкретній віковій групі школярів (окремого учня) і визначенні на цій основі прояву швидкості, який слід розвивати і до якого рівня; – добрати найефективніші засоби і адекватні методи для вирішення поставленого завдання; – враховуючи методичні принципи побудови процесу фізичного виховання та закономірності розвитку фізичних якостей людини, визначити місце вправ спрямованих на розвиток швидкості в окремому занятті та системі суміжних занять; – визначити тривалість впливу на розвиток швидкості в рамках окремого заняття та кількість тренувальних занять. <p>Для ефективного управління процесом вдосконалення швидкості, користуючись різними способами, вміти визначити рівень розвитку швидкості в окремого учня і порівняти цей рівень з віковими нормативами.</p>	<p>ПФ.С.20.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.20.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.20.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.20.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.20.ПР.Н.05</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
Розвивальна	Вдосконалення витривалості в процесі фізичного виховання	ПФ.С.21	<p>Виходячи з характеристики витривалості як фізичної якості людини, факторів, що зумовлюють прояви витривалості, вікової динаміки природного розвитку витривалості, враховуючи рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості школярів, стан здоров'я, їх вікові та індивідуальні особливості, з метою сприяння розвитку витривалості в процесі фізичного виховання, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поставити педагогічне завдання, яке полягає в аналізі стану проявів витривалості у конкретної вікової групи школярів (окремого учня) і визначенні на цій основі прояву витривалості, який слід розвивати і до якого рівня; – добрати найефективніші засоби і адекватні методи вирішення поставленого завдання; – враховуючи методичні принципи побудови процесу фізичного виховання та закономірності розвитку фізичних якостей людини, визначити місце вправ спрямованих на розвиток витривалості в окремому занятті та системі суміжних занять; – визначити тривалість впливу на розвиток витривалості в рамках окремого заняття та кількість тренувальних занять. <p>Для ефективного управління процесом вдосконалення витривалості вміти визначити, користуючись різними способами, рівень розвитку витривалості в окремого учня і порівняти цей рівень з віковими нормативами.</p>	<p>ПФ.С.21.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.21.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.21.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.21.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.21.ПР.Н.05</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
Розвивальна	Вдосконалення гнучкості в процесі фізичного виховання	ПФ.С.22	<p>Виходячи з характеристики гнучкості як фізичної якості людини, факторів, що зумовлюють прояв гнучкості, вікової динаміки природного розвитку гнучкості, враховуючи рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості школярів, стан здоров'я, їх вікові та індивідуальні особливості, з метою сприяння розвитку гнучкості в процесі фізичного виховання, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поставити педагогічне завдання, яке полягає в аналізі стану гнучкості у конкретної вікової групи школярів (окремого учня) і визначенні на цій основі рівня до якого її слід розвивати; – добрати найефективніші засоби і адекватні методи вирішення поставленого завдання; – враховуючи методичні принципи побудови процесу фізичного виховання та закономірності розвитку фізичних якостей людини, визначити місце вправ спрямованих на розвиток гнучкості в окремому занятті та системі суміжних занять; – визначити тривалість впливу на розвиток гнучкості в рамках окремого заняття та кількість тренувальних занять. <p>Для ефективного управління процесом вдосконалення гнучкості, користуючись різними способами, вміти визначити рівень розвитку гнучкості в окремого учня і порівняти цей рівень з віковими нормативами.</p>	<p>ПФ.С.22.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.22.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.22.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.22.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.22.ПР.Н.05</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
	Вдосконалення спритності в процесі фізичного виховання	ПФ.С.23	<p>Виходячи з характеристики спритності як фізичної якості людини, факторів, що зумовлюють спритність, вікової динаміки природного розвитку спритності, враховуючи рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості школярів, стан здоров'я, їх вікові та індивідуальні особливості, з метою сприяння розвитку спритності в процесі фізичного виховання, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поставити педагогічне завдання, яке полягає в аналізі складових спритності у конкретної вікової групи школярів (окремого учня) і визначенні на цій основі складової спритності, яку слід розвивати і до якого рівня; – добрати найефективніші засоби і адекватні методи вирішення поставленого завдання; – враховуючи методичні принципи побудови процесу фізичного виховання та закономірності розвитку фізичних якостей людини, визначити місце вправ спрямованих на розвиток спритності в окремому занятті та системі суміжних занять; – визначити тривалість впливу на розвиток спритності в рамках окремого заняття та кількість тренувальних занять. <p>Для ефективного управління процесом вдосконалення спритності, користуючись різними способами, вміти визначити рівень розвитку різних складових спритності в окремого учня і порівняти цей рівень з віковими нормативами.</p>	<p>ПФ.С.23.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.23.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.23.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.23.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.23.ПР.Н.05</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
	Збереження і зміцнення здоров'я школярів, в процесі фізичного виховання	ПФ.С.24	<p>Керуючись сучасними критеріями визначення здоров'я людини, знаннями про здоровий спосіб життя, закономірностями розвитку людського організму, основними положеннями теорії і методики фізичного виховання, враховуючи стан здоров'я, вікові та індивідуальні особливості школярів, рівень їхнього фізичного розвитку та фізичної підготовленості, з метою збереження і зміцнення здоров'я школярів в процесі фізичного виховання, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ставити і реалізувати педагогічні завдання, що полягають у розв'язанні оздоровчих завдань, при проведенні різних форм занять фізичними вправами з різними віковими групами школярів; - формувати навички дотримуватись здорового способу життя; – формувати поставу і вдосконалювати будову тіла, використовуючи для цього різноманітні засоби і методи фізичного виховання; – зміцнювати здоров'я на основі використання сучасних методик вдосконалення фізичних якостей людини; – організовувати спеціальні процедури загартовуючого і оздоровчо-відновного характеру; – використовувати гігієнічні фактори при проведенні різних форм занять фізичними вправами. 	<p>ПФ.С.24.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.24.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.24.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.24.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.24.ПР.Р.05</p> <p>ПФ.С.24.ПР.Р.06</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
Планувальна	Планування освітнього процесу з фізичної культури в школі	ПФ.С.25	<p>Керуючись вимогами законодавства, програмовими і нормативними документами у галузі освіти, фізичної культури і спорту, принципами побудови процесу фізичного виховання, використовуючи знання набуті при вивченні теорії і методики фізичного виховання, спортивно-педагогічних дисциплін, сучасні методики формування знань, рухових умінь і навичок, враховуючи вікові особливості школярів, з метою планування освітнього процесу з фізичної культури учнів, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – проєктувати бажані результати освітнього процесу, що виражається у визначенні бажаного стану рівнів теоретичної, фізичної і технічної підготовки; – для досягнення бажаного стану поставити низку конкретних завдань, щодо засвоєння теоретичної інформації, вдосконалення фізичних якостей та опанування фізичних вправ, передбачених програмою з фізичної культури, а також оздоровчі та виховні завдання; – визначити систему педагогічного впливу на учнів (засоби, методи, умови праці) для розв'язання поставлених завдань, враховуючи можливі несприятливі фактори; – створити підсистему поетапного контролю для перевірки правильності ходу педагогічного процесу; – користуючись навчальним планом і навчальною програмою з фізичної культури, враховуючи структуру планування освітнього процесу з фізичної культури у школі, для найдоцільнішої побудови процесу фізичного виховання, скласти документи планування 	<p>ПФ.С.25.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.25.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.25.ПР.Р.03</p> <p>ПФ.С.25.ПР.Р.04</p> <p>ПФ.С.25.ПР.Р.05</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
	Планування позаурочної роботи з фізичного виховання	ПФ.С.26	<p>З метою використання додаткових можливостей, які властиві позаурочній роботі з фізичного виховання школярів, для повного і комплексного розв'язання завдань фізичного виховання, а також планомірної підготовки, ефективного та якісного проведення цієї роботи з різними віковими групами школярів, враховуючи сучасні методики формування знань, вмінь і навичок, розвитку фізичних якостей, виховання школярів, в процесі проектування позаурочної роботи з фізичного виховання, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – складати загальношкільний річний план позаурочної роботи з фізичного виховання, або відповідний розділ у шкільному плані; – складати календар спортивно-масових заходів школи; – планувати роботу секції з виду спорту, загальної фізичної підготовки. 	<p>ПФ.С.26.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.26.ПР.Р.02</p> <p>ПФ.С.26.ПР.Р.03</p>
Контроль-на	Визначення вихідного рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості школярів, знань, рухових умінь і навичок на початку циклу чи етапу занять	ПФ.С.27	<p>Для ефективного побудови і планування занять з фізичного виховання з конкретним контингентом школярів в межах окремого циклу чи етапу занять, в процесі вивчення вихідних можливостей цього контингенту школярів, враховуючи їх вікові особливості, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підібрати і використовувати інформативні та надійні тести для визначення різних сторін фізичної підготовленості школярів, виявлення знань, рухових умінь і навичок; – використовувуючи результати медичного обстеження та тестувань, оцінити рівень фізичного розвитку, фізичної підготовленості, знання, вміння і навички школярів на 	<p>ПФ.С.27.ПР.Р.01</p> <p>ПФ.С.27.ПР.Р.02</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			початку циклу чи етапу занять; вміти розподілити учнів на підгрупи у відповідності з їх індивідуальними можливостями.	ПФ.С.27.ПР.Р.03
	Визначення рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості школярів, знань, рухових умінь і навичок в кінці циклу чи етапу занять	ПФ.С.28	Для визначення досягнутого в результаті проведеного циклу чи етапу занять фізичними вправами ефекту, при аналізі досягнутих результатів, необхідно вміти: – використовуючи відповідні засоби і методи педагогічного контролю визначити рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості школярів, знань рухових умінь і навичок в кінці циклу чи етапу занять; – визначити накопичений ефект серії занять у відповідності з основними завданнями циклу чи етапу занять; – порівняти заплановані та досягнуті результати і, при виявленні розбіжності між ними, внести корекції в параметри плану і сам процес фізичного виховання.	ПФ.С.28.ПР.Р.01 ПФ.С.28.ПР.Р.02 ПФ.С.28.ПР.Р.03
	Здійснення оперативного контролю в процесі занять фізичними вправами	ПФ.С.29	Для отримання термінової інформації і ефективного управління діяльністю та станом учнів на занятті фізичними вправами, з метою успішного вирішення завдань занять, використовуючи відповідні засоби і методи педагогічного контролю в процесі занять, вміти: – терміново оцінити передумови виконання запланованого на занятті; – аналізувати показники оперативної працездатності, втоми і відновлення в ході занять; – контролювати риси і параметри рухових дій, що виконуються;	ПФ.С.29.ПР.Р.01 ПФ.С.29.ПР.Р.02 ПФ.С.29.ПР.Р.03

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<ul style="list-style-type: none"> – контролювати параметри навантажень і відпочинку під час заняття, а також уміло регулювати їх; – контролювати процес засвоєння знань; – зробити висновки про якість і ефективність заняття. 	ПФ.С.29.ПР.Р.04 ПФ.С.29.ПР.Р.05 ПФ.С.29.ПР.Р.06
	Здійснення підсумкового контролю	ПФ.С.30	<p>Керуючись програмовими і нормативними документами, що регламентують процес фізичного виховання школярів, для об'єктивного висновку щодо реалізації завдань фізичного виховання, поставлених на навчальний рік, а також оцінки рівня результатів досягнутих учнями в процесі фізичного виховання за навчальний рік, використовуючи відповідні засоби і методи педагогічного контролю вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оцінити реалізацію поставлених завдань, щодо засвоєння теоретичних знань, вдосконалення фізичних якостей та опанування фізичних вправ, а також реалізацію оздоровчих і виховних завдань; – оцінити результати діяльності учнів згідно програмно-нормативних вимог. 	ПФ.С.30.ПР.Р.01 ПФ.С.30.ПР.Р.02
Комунікативна	Встановлення ділових і неформальних особистих стосунків з окремими учнями та групами учнів в процесі фізичного виховання	ПФ.Д.31	<p>З метою сприяння комплексному і ефективному розв'язанню завдань фізичного виховання школярів і використання для цього потенціалу взаємодії вчителя з учнями та їх батьками в багаторічному процесі фізичного виховання, використовуючи педагогічну майстерність і педагогічну техніку, вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формувати педагогічні завдання в залежності від віку, стану здоров'я, рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості учнів, знань, рухових умінь і навичок учнів, різних педагогічних ситуацій, враховуючи індивідуальні 	ПФ.Д.31.ПР.Р.01

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<ul style="list-style-type: none"> – особливості учнів, у відповідності з програмовими і нормативними вимогами; налагодити співпрацю з учнями як активними співучасниками освітнього процесу; – передбачити і при потребі трансформувати педагогічні ситуації; – гнучко міняти педагогічні завдання відповідно до змін педагогічної ситуації; – виходити з складних педагогічних ситуацій; – порівнювати й узагальнювати педагогічні ситуації та комбінувати їх; – використовуючи різноманітні засоби і методи педагогічного контролю, результати медичного обстеження, а також результати опитувань і бесід з учнями, вивчати індивідуальні можливості учнів; – працювати з учнями, що мають різні здібності; – оцінювати навчальну діяльність учнів та їх здатність до самооцінки і самоконтролю; – побачити особистість учня загалом у взаємозв'язку того, про що він говорить, думає і які його вчинки; – використовувати набуті знання та передовий досвід; – володіти культурою педагогічного спілкування; – володіти культурою мовлення; – володіти засобами невербального спілкування (міміка, жести, тощо) і використовувати їх в процесі фізичного виховання; – управляти своїм емоційним станом; – бачити сильні і слабкі сторони своєї праці, оцінювати 	<p>ПФ Д.31.ПР.Р.02</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.03</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.04</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.05</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.06</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.07</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.08</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.09</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.10</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.11</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.12</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.13</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.14</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.15</p> <p>ПФ Д.31.ПР.Р.16</p>

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
Дослідницька	Вивчення вікових та індивідуальних особливостей учнів	ПФ.С.32	<p>– свій стиль, аналізувати свій досвід, порівнювати його з досвідом інших учителів; вдосконалювати свої сильні сторони й усувати слабкі, переходити з рівня майстерності на рівень творчості, новаторства.</p> <p>З метою пошуку шляхів вдосконалення процесу фізичного виховання школярів і власної діяльності, при аналізі ефективності самого процесу і власної діяльності, використовуючи результати лікарського і педагогічного контролю, а також враховуючи науково-обґрунтовані, літературні дані щодо вікової динаміки розвитку школярів, вміти:</p> <p>– визначити вікові та індивідуальні особливості школярів; – порівняти отримані в результаті контролю дані з нормативними і виявити величину та причини відхилень.</p>	ПФ.Д.31.ПР.Р.17
	Вивчення змісту і способів впливу на учнів у процесі фізичного виховання	ПФ.Д.33	<p>З метою узагальнення і визначення ефективних засобів, методів і форм педагогічного впливу на організм і особистість школярів загалом, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості, методичні принципи побудови процесу фізичного виховання, закономірності формування знань, рухових умінь, навичок і вдосконалення фізичних якостей, при дослідженні змісту і способів педагогічного впливу на учнів, вміти:</p> <p>розробити гіпотезу і завдання дослідження; підбрати досліджуваних і адекватно до завдання дослідження дібрати методи дослідження;</p>	ПФ.Д.33.ПР.Р.01 ПФ.Д.33.ПР.Р.02

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			<ul style="list-style-type: none"> – визначити систему педагогічного впливу на учнів (засоби, методи й умови праці) у відповідності з гіпотезою і завданнями дослідження; – враховувати можливі несприятливі фактори впливу; – оцінити результати педагогічного впливу, отримані в процесі дослідження і зробити висновки; – визначати ефективність різних режимів м'язової діяльності; – визначати доступні навантаження для учнів під час виконання різних за характером та інтенсивністю фізичних вправ; – оцінити динаміку показників фізіологічних функцій, оперативних і кумулятивних ефектів, досягнутих в наслідок фізичних навантажень. 	ПФ Д.33.ПР.Р.03 ПФ Д.33.ПР.Р.04 ПФ Д.33.ПР.Р.05 ПФ Д.33.ПР.Р.06 ПФ Д.33.ПР.Р.07 ПФ Д.33.ПР.Р.08
Вивчення особливостей процесу фізичного виховання і результатів власної діяльності		ПФ Д.34	Для комплексного і ефективного розв'язання завдань фізичного виховання школярів, вдосконалення самого процесу фізичного виховання, підвищення ефективності своєї діяльності та власної педагогічної майстерності, при дослідженні особливостей процесу фізичного виховання і результатів власної діяльності вміти: <ul style="list-style-type: none"> – збирати первинну інформацію для визначення напрямку дослідження, формування його гіпотези та методики; – збирати інформацію про предмет дослідження різними способами; – володіти методикою проведення педагогічних спостережень; 	ПФ Д.34.ПР.Р.01 ПФ Д.34.ПР.Р.02 ПФ Д.34.ПР.Р.03

Продовження таблиці 10

Назва виробничої функції	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4	5
			використовувати для спостереження сучасні технічні засоби збору і фіксації інформації; здійснювати педагогічну оцінку фактів одержаних різними методами; володіти методикою самоконтролю своєї професійної діяльності.	ПФ Д.34.ПР.Р.04 ПФ Д.34.ПР.Р.05 ПФ Д.34.ПР.Р.06